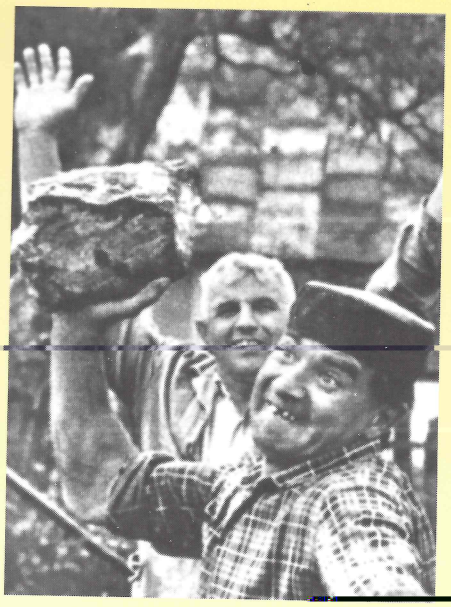
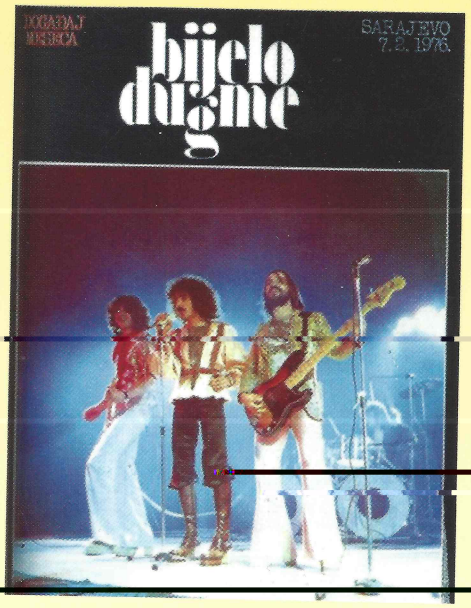
ЈУГОСЛАВИЈА
ИЗМЕЂУ ИСТОКА И ЗАПАДА

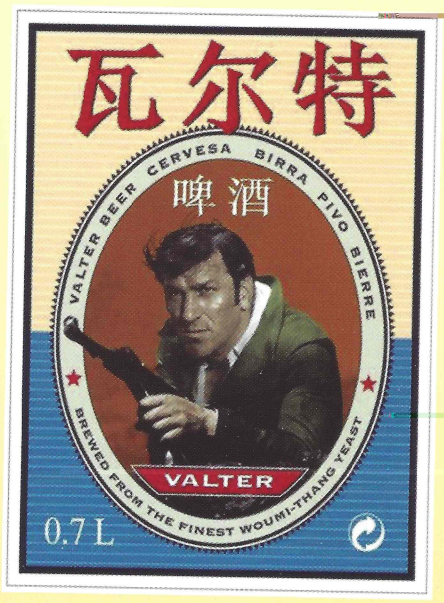


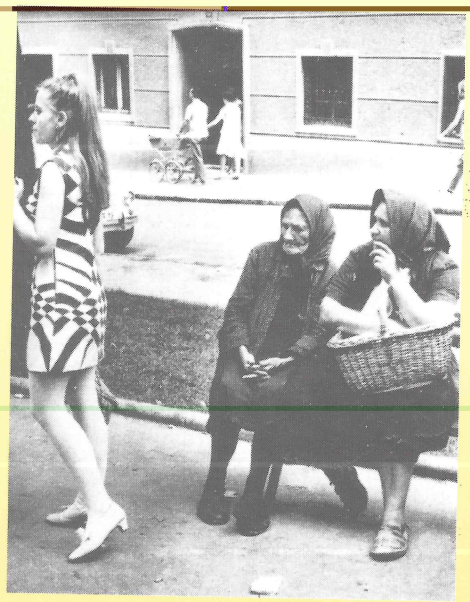




ОБИЧНИ ЉУДИ
У НЕОБИЧНОЈ ЗЕМЉИ







СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ
У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ, ХРВАТСКОЈ И СРБИЈИ
1945-1990

Историја у акцији – припрема за будућност Босне и Херцеговине, Хрватске и Србије

Сарадња између историчара из Босне и Херцеговине, Хрватске и Србије је установљена заједничким пројектом „Побољшање наставе историје и грађанског друштва у региону“ 2004. године и наставила се до 2007. пројектом „Историја у акцији - припрема за будућност Босне и Херцеговине, Хрватске и Србије”. Идеја о заједничком пројекту потекла је од Европског удружења наставника историје – EUROCLIO, које је иницирало оснивање удружења наставника историје у Хрватској и у Босни и Херцеговини и повезало их са Удружењем у Србији. Циљ пројекта је подстицај развоју наставе историје и цивилног друштва у наведеним земљама, као и промовисање сарадње, развој критичког мишљења и узајамног разумевања, промовисање мира, стабилности и демократије у региону.

Према досадашњим активностима пројекта, постигнут је велики доприноса квалитету наставе историје у Босни и Херцеговини, Хрватској и Србији, побољшан је процес помирења, подржан развој цивилног друштва, установљена је национална и интернационална сарадња међу удружењима и створена су професионална удружења наставника.

Бројне активности из пројекта допринеле су процесу реформисања система наставе у све три земље у складу са савременим стремљењима побољшања наставе историје у Европи.

Последњих деценија XX века образовање наставника историје у Босни и Херцеговини, Хрватској и Србији, у смислу метода које су употребљаване у образовању, доживљавало је прогресивне промене у односу на социјалистички период, а теме су биле фокусиране више на политичку историју. Нове методе и садржаји који активирају и анимирају ученике су крајњи резултат овог пројекта.

Главна идеја је била да се објави додатни и иновативни материјал за наставу историје, који би представљао позитиван пример (својим садржајем и методама), а који одговара захтевима наставе историје на почетку XXI века у перспективи спровођења регионалне сарадње. Разменом искустава са стручњацима из Данске, Холандије, Словеније, Македоније, Швајцарске, Русије, Велике Британије и осталих европских земаља, група наставника историје и историчара из Босне и Херцеговине, Хрватске и Србије унапредила је своје способности и вештину да спроведу креативан и савремен приступ у наставу историје на демократским принципима. Учесници пројекта су, током бројних семинара организованих и спроведених у региону и широм Европе, кроз радионице размењивали искуства са колегама.

Током четири године рада на пројекту, више од 500 учесника је било укључено у различите активности, као што су семинари, радионице, студијске посете, предавања, међународни скупови и обука. То им је омогућило да развију нове способности и идеје, а истовремено су пружили и сопствени велики допринос успешности пројекта.

Захваљујући великом разумевању и несебичној финансијској помоћи Владе Данске и Владе Холандије, које су препознале потребу повезивања и јачања сарадње у региону, омогућено је да и овај део света пружи свој допринос процесу побољшања квалитета наставе историје у Европи.

Иако је процес промене навика и начина наставе спор и захтева време, верујемо да ће сваки овакав допринос бити изузетно важан. Основа за то је постављена захваљујући напорима ауторских тимова и свих осталих учесника у пројекту: истраживача, научника и наставника историје укључених у струковна Удружења, који представљају три државе обухваћене пројектом.

IDEOLOGY

Introduction

The resource book is a result of long term project in which history teachers from three neighbouring countries - Croatia, Bosnia and Herzegovina and Serbia – collaborated for the first time. In the book examples of different workshops connected to three topics – ideology, standards of living and mass culture - could be found.
Each workshop begins with short content introduction followed by the aims of the workshop and the organization of the lesson. Different sources are included and several teaching methods and approached are proposed. At the end of each section of the workshop the reader could find the questions for analyzing the sources and their critical evaluation. Overall questions for repeating, assessment or further discussion could be find at the end of the workshop.

IDEOLOGY

1

Goran Miloradović

THE HOT SPOT IN COLD WAR – YUGOSLAVIA

What Was the Position of Yugoslavia in the Beginning of the Cold War?

The workshop is dealing with the position of Yugoslavia in international relationships and its changing relations with the USA and the Soviet Union at the beginning of the Cold War. The relatively independent position of Yugoslavia in the later world politics is stressed. Official sources from domestic and foreign diplomatic offices are presented, also several memoirs and a map. The workshop is prepared for a group work.

IDEOLOGY

2

Goran Miloradović

BEGINNING OR THE END OF DEMOCRACY?

What Was the Meaning of Democracy in Yugoslavia after II WW?

The workshop presents the creation and characteristics of socialist regime in Yugoslavia after The Second World War and explains the meaning of the term "national democracy" in the contest of the regime and other different perspectives. Sources used in the workshop reflect three different perspectives: the opinion of Yugoslav communist leaders, the opinion of Yugoslav opposition leaders (abroad) and the opinion of foreign politicians. The workshop is prepared for a group work.

IDEOLOGY

3

Denis Detling

KZ-CAMPS IN YUGOSLAVIA EVEN AFTER THE END OF THE WORLD WAR

Are the Crimes of the Individuals Supposed to Become the Crimes of the Whole Nation?

The issue presented in this workshop is persecution and expulsion of the Volks-Germans in Yugoslavia after the end of The Second World War. The author connects this event to the question of collective guilt. The sources included in this workshop are written, such as several official documents by Yugoslav authorities, pictorial, such as maps and photos, and oral, such as testimonies of survivals. The workshop is prepared for a group work.

IDEOLOGY

4

Denis Detling

THE (NON)FREEDOM OF RELIGION

How was Religion a Part of Everyday Life in SFRJ?

The aim of the workshop is to present the position of religion in everyday life in Yugoslavia. The constitution officially recognized the freedom of religion but in general religion and different religion groups were denied by the authorities. The property of the religious groups was mostly confiscated. In everyday life religion played an important role as several sources used in the workshop (written, pictorial and oral) can demonstrate. The workshop is prepared for an individual work but could be also realized through pair or group work.

IDEOLOGY

5

Bahrudin Beširević

"WE BELONG TO TITO, TITO BELONGS TO US"

"Josip Broz Tito was a fair ruler and a people's leader respected in the country and abroad."

From this workshop the pupils will learn about Tito, his role during The Second World War and his leadership after the war. Different sources (written and pictorial) will provide pupils with evidence which will enable them to find out how the cult of Tito was built after The Second World War. The workshop is prepared for an individual work but could be also realized through pair or group work.

IDEOLOGY

6

Bahrudin Beširević

WE OR ME?

Are the General Interests and Needs Contrary to the Individual Ones?

The workshop presents the creation and elements of brotherhood and unity in Yugoslavia through three mass organizations: youth working actions, the pioneers' organization and the Yugoslav army. Written sources from official documents, magazines and memoirs are presented, together with several photos. The workshop is prepared for a group work.

IDEOLOGY

7

Milija Marjanović

SOCIALISM WITHOUT A HUMAN IMAGE

How Did the State React to Critics?

The aim of the workshop is to present the reactions of the authorities in the cases of three mass uprisings: students' demonstrations in 1968, the Croats' spring in 1971, and the crisis in Kosovo in 1981. Different written and pictorial sources are included. The workshop is prepared for a group work, each group analysing one case.

8 **Kiti Jurica Korda**

"DADDY, BUY ME A CAR ..."

Which are the Similarities and Differences Between Life in Socialist Yugoslavia and Your Own Life?

The workshop is dealing with the development of consumer society in socialist Yugoslavia. The pupils will learn about different stages of this development and the elements of earlier consumer society. With the sources presented in the workshop the teacher could also initiate discussion about the similarities and differences between consumer society in early 50s and then in 80s or today. The workshop is prepared for a group work.

9 **Kiti Jurica Korda**

THE POSITION OF WOMEN

Was the Position of Women in SFRJ Affirmative or Discriminative?

The aim of the workshop is to analyse and discuss the position of women in everyday life situations. Through the written and pictorial sources pupils will discover the changing position of women in socialist Yugoslavia, their emancipation and the improvement of their position. Sources will enable pupils to identify the elements of affirmation and discrimination of women. The workshop is prepared for a group work.

10 **Darko Benćić**

ONCE UPON A TIME IN YUGOSLAVIA

How Did Technology Change Everyday Life?

By a group work the pupils will learn about the technological development in socialist Yugoslavia. Each group will analyse the sources representing one of the elements of this development: the building of houses, development of traffic, problems of the increased traffic, industrial production. Sources will also show the economic crisis in the 80's. The workshop is prepared for a group work.

11 **Vesna Dimitrijević**

WHAT COULD THE APARTMENTS TELL US ABOUT THE PEOPLE LIVING THERE

How did the Living Conditions Influence Everyday Life in Yugoslavia?

In this workshop pupils will learn about the living conditions in the period between 1945 and 1990. They will learn about the hygiene, apartments' improvement and modernisation, and the furniture inside. Pictorial sources will show how many places had changed into a more urban environment. Several sources used in the workshop (written, pictorial and oral) can be used in a group work, but also for individual use.

12 **Marija Naletilić**

FROM CLASSES AGAINST ILLITERACY TO COMPUTERS

What Kinds of Difficulties and Changes Did the System of Education Face?

The workshop is dealing with the development of education in Yugoslavia. Divided into 2 groups pupils will analyse different sources and the characteristics of certain periods of this development. They will discuss what was the attitude of the authorities towards education and what was the position of the citizens in certain educational periods.

13 **Elma Hašimbegović**

IN HEALTHY BODY A HEALTHY MIND

How Much Did the Citizens Take Care About Their Health, and How Much Did the State Take Care About the Health of its Citizens?

The aim of the workshop is to present the health system in socialist Yugoslavia by analysing different sources. Sources include official documents, articles from newspapers and magazines, as well as propaganda material. Pupils will recognise two different perspectives, the perspective of the authorities and the perspective of the citizens. The workshop is prepared for an individual work but could be also realized through pair or group work.

14 **Zvezdana Petrović**

WHO HAS THE DOLLARS SWIMS IN THE SEA, AND WHO HASN'T –IN THE BATH TUB?

How Did Standards of Life Influence Tourism in Yugoslavia?

The workshop is looking for the connection between tourism and improvement of living standards. In one part the pupils will learn how much tourism influenced the improvement of living standards by growing income; in another part they will learn how much the higher living standards enabled citizens to travel around and spend their vacation at the seaside. Pupils will also learn about different forms of tourism and why in certain periods trade union tourism was very popular. The workshop is prepared for a group work.

15
Radina Vučetić

GOODBYE EAST, HELLO WEST

How Yugoslavia Turned From East to West on the Example of Mass Culture?

In this workshop pupils will analyse sources and research the influence of the political situation on the mass culture in Yugoslavia and how the change in international relations in late 40's – from east to west – reflected in mass culture. Pupils will work divided into three groups, each of them will be focused on one aspect of mass culture: film, popular music and fashion.

16
Radina Vučetić

FROM SUPPORT TOWARD REVOLT

How Much Was Ideology Present in Mass Culture and Did Any Freedom of Cultural Creation Exist?

The aim of the workshop is to demonstrate how much ideology was present in mass culture in socialist Yugoslavia. Working with written and pictorial sources the pupils will also analyse how the system became more liberal at the end and how a certain degree of freedom in cultural creation existed in the 80's

17
Ivan Dukić

YOU ARE "BEKRIJA" THE WHOLE VILLAGE IS YELLING Life in Village and Town in SFRJ 1945-1980

Where had life more quality: in village or in town?

The issue presented in this workshop is a comparison of quality of living between life in town and life in the countryside. The collected sources will enable an analysis of life in countryside and town, the changes that happened in those environment and the influence that each of them had on the other. Pupils will work divided into six groups, each of them focused on one aspect of living: family life, hygienic conditions, marriage, emigrations, mentality and freedom, and entertainment. After the presentation of all groups a debate by the title "Life in a town was of better quality than in the countryside" is planned to follow.

18
Ivan Dukić

"THE YOUNG GENERATION PLAY VERY SUSPICIOUSLY"

Young and Old: Generation Gap or Ideological Conflict?

The aim of the workshop is to analyse the relations between different generations – old and young ones-, especially the changes in the attitude of the young generation in late 60's. Pupils will work in 5 groups and will analyse different (written, pictorial) sources. At the end of the lesson they will fill out the chart with a summary of the content for each group: fashion 1 (short skirts), fashion 2 (long hair), village versus town, entertainment, and music.

19
Darko Karačić

THE POLITICAL SYSTEM AND SPORTS

How Could Different Perspectives of SFRJ Be Built?

In this workshop pupils, divided into groups, will learn about the connection between politics and sports in Yugoslavia. They will work with sources which will tell them about the names of the sports clubs and laurels. They will learn about the big sporting events and their importance for politics as well.

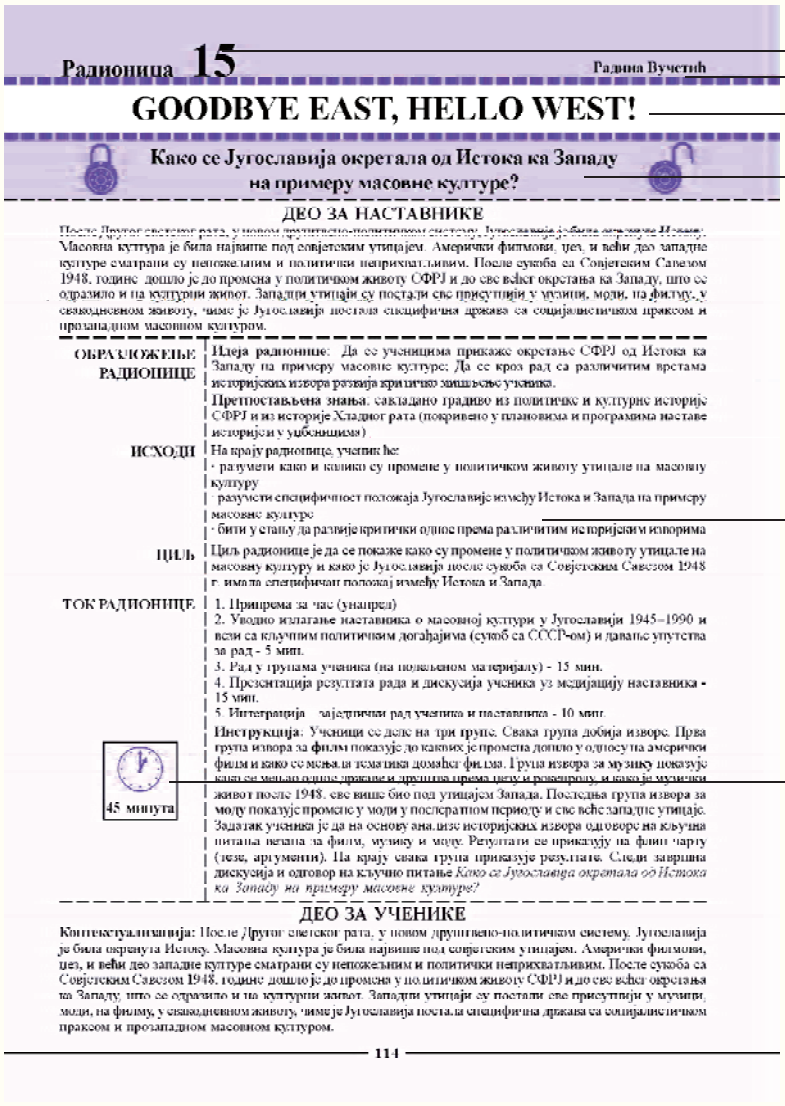
20
Darko Karačić

THE IMAGE OF YUGOSLAVIA

How Could Different Images of Yugoslavia Be Created?

The workshop will present different perspectives of the memory of Yugoslavia. One group of pupils will analyse interviews with people from different European countries explaining their view on Yugoslavia. The other two groups will prepare two reports which should represent their image of Yugoslavia. The first report should show positive images of Yugoslavia, the second one negative images. At the end they will compare their views on Yugoslavia.

ОБЈАШЊЕЊЕ ГРАФИЧКОГ РЕШЕЊА ЗА УПУТСТВО



Радионица 15

Радна Вучетић

GOODBYE EAST, HELLO WEST!

Како се Југославија окретала од Истока ка Западу на примеру масовне културе?

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

После Другог светског рата, у новом друштвено-политичком систему, Југославија је била окренута Истоку. Масовна култура је била најмање под совјетским утицајем. Амерички филмови, џез, и већи део западне културе сматрани су непожељним и политички неприхватљивим. После сукоба са Совјетским Савезом 1948. године дошло је до промена у политичком животу СФРЈ и до све већег окретања ка Западу, што се одразило и на културни живот. Западни утицаји су постали све присутнији у музици, моди, на филму, у свакодневном животу, чиме је Југославија постала специфична држава са социјалистичком праксом и прозападном масовном културом.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ РАДИОНИЦЕ: Идеја радионице: Да се ученицима прикаже окретање СФРЈ од Истока ка Западу на примеру масовне културе; Да се кроз рад са различитим врстама историјских извора развија критичко мишљење ученика.

Претпостављена знања: савладано градиво из политичке и културне историје СФРЈ и из историје Хладног рата (покривено у плановима и програмима наставе историје и у уџбеницима)

ИСХОДИ: На крају радионице, ученик ће:
- разумети како и колико су промене у политичком животу утицале на масовну културу
- разумети специфичност положаја Југославије између Истока и Запада на примеру масовне културе
- бити у стању да развије критички однос према различитим непријатељским изворима

ЦИЉ: Циљ радионице је да се покаже како су промене у политичком животу утицале на масовну културу и како је Југославија после сукоба са Совјетским Савезом 1948 г. имала специфичан положај између Истока и Запада.

ТОК РАДИОНИЦЕ:
1. Припрема за час (унапред)
2. Уводно излагање наставника о масовној култури у Југославији 1945–1990 и вези са кључним политичким догађајима (сукоб са СССР-ом) и давање упутства за рад - 5 мин.
3. Рад у групама ученика (на подељеном материјалу) - 15 мин.
4. Презентација резултата рада и дискусија ученика уз медијацију наставника - 15 мин.
5. Интеграција - заједнички рад ученика и наставника - 10 мин.

45 минута

Инструкција: Ученици се деле на три групе. Свака група добија извор. Прва група извора за филм показује до каквих је промена дошло у односу на амерички филм и како се мењала тематика домаћег филма. Група извора за музику показује како се мењао однос према и другачија према џезу и рокенролу, и како је музички живот после 1948. све више био под утицајем Запада. Последња група извора за моду показује промене у моди у послератном периоду и све већи западни утицај. Задатак ученика је да на основу анализе историјских извора одговоре на кључна питања везана за филм, музику и моду. Резултати се приказују на флип чарту (теза, аргументи). На крају свака група приказује резултате. Следи завршна дискусија и одговор на кључно питање *Како се Југославија окретала од Истока ка Западу на примеру масовне културе?*

ДЕО ЗА УЧЕНИКЕ

Контекстуализација: После Другог светског рата, у новом друштвено-политичком систему, Југославија је била окренута Истоку. Масовна култура је била највише под совјетским утицајем. Амерички филмови, џез, и већи део западне културе сматрани су непожељним и политички неприхватљивим. После сукоба са Совјетским Савезом 1948. године дошло је до промена у политичком животу СФРЈ и до све већег окретања ка Западу, што се одразило и на културни живот. Западни утицаји су постали све присутнији у музици, моди, на филму, у свакодневном животу, чиме је Југославија постала специфична држава са социјалистичком праксом и прозападном масовном културом.

114

редни број радионице
аутор радионице
наслов радионице
кључно питање
упутство за коришћење радионице
време предвиђено за радионицу

ОБЈАШЊЕЊЕ АПЛИКАЦИЈА

Кључно питање	Питања	Задатак	Анализа	Трајање радионице	Табела (статистика)	Усмени извор	Службени документ	Новински чланак
Писмо	Стручна литература	Карта	Карикатура	Постер Плакат	Фотографија	Песма	Филм	Интернет

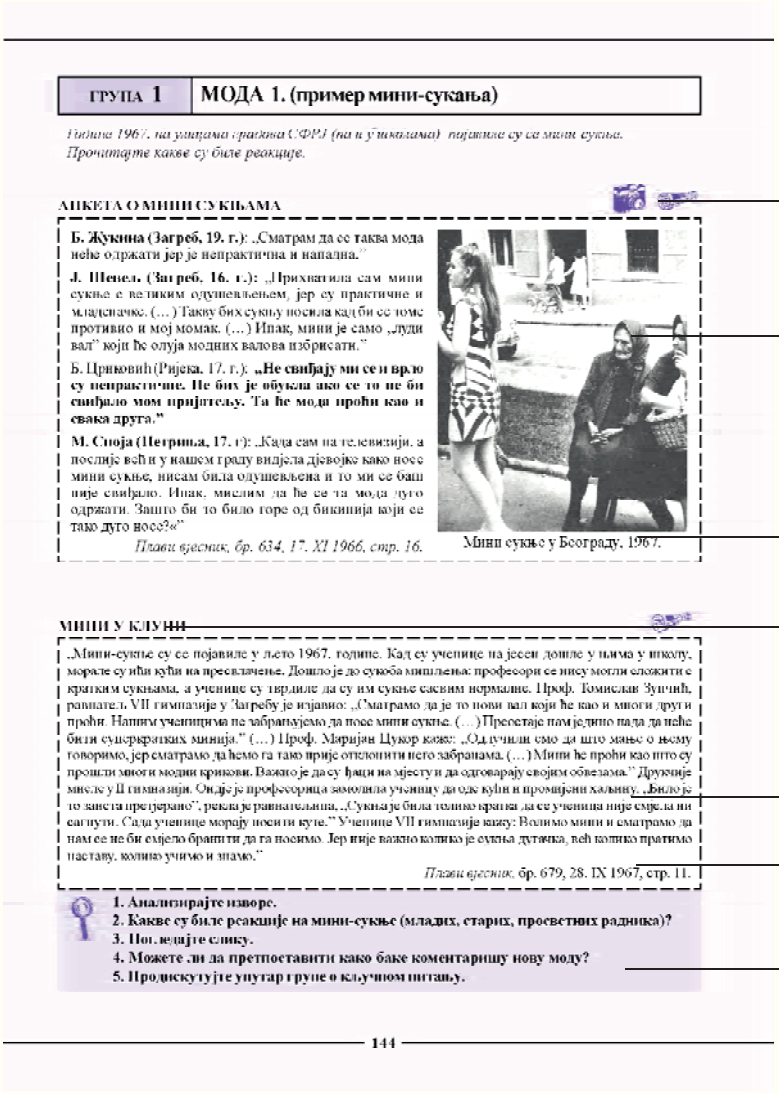
ОБЈАШЊЕЊЕ БОЈА

тема: ПОЛИТИЧКИ ЖИВОТ

тема: СТАНДАРД ЖИВОТА

тема: МАСОВНА КУЛТУРА

ОБЈАШЊЕЊЕ ГРАФИЧКОГ РЕШЕЊА ЗА ИЗВОРЕ



ГРУПА 1 | **МОДА 1. (пример мини-сукања)**

Године 1967. на улицама градова СФРЈ (па и у школама) појавиле су се мини сукње. Прочитајте какве су биле реакције.

АНКЕТА О МИНИ СУКЊАМА

Б. Жукина (Загреб, 19. г.): „Сматрам да се таква мода неће одржати јер је непрактична и нападна."

Л. Шенел. (Загреб. 16. г.): „Прихватила сам мини сукње с великим одушевљењем, јер су практичне и младићачке. (…) Такву бих сукњу носила кад би се томе противио и мој момак. (…) Ипак, мини је само „луди вал" који ће олуја модних валова избрисати."

Б. Црнковић (Ријека, 17. г.). **„Не свиђају ми се и врло су непрактичне. Не бих је обукла иако се то не би свиђало мом пријатељу. Та ће мода проћи као и свака друга."**

М. Споја (Петриња, 17. г): „Када сам на телевизији, а послије већ и у нашем граду видјела дјевојке како носе мини сукње, нисам била одушевљена и то ми се баш није свиђало. Ипак, мислим да ће се та мода дуго одржати. Зашто би то било горе од бикинија који се тако дуго носе?«"

Плави вјесник, бр. 634, 17. XI 1966, стр. 16.

Мини сукње у Београду, 1967.

МИНИ У КЛУПИ

„Мини-сукње су се појавиле у лето 1967. године. Кад су ученице на јесен дошле у њима у школу, морале су ићи кући на пресвлачење. Дошло је до сукоба мишљења: професори се нису могли сложити с кратким сукњама, а ученице су тврдиле да су им сукње сасвим нормалне. Проф. Томислав Зунчић, равнатељ VII гимназије у Загребу је изјавио: „Сматрамо да је то пови вал који ће као и многи други проћи. Нашим ученицима не забрањујемо да носе мини сукње. (…) Пресеже нам једино када неће бити супер-кратких минија." (…) Проф. Маријан Цукор каже: „Од ученика смо до што мање о њему говоримо, јер сматрамо да њемо га тако прије отклонити него забрањама. (…) Мини ће проћи као што су прошли многи модни кривови. Важно је да су ђаци на мјесту и да одговарају својим обвезама." Другчије мисле у II гимназији. Овдје је професорица замолила ученицу да оде кући и промијени хаљину. „Било је то јако непријатно", рекла је равнатељица. „Сукња је била толико кратка да се ученица није смјела ни сагнути. Сада ученице морају носити куте." Ученице VII гимназије кажу: Волимо мини и сматрамо да нам се не би смјело брањити да га носимо. Јер није важно колико је сукња дугачка, већ колико пратимо наставу, колико учимо и знамо."

Плави вјесник, бр. 679, 28. IX 1967, стр. 11.

1. **Анализирајте изворе.**
2. **Какве су биле реакције на мини-сукње (младих, старих, просветних радника)?**
3. **Погледајте слику.**
4. **Можете ли да претпоставите како баке коментаришу нову моду?**
5. **Продискутујте унутар групе о кључном питању.**

тип документа

визуелни документ

објашњење фотографије

наслов документа

текст документ

порекло документа

питања

Издавач:
EUROCLIO, www.euroclio.eu
Удружење за друштвену историју - EUROCLIO
Филозофски факултет, Чика Љубина 18-20, 11000 Београд, www.euroclio.org.yu

Главни уредник:
Мире Младеновски

Уредници:
Љиљана Лазаревић, Горан Милорадовић,
Дарко Бенчић, Хрвоје Класић,
Един Велаџић, Един Радушић, Бојана Дујковић - Благојевић

Лектура:
Маша Милорадовић

Компјутерска обрада:
Мире Младеновски

Штампа:
Тукан принт, Београд

САДРЖАЈ

УВОД....2

Радионица 1 *Горан Милорадовић*
ВРУЋА ТАЧКА ХЛАДНОГ РАТА: ЈУГОСЛАВИЈА....10

Радионица 2 *Горан Милорадовић*
ПОЧЕТАК ИЛИ КРАЈ ДЕМОКРАТИјЕ?....16

Радионица 3 *Денис Детлинг*
РАДНИ ЛОГОРИ И ПОСЛЕ РАТА!....22

Радионица 4 *Денис Детлинг*
ВЕРСКЕ (НЕ)СЛОБОДЕ....30

Радионица 5 *Бахрудин Беширевић*
“МИ СМО ТИТОВИ ТИТО ЈЕ НАШ”....37

Радионица 6 *Бахрудин Беширевић*
МИ ИЛИ ЈА?....45

Радионица 7 *Милија Марјановић*
СОЦИЈАЛИЗАМ БЕЗ ЉУДСКОГ ЛИКА....52

Радионица 8 *Кити Јурица Корда*
„ТАТА, КУПИ МИ АУТО…” (Појава потрошачког друштва)....58

Радионица 9 *Кити Јурица Корда*
ПОЛОЖАЈ ЖЕНА....70

Радионица 10 *Дарко Бенчић*
БИЛО ЈЕДНОМ У ЈУГОСЛАВИЈИ....74

Радионица 11 *Весна Димитријевић*
СТАНАР или шта би станови испричали о људима?....84

Радионица 12 *Марија Налетилић*
ОД АНАЛФАБЕТСКИХ КУРСЕВА ДО КОМПЈУТЕРА....89

Радионица 13 *Елма Хасимбеговић*
У ЗДРАВОМ ТЕЛУ ЗДРАВ ДУХ!?....95

Радионица 14 *Звездана Петровић*
“КО ИМА ДОЛАРЕ КУПА СЕ У МОРУ, А КО НЕМА ДОМА У ЛАВОРУ”....102

Радионица 15 *Радина Вучетић*
GOODBYE EAST, HELLO WEST!....114

Радионица 16 *Радина Вучетић*
ИЗМЕЂУ ПОДРШКЕ И ПОБУНЕ....123

Радионица 17 *Иван Дукић*
‘БЕКРИЈА СИ!’, ЦИЈЕЛО СЕЛО ВИЧЕ...” живот на селу и у граду у СФРЈ 1945.-1980....133

Радионица 18 *Иван Дукић*
„СУМЊИВО ИГРА НОВА ГЕНЕРАЦИЈА” однос младих и старих у СФР Југославији....142

Радионица 19 *Дарко Карачић*
ПОЛИТИКА И СПОРТ....149

Радионица 20 *Дарко Карачић*
ИМИЏ ЈУГОСЛАВИЈЕ....154

УЧЕСНИЦИ ПРОЈЕКТА....157



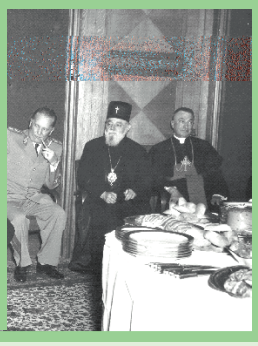












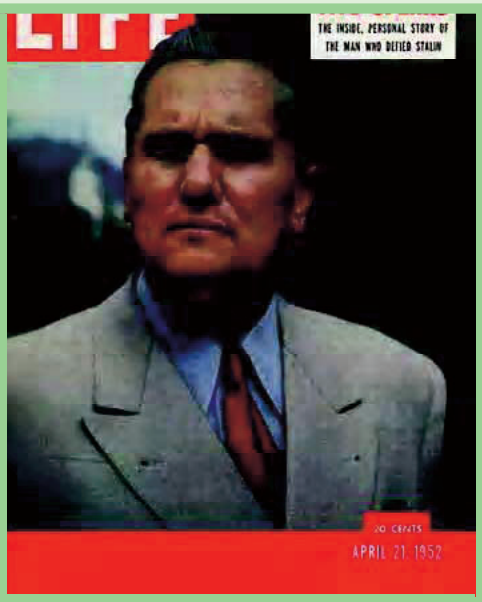
ПОЛИТИЧКИ ЖИВОТ















Горан Милорадовић

ВРУЋА ТАЧКА ХЛАДНОГ РАТА: ЈУГОСЛАВИЈА

Какав је био положај Југославије на почетку Хладног рата?

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ РАДИОНИЦЕ

Тема радионице је однос Југославије и великих сила, од чијих интереса и утицаја је она зависила, а које су одређивале оквир њеног деловања на историјској сцени. Југословенски политичари су настојали да нађу подршку моћних држава да би заштитили своје интересе, а то су у различитим ситуацијама биле различите земље. *Промене савезништава* су се понекад догађале у врло кратком року, на шта треба посебно указати ученицима. У радионици постоје три групе докумената који кроз супротности свог садржај показују *кретање Југославије на међународној сцени*. Радионица показује да су чак и евопске државе средње снаге и величине, као што је била Југославија, зависиле од констелације моћи и ситуације на међународној сцени и да су могле да воде само *релативно независну* политику. Друга важна чињеница на коју се указује радионицом је да идеолошке сличности и разлике не морају да прате политичка савезништва међу државама. Уколико је потребно и могуће, наставник треба да помогне ученицима да уоче међусобну повезаност и условљеност тема радионица бр. 1. (о међународном положају Југославије) и радионице бр. 2. (о схватању демократије у Југославији).

90 минута

ВЕЗА СА НАСТАВНИМ ПРОГРАМОМ

Радионица је намењена обнављању и утврђивању градива о послератном периоду, а посебно је погодна за повезивање међународног контекста са унутрашњим политичким развојем Југославије. Рад са изворима има потенцијал да буде мотивишући и инспиративан за ученике.

ИСХОД

На крају часа ученици су на примеру показали и разумели како се мењао положај Југославије у зависности од промена на међународној сцени.

ЦИЉ

Образовни циљ радионице: Да ученици разумеју да су се међународни положај и политика Југославије мењали зависно од утицаја великих сила.
Васпитни циљ радионице: Да се ученици васпитају као активни учесници грађанског друштва.

СПОСОБНОСТИ И ВЕШТИНЕ

Анализа историјских извора, одабир релевантних података, извођење закључака, развијање критичког мишљења, развој мултиперспективог приступа.

НАЧИН РАДА

Наставник даје упутства о начину рада на часу. Дели ученике на три групе. Свака група добија по два документа и политичку мапу Европе:
1) став Југославије (документи 1, 2 и 7),
2) став Западног блока (документи 3, 4 и 7) и
3) Став Совјетског Савеза (документи 5, 6 и 7).
Ученици треба да *прочитају* и *анализирају* текстуалне историјске изворе и уз помоћ питања која су им дата испуне задатак. Своје *закључке исписују* у виду теза, помоћу којих ће представник групе да осталим ученицима изложи виђење своје групе. Најпре прва група излаже југословенско виђање промене

односа Југославије и СССР-у. Потом друга група излаже западно виђење ситуације у Источној Европи, посебно односе Југославија-СССР. На крају трећа група излаже совјетски поглед на односе Југославије и СССР-а. Потом сви *анализирају* карту и *дискутују* о променама у положају Југославије током послератног периода.

ТОК ЧАСА

1. корак – давање упутстава за рад. Наставник саопштава: Свака група треба да на основу анализе добијених докумената и датих питања створи одређену слику о политичком положају Југославије после Другог светског рата. Ту слику ће осталима у разреду у виду теза изложити један представник групе.
Потом наставник излаже историјски контекст из Дела за ученике – *10 минута.*
2. корак: Подела на три групе (став Југославије, став Западног блока, став Совјетског Савеза)
3. корак: Анализа текстова у складу са питањима која их прате. – *30 минута.*
Сви ђаци раде индивидуално са добијеним текстовима 20 минута, а последњих 10 минута је намењено усклађивању слике и формулисању теза.
4. корак: Излагање закључака једног представника сваке групе на основу теза које су заједнички написали. – *25 минута.*
5. корак: Завршна дискусија, намењена сучељавању ставова, аргументацији и интеграцији, која треба да садржи све три перспективе: југословенску, западњачку и совјетску – *20 минута*.

ПОТРЕБНИ МАТЕРИЈАЛ

1. група: Извори за ставове Југославије
2. група: Извори за ставове Западног блока
3. група: Извори за ставове Совјетског Савеза
4. све групе добијају политичку карту Европе у Хладном рату

ПРЕТПОСТАВЉЕНО ЗНАЊЕ

Познавање историје Југославије и опште историје 20. века. (II и IV разред средње школе)

ТЕЗЕ ЗА ЗАВРШНУ ДИСКУСИЈУ

- Шта се догодило са Југославијом после Другог светског рата?
- Како су на политички положај Југославије утицали спољни фактори?
- Колико је Југославија могла да утиче на међународну политику?
- Да ли знаш за сличан пример у том периоду у Европи?
- Шта се дешавало у Европи после блоковске подела света?

ДЕО ЗА УЧЕНИКЕ

Историјски контекст: После Другог светског рата у Европи су почеле постепено да се формирају две велике политичке групације, што је довело и до поделе света у два велика идеолошка, политичка, војна и економска блока у другој половини 20. века. То су били *НАТО пакт* и *Варшавски споразум*, а линија поделе је називана *„гвоздена завеса”*. То стање је трајало до краја осамдесетих година када је дошло до слома Варшавског споразума. Југославија је крај Другог светског рата дочекала као савезник Совјетског Савеза и Западних демократија, али су југословенски комунисти били ближи свом узору – Совјетима. Затим је 1948. године дошло до сукоба Југославије са СССР-ом и њеном окретања ка западу. Такву позицију, уз стално балансирање између истока и запада, она је одржавала све до свог распада.

I група

Како се мењала политика Југославији према Совјетском Савезу после Другог светског рата?

1.

ТИТОВО ПИСМО ЈОСИПУ СТАЉИНУ 1944. ГОДИНЕ

„Драги Јосипе Висарионовићу,

(…) Знам да Вам је јасно у каквој се ми тешкој ситуацији налазимо, јер се са разних страна покушава мешати у наше унутрашње ствари, а ипак морамо бити обазриви да не заоштримо односе са Савезницима, чувајући у исто време своју политичку и војничку самосталност. У тим питањима нам је свака, па и најмања помоћ од стране СССР врло драгоцена. И ја Вас молим за ту помоћ.

Савезници до сада још нису пред нас поставили питање њиховог искрцавања на територији Југославије. Морам да кажем да такво искрцавање нама не би било драго, јер сам уверен да ће нам правити неприлике у земљи, због чега би могло долазити до разних сукоба. (…)

Има много крупних ствари о којима би ја врло радо лично говорио са Вама. Ако Ви сматрате за опортуно и потребно, ја сам спреман да почетком августа дођем тамо. Но не бих желио да то сматрате мојом нескромношћу, већ једино дубоком тежњом да се пре мировних преговора објасне нека питања и заузме по њим став, јер сматрам да је то у интересу балканских земаља и Совјетског Савеза.

Примите израз мог дубоког поштовања.

5. VII 1944. Ваш, Ј. Б. Тито”

Музеј историје Југославије, *Путовања и посете Ј. Б. Тита*, И-3-б/566-3,4

2.

ГОВОР ЕДВАРДА КАРДЕЉА НА СЕДНИЦИ УН-А У ЊУЈОРКУ, 1949. ГОДИНЕ

„(…) Конкретни поступци СССР-а према Југославији говоре о томе да Влада СССР није увек тумач савремених тежњи присталица мира и демократије. Ми уважавамо позитивне и напредне ставове Владе СССР у корист мира и морољубиве сарадње међу народима, којима смо давали и којима ћемо давати своју подршку, али ми не можемо, а да истовремено код ње у низу питања не констатујемо дубоко размимоилажење између речи и дела, што је нарочито дошло до изражаја у односима СССР према ФНРЈ. Не може се говорити о немешању у унутрашње ствари других држава, а истовремено заузимати такав став какав данас заузима Влада СССР према једној влади независне земље, као што је Југославија. Не може се говорити о мирољубивости а истовремно обасипати Југославију таквим претњама, како то чини Влада СССР. (…)”

Бранко Петрановић и Момчило Зечевић, *Југославија 1918-1988. Тематска збирка докумената*, Београд 1988, стр. 956.

На основу анализе извора и карте извући аргументе за одговор на кључно питање.

II група

Како Западне велике силе виде позицију Југославије после Другог светског рата?

3.

ЧЕРЧИЛОВ ГОВОР У ФУЛТОНУ, МИСУРИ, САД, 5. МАРТ 1946. ГОДИНЕ.

„(…) Од Шћећина на Балтику до Трста на Јадрану, гвоздена завеса је пала преко континента. Иза те линије леже престонице свих старих држава Централне и Источне Европе. Варшава, Берлин, Праг, Беч, Будимпешта, Београд, Букурешт и Софија, сви ти чувени градови и становништво тих територија, морам рећи, леже у совјетској сфери и сви су они подложни, на овај или онај начин, не само совјетском утицају, већ и врло снажној контроли из Москве, која се у многим случајевима све више појачава. (…) Пољска влада, коју контролишу Руси, охрабрена је да направи огромне и сасвим погрешне захвате на рачун Немачке и сада се одвија масовно протеривање милиона Немаца у незамисливим размерама. Комунистичке партије, које су у свим тим источноевропским државама биле врло мале, нарастају до утицаја и моћи који далеко превазилазе њихову бројност и покушавају да свуда спроведу тоталитарну контролу. (…)”

The speeches of Winston Churchill, London 1990, pp. 303–304.

4.

ИЗВЕШТАЈ АМЕРИЧКОГ ОТПРАВНИКА ПОСЛОВА ДРЖАВНОМ СЕКРЕТАРУ САД

АМЕРИЧКА АМБАСАДА БЕОГРАД
ЈУГОСЛАВИЈА
7. јула 1947.
ПОВЕРЉИВО
Поштованом Државном секретару
Вашингтон

„(…) Уколико ја правилно разумијем руски комунизам, југословенски комунизам већ сада показује знакове одступања од руског, упркос своме положају љубимца и основне сличности расе и политичке традиције. (…) Премда су партизани у великој мјери инспирисани и вођени од стране комуниста, претстављају ипак једну врло хетерогену групу. Постоје јасне разлике мишљења међу њима, ма да су веома дискретне. Вјероватније је да ће ефикасна опозиција против совјетске доминације доћи из партизанских редова, него из редова опозиције. Неизбежни су сукоби интереса са Русијом, и снажни национализам ове земље могао би да одигра одлучијућу улогу кад би се појавила нека акутна ситуација. (…)

Џон М. Кебот
отправник послова “

Музеј историје Југославије, *Путовања и посете Ј. Б. Тита*, I-3-б/759-5

На основу анализе извора и карте извући аргументе за одговор на кључно питање.

III група

Како се мењала политика Совјетског Савеза према Југославији после Другог светског рата?

5.

САОПШТЕЊЕ ИНФОРМАЦИОНОГ БИРОА КОМУНИСТИЧКИХ ПАРТИЈА О СТАЊУ У ЈУГОСЛАВИЈИ 1949. ГОДИНЕ

„(…) Ако је саветовање Информационог бироа Компартија у јуну 1948. године констатовало прелазак клике Тито-Ранковић од демократије и социјализма на буржоаски национализам, то се за време протекло после тог саветовања Информбироа завршио прелаз те клике од буржоаског национализма на фашизам и отворено издајство националних интереса Југославије. Догађаји су у последње време показали да се југословенска Влада налази у потпуној зависности од иностраних империјалистичких кругова и да се претворила у оруђе њихове агресивне политике, што је довело до ликвидације самосталности и независности југословенске републике. ЦК Компартије и Влада Југославије потпуно су се удружили с империјалистичким круговима против целог табора социјализма и демократије, против комунистичких партија целог света, против земаља народне демократије и СССР. (…)”

Бранко Петрановић и Момчило Зечевић, *Југославија 1918-1988. Тематска збирка докумената*, Београд 1988, стр. 963.

6.

ОБРАЋАЊЕ НИКИТЕ ХРУШЧОВА ЈУГОСЛОВЕНСКОМ РУКОВОДСТВУ У БЕОГРАДУ 1955. ГОДИНЕ

„Драги друже Тито,
Драги другови, чланови владе и руководиоци Савеза комуниста Југославије,
Драги другови и грађани,

(...) Народи наших земаља везани су спонама старог братског пријатељства и заједничке борбе против заједничког непријатеља. (…) Међутим, касније су ови добри односи били нарушени. Ми искрено жалимо оно што се догодило и одлучно одбијамо све оно што се нагомилало у том периоду (тј. 1948–1955). Ми са своје стране, без икакве сумње у ово убрајамо провокаторску улогу, коју су у односима између Југославије и СССР одиграли сада откривени непријатељи народа Берија, Абакумов и други. Ми смо темељно проучили материјале на којима су се заснивале тешке оптужбе и увреде које су у оно време биле упућене против руководилаца Југославије. Чињенице говоре да су ове материјале исфабриковали непријатељи народа, презрени агенти империјализма, који су се на превару увукли у редове наше Партије. Ми смо дубоко убеђени да је период погоршања наших односа остао далеко за нама. С наше стране, ми смо спремни да учинимо што је потребно да одстранимо све препреке које сметају потпуној нормализацији односа између наших држава (…)”

Лубурић, Радоица, *Помирење Југославије и СССР-а 1953–1955. Тематска збирка докумената*. Подгорица 1999, стр. 388–389.

7.

КАРТА ЕВРОПЕ ТОКОМ ХЛАДНОГ РАТА

The Penguin Atlas of World History, vol. From the French Revolution to the Present, **London, first published 1978, 10th ed. P. 230.**



1. Шта на основу ове карте можеш да закључиш о положају Југославије у односу на „гвоздену завесу”?

2. Како тумачиш различиту боју петокраке звезде на карти Југославије и других социјалистичких земаља?

Радионица 2

ТОК ЧАСА **1. корак** – давање упутстава за рад. Наставник саопштава: Свака група треба да на основу анализе добијених докумената и датих питања створи одређену слику о политичкој ситуацији у Југославији после Другог светског рата. Ту слику ће осталима у разреду у виду теза изложити један представник групе.
Потом наставник излаже историјски контекст из Дела за ученике – **10 минута**.
2. корак: Подела на групе: 1) комунисти, 2) грађански политичари, 3) страни државници. – **5 минута**.
3. корак: Анализа текстова у складу са питањима која их прате. – **30 минута**.
Сви ђаци раде индивидуално са добијеним текстовима.

1. Извори за ставове комуниста
2. Извори за ставове грађанских демократа
3. Извори за ставове иностраног фактора
4. Резултати избора 1945. године

ДЕО ЗА УЧЕНИКЕ

Историјски контекст: После Другог светског рата Југославија је обновљена као „демократска федеративна република". Постојале су две основне политичке групације које су претендовале да њом владају:
1) **комунисти** које је представљао маршал Јосип Броз Тито и који су располагали војном силом, јединственом и масовном Комунистичком партијом, угледом ослободилаца од окупатора и подршком савезника, а посебно СССР-а;
2) **грађански политичари** које је представљао политички емигрант, млади краљ Петар II Карађорђевић, а који су били нејединствени, нису располагали ефективном силом и имали су репутацију међусобно завађених бегунаца из окупиране земље, које су подржавали савезници, а посебно Велика Британија и САД. Силе победнице су настојале да уреде свет у складу са својим потребама, а да то буде одрживо на дужи рок. Тежиле су да обнове Југославију и да она буде стабилна и јединствена земља која ће моћи да испуњава међународне обавезе, а да то постигну на најбржи и најјефтинији начин. Посебно их је интересовало да се уклони свака могућнст обнове сукоба унутар земље.

Табела је формирана на основу званичних резултата првих послератних избора (*Службени лист, бр. 92/1945*). Током преговора око начина гласања комунисти су се изборили да наступају у склопу једне шире листе, која се звала „листа Народног фронта", на којој су, осим њих, били заступљени и представници левих грађанских партија. Опозицију њима је представљала „кутија без листе", где су гласали они који су били против „листе Народног фронта", а то је практично значило за емигрантске политичке партије и краља Петра II Карађорђевића. Гласало се спуштањем гумене куглице у једну или другу кутију. Избори су били праћени застрашивањем грађана, притиском на бираче и непоштеним сабирањем гласова које је вршила нова, револуционарна власт.

7.

ПРЕГЛЕД ИЗБОРНИХ РЕЗУЛТАТА ПО ФЕДЕРАЛНИМ ЈЕДИНИЦАМА И АУТОНОМНИМ ОБЛАСТИМА ЈУГОСЛАВИЈЕ 1945. ГОДИНЕ

федерална јединица (аутономна област)	гласало за комунисте	гласало за грађанске странке
	%	%
СРБИЈА	**88,59**	**11,41**
ВОЈВОДИНА	**85,90**	**14,60**
КОСОВО И МЕТОХИЈА	**96,78**	**3,22**
ХРВАТСКА	**91,52**	**8,48**
СЛОВЕНИЈА	**83,25**	**16,75**
БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА	**95,21**	**4,79**
МАКЕДОНИЈА	**95,85**	**4,15**
ЦРНА ГОРА	**97,93**	**2,07**

Табела је формирана на основу резултата избора у: *Службени лист, бр. 92/1945.*

Упореди резултате првих избора 1945. године са изворима и проценама подршке комунистима у народу које су дали сами комунисти, грађанске демократе и западни посматрачи. Јесу ли предвиђања била реална?

I група

Како су демократију схватали југословенски комунисти?

1.

КОМУНИСТИ О СВОМ СХВАТАЊУ ДЕМОКРАТИЈЕ 1945. И 1947.

„Ја мислим да ми немамо права пред нашим народима, који су дали толико жртава и живота у овоме рату за слободу и равноправност, да ми данас њима кажемо: Браћо, ви сте се борили, ви сте крварили, али сад те ваше жртве више не долазе у обзир, оне немају никакве цене, сада ће тек куглица* одлучити о томе да ли ћете бити равноправни или нећете бити равноправни. Онај који тако поставља ствар, тај по мом мишљењу жели смутњу у Југославији, тај не жели поредак и мир. Да ли такав захтев наших народа да улазе у Конституанту као равноправни народи и да о свему као равноправни народи одлучују, да ли то значи кршење суверенитета Уставотворне скупштине? Ја мислим да не значи."

Говор Едварда Кардеља из 1945. године у: Бранко Петрановић и Момчило Зечевић, *Југославија 1918–1988. Тематска збирка докумената,* Београд 1988, стр. 765.

„Ново друштвено уређење у нашој земљи захтијева и нови облик политичког живота. Многобројне и хетерогене по својим схваћањима, политичке партије представљале би у нашој земљи највећу сметњу за брз и трајан развитак наше земље. Не само политичка него и економска структура наше земље искључује могућност постојања многих политичких партија, са старим програмима и старим схваћањима. Јединствен економски програм захтијева и политичко јединство. Замислимо себи овакву слику: свршили смо рат, треба прићи на изградњу земље, ... а имамо разне партије на селу. Један каже: не треба најприје градити овај мост, већ онај други. Други ће казати: зашто се даје више помоћи, рецимо Босни, Лици, Црној Гори него некој другој републици?... казали би: што ће нама индустријализација, електрификација..., нека сваки сељак ради како зна и може ... То би наше снаге парализирало..."

Титов говор на II конгресу Народног фронта Југославије 27. IX 1947.

***куглица** – мисли се на гласачку куглицу, јер се листићи нису користили на првим изборима.

2.

САРАДЊА КОМУНИСТА И НЕКИХ ГРАЂАНСКИХ ПОЛИТИЧАРА НА УСПОСТАВЉАЊУ НОВОГ ПОЛИТИЧКОГ СТАЊА У ЈУГОСЛАВИЈИ 1945. ГОДИНЕ

(…) Војнички и полицијски ми смо били довољно снажни и самопоуздани, али наша база у народу, нарочито у средњим слојевима, била је преуска и необделана. (…) Највећи део рада на томе пао је на Кардеља. Али и ја сам био задужен да с присталицама Народног фронта, републиканцима и аграрцима, израдим заједничку платформу. (…) у целини су се дискусије и изналажења формулација одвијали с уважавањем, па и с пријатељством. Једини "инцидент" је избио с представником једне, не баш значајне, групе интелектуалаца. Изазван нечим, он је нервозно узвикнуо: Ми нисмо равноправни! Ми тражимо равноправност! – То је пак изазвало мене, па сам добацио: Па и ниште равноправни! Не можете ни бити. Иза нас комуниста стоји педесет дивизија и један страшни рат, а ви сте само једна група. Ви погрешно схватате равноправност! Не ради се о истеривању равноправности него о споразумевању. – Сви су на то ћутали, чак и чика Јаша*, једино се Драгољуб Јовановић смешкао са самосвесном иронијом.

Ђилас, Милован, *Власт,* Лондон 1983, стр. 11–12.

* грађански политичар Јаша Продановић

1. На основу анализе извора и података из табеле извући аргументе за одговор на кључно питање.
2. Припремите одговор на питање испод табеле.

II група

Како су схватали демократију југословенски грађански политичари?

3.

МЕМОРАНДУМ ГРАЂАНСКИХ ПОЛИТИЧАРА ЈУГОСЛАВИЈЕ У ЛОНДОНУ УПУЂЕН МИНИСТРИМА СПОЉНИХ ПОСЛОВА ПЕТ ВЕЛИКИХ СИЛА (В. Британије, САД, СССР, Француске и Кине)

(…) Ми дубоко жалимо што смо принуђени да изјавимо да је једна Влада, доведена на власт моралном, материјалном и војном помоћи наших Великих Савезника, завела у нашој земљи режим који нема ничег заједничког са демократијом и слободом ни у својој политичкој ни у својој државној организацији. Тај режим потпуно је подвлашћен једној странци, комунистичкој, тј. једној незнатној мањини и њеној оружаној сили: њеној политичкој полицији и њеној политичкој војсци названој данас "Југословенска армија". Та мала странка, наслоњена на своју оружану политичку силу, покушава сада да примени свој сопствени програм,у једном погледу одмах, у другом пак по брзим етапама. Политички део њеног програма, и најважнији у исти мах, јер чини потпуни услов свему, потпуно је остварен: диктатура као владавинско средство у потпуности је заведена (…) Све њене економске мере, разарујући и уништавајући намерно цео привредни живот земље, имају исти циљ, и њихов први резултат биће пад животног стандарда народа, чинећи сваког зависним од Владе за своју зараду, а од тајне полиције ОЗНА за своју личну слободу, и с једним Изборним законом који даје Комунистичкој странци и њеној Влади власт да одабира не само кандидате него и бираче, нема никакве сумње какав ће бити резултат избора, ако се допусти да се они одрже под оваквим приликама. Резултат ће бити 100% за странку на власти. (…) ***Др Влатко Мачек***, претседник Хрватске сељачке странке, сада у Паризу; **Др Живко Топаловић**, претседник Социјалистичке странке, сада у Риму; **Адам Прибићевић**, почасни претседник Самосталне демократске странке, сада у Риму; **Др Миха Крек**, председник Словенске људске странке, сада у Риму; (…) **Слободан Јовановић**, прећашњи претседник концентрационе Владе у Лондону; **Јован Бањанин**, потпредседник Југословенске националне странке; **Вељеслав Вилдер**, претседник извршног одбора Самосталне демократске странке; **Др Милан Гавриловић**, претседник Српске земљорадничке странке; **Радоје Л. Кнежевић**, члан извршног одбора Демократске странке; **К. Љ. Милетић**, члан извршног одбора Радикалне странке.

Архив Југославије; Емигрантска Влада Краљевине Југославије (1941-1945), Ф-158, 573.

4.

САРАДЊА КОМУНИСТА И НЕКИХ ГРАЂАНСКИХ ПОЛИТИЧАРА НА УСПОСТАВЉАЊУ НОВОГ ПОЛИТИЧКОГ СТАЊА У ЈУГОСЛАВИЈИ 1945. ГОДИНЕ

„(…) Војнички и полицијски ми смо били довољно снажни и самопоуздани, али наша база у народу, нарочито у средњим слојевима, била је преуска и необделана. (…) Највећи део рада на томе пао је на Кардеља. Али и ја сам био задужен да с присталицама Народног фронта, републиканцима и аграрцима, израдим заједничку платформу. (…) у целини су се дискусије и изналажења формулација одвијали с уважавањем, па и с пријатељством. Једини "инцидент" је избио с

ak

1. На основу анализе извора и података из табеле извући аргументе за одговор на кључно питање.
2. Припремите одговор на питање испод табеле.

III група

Како су демократију у Југославији видели представници западних земаља?

5.

ЗАПИСНИК СА КОНФЕРЕНЦИЈЕ СИЛА ПОБЕДНИЦА У ДРУГОМ СВЕТСКОМ РАТУ, Потсдам 1945.

„(…) Идн: Следеће питање – о Југославији. (…) Треба обратити пажњу на то да смо ми постигли сагласност у односу на Југославију на Кримској конференцији без присуства југословенских представника.
Стаљин: Сада је то савезничка држава, у којој је успостављена легитимна власт. Не треба сада решавати та питања без учешћа представника Југославије. (…)
Труман: Мислите ли озбиљно да их позовемо овде? Мислим да би то било незгодно.
Черчил: Ми смо ставили своје потписе под договор на Кримској конференцији, а сада видимо да се та декларација у Југославији не испуњава: нема изборног закона, скупштина није проширена, правна процедура није успостављена, Титова администрација врши контролу уз помоћ своје политичке полиције, штампа је такође контролисана, као и у неким фашистичким земљама. (…)
Стаљин: (…) Видите, подаци које је сада изнео г. Черчил, у вези са нарушавањем неких решења Кримске конференције, ти подаци су, на основу наших извора, непознати.
Труман: Ако будемо разматрали политичке жалбе на кога год, само ћемо залуд трошити време. Ако овде будемо звали Тита, Франка, или друге државнике, то неће довести ни до чега доброг. (…)
Стаљин: Ту сте у праву. (…)”

Тегеран, Ялта, Потсдам. Сборник документов, Москва 1971, стр. 240–242.

6.

АМЕРИЧКО ВИЂЕЊЕ ПОЛИТИЧКЕ СИТУАЦИЈЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ 1947.

АМЕРИЧКА АМБАСАДА БЕОГРАД, ЈУГОСЛАВИЈА
7. јула 1947, ПОВЕРЉИВО
Поштованом Државном секретару,
Вашингтон
„(…) Комунизам има великих слабости: оснивајући своју доктрину на материјализму, држећи да циљ оправдава средства, ма како мучна она била, гази спонтану тежњу човјечанства за слободом (додајмо уз то игру са другом великом тежњом – сигурношћу). (…) Врло је опасно уопштавати одвише, до које мјере ужива садашња влада подршку народа, или је не ужива. Прорачуни који круже, да је 85–95 % народа против владе, очигледно су само нагађања. (…) Моје је лично мишљење да широке масе, премда су скептичке и незадовољне, ипак нису огорчене против владе. Зашто би биле? Изузевши такве поступке као што је државна контрола или откуп жита ништа им није теже, него што им је било под ранијим режимима. (…) Не смеју се заједљиви напади бивших политичких вођа и космополитичке клике, која је највише била погођена преокретом, узимати као глас народа. Чак и ако претпоставимо да је велика већина Југославена противу комунизма не значи да би био већи број оних Југославена који би рискирали живот зато да га оборе, него ли оних који би габранили. (…)
Џон М. Кебот, отправник послова

Музеј историје Југославије, *Путовања и посете Ј. Б. Тита*, I-3-б/759-2

1. На основу анализе извора и података из табеле извући аргументе за одговор на кључно питање.
2. Припремите одговор на питање испод табеле.

РАДНИ ЛОГОРИ И ПОСЛЕ РАТА!

Може ли група да буде крива због злочина појединаца?

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ РАДИОНИЦЕ

Основна идеја радионице је питање колективизације кривице, које може да се ради на примеру прогона фолксдојчера. У Југославији су после рата сличну судбину доживели и Италијани и Мађари, али на примеру једне националне мањине може истовремено да се обради питање колективне кривице и да се прикаже до сада мање познат почетак „друге" Југославије. Стога ова радионица може бити добра допуна предвиђеном градиву, али од тога је значајнија васпитна функција саме радионице.

Предвиђено време трајања радионице је 45 минута, како би могла да се одржи у оквиру једног наставног часа. Радионица је планирана за груп

Друга група би добила карту подручја у Југославији где су живели фолксдојчери и распоред логора, њиховог страдања, текст о бројчаним показатељима страдања фолксдојчера у Југославији, слику протеривања и службене документе АВНОЈ-а и Министарства унутрашњих послова Федералне Државе Хрватске о конфискацији имовине и репатријацији фолксдојчера (прилог 2, 3, 4, 5 и 6). Задатак групе је да се на основу извора припреми за интервју с фолксдојчерима који су преживели логоре, депортације из Југославије. Као млади истраживачи, историчари учесници групе би у разговору с фолксдојчерима (које ће одглумити чланови треће групе) требало да сазнају што више о њиховој судбини у Југославији после рата. Учесницима друге групе би требало дати сугестије, шта би могли да питају преживеле фоксдојчере или шта би од њих могли најбоље да сазнају о њиховој судбини.

Трећа група би добила неколико писмених сведочанстава преживелих фолксдојчера прилози 7, 8, 9, 10, 11 и 12). Учесници те групе би требало да се припреме да одглуме фолксдојчере који су прошли трагедију у животу и да направе интервју с младим историчарима.

• Пошто се групе припреме, прво би излагала 1. група, а потом би уследио интервју између учесника 2. и 3. групе. (15–20 мин)

• На крају би требало спровести кратку евалуацију радионице, или једноставно покушати разговор о размишљањима појединих учесника радионице (5 мин).

ДЕО ЗА УЧЕНИКЕ

Контекстуализација

Циљ радионице је упознавање са прогонима око 170000 и страдањем око 60000 фолксдојчера (припадника немачке мањине) у Југославији непосредно после рата. Југославија није била изузетак. Немци су сличну судбину доживели у целој источној Европи. Сличну судбину су доживели и Италијани у Југославији.

Велика већина Фолксдојчера је насељавана планском колонизацијом у XVIII веку, коју су подстицали хабсбуршки владари у складу с идејама камерализма и физиократије. Њиховим досељавањем требало је населити ненастањена подручја и подстаћи развој пољопривреде и занатства. Сломом Хабсбуршке монархије после Првог светског рата Немци су у новонасталој држави Југославији постали национална мањина. У време Другог светског рата припадници немачке националне мањине су се поделили као и многи други на простору Југославије – једни су се ставили у службу нацизма, други су приступили антифашистичком покрету, а трећи су покушали само да преживе у немирним временима.

Задаци за 1. групу - Народноослободилачка борба се водила паролама националног и социјалног ослобођења народа у Југославији.

1. Покушајте да на основу материјала који сте добили објасните шта је требало да значи то социјално и национално ослобођење!
2. Јесу ли се загарантована права односила на све? Објасните!
3. Расправите унутар групе о питању колективизације кривице!
4. Припремите се за кратко излагање свега што је учињено унутар групе!

Задаци за 2. групу - На основу извора припремите се за интервју с трећом групом која ће одглумити фолксдојчере који су преживели логоре, депортације из Југославије... Покушајте да, као млади истраживачи, историчари у разговору с фолксдојчерима сазнате што више о њиховим судбинама у Југославији после рата!

Задаци за 3. групу - Прочитајте сведочанстава фолксдојчера који су преживели депортације, логоре... у Југославији и покушајте да се припремите за интервју. Одглумите фолксдојчере које ће интервјуисати друга група. Млади историчари – истраживачи ће хтети да што детаљније сазнају о вашим страдањима.

Имајте на уму: ви сада имате око 80 година, па и више!

Предлог: разделите сведочанства међусобно унутар групе и покушајте да се као група колективно припремите за интервју, а не као појединци.

ПРИЛОГ 1

ДЕКЛАРАЦИЈА О ОСНОВНИМ ПРАВИМА НАРОДА И ГРАЂАНА ДЕМОКРАТСКЕ ХРВАТСКЕ, донесена на Трећем заседању ЗАВНОХ-а у Топуском 9. V 1944.

1. Хрватски и српски народ у Хрватској потпуно су равноправни. Националним мањинама у Хрватској осигурат ће се сва права на национални живот.
2. Сви грађани федералне државе Хрватске једнаки су и равноправни пред законом без обзира на народност, расу и вјероисповијест.
3. Жене уживају сва права једнако као и мушкарци.
4. Сваком грађанину зајамчена је сигурност личности и имовине. Зајамчено је право власништва и приватна иницијатива у господарском животу.
5. Свим грађанима зајамчена је слобода вјероисповијести и слобода савјести.

ПРИЛОГ 2

ОДЛУКА АВНОЈ-а (21. XI 1944) О ПРЕЛАЗУ У ДРЖАВНО ВЛАСНИШТВО НЕПРИЈАТЕЉСКЕ ИМОВИНЕ, О ДРЖАВНОЈ УПРАВИ НАД ИМОВИНОМ НЕПРИСУТНИХ ОСОБА

Члан 1.

Даном ступања на снагу ове Одлуке прелази у државно власништво:

- сва имовина Њемачког Рајха и његових држављана која се налазина територију Југославије
- сва имовина особа њемачке народности, осим Нијемаца који су се борили у редовима Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда Југославије или су поданици неутралних држава, а нису се држали непријатељски за вријеме окупације;
- сва имовина ратних злочинаца и њихових помагача, без обзира на њихово држављанство, и без обзира на држављанство, имовина сваке особе која је пресудом грађанских или војних судова осуђена на губитак имовине у корист државе.

Имовина југословенских држављана пада у том случају под удар ове Одлуке, без обзира да ли се налази у земљи, или иноземству.

Члан 5.

Циљ постављања све подржављене или секвестиране имовине под удар и надзор Државне управе народних добара јесте максимално искоришћавање те имовине за планску производњу ради што бржег и што успјешнијег добивања побједе у ослободилачком рату и за стварање увјета за успјешну економску обнову и изградњу Југославије као цјелине и свих њених федералних јединица (...)

(Службени лист Демократске Федеративне Југославије, год. 1, бр 2, Београд, 6. вељаче 1945, стр. 13–14; Извор преузет из књиге: Vladimir Geiger, *Folksdojčeri pod teretom kolektivne krivnje,* Osijek 2002, 56.)

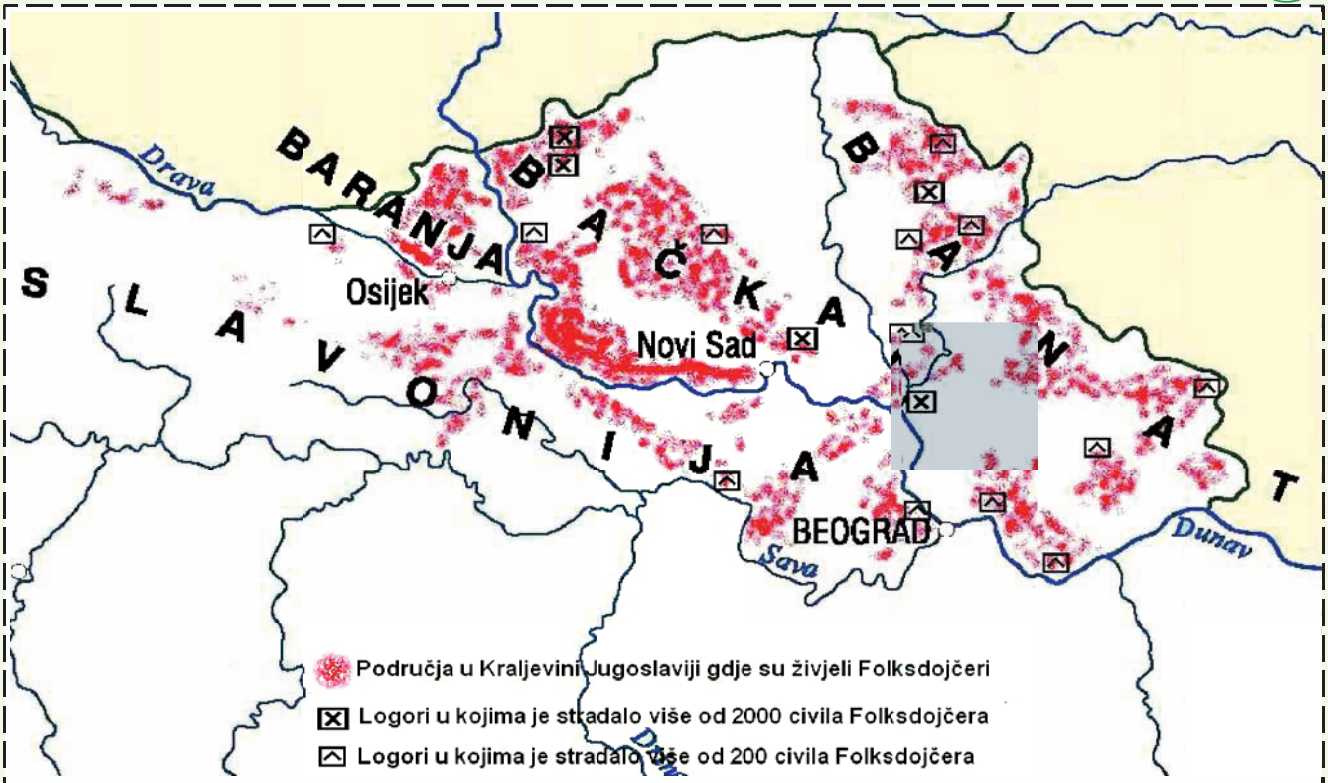
ПРИЛОГ 3

СТРАДАЊЕ НЕМАЧКОГ ЦИВИЛНОГ СТАНОВНИШТВА У ЈУГОСЛАВИЈИ ОД СТРАНЕ ТИТОВОГ РЕЖИМА У РАЗДОБЉУ ОД 1941. ДО 1948.

Од око **540000** Немаца колико их је живело у Југославији до 1941.године, око **95000** њих се нашло у склопу немачких, мађарских и хрватских војних јединица, а око **245000** Немаца је евакуисано у Немачку пре него што је Југославија обновљена под Титовим режимом. У раздобљу од октобра 1944. до априла 1945. преосталих око **200000** Немаца потпало је под контролу Титовог режима. Изузев 8000 људи, преосталих око **170000** етничких немачких цивила (од деце до старијих особа) у раздобљу од 1945. до 1948. године, било је отерано у логоре од којих је око **51000** жена, деце и стараца подлегло болестима, глади и другим недаћама. Од укупно око 64000 жртава у раздобљу од 1941. до 1948. око 40000 је документовано именом и презименом.

Verbrechen and den Deutschen in Jugoslawien 1944-1948., Die Station eines Volkermordes, Donauschwäbische Kulturstiftung, München, 1998.

ПРИЛОГ 4



Карту израдио Денис Детлинг уз коришћење књиге *Verbrechen and den Deutschen in Jugoslawien 1944-1948., Die Station eines Volkermordes, Donauschwäbische Kulturstiftung,* München, 1998.

ПРИЛОГ 5

ТРАНСПОРТ ФОЛКСДОЈЧЕРА ПРОТЕРАНИХ ИЗ ЈУГОСЛАВИЈЕ У АУСТРИЈУ, ЛЕТО 1945.



Слика преузета из књиге: Vladimir Geiger, *Nestanak Folksdojčera,* Zagreb, 1997.

ПРИЛОГ 6

ЗЕМАЉСКА КОМИСИЈА ЗА РЕПАТРИЈАЦИЈУ НЕМАЦА ПРИ МИНИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ФЕДЕРАЛНЕ ДРЖАВЕ ХРВАТСКЕ У ЗАГРЕБУ ИЗВЕШТАВА (7. VII 1945.) Управна оделења Обласних, Окружних и Градских Народних одбора о поступку репатријације (исељавања/протеривања) Фолксдојчера



(...) "Влада Југославије стоји на становишту да све Њемце који се налазе у оквиру границе Југославије расели и упути у Њемачку, чим се зато отворе повољни технички услови.-
Ми на ово имамо право из слиједећих разлога:
1) Што су Њемци, који се данас налазе у Југославији колонизирани од стране Њемачких освајача на земљиште које је припадало Југославенима.-
2) Што су Њемци њемачке мањине од дана насељавања у нашу земљу, а све до данас радили против интереса народа Југославије, стављајући се у службу Њемачких империјалиста. То се нарочито испољило у току овога рата, када су они са свим средствима активно ангажовали се у борби против наше војске и Народно-ослободилачког покрета уопће.-
3) Што су њемачке мањине у Југославији у току овога рата починиле толико зла народима Југославије, да би њихово даљње задржавање у оквирима границе Југославије сметало сређивању и изградњи наше државне заједнице.
На основу изношеног у обзир за исељавање долазе сви Њемци и Њемице по слиједећем критерију:
1) Коме је матерински језик њемачки (потјече из брака Њемца или Њемице).-
2) Тко потиче из брака у коме је отац Њемац-
Од овога се изузимају:
1. Тко је активно помагао народно-ослободилачку борбу (остаје заједно са својом ужом породицом - дјеца отац и мајка)
2. Њемице удане за Југославене са дјецом.
3. Дјеца до укључиво 16 година из брака Југославенке са Њемцем, у колико се такова Југославенка одлучи да остане у земљи и напусти мужа Њемца. Жени Југославенки удатој за Њемца остаје слободно да бира да ли ће поћи са мужем или ће остати у земљи са дјецом до 16 година. У колико се ради о женском брачном партнеру нејугославенске народности таква је жена дужна да слиједи мужа Њемца.
4. Она лица која недвојбено докажу да су аустријски држављани или аустријске народности немају се селити. При томе треба будно пазити да се као такови не искажу лица њемачког држављанства или народности. Ово се односи на она лица која су се огријешила као и припадници Њемачке односно Њемци, јер у том случају за њих важи исти критериј репатриације. Ако су Аустријанци били у Културбунду дужни су се иселити.
У сврху репатријације Њемаца са стране надлежних Министарстава образована је Земаљска комисија при Министарству унутрашњих послова, која је дужна да организира и руководи, надзире и др. рад око репатријације Њемаца (...)
Одмах по пријему ових директива најхитније (било куриром или депешом) доставити овој комисији укупан број лица за иселење те гдје су сада смјештени у логоре. Ово нам је журно потребно како би имали преглед и подузели даљње потребне мјере. Обласним односно Окружним комисијама препушта се употреба радне снаге исељеника док се налазе у логорима. Све ове послове савјесно и одмах извршити, јер ће одмах иза тога услиједити транспортовање исељеника са цијеле територије Хрватске у Њемачку. (...)

преузето из књига*: Vladimir Geiger, Nestanak Folksdojčera,* Zagreb, 1997. и Vladimir Geiger, *Folksdojčeri pod teretom kolektivne krivnje*, Osijek 2002.

ПРИЛОГ 7

СВЕДОЧАНСТВА ПРЕЖИВЕЛИХ ЛОГОРАША О ХАПШЕЊУ И ОДВОЂЕЊУ У САБИРНИ ЛОГОР У ЈОСИПОВЦУ, ДЕПОРТАЦИЈИ У РАДНИ ЛОГОР ВАЛПОВО...



(...) Елизабета Кониг (1921.) заједно са мајком Аном Рајц (1892.), оцем Андријом Рајц (1885), и кћерком Ерном Кониг (1943.) одведени смо од куће, у Дивалтовој улици 153 у Осијеку, 10.05.1945. год., прво у Градски врт, гдје се скупило још пуно наших сусједа и познаника. Навечер смо влаком одвежени у Јосиповац, гдје смо провели око 3 мјесеца, у Омладинским баракама, на голој земљи. Са собом нисмо смјели ништа понијети, осим одјеће на нама. (...)

Елизабета Кониг рођ. Рајц 1921.

(...) Затим је кренула непрегледна колона невиних људи, цивила, на свој "крижни пут" из Јосиповца према Валпову у други логор. Пјешачили смо цијели дан по прашњавоме сеоском путу, без хране, воде и одмора. Била је велика врућина, сунце је пекло. Колону су тјерали наоружани партизани на коњима витлајући бичевима. Слабије особе, углавном старци, од изнемоглости су падали, а нитко им није смио помоћи. Морало се ићи даље, а иза нас се чула пуцњава. И моја мајка је пала, на што сам се и ја зауставила и клекнула крај ње. Партизан на коњу, висок, црн, у добро скројеној одјећи (чинове не знам!), грубо ми је заповједио, играјући се пиштољем, да кренем даље. Коњем нам се приближио толико као да ће нас згазити. Након што сам му одговорила да ми је то мајка, те нека и мене убије, одјахао је даље и некога из колоне ударио бичем. (...)

Паула Котник рођена 1927.

ПРИЛОГ 8

СВЕДОЧАНСТВА ПРЕЖИВЕЛИХ ЛОГОРАША О РЕПАТРИЈАЦИЈИ...



(...) У то вријеме су били организирани транспорти за Њемачку, но ми нисмо хтјели ићи, јер смо овдје рођени и надали смо се вратити кући, јер ништа нисмо скривили. Након пар дана одведени смо у логор у Валпово. Након неког времена, поновно је ишао транспорт за Њемачку. Овај пута смо се морали укрцати у влак. Возили су нас у сточним вагонима, крцатим људима, већ исцрпљенима и болеснима, до аустријске границе. Ту нас нису хтјели пропустити, него су нас вратили натраг преко Велике Писанице, логора Шиповац до Крндије. Ту је било све порушено, па смо провели око 3 тједна

ПРИЛОГ 9

СВЕДОЧАНСТВА ПРЕЖИВЕЛИХ ЛОГОРАША О ЛОГОРУ ВАЛПОВО И УСЛОВИМА ЖИВОТА У ЛОГОРУ...

(...) Логор Валпово био је већи и јаче осигуран густом бодљикавом жицом. У средишту логорскога круга налазио се дрвени извиднички торањ с рефлектором. На једној страни круга поредане су бараке у неколико редова, а на другој је страни била зграда за партизане. У тој згради се налазила и тзв. амбуланта. Барака, у којој смо спавале, била је дуга око 20 метара с једним лежајем од дасака по цијелој дужини, тако исто и на кату. За једну особу је било простора око 50 цм. Овдје у Валпову је било више стражара, него у Јосиповцу, а имали су и псе. Стражари су били врло груби и сурови. (...) Бараке су биле пуне стјеница и ушију. Хигијенски увјети нашег живота били су никакви. Прали смо се сви на једној славини у логорскоме кругу, а с те се славине узимала и вода за пиће. (...) Посјети су биле понекад допуштени, овисно о разположењу управе и стражара. Посјетитељи нису улазили у логор, него се разговарало кроз бодљикаву жицу, у стражаревој назочности. Некад би стражар допустио само виђење, а понекад смо смили примити донесену храну, хигијенски прибор или какав одјевни предмет. Често су посјетитељи донесено морали однијети натраг, а како смо ми били јако гладни, плакало се с обје стране бодљикаве жице. (...) Одмах по доласку у логор, раздвојили су мушке од женских чланова обитељи. С мојим оцем у бараки је спавао логораш, по занимању лијечник, др. Шмит, којега су запослили у логорској амбуланти. (...) Др. Шмит је повјерио мом оцу да ће тражити помоћницу у амбуланти, те савјетовао да се јавим, како би ме макар по дану могао заштитити од силовања и других тортура, за које је знао да се догађају. Логораше су затварали у подруме и тамо их тукли. Јавна казна је била привезивање за "ступ срама". На неколико постављених ступова у логорском кругу везивали су "непослушне логораше" и оставили их везане без хране и воде на сунцу цијели дан. По дану се нисам одвајала од тога племенитог лијечника. Ноћ је била опасна јер су стражари ноћу обилазили бараке, батеријом освјетљавали лица и на тај начин изабирали жртву за "ноћно преслушавање". (...) У логору је свакодневно умирало пет до седам људи од тифуса и дизентерије. Мртваце су износили логораши под надзором стражара. Једно је вријеме и мој отац био међу онима, који су износили мртваце. Никад ми није хтио приповиједати гдје су покопани, али из тога што би се враћали за сат - два, закључујем да су покопани релативно близу Валпова. Разумије се, да Црвени криж или каква друга хуманитара организација није никад посјетила логор. (...)

Паула Котник рођена 1927.

(...) Бараке су биле препуне логораша, да за нас и није било мјеста. Спавали смо на пољани тј. на трави. Имали смо јастуке и деке, што су нам пријатељи, још при одласку донели, па нам је добро користило. Осим тога због врло лоших хигијенских услова у баракама је било пуно ушију. Тако смо се барем од тога спасили. (...)

Франциска Бушљета рођ. Покер у Брчком

(...) Живот у логору био је јако тежак, били смо свакодневно изложени шиканирању и батињању од стране стражара, који су били наоружани пушкама или пиштољима, а имали су и дрвене батине с којима су нас премлаћивали. (...) Тог дана су нас натјерали на логорску жицу и морали смо гледати егзекуцију стријељањем над несретним Циглером. Када су обавили свој прљави посао Прекодравац нам је кратко рекао да ће тако сваки од нас проћи ако покушамо бијег из логора. Ноћу су нас одводили у бараку гдје је био Прекодравац ту су нас испитивали и оптуживали углавном за петоколонаштво са фашизмом, те су нас премлаћивали. У неколико наврата сам примјетио да су ноћу негдје око 2-3 сата у логор долазила плато кола на која су стављали мртве логораше, гдје су их одвозили и покопавали нажалост незнам. (...)

Фрањо Таин рођ. 1924. у Сагу крај Валпова

(...) Првог свибња 1946. пуштене смо из логора. Тада су сви затечени логораши пуштени ван на милост и немилост.

Розина Петровић из Осијека рођ. Холштајн 1927.

(...) Када смо поново дошли у логор "Валпово" дознали смо, да је за нас стигла и отпусница из логора, али не и за нашег тату. Одлазимо 15. коловоза 1945. г. тј. на дан Велике Госпе. Тата нас је испратио тужним погледом којег никада нећу заборавити. (...) Тата је с осталим логорашима премјештен у логор "Крндија" гдје је и умро 4. вељаче 1946. г. (...)

Франциска Бушљета рођ. Покер у Брчком

(...) Након неког времена почела сам радити у дому за дјецу, која су у рату остала без родитеља, а био је смјештен у Валповачком дворцу. Из логора сам отпуштена 29.04.1946., а у дому сам остала [illegible] једну што је [illegible], уз помоћ

Рајц 1921.

ВЕРСКЕ (НЕ)СЛОБОДЕ

У којој мери је религија била део свакодневног живота у Југославији?

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ РАДИОНИЦЕ

Комунистичка идеологија је негирала постојање Бога и посматрала религију као инструмент владајућих слојева којима су поданике држали у покорности. Дугорочни циљ комунистичких власти је био потискивање верских организација у Југославији. Верским заједницама је одузимана имовина, забрањивао се рад институција под надзором цркава, многи свештеници су прогоњени, затварани и ликвидирани. Колико год да су декларативно верске заједнице биле толерисани чинилац свакодневног живота у Југославији оне су у пракси од стране власти и од њих контролисаних медија биле непожељне. Исто тако колико год да је покушавало да се спречи слободно изражавање верских осећања, многи су ипак задовољавали своје верске потребе. Коначно како потврђивање религије, тако и њено негирање било је саставни део свакодневног живота у Југославији.

45 минута

ЗАДАЦИ РАДИОНИЦЕ

...су усвајање нових знања о односу власти и медија у Југославији према верским заједницама и питањима религије, као и слободи вршења верских обреда у Југославији од 1945. до 1990. године, развијање критичког размишљања, рад на ликовним и писаним изворима, вежбање тимског рада...

ЦИЉ РАДИОНИЦЕ

... је да се учесницима радионице покаже како је религија била свакодневни део живота у Југославији поред декларативног признавања верских слобода и практичног потискивања верских заједница и религиозних осећања из свакодневног живота.

АРТИКУЛАЦИЈА РАДИОНИЦЕ

- У уводном делу радионице учеснике би требало упознати с циљем радионице и на таблу написати кључно питање. Било би добро замолити ученике да покушају унапред да одговоре на питање и на тај начин пропитати њихове предрасуде или предзнање.

(5 мин)

- Ученике треба поделити у 4 групе.

Првој групи прилоге 1, 2 и 11.
Другој групи прилоге 4, 9 и 10
Трећој групи прилоге 3, 8 и 5
Четвртој групи прилог 6 и 7.
Свака група би уз изворе требало да добије и таблицу за попуњавање.
Неки од прилога садрже само један извор, а понеки и два извора.
Све групе би требало да проуче добивене прилоге и уз помоћ додатних питања испод извора да попуне таблицу. Требало би упозорити ученике да многи прилози одговарају уз више теза понуђених у таблици (20 мин)

- Уз помоћ таблице групе треба да јавно презентују добијене материјале и решења задатка

(15 мин)

- После излагања свих група требало подстаћи кратку дискусију у вези кључног питања написаног на табли.

(5 мин)

ДЕО ЗА УЧЕНИКЕ

Контекстуализација

Комунистичка идеологија је негирала постојање Бога и посматрала религију као инструмент владајућих слојева којима су поданике држали у покорности. Дугорочни циљ комунистичких власти је био потискивање верских организација у Југославији. Верским заједницама је одузимана имовина, забрањивао се рад институција под надзором цркава, многи свештеници су прогоњени, затварани и ликвидирани. У зависности од промењиве политичке ситуације држава је толерисала испољавање верских осећања и дозвољавала делатност верских институција.

Задаци за ученике

Проучите добијене прилоге и уз помоћ потпитања испод сваког извора покушајте да попуните таблицу

Извор ***(кратак садржај извора)***	**Који искази тврдње одговарају извору? Образложи!**			
	Верске заједнице су биле пожељан саставни део свакодневног живота у Југославији	**Виерске заједнице нису биле пожељан саставни део свакодневног живота у Југославији**	**Грађани у Југославији су слободно задовољавали своје верске потребе**	**Грађани у Југославији нису слободно задовољавали своје верске потребе**

ПРИЛОГ 1

ВЛАСТ И ПРЕДСТАВНИЦИ ВЕРСКИХ ЗАЈЕДНИЦА



Пријем у Президијуму Скупштине Југославије представника верских заједница 25. V 1952.

1. Представнике којих верских заједница уочаваш на слици?
2. Кога и шта још уочаваш на слици?

Музеј историје Југославије, фотозбирка, 1952, К-14/126.

ПРИЛОГ 2

УСТАВ ФНРЈ

Глава V, Права и дужности грађана.

Члан 25.

Грађанима је зајамчена слобода савјести и слобода вјероисповјести. Црква је одвојена од државе. Вјерске заједнице, чије се учење не противи Уставу, слободне су у својим вјерским пословима и у вршењу вјерских обреда. Вјерске школе за спремање свећеника слободне су а стоје под општим надзором државе. Забрањена је злоупотреба цркве и вјере у политичке сврхе и постојање политичких организација на вјерском темељу. Држава може материјално помагати вјерске заједнице.

1. Шта држава гарантује верским заједницама и верницима?
2. Како је уређен однос држава - црква и обрнуто?

ПРИЛОГ 3

ИЗЛАГАЊЕ ЕДВАРДА КАРДЕЉА НА САСТАНКУ ИНФОРМБИРОА У ПОЉСКОЈ VII 1947.

(…) С једне стране стране смо увећали притисак против најреакционарнијег дела црквене хијерархије, а с друге стране, ми дајемо концесије, па и материјалну помоћ оном делу хијерархије и попова, који су склони да сарађују са државом и који су незадовољни с ватиканском политиком, која их тера у све оштрији сукоб с нама. У резултату тога, ми смо постигли приличне успехе. (…) Тако смо имали у овој години, у вези са разним црквеним свечаностима низ сукоба између самих учесника тих свечаности, па чак и масовних туча. (…) Много су јаче наше позиције у православној цркви. Ту је диференцијација много дубља. На ниже свећенство ми имамо врло јак утицај, који датира још из времена рата. У неким републикама, као што је на пример у Црној Гори и Македонији, свештенство стоји скоро компактно уз народну власт, а у Србији, Босни и Хрватској у врло великом делу реакционарни врхови црквене хијерархије немају ни овде активно за себе већину свештенства. (…) Што се тиче муслиманске цркве, која има, наравно, много мањи значај, ми смо у последње време постигли врло озбиљан успех том истом тактиком диференцијације. На последњем сабору те цркве био је изабран нови поглавар муслиманске цркве реис-ул-улема, који је тесно повезан за Народни фронт. Ниже свештенство је, међутим, великим делом непријатељски расположено према нама, али ће после промене у врху, свакако бити много лакше да се ломи њихов отпор одоздо. Ми не сумњамо да ће наше мере против реакционарне хијерархије свих цркава морати још више да се пооштре, али смо истовремено уверени, да ћемо и у погледу даље унутарње диференцијације постићи нове успехе. (…)

Музеј историје Југославије, Путовања и посете Ј. Б. Тита, I-3-б/759-2

ЧЛАНАК ИЗ СТРАНЕ ШТАМПЕ

"Увјерени смо: надбискуп загребачки, осуђен на 16 година робије, јест невин… Све је јасно, ако се подсјети да је 8. рујна 1946. загребачки надбискуп, први међу хрватским бискупима, одбио да прекине везе с Римом. Монс. Степинац трпи за јединство, он је један од мученика јединства…"

Франсоа Морис, члан Француске Академије у *Фигаро-у,* 2. XI 1946.

1. О чему говоре извори?
2. Какав је био однос власти према црквеним заједницама?

ПРИЛОГ 4

1000-ГОДИШЊА ПРОСЛАВА СВ. ВЛАХА У ДУБРОВНИКУ (1972.)



Фотографија приказује свечану прославу св. Влаха 1972. године. Св. Влахо се слави 3. фебруара, али 1972. године (када се обележавало 1000 година прославе св. Влаха) свечана процесија је организована прве недеље после дана св. Влаха, дакле 5. фебруара јер 3. фебруар није могао бити нерадни. Следећи чланак је једини чланак из локалног недељника "Дубровачки вијесник" од 11. II 1972. (излазио суботом), на стр 2. који на било који начин спомиње прославу Св. Влаха:

ВАТИКАНСКИ ФУНКЦИОНАРИ БОРАВИЛИ У ДУБРОВНИКУ

У Дубровнику су у суботу, 5. вељаче, авионом из Рима допутовала два висока функционара Ватикана – кардинал Фрањо Шепер, префект Конгрегације за науку вјере и кардинал Џон Џозеф Рајт, префект Конгрегације за клерике. На аеродрому у Чилипима кардинале су дочекали и поздравили предсједник комисије за вјерска питања Извршног вијећа Сабора СР Хрватске Златко Фрид, предсједник Скупштине општине Дубровник Анте Ветма и предсједник Општинске комисије за вјерска питања Вељко Бетица.

Кардинали Шепер и Рајт у недјељу су присуствовали црквеним свечаностима уприличеним поводом прославе 1000-годишњице култа св. Влаха. Истог дана навечер у част двојице кардинала Анте Ветма је у хотелу "Екселзиор" приредио вечеру, којој су присуствовали Златко Фрид и више црквених достојанственика.

Високи функционари Ватикана Фрањо Шепер и Џон Џозеф Рајт отпутовали су из Дубровника у Рим у уторак 8. II.

1. Шта уочавате на слици?
2. О чему говори новински чланак?
3. Дали су новине по твом мишљењу адекватно пропратиле догађај који видиш на слици?

ПРИЛОГ 5

НАСЛОВНЕ СТРАНИЦЕ ДНЕВНОГ ЛИСТА ГЛАС СЛАВОНИЈЕ од 25.12.1945. и 25.12.1971.


GLAS SLAVONIJE

GLASILO NARODNE FRONTE ZA SLAVONIJU

OSIJEK, SUBOTA, 25. PROSINCA 1945.

Sretan Božić!


AMOSTALNA PRAVA RIHODA

Svašta novo iz stare Murse

Stop za promet zemljištima

GLAS SLAVONIJE

NEDJELJNI MAGAZIN

Radnička klasa – izvan utjecaja nacionalista

OSTAVKE U PTT PODUZEĆU

Kulturne rošade

Informativni sastanak u ponedjeljak u 10

CESTA STIŽE – NAVIKE OSTAJU

1. Упоредите насловне странице Гласа Славоније из 1945. и 1971.! Које наслове можете да уочите?

2. Истичу ли наслови, по вашем мишљењу оно што је већина читалаца сматрала најбитнијим догађајем тога дана?

3. Да ли бисте ли данас, да сте уредници новина на Бајрам или Ускрс споменули те верске празнике на насловници новина? Зашто?

ПРИЛОГ 6

ПРОСЛАВЕ ВЕРСКИХ ПРАЗНИКА

Процесија у Петеранецу - село у Подравини



приватни албум, фотографија снимљена током 60-их год.

Прослава верског празника Врбице у Београду 1945.

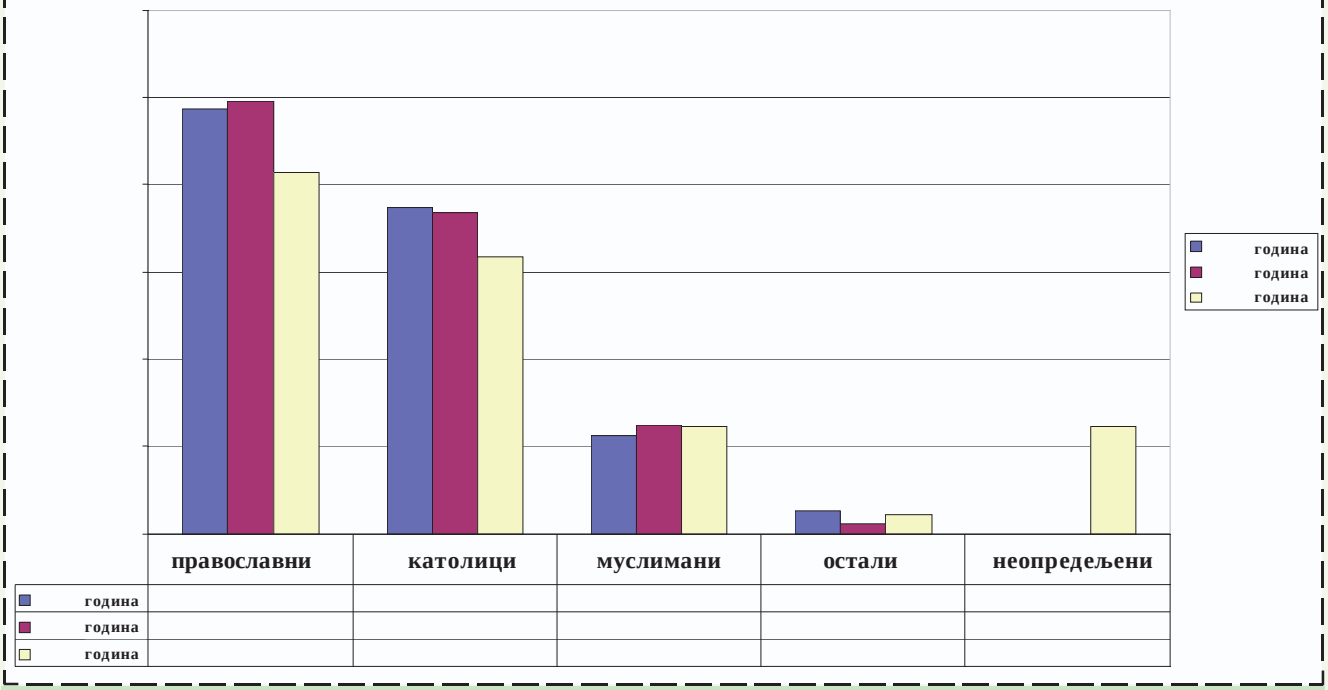


Радмила Радић, *Држава и верске заједнице 1945–1970,* Београд 2002, стр. 433.

Шта све уочаваш на фотографијама?

ПРИЛОГ 7

Становништво по верској припадности



1. Обрати пажњу на промјене постотка православног, католичког и муслиманског становништва и становништва без религијске припадности у Југославији! Како то објашњаваш?

2. После 1953 г. попис становништва се није вршио по верској припадности. Како објашњаваш ту чињеницу?

3. Шта мислиш да ли се број становника без религијске припадности повећавао или смањивао?

ПРИЛОГ 8

ИЗЈАВА

"Наставник сам предшколског одгоја. На студију (студирала сам од 1972. до 1974.) упућивало нас се на то да као будући одгојитељи не би требали ићи у цркву, с обзиром да ћемо одгајати дјецу. Од наставника се очекивало да не иде у цркву. На студију су нас чак колегице пријавиле тадашњем равнатељу Центра за предшколски одгој да као будући наставници предшколског одгоја не можемо радити с дјецом јер идемо у цркву. Двије колегице су биле на кратком разговору код равнатеља, но мислим да око тога није било касније ништа. Када сам почела радити Божић и други вјерски благдани се с дјецом у вртићу нису обиљежавали. Вртић смо нпр. смјели с дјецом уређивати украсним куглицама, сликама Дједа Мраза, по строгој директиви "од горе" тек послије 28.12., за Нову годину, прије не, а декорације Дједа Мраза би се уклањале одмах након Нове године како се не би то могло повезати ни с једним вјерским блгданом, а простор се тада попуњавао апликацијама зимског угођаја. Од 1980. до 1985. године живјела сам с мужем и сином у домарском стану у Дјечјем вртићу Јагленац у Доњем граду у Осијеку. Тамо такођер нисмо његовали неке вјерске обичаје нити имали у стану нека вјерска обиљежја. Нисмо се усудили јер се стан налазио у склопу вртића, и јер нам је у тај стан могао сватко ући и видјети нпр. окићену божићну јелку или можда распело. Једноставно сам се бојала неугодности, можда нечег горег. Чак и код крштења сина (1977.) ја нисам била присутна у цркви. Бојала сам се да ме нетко не види у цркви. Вјерски обичаји његовали су се код мојих или мужевљевих родитеља."

Власта Детлинг, наставница предшколског васпитања у дечјем вртићу "Невичица" у Осијеку рођ30. IX 1953.

Какво је било искуство обичног човека по питању исповедања вере?

ПРИЛОГ 9

ИЗЈАВА

Особно сматрам да се у бившој Југославији слободно могло ићи у Цркву, осим ако сте хтјели напредовати. Ја сам слободно ишла у цркву, пјевала сам к томе у црквеном збору и никада ме у подузећу није нитко због тога прозивао. Истина сви моји шефови били су Хрвати и није ме нитко контролирао. Тамо гдје су у нашој творници шефови били Срби контролирало се јел се ишло у цркву. Радила сам у једној великој осјечкој творници /п.п.а/, великој и у југославенским размјерима и била сам шеф смјене. Била сам добар радник и могла сам напредовати. Требала сам постати шеф пакирања што је вукло за собом и дупло већу плаћу. Да бих напредовала морала сам постати члан Савеза комуниста, што сам одбила. Да сам приступила Савезу комуниста и прихватила напредовање, контролирао би се и мој одлазак у цркву. Приликом крштења моје кћерке 1981. муж крсне куме, који је као инжињер радио у истом подузећу као и ја, није се усудио бити у цркви приликом крштења. Секретар основне организације Савеза комуниста у нашем подузећу ме убрзо након крштења звао на разговор. Тражио је да дам изјаву, је ли тада млади инжињер био на миси приликом крштења. Пред кумом је била будућност и чак да је и био на миси не бих то признала. Али он није био на миси. Других неких лоших искустава с одласком у цркву у бишој Југославији нисам имала. Имао је мој син (рођен 1975.). У основној школи у Тењи (приградско насеље Осијека, оп.а) учитељица је прозивала сву дјецу која су ишла на вјеронаук пред плочу и дијелила им пацке. Знао је чак и побјећи кући оставивши торбу у школи.

Ружица Д., пензионерка из Осијека, рођена 13. XII 1950.

ПРИЛОГ 10

»Док је с једне стране Уставом и Законом о дјеловању вјерских заједница загарантирано право на слободу вјероисповијести, с друге стране се неки вјерници, наводно, осјећају као грађани другог реда. (…) У пракси распарчавање позива становницима неког небодера да присуствују црквеном обреду или другим активностима жупе, завршава пљенидбом од стране предсједника кућног савјета и поруком (пре)агилном свећенику

Радионица 5

Бахрудин Беширевић

"МИ СМО ТИТОВИ ТИТО ЈЕ НАШ"

Јосип Броз Тито је био праведан владар и народни вођа поштован у земљи и иностранству!

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ И СУДИЈЕ

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ РАДИОНИЦЕ

Тема ове радионице је доживотни председник социјалистичке Југославије Јосип Броз Тито, карактер његове владавине и његов углед у земљи и иностранству. Од краја Другог светског рата па до његове смрти 1980. године, Тито је био на челу свих најзначајнијих институција у Југославији. Овакво обједињавање функција у рукама једног човјека водило је стварању култа личности Тита и поистовећивању југословенске државе с њим. Градови, улице, школе добијале су Титово име, а његове слике налазиле су се у свим јавним установама и у већини домова обичних људи. Тито није оставио само дубок траг на простору Југославије, већ је уживао углед истакнутог државника и у међународним оквирима.

90 минута

Стварање култа личности, међу становништвом Југославије градило је имиџ Тита као праведног владара који се брине за све грађане. Да ли је то све било тако и да ли су сви људи у Југославији уживали "Титову правду"? После пропасти социјалистичке Југославије настаје низ контроверзи везаних за Тита. У овој радионици-дебати користе се различите врсте извора (архивски документи, новински текстови, фотографије, карта) који начину Титове владавине и његовом угледу у земљи и иностранству приступају из различитих углова. Радионицом се указује да популарне представе једног времена о одређеној личности и њеној активности не морају бити потпуно тачне и да постоји друга страна медаље.

Радионица се састоји из два дела. У првом је акценат на анализи извора везаних за тему, а у другом на развијању вештина тимског рада, аргументованог излагања, развијања демократичности и уважавања ставова других који ће бити испољени у форми дебате.

ИСХОДИ

Ученици су се оспособили за самостални рад на изворима, вредновање изворног материјала и интерпретирање извора, аргументираног излагања и стекли нова знања о Јосипу Брозу Титу и Социјалистичкој Југославији као и контроверзама везаним за њих.

ЦИЉ

Развијати способност анализе извора, критички приступ изворима, вредновати изворни материјал; подстицати тимски рад, брањење ставова и уважавања аргумената других, стицање нових знања о карактеру владања Ј. Б. Тита.

НАЧИН РАДА

- Водитељ из реда најбољих ученика бира троје судија и даје им све изворе и табеле 1, 2 и 3 (*Судијску табела, Редослед говора и дужности говорника, Редослед дебатаната и временска ограничења за дебатанте*) како би се што боље припремили за доношење пресуде.
- Остале ученике дели на две групе (афирмацијску - анђеле и негацијску – ђаволе), при чему свака група формира округли сто за себе. Затим сваку групу дели на по три подгрупе и подгрупама дели изворе који су им намењени, а који су исти и за групу "анђела" и за групу "ђавола." Ученици добијају упутство да извори унутар групе могу да круже због консултација, усаглашавања мишљења и аргумената. Ученици уз изворе не добијају питања већ водитељ радионице свакој подгрупи даје текст контекстуализације и папир на којем је исписано кључно питање/дебатна теза и задатак да се у понуђеним изворима траже елементи који афирмишу и негирају постављену дебатну тезу.

- Ученици анализирају добијене изворе
- После анализе извора свака подгрупа бира свог представника који постаје члан афирмацијске екипе (анђео), односно негацијске екипе (ђаво). Тада водитељ радионице афирмацијској и негацијској екипи даје табеле 2 и 3 (*Редослед говора и дужности говорника, Редослед дебатаната и временска ограничења за дебатанте)* да би потом екипе приступиле припреми за дебату. Док остатак разреда анализира изворе и препрема се за дебату судије проучавају добијени материјал.
- После извршене припреме водитељ радионице (наставник) организује дебату (користи као водич табеле 2 и 3) у којој су активни учесници дебатанти и судије. Остали ученици представљају публику која прати дебату. По завршетку дебате судије проглашавају победничку екипу и најбољег дебатанта, уз обавезно образложење пресуде.

АКТИВНОСТИ

1. корак: Увод наставника - водитеља радионице (ученицима појашњава шта је дебата, који је њен циљ и како је радионица замишљена) **(5 минута)**
2. корак: Водитељ бира судије и даје им потребан материјал (све изворе и табеле 1, 2 и 3). Остале ученике дели на групе и подгрупе. Свакој подгрупи дели изворе који су њој намењени, текст контекстуализације и папир на којем је исписано кључно питање/ дебатна теза и задатак да се у понуђеним изворима траже елементи који афирмишу и негирају постављену дебатну тезу. **(10 минута)**
3. корак: Ученици анализирају изворе и траже афирмацијске и негацијске елементе у њима. Наставник упозорава ученике да им при анализи извора оријентир буде кључно питање/дебатна теза и добијени задатак. Судије уз помоћ наставника проучавају добијени материјал. **(20 минута)**
4. корак: Подгрупе бирају представника; формирају се афирмацијски и негацијски тим (анђели и ђаволи); водитељ радионице тимовима даје табеле 2 и 3 и даје им упутства да се у припреми за дебату придржавају упута добијених у табели, тимови се припремају за дебату. Судије и даље проучавају добијени материјал. **(10 минута)**
5. корак: Припрема простора за дебату (столови за дебатанте су постављени тако да су дебатски тимови окренути једни према другима) **(5 минута)**
6. корак: дебата (наставник води дебату стриктно се придржавајући предвиђеног редосљеда и временских ограничења из табеле 2.; судије прате дебату и попуњавају табелу 1). Наставник није део судског већа. **(35 минута)**
7. корак: Судије усаглашавају пресуду, проглашавају победничку екипу и најбољег дебатанта уз обавезно образложење зашто су се одлучили за такву одлуку. **(5 минута)**

ПОТРЕБНИ МАТЕРИЈАЛ

- Извори (сваки појединачни извор копиран у 3 примерка)
- Табеле 1, 2 и 3 (1. *Судијска табела,* копирана у три примерка; 2. *Редослед говора и дужности говорника,* копирана у 8 примерака; 3. *Редослед дебатаната и временска ограничења за дебатанте,* копирана у 8 примерака)
- Папир за прављење бележака у току групног рада (може да обезбеди водитељ, а могу и сами ученици)
- Папир с кључним питањем и задатком (копиран у 8 примерака; 6 за подгрупе, 1 за судије и 1 за водитеља радионице)
- Штоперица
- текст контекстуализације (копиран у 8 примјерака, 6 за подгрупе,1 за судије и 1 за водитеља радионице)

Табела 1: СУДИЈСКА ТАБЕЛА (сваки појединачни елемент се оцењује оценама од 1 до 5)

ДЕБАТАНТ	РЕЗЕНТАЦИЈА	АРГУМЕНТАЦИОНА ЛИНИЈА	ОДБРАНА АРГУМЕНАТА	РЕТОРИКА	УКУПНО
А1					
А2					
А3					
Н1/Ђ1					
Н2/Ђ2					
Н3/Ђ3					
ТИМ АНЂЕЛА					
ТИМ ЂАВОЛА					

Табела 2: РЕДОСЛЕД ДЕБАТАНАТА И ВРЕМЕНСКА ОГРАНИЧЕЊА ЗА ДЕБАТАНТЕ

А1 (излагање)	**5 мин**	**А2 (излагање)**	**4 мин**
Н1/Ђ1 (излагање)	**5 мин**	**Н2/Ђ2(излагање)**	**4 мин**
Дебата између тимова			**7 мин**
А3 (закључно излагање)	**5 мин**	**Н3/Ђ3(закључно излагање)**	**5 мин**
Укупно			**35 мин**

Табела 3: РЕДОСЛЕД ГОВОРА И ДУЖНОСТИ ГОВОРНИКА

А1	- Слагање с тезом- - успоставља аргументациону линију - наводи аргументе и подаргументе - закључује с јасном визијом аргументације А позиције
Н1	- Неслагање с тезом и понуда алтернативне тезе - уводи негацијску аргументациону линију - наводи аргументе и подаргументе - закључује с јасном негацијском аргументациону линијом
А2	- поново успоставља позицију. Детаљно разрађује аргументе своје групе - побија негацијску алтернативу - даје обавезно нове доказе и примере, проширује најинтересантније аргументе
Н2	- рашчишћава главне разлике - проширује првобитне негацијске аргументе - додаје нове доказе за побијање - користи примере
А3	- фокусира дебату на најважнија питања за судије - још једном објашњава зашто је теза одржива - наглашава најпресудније аргументе за судије и подвлачи снагу аргумената - коначан закључак
Н3	- фокусира дебату на најважнија питања за судије - још једном објашњава зашто теза није одржива - наглашава најпресудније аргументе негацијског тима и подвлачи снагу аргумената - коначан закључак

Дебатанти који учествују у дебати тимова имају задатак да побијају ставове и аргументе супарницког тима.

ДЕО ЗА УЧЕНИКЕ

Од краја Другог светског рата па до његове смрти, Јосип Броз Тито је био председник Југославије, врховни командант оружаних снага, предсједник Савеза комуниста Југославије... Овакво обједињавање функција у рукама једног човека водило је стварању култа личности Тита и поистовећивање југословенске државе с њим. Градови, улице, школе добијају Титово име, а његове слике налазиле су се у свим јавним установама, као и у већини домова обичних људи. За време његове владавине постигнута је политичка стабилност и економски просперитет. Успеси из разних друштвених сфера у домовини и иностранству приписивани су Титу. Настала је кованица да је Тито: "Највећи син наших народа и народности". Тито није оставио само дубок траг на простору Југославије, већ је уживао углед истакнутог државника у међународним оквирима. Међу грађанима су кружиле приче како не постоји нико на свету ко не зна за Тита, а градио се и имиџ Тита као праведног владара који се брине за све грађане.

После пропасти социјалистичке Југославије настаје низ контроверзи везаних за Тита и начин његове владавине. Почело је да се поставља питање да ли је Тито био праведан владар и да ли су сви људи у Југославији уживали "Титову правду"?

ПОДГРУПА 1 (АНЂЕЛИ И ЂАВОЛИ):

УСТАВ О ИЗ 1963. 0 ТИТУ

Члан 220.

Председник Републике бира се на време од четири године и може бити узастопно поново изабран још за један изборни период. За избор на положај председника Републике нема ограничења за Ј. Б. Тита...

ТИТОВИ ГРАДОВИ



ТЕЛЕГРАМ КОШАРКАША ТИТУ

ГРЕНОБЛ. "-После освајања наслова најбоље екипе у Европи кошаркаши сарајевске Босне упутили су телеграм председнику Републике Јосипу Брозу Титу у коме се каже:« Драги друже Тито! Из Гренобла, где је југословенски спорт освојио још једно велико признање и допринио већем порасту угледа наше земље у свету, шаљемо Вам најсрдачније поздраве и жеље за добро здравље и дуг живот»."

"То није био само празник Сарајева него и целе земље и још једна победа свега онога што нам обећава наш самоуправни систем. У Гренеблу после меча, дуго је одјекивало: Ми смо Титови, Тито је наш... Браво момци, очували сте углед земље и за то вам данас сви кажу: Велико вам хвала."

Ослобођење, 7.април 1979, стр. 15

ЗЛАТНИ ГРБ ГРАДА ЗЕНИЦЕ ДОДЕЉЕН ТИТУ 1979.

Највише признање Зенице - "Златни грб града", које је уведено ове године, биће додељено предсједнику Републике Јосипу Брозу Титу и почасном грађанину Зенице. То је једнодушна жеља свих радних људи и грађана овог града, а одлуку о томе донијеће делегати свих вијећа Скупштине општине на свечаној сједници 12. априла, поводом прославе Дана Ослобођења.

Ослобођење, 7.април 1979, стр.16.

ПОДГРУПА 2 (АНЂЕЛИ И ЂАВОЛИ):

ТИТО ОДГОВАРА НА ПАСТИРСКО ПИСМО КАТОЛИЧКИХ БИСКУПА, *20. септембар 1945*

Двије су ствари на које се господа бискупи највише позивају у својој посланици: прогон свећеника и аграрна реформа, иако они то не називају аграрном реформом, већ одузимањем имовине цркви. У својој посланици господа бискупи иду тако далеко да кажњавање крволочних усташких кољача, који су били свећеници, идентификују с прогоном цркве. Господа бискупи се јуначе и говоре како су они спремни за борбу, па ма платили то својим животима. Против кога су спремни на борбу? Разумије се, против народне власти, против тековина Народноослободилачке борбе, против нове, демократске Југославије - другим ријечима против огромне већине народа Југославије. Зашто господа бискупи нису, рецимо, издали такву посланицу и читали је у свим црквама за вријеме Павелића и Нијемаца против страшних клања Срба у Хрватској, гдје је изгинуло стотине и стотине хиљада жена, дјеце и људи? Зашто се нису онда бунили против страшних усташких злочина који су ушли на вјечита времена као највећа мрља у хисторију хрватског народа? Зашто господа бискупи нису издали такву посланицу и дали је читати у свим црквама против клања и стријељања која су вршили усташе и Нијемци над десетинама хиљада Хрвата, најбољих синова хрватског народа? Зашто се нису бунили против најстрашније људске клаонице – логора у Јасеновцу, гдје су усташе подједнако уништавали и Србе и Хрвате на десетине и стотине хиљада? Зашто онда нису били спремни дати своје животе као духовни пастири за стотине хиљада хришћана – а сада изјављују да су спремни на сваку жртву због аграрне реформе и својих личних интереса? Није ли то мало чудно и сувише прозирно? Знаду ли ко су били они свећеници за које се сада они заузимају? То су били окорјели усташе – кољачи и духовни инспиратори усташких покоља. Јесу ли икад и једнога таквог злочинца осудили или изопћили из цркве? Нису, већ обратно. Они хоће из њих начинити мученике.

Бранко Петрановић и Момчило Зечевић, *Југославија 1918–1988. Збирка докумената,* Београд 1988, стр. 777.

ЦАЗИНСКА БУНА

До отворене оружане сељачке буне дошло је у цазинском крају, а буном је истовремено био захваћен и сусједни слуњски котар на Кордуну у Хрватској. Била је то заједничка бошњачко-српска сељачка буна против, како су њени учесници касније у истрази изјављивали, откупа, отимачине, присилног рада, бруталног понашања појединих представника власти и ‘’других неправди против којих смо се борили и у вријеме рата’’. Људи који су подигли и водили буну познавали су се добро још из времена рата. Скоро су сви били учесници НОР-а, а неки и носиоци ‘’Партизанске споменице 1941.’’. Идеја о буни настала је вјероватно након 1949. године. Ситуација је у то вријеме била ужасна, неиздржива, како се тога сјећао један од учесника буне. ‘’Откуп и поступци људи из власти били су више него понижавајући.’’Буна је почела тачно на Ђурђевдан-Јурјево, 06.05.1950. године, а у крви и немилосрдно је угушена интервенцијом трупа ЈНА у данима од 19. маја до 4. јуна 1950. године. На западу се брзо сазнало за буну, путем дипломатске и шпијунске мреже западних сила у земљи. Власти нису допустиле да у домаћу, ширу југословенску јавност продре било каква вијест о буни. Дијелови Цазинске крајине захваћени буном и слуњски котар херметички су затворени и изолирани од спољног свијета кордонима војске и одредима милиције. Власти су се сурово обрачунале са учесницима буне. На осам судских процеса у Цазин и једном у Слуњу осуђено је укупно 291 лице због покушаја рушења државног поретка. Тројица главних организатора и вођа буне: Милан Божић, Але Човић и Миле Деврња осуђени су на смрт и стријељање у септембру, односно новембру 1950. године. Цазинска буна била је сигнал државном врху да се мора мјењати политика према селу и сељаштву.

Мустафа Имамовић, *Хисторија Бошњака, Сарајево, 1998,* стр. 560–561.

ДРАГИ ДРУЖЕ СТАРИ,

Са предизборног збора народа Цазинске Крајине, шаљемо Ти искрене поздраве и обећања да ћемо и убудуће уложити све своје снаге у борби за извршење свих задатака које пред нас постави друштвена заједница, наше потребе и наш друштвени развитак./.../ Успјеси и резултати постигнути до данас, развитак новог комуналног система и његова искуства, развитак и рад народних одбора, те задаци који стоје пред нама у даљњој и изградњи наших комуна, императивно нам намеће да на предстојећим изборима бирамо и најбоље људе у народне одборе, што ћемо друже Стари и учинити.

Са јасном перспективом нашег даљег развитка, са јасним и одређеним будућим задацима идемо друже Стари на изборе за избор одборника за народне одборе.

Живио ЦК СК БиХ на челу с Тобом друже Стари!

Цазин, 13.10.1957.

Крајина, 16. X 1957.

ПОДГРУПА 3 (АНЂЕЛИ И ЂАВОЛИ):

ПОЧЕО ВЕЛИКИ ДОГОВОР ПОБОРНИКА МИРА

Београд,01.септембар

Данас у 10 сати у великој сали Савезне народне скупштине предсједник Федеративне Народне Републике Југославије Јосип Броз Тито отворио је Конференцију шефова држава и влада ванблоковских земаља.У раду конференције учествују делегације 24 земље.

…околина Скупштине, нарочито Улица Милоша Великог, Булевар Револуције и Пионирски парк били су испуњени хиљадама Београђана који су нестрпљиво очекивали долазак делегација.

У 8. 50 часова дошао је велики тренутак када се из улице Милоша Великог појавио аутомобил Предсједника Републике, праћен почасним ескортом мотоциклиста у којем се довезао домаћин конференције предсједник Тито са својом супругом Јованком Броз. Раздрагани Београђани дуж цијелог пута, а нарочито пред скупштинском зградом,одушевљено су поздрављали Тита, а он им је отпоздрављао све до улаза у Скупштину.

ОСЛОБОЂЕЊЕ, 2. IX 1961.

БАНКЕТ У ИНДИЈИ

Величанствени банкет у Индији при/ређен у Титову част приликом једног од његових путовања по Јужној Азији крајем педесетих година.



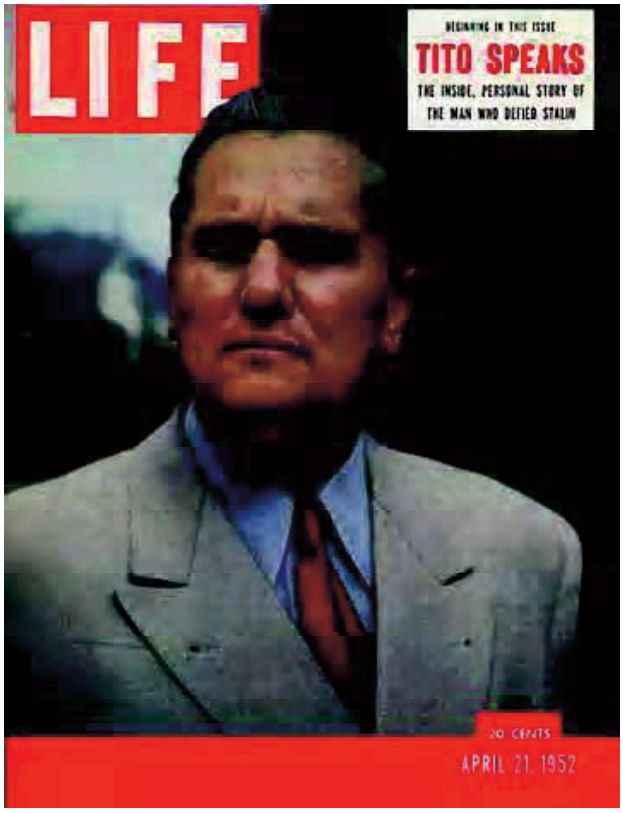
Група аутора, *Тито – јучер, данас, сутра...,* Загреб 1977, с.п.

ВЕЛИЧАНСТВЕН ДОЧЕК ПРЕДСЕДНИКА ТИТА У ПРЕСТОНИЦИ МЕКСИКА

Мексико, 4.октобра

Предсједник СФРЈ Јосип Броз Тито са супругом и члановима пратње стигао је данас у свечано украшени град Мексико, чије му је грађанство приредило одушевљен дочек. Готово цио град био је на ногама. Дуж великих авенија поредало се више стотина хиљада грађана.Почетак дванестодневне званичне посјете Тита овој латинско-америчкој земљи носи печат велике масовне манифестације југословенско-мексичког пријатељства.… Предсједника Тита на аеродрому су дочекали највише мексичке личности, чланови Врховног суда, владе,националног Конгреса,представници политичког,друштвеног и јавног живота ове земље.Расположен и насмијан предсједник Тито са супругом Јованком изишао је из авиона тачно у 13 часова. Био је у тамном одијелу, док је Јованка Броз имала свијетли мантил и тамни шешир…

Ослобођење, 05. X 1963.



Life, 21. април 1952.



Тито и председник САД-а Ричард Никсон 1968. приликом једне од посета Тита Вашингтону;



Тито и Вили Брант



Тито и председник СССР-а Леонид Брежњев у Хелсинкију 1975.



Тито и Фидел Кастро

Тито је наш, Загреб 1975

ВЕСТ О СМРТИ Ј. Б. ТИТА

Вест о смрти Ј. Б. Тита стигла је током фудбалске утакмице Хајдук-Црвена Звезда. Утакмица је одмах прекинута, стадионом је завладала општа неверица и плач, а публика је спонтано почела да пева “Друже Тито ми ти се кунемо.”



ТРИБИНА НА ТИТОВОЈ САХРАНИ 8. 5. 1980.

На трибини се налази огроман број страних државника, укључујући Брежњева, Маргарет Тачер, Хелмута Шмита и др. 35 шефова држава, 4 суверена, 11 подпредседника република, 24 премијера, 72 министа, 6 чланова краљевских породица, велики број личних изасланика председника и других угледних политичара, као и велики број обичних људи.



Илустрована политика, бр. 1123, 13. мај 1980, стр. 14.

Бахрудин Беширевић

МИ или ЈА?

Да ли су у масовним организацијама општедруштвени интереси и потребе супростављени индивидуалним?

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

Пионирска организација, Омладинске радне акције (ОРА), Југословенска народна армија (ЈНА) су примери колективне свести и масовног организовања о којима је држава брижно водила рачуна у складу са званичном комунистичком идеологијом. Масовност, униформност, дисциплина, величање "тековина револуције", као и братства и јединства су главне карактеристике тог колективизма. Данашњим генерацијама је то непознато и страно.

Масовне организације, (масовне) институције власти, окупљања... били су обележја Југославије у периоду после II светског рата. Права и положај појединца били су подвргнути колективу.

Ученици, овом радионицом, самосталном анализом различитих извора могу доћи до интересантних закључака. Наставним плановима и програмима нису довољно обухваћени садржаји везани за колективизацију (колективну свест и колективни карактер државе), тј. разне масовне организације, окупљања, масовне институције система. Ученици би требали имати основна знања везана за Омладинске радне акције, Пионирску организацију и Југословенску народну армију.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ РАДИОНИЦЕ



Предвиђени временски оквир за извођење радионице је 45 минута. Основна идеја радионице је да кроз рад на изворима (писаним и сликовним) ученици стекну нова знања о колективној свести која је превладавала у Југославији у периоду после II светског рата. Наставним плановима и програмима нису довољно обухваћени садржаји везани за колективизацију (колективну свјест и колективни каракер државе), тј. разне масовне организације, окупљања, масовне институције система као што је ЈНА итд. Ученици би требало да имају основна знања везана ОРА-е, пионирску организацију и ЈНА (претпостављено знање).

ИСХОДИ

Рад на изворима – анализа и презентација, развијање критичког мишљења, вежбање тимског рада и уважавање различитог мишљења.

ЦИЉЕВИ

Основни циљ радионице је да кроз рад на изворима (писаним и сликовним), ученици стекну нова знања о колективној свести која је превладавала у Југославији (1945.-1990.), као и стицање нових знања везаних за омладинске радне акције, пионирску организацију и Југословенску народну армију. Потом би ученици требало да одговоре на кључно питање радионице: Да ли су колективизмом општедруштвени интереси и потребе супротстављени индивидуалним?

ТОК РАДИОНИЦЕ

1. корак – У уводном делу објаснити ток радионице (рад у групама, анализа извора и одговори на питања, закључак). Учеснике радионице поделити у 3 групе. **(5 мин.)**

2. корак – Свака група добија своје изворе са питањима за анализу. **(15 мин.)**

ГРУПА **А**: ОРА ГРУПА **Б**: ЈНА ГРУПА **Ц**: ПИОНИРИ, СЛЕТОВИ, ЗБОРОВИ

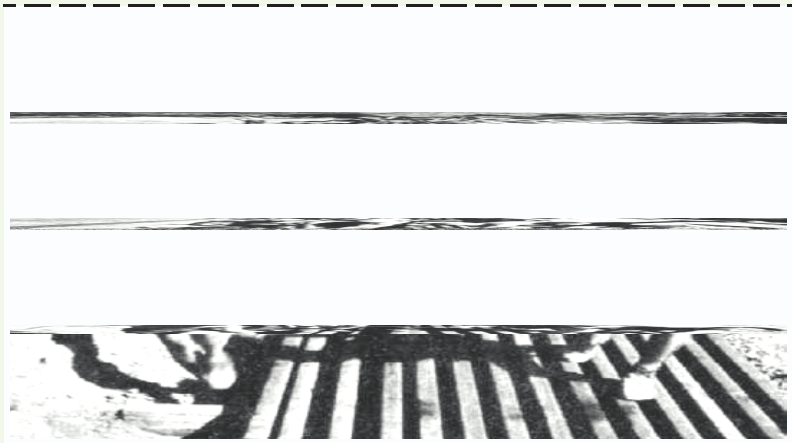
3. корак – По један члан сваке групе ће изложити рад у групама, односно презентирати анализу извора и понудиће одговоре на питања. **(3 x 5 мин.)**

4. корак – У последњем делу радионице, уместо закључка, следећим питањима (питања за дискусију!) сви ученици би требало да учествују у дискусији која би водила давању одговора на кључно питање: Да ли су колективизмом општедруштвени интереси и потребе супротстављени индивидуалним? **(10 мин.)**

Питања за дискусију:

1. Које су сличности и разлике између омладинских радних акција, пионирске организације и Југословенске народне армије?
2. Какво је било место појединца у масовним организацијама?
3. Да ли данас постоје масовне организације? Ако постоје, наведи које су и како раде? Каква је њихова функција?

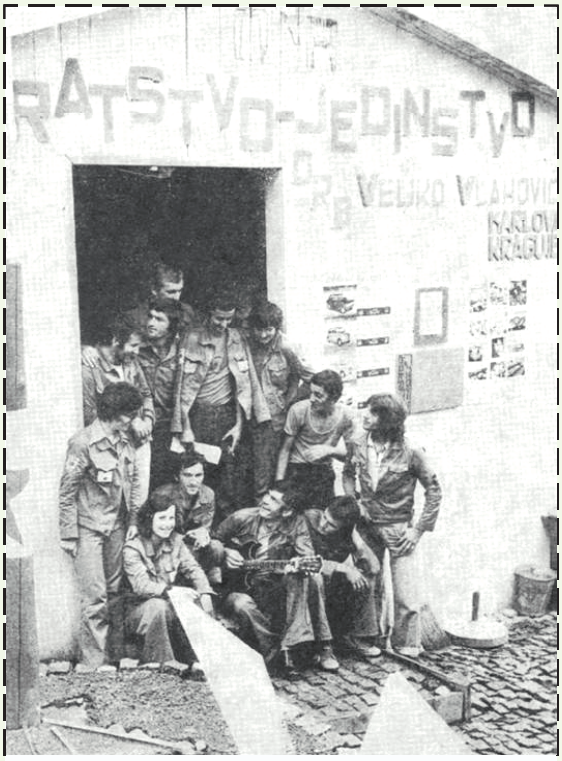
Г



10. јули, Мислила сам да ћу брзо успети да се привикнем. Преварила сам се. Напорније је него што сам очекивала. После ових неколико дана рада једва се усуђујем да погледам своје дланове. Све сам плик до плика, жуљ до жуља. Пликови су попуцали и створиле су се ранице. Моје руке су исувише осетљиве за толике напоре. Сваки пут кад подигнем лопату ја видим све звезде, иако је дан. Али никоме се још нисам пожалила, чак ни Милици са којом сам овде најближа. Али пре бих пресвисла него што бих се пожалила. Издржаћу, па било шта било. За ових неколико дана постала сам иначе прави акцијаш. Сасвим ми је природно да спавам у шатору, научила сам да обављам све послове у насељу. Дежурам кад је потребно. Са осталима се добро слажем. Неке девојке које у школи нисам могла да поднесем сада сам заволела, овде ми се чине сасвим друкчије него у Београду. Младићи нису вишеонако обесни као првог дана и не праве се онако ужасно важни као у почетку. Раде добро, морам да признам, али нема више оног помахниталог трчања, после кога попадају од умора. (…)

Из дневника једне бригадирке – „Практична жена”, 22. новембар 1963.

РАДНЕ АКЦИЈЕ



30 година омладинских акција,
Београд 1976, стр. 106

„ДРУЖЕ ТИТО САМО ПИШИ....”

Када сам први пут отишла на радну акцију имала сам 16 година, управо сам била завршила II разред гимназије. Веома сам жељела да одем и придружим се бригадирима. Родитељи нису били ни мало срећни због тога и једва су ме пустили да идем. Сматрали су да нећу издржати тежак физички рад који ме је тамо чекао. Те 1962. у изгадњи је био аутопут Београд – Загреб, у то вријеме називан *пут Братства и јединства.* Признајем, било је веома напорно, али и лијепо. Спавали смо у баракама, у којима је било преко 50 кревета. Тушеви су били напољу, и сви смо се заједно туширали. Моја бригада се налазила близу Београда. Скоро сваки викенд су нам у посјету долазили књижевници, глумци, пјевачи... Уживала сам у томе, јер нисам имала прилику да их видим и чујем у мјесту из кога сам долазила.

У бригади нас је било стотину; само 10 нас је било из града, а остали из села. Родитељи су били забринути како ћемо се уклопити са њима. Није било никаквих проблема. Такмичили смо се да другим бригадама у пребацивању норме. Парола која се те 1962. године најчешће чула гласила је *друже Тито само пиши радићемо и по киши, ако пише и Јованка радићемо без престанка.*

Јасенка Јовановић, 1946. година.

ДВА ПОСЛА, А НИЈЕДНА ПЛАТА

Непосредно послије ослобођења земље, априла 1946. у епидемиолошку болницу у Београду гдје сам радила стигла је директива да су потребни санитетски радници на радној акцији изградње пруге Брчко – Бановићи. Иако сам имала само 18 година и никада се нисам одвајала од родитеља и дома, молила сам управника болнице да ме пошаље да помогнем акцијашима. Пошто сам тамо упућена као болничар, примала сам плату, која за то вријеме није била мала.

Прво су ме послали у Брчко. Мој задатак је био да прегледам све који су одлазили на акцију и да болесне смјестим у стационар. Када сам завршила са тим, отишла сам на терен, са задатком да држим амбуланту. Свако јутро се устајало у 5; спавало се на сламарицама; јели смо конзерве и пасуљ, а кухало се у казанима напољу. Радило се по 8 сати дневно у двије смјене. Дневна норма је била извести 250 тачки земље. Није било никакве механизације; једини алат који смо имали су били крампови, лопате и тачке. Послије радног дана политички комесари су сваки дан држали предавања о политичкој ситуацији, о томе како да препознамо *сумњиве* и како да их пријавимо. Ја сам држала предавања о препознавању знакова разних болести и хигијени.

Пошто сам ја примала плату, остали акцијаши из кампа су ме избјегавали и сматрали за неку врсти петоколонаша. Због тога сам се одрекла плате и два мјесеца сам радила прву смјену у амбуланти, а другу смјену радила на градњи пруге. Тај период памтим како један од тежих у мом животу.

Роксанда Благојевић, 1928. година.

1. Шта је мотивисало младе људе да учесвују на радним акцијама?

2. Да ли је то био добровољан рад и рад без накнаде?

3. Колико су допринеле изградњи земље и кад престаје интересовање за ОРА?

4. Како је држава могла да шири своју идеологију на тим акцијама?

Ученици треба да направе интервју са неким ко је био на омладинској радној акцији.

ГРУПА Б: ЈНА

Југословенска народна армија је била кључна институција југословенске државе. Сви војно способни мушкарци са навршених 18 година су морали да одслуже војни рок који је трајао, зависно од периода и рода војске, најмање годину дана.

ТИТО О ЈНА

Титов реферат поводом 10-годишњице ЈНА, 21. децембар 1951.

"Наша Народна Армија (…) није само револуционарна оружана снага наше социјалистичке земље, већ је и сама градитељ социјализма (…) Она је истински Народна Армија, она је монолитни организам и према томе и носилац јединства и братства наших народа – а то је она тековина велике ослободилачке и револуционарне борбе за коју су њени борци умирали у рату (...)!"

Станојевић Тихомир, *Тито – реч и дело,* Београд 1971, стр. 81.

ВОЈНА ПАРАДА 1975 ГОДИНЕ

Парада војске у Београду 1975. године – јубилеј 30 година од победе над фашизмом



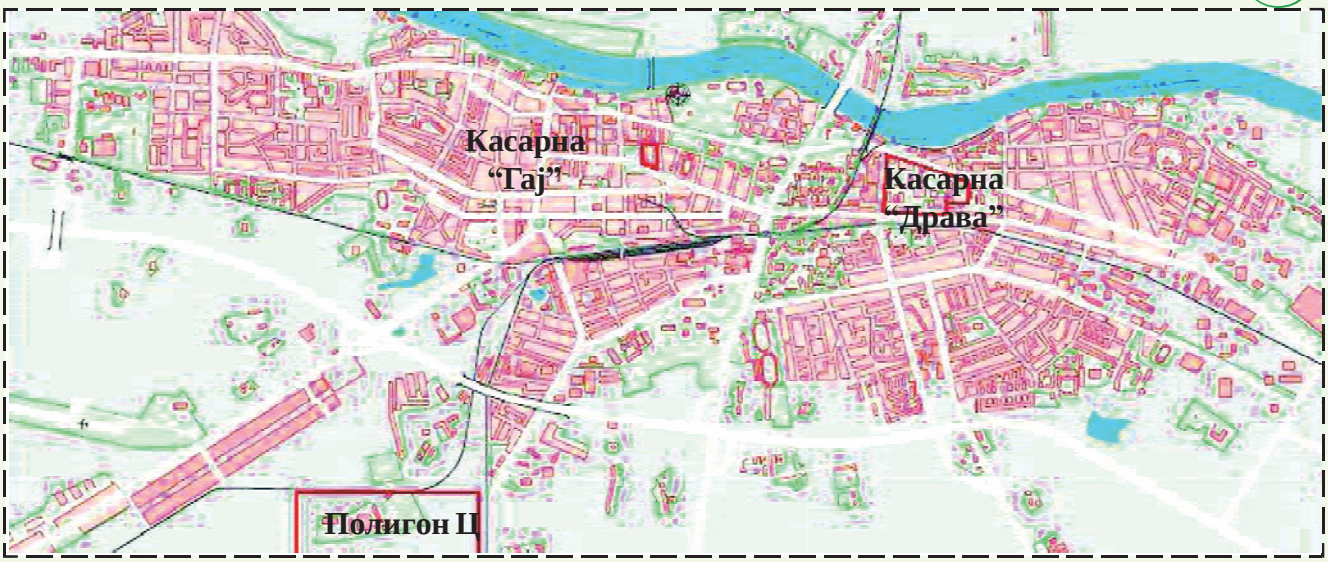
Друг Тито, Љубљана 1981, стр. 28–29

УЛОГА ЈНА

Државна власт, војска, државна сигурност и милиција биле су потпуно у рукама КПЈ-а. Готово на свим руководећим мјестима, у свим институцијама државне власти и управе налазили су се чланови КПЈ.. "Преко 94 посто командног кадра наше Армије су комунисти ... 85 000 комуниста, чланова партије налази се и ради данас у Армији"

Душан Биланџић, *101., део преузет из Јосип Броз Тито, Политички извјештај, V конгрес КПЈ, "Култура" Београд, 1948, 140.*

РАЗМЕШТАЈ КАСАРНИ У ОСИЈЕКУ



ИНТЕРВЈУ С ЕДИНОМ Р.

Када сам ја 1989. године добио позив за одслужење војног рока осјећао сам да одлазим како би урадио нешто важно, био дио нечег великог, заједничког. Родитељи су били и сретни и тужни. Сретни што им је син доспио за војску, а тужни што ће цијелу годину дана бити раздвојени од њега. У народу се говорило да онај ко није за војске није низашта. Којих десетак година раније, младић који не би служио војску тешко би се и оженио, сматрали су га неспособним. Крајем осамдесетих ситуација се унеколико измијенила, појавили су се и они који су симулирали да су болесни, а и почела су говоркања да та војска није наша (заједничка, југословенска) већ само српска. Ја, као и већина мојих другова, нисам вјеровао или нисам желио да вјерујем у могућност да Југословенска народна армија (ЈНА) није југословенска, није народна.

Након што су родитељи организирали испраћај на који су дошли сви моји пријетељи и родбина отишао сам да служим војску у Батајницу, мало мјесто у близини Београда. Иако је у касарни боравио мали број војника (једва нешто преко стотину) они су били из свих република и покрајина, и били су припадници скоро свих народа и народности Југославије. Није било Албанаца, а говоркало се да нису поуздани да служе у тако важној касарни (ту је био главни центар везе у ЈНА). Политика Армије је била да војнике шаље изван своје уже домовине, како су често називане републике, чиме би се припадници различитих народа у Југославији упознавали, стицали пријатељства и остваривала се пропагирана парола ширења братства и јединства. Имам осјећај да је војска настојала да интерес појединца подреди интересу колектива, од најужег - војне јединице, до најшире – југословенске државе. Требало се жртвовати за групу. У војсци казне су биле углавном колективне, као и награде. Ако би неко нешто скривио цијела група би заједнички “издржавала казну”, а понекад је непослушне и сама кажњавала. Појединац због којег је група кажњавана није пријављиван официрима већ би га заједнички “ћебовала”.

Када сада размишљем о том времену то брисање властитог идентитета ми засмета, али, морам признати, тада ми то није сметало.

Интервју с Едином Р. из Сарајева)

1. Каква је била улога Југословенске народне армије у држави?

2. Шта је значила парола „братства и јединства” за Југословенску народну армију?

3. Зашто су касарне биле у центру града, шта је тиме желело да се постигне?

4. Како је појединац могао да се осећа у војсци?

Ученици треба да направе интервју са неким ко је служио војни рок у Југословенској народној армији?

ГРУПА Ц

Сви ученици у нижим разредима основне школе су примани у пионирску организацију. То је био свечан чин за ученике, наставнике и родитеље.Обавезно су тој свечаности присуствовали функционери из друштвено-политичког живота. На тај начин сви ученици су улазили у пионирску организацију и постајали су пионири. Капа и марама су препознатљиви симболи пионира.

ПАРАДА ПИОНИРА



ПИОНИРСКА ОРГАНИЗАЦИЈА

Сваки пионирски одред има: име одреда, које је најчешће име народног хероја из народно-ослободилачког рата или друге заслужне личности; пионирску одредску заставу са именом одреда, своју одредску песму, добош и трубу.

Пионирска униформа састоји се: из пионирске капе – титовке, плаве боје са петокраком звездом, црвене пионирске мараме, беле блузе или кошуље и плаве сукње или панталона.

Свечани пионирски поздрав је: стиснута песница десне руке подигнута према челу и речима: За домовину с Титом – Напред.

Пионирска књижица

ПИОНИРИ МАЛЕНИ

Пионири малени, ми смо војска права,
сваког дана растемо к'о зелена трава,
смрт фашизму, а слобода народу,
и мене ће моја мати пиониром звати.

Дај ми мајко иглицу и црвеног конца
да сашијем титовку за рањеног борца,
смрт фашизму, а слобода народу,
и мене ће моја мати пиониром звати.

популарна дечја песмица



Данас када пострајем пионир
дајем часну пионирски реч:

Да ћу марљиво учити и радити,
поштовати родитеље и наставнике
и бити веран и искрен друг
који држи дату реч:

Да ћу следити пут најбољих пионира
ценити славно дело партизана
и напредне људе света
који желе добро и мир:

Да ћу волети своју домовину
самоуправну Социјалистичку Југославију
њене братске народе и народности
и градити нови живот пун среће и
радости..

ПОЗДРАВИТЕ МОГА ТАТУ

Наш корак није тако чврст,
јер нисмо ми војници прави,
иако исту капу и звезду,
носимо и ми на глави.

Ал’ ипак мора да се зна,
у армију послали смо тате,
да једно време остану тамо,
а после да нам се врате.

Поздравите мога тату,
тамо иза седам гора,
поздравите мога тату,
на таласима плавог мора.

популарна дечија песмица

1. Како су били организовани пионири и по чему су они били препознатљиви?
2. Пажљиво погледај симболе пионирске организације и одговори на шта те они подсећају, анализирај пионирске униформе, заставе и пионирски поздрав?
3. Објасни због чега данас не постоје пионирске организације?

Милија Марјановић

СОЦИЈАЛИЗАМ БЕЗ ЉУДСКОГ ЛИКА

Како је држава реаговала на критику и изразе незадовољства?

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ РАДИОНИЦЕ

Упркос слици коју је званична државна пропаганда стварала представљајући Југославију као идеалан пример јединства народа и партијског (државног) руководства, а која се на Западу често препознавала као "социјализам са људским ликом", ова држава је током читавог социјалистичког периода била суочена са значајним, јачим или слабијим, незадовољством одређених слојева становништва, националних и социјалних група. Ово се незадовољство јасно огледало у повременом избијању криза, испољаваних кроз критику и захтеве за изменама постојећег стања, како у политичкој тако и у социјалној и националној равни.

45 минута

Ова радионица за тему има неке од озбиљнијих криза које су потресале југословенско друштво и државу, уз напомену да је њихов одабир учињен тако да се хронолошки обухвате различите декаде развоја ове државе, као и да се укаже на разнолике мотиве незадовољства, дакле политичке, социјално-економске и националне. Ову радионицу наставник би требало да искористи да ученицима представи наличје југословенске политичке стварности и тиме отвори простор за проблематизацију њене државне судбине.

ИСХОД

Ученик ће бити оспособљен да схвати прилике које су владале у СФРЈ и оцени интересе различитих социјалних група и народа у њој. Препознаће методе које је држава користила у решавању насталих проблема. Користећи историјске изворе ученици ће самостално изводити закључке и формирати своје ставове, које ће моћи аргументовано да бране. Кроз рад ће морати да сучељавају своја мишљења, али и да их коригују и као група формулишу заједничке ставове.

ЦИЉ

Представити ученицима историјске изворе из којих могу да разумеју политичке промене у СФРЈ и на основу којих могу да виде какав је однос држава имала према тим догађајима.

ТОК РАДИОНИЦЕ

Наставник ће у уводном делу часа кроз разговор са ученицима назначити тему која ће се обрађивати. После тога их дели на групе и даје им историјске изворе за рад и задатке који су прецизирани кроз питања. После тога следи рад у групама при чему је веома важна улога наставника који даје допунска објашњења за групе којима је то потребно. Када ученици заврше са анализом и одговоре на питања следи део у коме се презентује рад по групама. У завршном делу часа представници групе (али и остали ученици који се укључују у рад) ће заједнички попунити табелу и одговорити на кључно питање.

	1968.	1971.	1981.
захтеви социјалне природе			
захтеви политичке природе			
реакција државног апарата			

ПРВА ГРУПА

СТУДЕНТСКЕ ДЕМОНСТРАЦИЈЕ 1968.године

Студентским демонстрацијама 1968. године у Југославији претходили су студентски немири широм света у пролеће 1968. године нарочито у Француској и Немачкој. Избили су као израз незадовољства друштвеном ситуацијом у Југославији. Под ударом критике налазиле су се привилегије, богаћење, незапосленост, а међу паролама најрадикалнија је била: „Доле црвена буржоазија". Важно је нагласити да протести нису били усмерени против поретка у држави већ против компромитације основних идеја социјализма.

РЕЗОЛУЦИЈА СТУДЕНАТА БЕОГРАДСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА (3. јун 1968.године)

Ми студенти београдског универзитета
З А Х Т Е В А М О
1. Остваривање уставом загарантованог права за једнаке услове школовања.
2. Остваривање услова у оквиру којих би Универзитет СТВАРНО БИО СЛОБОДНА, КРИТИЧКА И ИСТИНСКА САМОУПРАВНА институција.
3. Побољшање материјалног положаја студената и радника.
4. Побољшање матријалног положаја Универзитета и стварање услова за слободну и критичку научну делатност.
5. Јачање утицаја науке и Универзитета на друштвена кретања.

ДАЉЕ ЗАХТЕВАМО
6. Остваривање Уставом загарантованог права на рад и слободу рада
7. Повећање минималног личног дохотка.
8. Укидање свих социјалних ПРИВИЛЕГИЈА и онемогућавање БОГАЋЕЊА ПОЈЕДИНАЦА НА РАЧУН РАДНИЧКЕ КЛАСЕ.
9. Кореniту промену кадровске политике у свим сферама друштвеног живота.
10. Слободу и непристрасност средстава информисања.
11. Слободу штрајкова и демонстрација.

СТУДЕНТИ БЕОГРАДСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА

Живојин Павловић, *Испљувак пун крви,* Београд 1990, стр. 48

1. Покушајте да утврдите на које се друштвене групе односе захтеви студената.
2. Издвојите захтеве који имају политички карактер.
3. Препознајте које су негативне појаве у друштву и држави препознали студенти.

САОПШТЕЊЕ ИЗВРШНОГ ВЕЋА

(4. јун 1968.године)

„ Вечерас је Извршно веће Србије, под председништвом Ђурице Јојкића, разговарало са представницима Акционог комитета студентских демонстрација и расправљало о њиховим захтевима. ... Изражавајући жаљење због досадашњих сукоба студената и Народне милиције и Извршно веће и Акциони одбор су формирали заједничку комисију која ће испитати околности под којима је до тога дошло и утврдити одговорности због евентуалног прекорачења законских овлашћења."

Б.Петрановић – М.Зечевић, *Југославија 1918–1984,* Београд, стр. 959.

СТУДЕНТСКЕ ДЕМОНСТРАЦИЈЕ 1968.



Живојин Павловић, *Испљувак крви,* Београд 1990.

1. Опишите реакцију представника Народне милиције према демонстрантима.
2. Да ли је и кад употреба силе оправдана?

ДРУГА ГРУПА

ХРВАТСКО ПРОЛЕЋЕ 1971. године

Појам „Хрватско пролеће" односи се на политички, национални и економски покрет који је крајем шездесетих и почетком седамдесетих година захватио СР Хрватску. Циљ покрета била је што већа политичка и економска самосталност Хрватске унутар Југославије, посебно у области туризма и девизног режима. Своју подршку Хрватском пролећу дали су и хрватски студенти организовањем општег штрајка. Управо тај штрајк био је повод Титу и југославенском политичком руководству да зауставе хрватски покрет и смене хрватско руководство. Уследиле су бројне смене, откази и затварања учесника Хрватског прољећа. Због масовне подршке хрватских грађана, покрет се често називао и Масовни покрет, тј. „Маспок".

УВОДНО ИЗЛАГАЊЕ Ј. БРОЗА ТИТА НА СЕДНИЦИ ПРЕДСЕДНИШТВА СКЈ

(1. децембра 1971. године, Карађорђево)

„... у штампи, нарочито Матице хрватске, али и у „Вјеснику" и другим листовима – у неким више у неким мање – ти разни антисоцијалистички антисамоуправљачки елементи дају такве изјаве које су апсолутно противуставне, које су кажњиве и траже гоњење. Они слободно иступају, а никоме се ништа не догађа. И ја сам морао друговима казати да је то неподношљиво.

Знамо да постоји такозвани револуционарни комитет 50-торице – а ја га називам контрареволуционарним – који руководи свим тим акцијама. То су четворица – петорица који су главни, али ми знамо да их има много више. То је организација која ради и легално и илегално., а жариште тога је Матица хрватска. Те ствари су тако далеко отишле да се може очекивати и допустити да у нашој социјалистичкој земљи дјелују не само такви појединци, него и контрареволуционарне групе."

Б.Петрановић – М.Зечевић, *Југославија 1918-1984,* Београд, стр. 986.

1. Кога препознајете, по речима Тита, као највеће кривце на насталу ситуацију у Хрватској?

2. Како схватате појам „контрареволуције".

ЗАДРЖАТИ ДЕВИЗЕ ДО НОВИХ РЈЕШЕЊА

Ријека,22. XI – тражимо да се у интересу радничке класе до 1. I 1972. ријеше девизни, ванъско-трговински, банкарски и царински сустав. У противном, предлажемо нашем градском руководству да девизе задржи у граду, у републици, и да сами њима располажемо.

Тај захтјев изнијет је на збору ријечких свеучилиштараца, а резултат је вишесатне расправе о уставним амандманима. Ријечки студенти предлажу да тако поступе и остале општине у СР Хрватској. Око пет тисућа ријечких свеучилиштараца захтјевају доношење таквих суставних рјешења која ће омогућити нормално пословање бродоградње, бродарства и туристичке привреде. Будући да је национални суверенитет недељив став је који је произишао из расправа о приједлогу амандмана на Устав СР Хрватске, ријечки високошколци држе да је СР Хрватска суверена национална држава хрватског народа. СР Хрватска је држава Хрвата, Срба, Талијана, Чеха, Мађара, Словака – то јест држава свих житеља који живе у њој. Она је утемељена на власти и самоуправљању радничке класе и радних људи. Службени језик у СРХ је хрватски, а писмо латиница. Химна је „Лијепа наша домовино" у изворном облику, а главни град Загреб...."

Вјесник, Загреб, 23. XI 1971. стр.5

1. Препознај који су економски, а који политички захтеви.

2. Постоји ли по твом мишљењу оправданост тих (неких) захтева и зашто.

ТРЕЋА ГРУПА

КРИЗА НА КОСОВУ 1981.године

Уставом СФРЈ из 1974. године, Социјалистичка аутономна покрајина Косово и Метохија добила је проширену аутономију у оквиру СР Србије. Захтевајући већи степен самосталности стварањем властите републике, Албанци на Косову организирају масовне демострације 1981. године. Ударна парола била је „Косово Република". Власти су жестоко наступиле против демонстраната и њихових водја, који су завршили у затвору. После Титове смрти Срби на Косову почели су подржавати предлог за промену устава да би аутономију вратили на стање пре 1974. године. Тиме су односи између Срба и Албанаца били поремећени. Нови талас демонстрација започео је 1989. године, кад је српска скупштина са променом устава Србије редуковала аутономију покрајини Косово. Највише пажње добио је штрајк рудара у Трепчи, који су у знак протеста остали у рударском рову. Власт је објавила ванредно стање.

ЗВАНИЧНИ ИЗВЕШТАЈИ О

□A p □ □ l

1. Који су разлози незадовољства студената у Приштини по овом извештају?
2. Какав ефекат је требао да се постигне оваквим извештајем?

п

в

,

1. Уочите које су тековине СФРЈ угрожене по речима Л. Мојсова.
2. Упоредите ситуацију на Косову 1981. године са садашњом.

АЗЕМ ВЛАСИ 1995. О ЗБИВАЊИМА 1981. ГОДИНЕ, У КОЈИМА ЈЕ УЧЕСТВОВАО КАО ФУНКЦИОНЕР СКЈ.

(...) На Косову се 1981. године испреплело низ негативних околности, које су претходиле демонстрацијама и тим догађајима. Колико год смо били брзо кренули у економски и културни развој, у националну еманципацију, ипак су Косово, као најнеразвијеније подручје Југославије, пратили бројни социјални проблеми (...) Затим, деловали су и страни фактори, пропаганда из Албаније, (...) друге обавештајне службе. (...) Познато је да су са Истока стално с подозрењем гледали на праксу југословенског социјализма. Источноевропске земље, у првом реду Русије, биле су заинтересоване да се неутралише објективни утицај нашег југословенског примера. (...) (...) Пазите, савезни врх се препао, и помало панично реаговао, јер се тако нешто догађало први пут после Титове смрти. Кад је одред савезне полиције стигао, нико из Покрајине није имао овлашћења да њиме командује, него искључиво савезни врх. Једноставно, закључили су да треба растурати демонстрације по сваку цену. Употреба силе и тој мери била је трагична грешка. (...) На Косову су се узбуркали духови, што је сасвим разумљиво, јер скоро да није било породице у Покрајини која није имала неког студента или ђака у Приштини. Чим су чули шта се догађа, протестима су се прикључили и родитељи (...) Имали смо, значи, успаничено руководство из Београда, и руководство Покрајине које је губило контролу над догађајима, због чега је дошло до употребе силе, да би све кулминирало 31. марта, и 1. и 2. априла. (...)

Петровић, Момчило, Питао сам Албанце шта желе, а они су рекли: републику, ако може... Београд 1996, стр. 41, 44.

1.Какве узроке кризе наводи Азем Власи?

2.Упореди виђење истих догађаја у три извора. У чему и зашто се разликују?







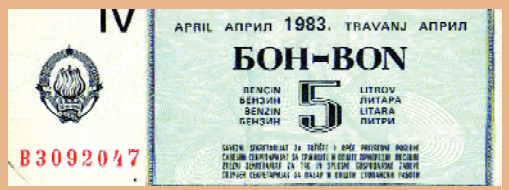


СТАНДАРД ЖИВОТА











„ТАТА, КУПИ МИ АУТО…”

(Појава потрошачког друштва)

Које су сличности, а које разлике између потрошачког друштва у социјалистичкој Југославији и потрошачког друштва данас у твојој земљи?

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ РАДИОНИЦЕ

Данашње генерације деце и младих људи одрастају и сазревају у потрошачком друштву, које је у већој или мањој мери део њихове свакодневице. „Имати, дакле бити” готово је постао мото савременог света, а млади га неретко безрезервно прихватају.

Разоткрити ученицима када и на који начин је потрошачко друштво у њиховим земљама почело да се развија, које су карактеристике те ране фазе потрошачког друштва може да буде интригантно и занимљиво, нарочито уз метод самосталне анализе различитих извора. Анализом кључних појмова који карактеришу потрошачко друштво проучаваног раздобља и савременог потрошачког друштва ученици би могли да дођу до занимљивих и забавних закључака о сличностима и разликама некад и сад.

45/90 минута

Ова се радионица може да се одржи у склопу наставне целине: Свет после Другог светског рата, тј. после обрађене наставне теме о социјалистичкој Југославији, како би ученици, уз претходно знање о политичком и економском уређењу, могли да схвате специфичности појаве и развоја потрошачког друштва у њој.

Радионица може да се користи на више начина, током једног школског часа, блок час или два одвојена школска часа. Наставник може да изабереи само неке групе извора које сматра занимљивим и довољним за обраду ове теме и да је обради за један школски час, а може да обради свих 10 подтема у оквиру блок часа.

ЗАДАЦИ

- Ученици треба да сазнају о појави потрошачког друштва у три републике социјалистичке Југославије, о главним показатељима развоја потрошачког друштва, симболима потрошачког друштва од педесетих до осамдесетих, односу потрошње у поређењу са неким европским земљама, специфичностима потрошачког друштва у социјалистичкој Југославији, очекивањима и надама с једне, а потешкоћама и разочарењима с друге стране, о продору потрошачког друштва на село и запостављености села, о утицају потрошачког менталитета на ставове о жени.
- Развијати код ученика способност критичког приступа и вредновања изворног материјала (текста, фотографије, карикатуре, табела, графикона), оспособљавати ученике за уочавање “скривених” порука и података, за анализирање статистичких података, за упоређивање извора, за актуелизацију проблема и појава у прошлости, за израду сопствених графова и табела.
- Развијати интерес за мултиперспективност, развијати способност уживљавања (емпатије), развијати способност постављања сопствених ставова и мишљења, развијати интерес и способност за тимски рад.

ЦИЉ

Упознавање појаве, развоја и специфичности потрошачког друштва у социјалистичкој Југославији; подстицање расправе о показатељима потрошачког менталитета у раздобљу од педесетих до осамдесетих година и упоређивање тих показатеља с данашњим обележјима потрошачког друштва.

Контекстуализација

Потрошачко друштво у Босни и Херцеговини, Хрватској и Србији настаје и развија се у специфичним околностима социјалистичке Југославије и њезиног „привредног чуда", али и у околностима европског послератног „златног доба" у друштвеном и економском смислу.

Југославија је својим посебним уређењем самоуправног социјализма била нешто либералнија од осталих социјалистичких земаља источне Европе, па је с правом неки називају западном оазом у социјалистичком свету. Њене границе су биле отворене, па је

СВЕДОЧАНСТВО О ХУМАНИТАРНОЈ ПОМОЋИ ПОСЛЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА

Било је врло тешко након рата. Глад и неимаштина. Била је нека организација УНРА – уопће не знам што је то точно значило. Нешто с Уједињеним народима. Преко ње смо добивали некакву хуманитарну помоћ. Симбол им је био двије руке у стиску и тај је знак био свуда на њиховим врећама хране која нам је стизала. Највише су нам слали пшеницу и онда би је дијелили људима на вреће, а људи би онда мијењали пшеницу у трговинама за готови крух. Стизало је и доста конзерви. За спорташе су знали доћи и пакети у којима је било чоколаде, кекса, мед...

Касније су нам почели стизати и пакети од родбине из Америке. Они су нам слали одјећу и обућу. Тако сам од неке родице из Америке коју уопће нисам познавао добио красну кошуљу, хавајску, на палме... Носио сам је кроз цијелу средњу школу. Баш сам је волио.

...Ми дјеца најсретнији смо били кад би стигао пакет из Америке од дунда Ива. Било би ту лијепе робе, ципела... Најгоре би било ако баш ништа не одговара твојој величини. А нас је било седмеро дјеце, а дундо Иво није знао точно колики смо.

Маринко Јурица, професор у мировини, Дубровник

ШВЕРЦ "МОДЕРНИХ СТВАРЧИЦА"

Педесетих година 20. века док је трајало рационалисано снабдијевање неким робама, владала је таква потрошачка психоза да би се куповало све што је било рационализирано без обзира на стварне потребе. Стари трговац Паво, вишегодишњи удовац, имао је дуже времена залиху од неколико стотина кутија пасте за зубе. Једног дана разгласи да свакој особи припада по једна кутија те пасте и продаја је одмах планула. Његова стална муштерија Ане, која је користећи неке пошиљке из Америке, знала и сама понекад продати по коју „модерну стварчицу" затражила је „свој" калодонт.

„Што ће ти калодонт кад немаш зубе?" упитао је Паво, а она ће: „Кад си долазио куповат женске чарапе и гаћице ја те нијесам питала што ће ти кад немаш жену!"

А.Кобашић, *Прилози за кронику развоја посљератног Дубровника,* часопис *Дубровник* 5-6/1984.

3 ПРОПАГАНДНИ ПЛАКАТ



Плакат из раних педесетих година

1. ‘ eÕ e ğ x ö ˛ нин

На основу ових питања направите приказ задатих извора и одговорите на кључно питање.

	1952	1965	1972
	53,9	43,2	39,5
	13,6	9,4	11,3
	18,8	15,4	13,7
	4,8	8,1	10,2
	1,8	6,4	9,4
	2,6	3,5	4,1
	0,7	3,3	3,8

Група аутора: *Тридесет година социјалистичке Југославије,* Београд 1975.

Потрошња електричне енергије по становнику:

1952. 17,3 кWх

1972. 369,4 кWх

Број електричних шпорета на 1000 становника:

1952. 1,0

1972. 194,6

Број аутомобила на 1000 становника:

1950. 0,4

1973. 54,4

Група аутора: *Тридесет година социјалистичке Југославије,* Београд, 1975.

Једна од најпопуларнијих песама шездесетих била је "Моја мала дјевојчица" која је победила на првом опатијском фестивалу 1958. године.

Ево како гласи рефрен:

«… Тата, купи ми ауто, бицикл и ромобил,
купи ми зеку и меду, колица Луговинил.
Тата, купи колача, бомбона и наранче дв'је,
још једну малену бебу,
велим ти да је то све…»

Песма завршава стихом:
«Тата, купи ми све…!»

1. У ком сегменту личне потрошње уочавамо пораст, а у ком пад између 1952. и 1972. године? Зашто нам баш ти подаци указују на развој потрошачког друштва?

2. На шта нам све може указати пад потрошње за храну, одећу и обућу од 1965. до 1972. године, а пораст потрошње за све остале сегменте?

3. На који закључак упућује текст песме из 3. извора?

Дје појава робних ауторских медица

онимнајважнијимпродаваоницама, којекрозеу намирнице, а грађани ихвишепос

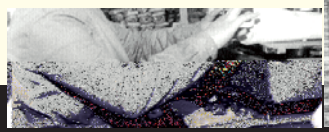
ће грађанесаживажнимнамирни

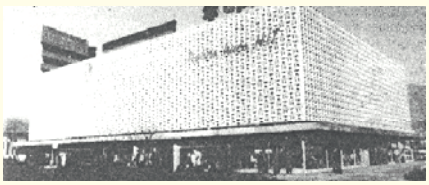
Прва хрватска и југославенска самопослуга отворена је 1954. у Иванцу, шест година након прве британске самопослуге. 1950. год. у Хрватско г т 70.0-9(je)]TJ/C201a-3T0eTc 0 Tc3.221 0 Td[

ПОРАСТ БРОЈА САМОПОСЛУГА И РОБНИХ КУЋА









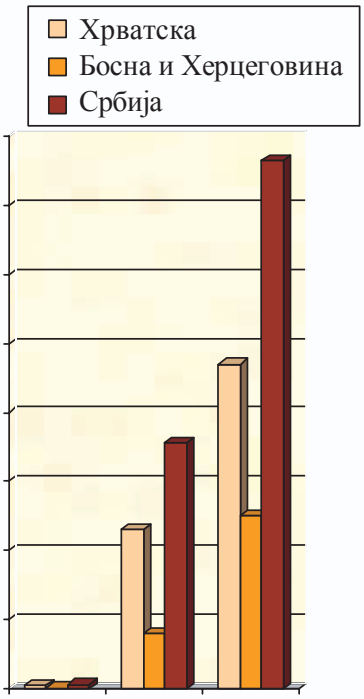
Робна кућа, Мостар

супермаркета значе

4. група ПОРЕЂЕЊЕ СА НЕКИМ ЕВРОПСКИМ ЗЕМЉАМА

Југославија је шездесетих доживела "потрошачки бум", што се најчешће мери куповином техничке робе и аутомобила. Шта можете из ових извора закључити о развијености потрошачког друштва у односу на остале европске земље?

1 УКУПАН БРОЈ ТЕЛЕВИЗОРА ПО РЕПУБЛИКАМА

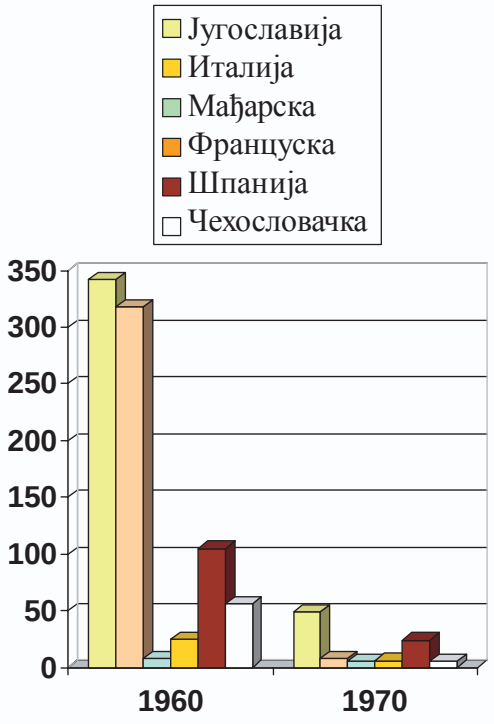


2 БРОЈ СТАНОВНИКА ПО ТЕЛЕВИЗОРУ У ЕВРОПСКИМ ЗЕМЉАМА 1967.

Југославија	20
Италија	7
Мађарска	9
Шпанија	12
Француска	6
Чехословачка	6

Игор Дуда, *У потрази за благостањем,* Загреб, 2004

3 БРОЈ СТАНОВНИКА ПО АУТОМОБИЛУ У ЕВРОПСКИМ ЗЕМЉАМА 1960 – 1970 ГОДИНЕ



И. Дуда, *У потрази за благостањем,* Загреб, 2004

Додатак

Статистички подаци о броју становника

Енциклопедија лексикографског завода 1967. св. 1,2,4,6.
Велики атлас света 1972

Број становника у години	Хрватска	БиХ	Србија	Југославија
1945.				15841566
1953.	3936022	2847459	6979154	16999617
1961.	4159696	3277948	7642227	18549291
1971.	4426221	3746111	8446591	22354000
1981.	4601469	4124256	9313676	22424711

1. Уз помоћ података о броју становника у појединим земљама закључите у којој је од три републике било највише телевизора (односно тв-претплатника)!

2. Графички прикажите податке из другог извора и поређајте државе по величини добијених података! Шта можете закључити с обзиром на устаљено мишљење о "развијеном капиталистичком Западу" и "неразвијеном социјалистичком Истоку"?

5. група — РЕКЛАМЕ

На које су се све начине рекламе утицале на развој потрошачког друштва у социјалистичкој Југославији?

1 РЕКЛАМА ЗА МУШКУ КОЗМЕТИКУ

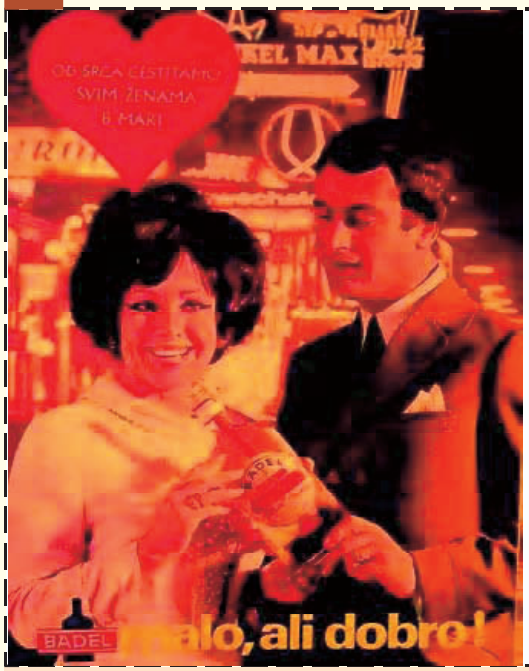


Недељник *Вјесник у сриједу (ВУС), 1970*

2 РЕКЛАМА ЗА БОМБОНЕ „505 СА ЦРТОМ" шездесетих



3 РЕКЛАМА ЗА АЛКОХОЛНО ПИЋЕ



(ВУС), 3/1970.

4 РЕКЛАМА ЗА ФОТО-ФИЛМ, 60-тих



1. На који се све начин рекламирају производи и пропагира потрошња у овим изворима?
2. Објасни везу: реклама – потрошачко друштво!
3. Шта мислите о рекламирању алкохолних пића?
4. Да ли је, по вашем мишљењу, за продају важније шта се рекламира неком рекламом или ко рекламира?

6. група ОДЛАЗАК У КУПОВИНУ У ИНОСТРАНСТВО

Образложите да ли је куповина у суседним државама знак отвореног, потрошачког друштва?

1 ПО ШТА СВЕ СЕ ИДЕ У КУПОВИНУ У АУСТРИЈУ

(...)" већина мушкараца и жена зреле животне доби долази овамо по лијекове (с обзиром да на плиму и осеку у домаћим апотекама прича и није без основа) (...)Што да радим – рече нам за ручком Ратко, којег је ауто натјерао на пут аутобусом – мјесец дана не могу проћи технички преглед јер ми фарови нису у реду... а код нас их нема ни за лијек. (...) Али што да каже жена која је превалила пут од 180 километара да би купила гумицу за славину? "У цијелом Загребу за тај тип славине нема гумице" и да би на том потрошила точно један шилинг. (...) просјечно једанпут мјесечно путујем овамо да бих купио лименку боје и мало разређивача јер у Загребу ни са свијећом не бих пронашао. (...) за клинца купим сокове у лименкама због оног пффф(...) у самопослуживањима се котурају препуна колица... чајеви, бомбони, маргарин, шампони, крема за тијела, лица, руке, сапуни, пасте за зубе, сирови, сухомесни производи, али надасве детерџенти, кава и рижа. (...) мало је тко посрнуо пред лијепо уређеним продаваоницама с одјећом, пред услужним трговцима и високим цијенама. Тек понека блузица, кошуљица или пуловер изгубили су аустријанско држављанство (...) Тко да одоли диско-ролама, фотоопреми и објективима, опреми за спорт и рекреацију, кад у нашим продаваоницама, тако бар тврде купци, таквих производа нема или су знатно скупљи. (...) податак да се на подручју Лајбница (села са 6500 становника, с двије улице горе и двије улице доље) годишње промјени динара у вриједности од 400 милијуна шилинга."

Свијет, бр. 7, стр. 29–30.

2 ИТАЛИЈАНИ РЕКЛАМИРАЈУ КУПОВИНУ



Недељник *Вјесник у сриједу (ВУС)*, седамдесетих

3 ИТАЛИЈАНСКЕ ЦИПЕЛЕ

Званични податак каже да смо прошле године увезли око 4 500 000 пари ципела из Италије! Пардон! Увезли су грађани, дакле, ради се о приватном увозу и то оном који је регистрован… А наши произвођачи обуће? Можда ће се замислити да квалитет обуће коју производе не одговара основним критеријумима и захтевима потрошача, да је кожа влажна, пуна соли, непрерађена како треба, да није квалитетна, да је израда ошљарска, да ђонови отпадају, да су ципеле неудобе, ружне и скупе, једноставно да то, што они данас производе више ником не треба? Можда ће се замислити над чињеницом да имамо толико младих и талентованих дизајнера и моделара али да је њима теже проћи кроз капију фабрике обуће него камили кроз иглене уши.

Дуга, нова серија, бр.95, 15.октобар 1977. стр.13

1. Издвојите по шта се све одлазило у куповину у Аустрију и зашто?

2. Одвојите робу широке потрошње од, по тадашњем мишљењу, луксузне робе!

3. Какав став износе аутори чланака о понуди и потражњи на тадашњем тржишту?

4. На који закључак вас упућује извор бр. 2 ?

5. О којем проблему говори аутор чланка у извору бр. 3?

ПРИЧА О ЛЕТОВАЊУ ДЕВОЈЧИЦЕ СА СЕЛА

“Као врло мала нисам имала прилику често ићи на море с родитељима. Ишли смо неколико година, али то само зато јер је сестра добила бронхитис, па су родитељи учинили све да би ишли на море. Иначе, колико ја знам мислим да нитко од мојих пријатеља из Слободнице није ишао са својим родитељима у хотел, камп или неко мјесто гдје се још посебно плаћа. Ако се и ишло, ишло се љетовати у нечије викендице. Моји родитељи нису имали никакву потребу за путовањима, љетовањима - сматрали су то чак и непотребним. Осим тога љети је мојим родитељима било и тешко напустити село, због повећаног обима послова на селу. Моји су везани уз земљорадњу, хранили свиње, перад ..., па некаква путовања и љетовања нису долазила у обзир, јер тко би се у том ,



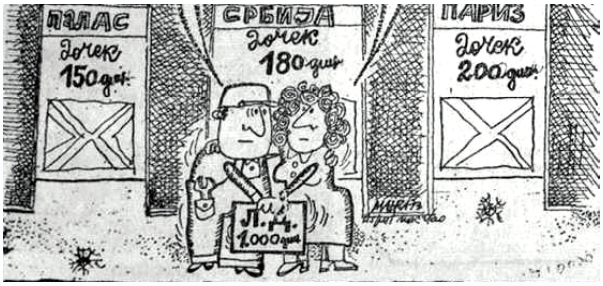


8. група ОЧЕКИВАЊА И РАЗОЧАРЕЊА

Објасните “очекивања” и “разочарења” у потрошачком друштву социјалистичке Југославије

1 КО ЧЕКА – ДА Л’ ДОЧЕКА?

…све је то Нова година. Одело, ципеле, вештачке трепавице, вештачки осмех ….сумо сумаре: од 800-1000 динара. Сви ће моћи да прославе ову ноћ, коју радници угоститељства припремају за своје другове из других делатности. Са сигурношћу тврдимо да ће (по овим ценама) и Милисав, радник “Јухора” са минималним личним дохотком од 1000 нових динара и Милева, радница Јагодинске пиваре са платом од 107 хиљада старих, али важећих, динара моћи да дочекају 1. јануар, а за 1. фебруар нисмо сигурни.



Нови пут, Светозарево, 1. јануара 1974.

2 ШАЛА ИЛИ ТУЖНА СТВАРНОСТ



Свијет, Сарајево,1966.

3 КРЕДИТ ЗА ЗИМНИЦУ И ОГРЕВ

Почетак јесени вријеме је када се спрема огрјев за зимске дане, а домаћице ужурбано припремају зимницу. Они с “дубљим” џепом купују за готов новац, док они с мањим примањима огрјев и зимницу набављају путем потрошачких кредита. Какви су увјети за добивање потрошачких кредита за набавку огрјева и зимнице? О томе нам говори Ј.Ж., директор дирекције кредитних послова Комуналне банке Осијек: «…Кредит за зимницу одобравамо до 2000 динара с роком отплате од 10 мјесеци и 12 посто камата. За добивање овог кредита нема никакве запреке, а може га добити сваки грађанин који је кредитно способан....»

Глас Славоније, 3. IX 1976.

1. Коме и зашто ликови из карикатуре 1. извора објављују да путују у Лондон?

2. Који став аутор чланка заузима у вези са потрошњом изнад могућности за прославу Нове године? Шта се, по вашем мишљењу, првенствено критикује?

3. По чему закључујете да породица из карикатуре 2. извора покушава да живи изнад својих могућности?

4. Може ли да се говори о развоју потрошачког друштва ако породица треба да узме кредит како би преживела зиму?

9. група СЕЛО У ПОТРОШАЧКОМ ДРУШТВУ

Шта све доприноси развоју потрошачког друштва на селу?

1 НАПУШТАЊЕ СЕЛА

Све што је могло отићи у иностранство, отишло је. Укупно 420 лица. Највећи део је у пуној снази, од 20 до 40 година старости. То знаци да је у селу скоро све замрло и производни и друштвени живот. На пољу се ради тек толико да би се нешто радило...” – рекао нам је директор школе Јован Јаношевић.Ово је по много чему занимљиво село. Његов живот је измењен од када је почело са одлажењем у иностранство. За оне што су остали, сада је најважније како да оду, јер су услови пооштрени. Ипак сналазе се. И даље одлазе. Продаје се радна снага на западу за горке паре француске, немачке, швајцарске...и купује се цигла, цемент, електрични апарати...

Нови пут, Светозарево, 22. XII 1971.

2 УДЕО ПОЉОПРИВРЕДНОГ У УКУПНОМ БРОЈУ СТАНОВНИКА

	1948.	1953	1961	1971
Б и Х	73,8	62,2	50,2	40,0
Хрватска	63,2	56,4	43,9	32,3
Србија	71,0	66,7	56,1	44,0

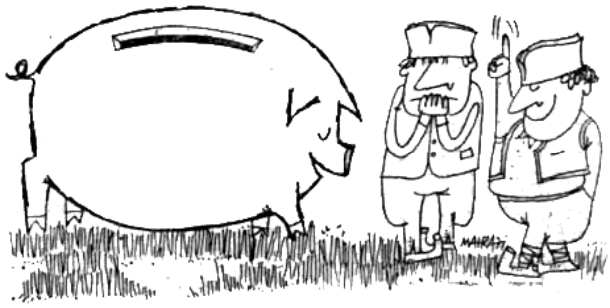
Статистички календар Југославије за 1975.

4 АХИЛ СТИГАО КОРЊАЧУ

(Посавина и Туропоље промијенили су осамдесетих изглед али и начин живота захваљујући технолошком напретку али и...)
(…) још прије 10 или 20 година клопарали су дрвеним колима и копали дрвеним жлицама из дрвених здјела. (…) Кад је прије које године у село стигао први телевизор, сви смо ишли гледати то чудо. Сад га има свака кућа. (…) Људи продају коње да купе трактор. Тко трактор, тко ауто, нетко трактор и ауто, нетко два аутомобила. Парни и непарни. Један вози жена други вози муж. (…) Бијели хладњак за замрзавање називају шкрињом. И ту бијелу шкриње има свака кућа. (…) Сва су села пуна бијелих кућа. Свака друга зидана, свака друга дрвена, а готово свака изнутра је бијела. (…) Још прије пола године та су села била стотине љета иза градова. А надомак Карловца и Загреба. Само пола дана дрндања запрежним колима сад су пола сата вожње до Карловца, ни толико до Загреба. Док се Југославија електрифицирала и асфалтирала, они су шкиљили уз петролејку и гацали по блату. Кад су се други телевизирали они су се електрифицирали и асфалтирали и потом побијелили од кућанских апарата. Сад се бијели свијет компјутеризира, а ни Покупље није далеко од тога.

Свијет бр. 7, 1980., стр.32.

БАНКЕ НА СЕЛУ



СРЕДИШТЕ СЕЛА

1. **Према изворима бр. 1 и 2, шта можете закључити о односу социјалистичке власти према селу и становницима села?**
2. **На који начин се банке рекламирају на селу?**
3. **Што закључујете о темпу развоја потрошачког друштва на селу у Покупљу?**

10. група ЖЕНА У ПОТРОШАЧКОМ ДРУШТВУ

Које је ставове о женама нагласило потрошачко друштво?

1 АПАРАТИ ЗА ДОМАЋИНСТВО

„На стотину кућанстава у Хрватској 1968. године долазило је 75 радиопријемника, 41 електрични и плински штедњак, 32 телевизора, 31 хладњак, 20 грамофона, 18 усисавача и 14 перилица рубља.”

И. Дуда, *У потрази за благостањем,* Загреб, 2004.

3 САВЕТНИК ЗА ЖЕНЕ

“Треба смоћи снаге да се прође крај излога не зашавши у трговину. Признајемо, искушење је велико. Сјајни излози трговина и гласна реклама представљају данас веће искушење него икада.”

Цитат из превода немачког женског саветника који је изашао у Загребу 1966.
И. Дуда, *У потрази за благостањем,* Загреб, 2004.

2 РЕКЛАМЕ ШЕЗДЕСЕТИХ ГОДИНА



1. **На који начин је употреба апарата за домаћинство променила живот жене у потрошачком друштву?**
2. **Проучите 1. извор и упоредите колико је било телевизора на 100 домаћинстава, а колико усисивача и машина за веш! Можете ли да закључите који су били приоритети потрошачког друштва шездесетих у Хрватској?**
3. **Шта вам рекламе из 2. извора и 3. извор говоре о жени као потрошачу?**

После обраде извора ученици из сваке групе излажу главне закључке следећи постављена питања и дају одговор на кључно питање које наставник записује на таблу.

После излагања по групама, заједнички издвајамо појмове које смо најчешће спомињали током рада, за које можемо рећи да су симболи потрошачког друштва проучаваног времена и простора. Наставник их записује у колону до оних појмова које су ученици на почетку часа издвојили као асоцијације на савремено потрошачко друштво.

ЗАЈЕДНИЧКИ ДОЛАЗИМО ДО ОДГОВОРА НА КЉУЧНО ПИТАЊЕ:

Које су сличности, а које разлике између потрошачког друштва у Хрватској, Босни и Херцеговини, односно Србији у раздобљу од педесетих до осамдесетих година 20. века и потрошачког друштва данас у тим земљама?

Кити Јурица Корда

ПОЛОЖАЈ ЖЕНА

У којој мери је жена у социјалистичком друштву афирмисана, а у којој дискриминисана?

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ РАДИОНИЦЕ



45/90 минута

Положај жена у социјалистичкој Југославији врло је комплексна и захтевна тема. Уколико бисмо хтели да обрадимо положај и проблеме жена у свим сферама живота, у свим појединим периодима и са свих аспеката, била би нам потребна читава једна збирка извора и радионица. У овој радионици, требало би кроз врло мали број извора (само осам) подстакнути ученике на размишљање о специфичностима женске историје (првенствено као део историје свакодневице, не као историје хероина), о променама у животу жена у време социјализма, односно у време друге половине 20. века, када без обзира на политичко уређење појединих земаља у Европи бележимо одређену еманципацију и побољшање положаја жене у друштву. Управо стога што се овакве теме не налазе у прописаним плановима и програмима, а нема их ни у уџбеницима, наставник/ца би требало додатно да се припреми уз стручну литературу како не би упао/ла у замку личних ставова, искустава и емоција уколико је био/ла активни учесник/ца дела овог раздобља од 1945. до 1990. Најбоље би било ову радионицу обрадити после проученог раздобља социјалистичке Југославије како би ученици, познајући друштвено-политички оквир, успешније могли у њега да сместе положај жене. Радионица је предвиђена за један школски час, иако сматрам да би завршна дискусија афирмативне и негацијске групе могла да се продужи на још један школски час, уколико би ученици били заинтересовани за расправу.

ИСХОДИ

- стицање знања о проблемима положаја жена у социјалистичкој Југославији, са елементима дискриминације жена, али и елементима афирмације и еманципације.
- Развијање способности ученика за проучавање и вредновање сликовних и текстуалних извора, ка и за разликовање става аутора од става друштва одређеног времена.
- Развијање способности ученика за аргументовано расправљање и изношење својих ставова.
- Сензибилизовање ученика за проблеме положаја жена и формирању правилног става према проблему еманципације жена и њиховог изједначавања у свим сегментима живота.

ЦИЉ

Анализом извора уочити промене и проблеме положаја жена у социјалистичкој Југославији, те издвојивши елементе дискриминације и афирмације жена подстакнути ученичку расправу о одређеним ставовима и вредностима кроз коју се развија сензибилитет за положај и проблеме жена у друштву.

АРТИКУЛАЦИЈА ЧАСА

Радионица може да се организује у једном школском часу (45 мин), али и у блок часу (90 мин).

У уводном делу часа поставити питање: Када су жене у Југославији добиле право гласа? Колико је то значило за њихову еманципацију? Продискутовати и поставити кључно питање као најаву теме.

1. корак - Поделити ученике на 8 група и свакој групи дати по један примерак таблице, као и по један извор. Четири групе треба да добију таблице у којима се у последњем ступцу траже само показатељи афирмације жена, а четири групе треба да добију таблице у којима се, уз остале податке о извору траже само показатељи дискриминације жена. Наставник треба да упозори ученике на те разлике у задацима и упути их да кроз анализу извора треба да се припреме за

дебату на кључно питање. Свака група треба да проучи извор и испуни таблицу, после тога проследи извор другој групи и тако даље, док све групе не анализирају све изворе и податке упишу у таблице. (20 мин)
За то време наставник на табли нацрта таблицу с два ступца: афирмација и дискриминација.
2. корак - Организовати дебату између афирмацијске и негацијске групе на кључно питање. Дебату организовати према правилима дебатовања при чему наставник треба да пази на временско ограничење појединог излагања, на правилну употребу аргумената из извора, те на крају процени која је група била успешна у доказивању своје тезе.

ДЕО ЗА УЧЕНИКЕ

Контекстуализација

У социјалистичкој Југославији жене су остварile законску равноправност, стекле право на образовање, запошљавање, изједначеност плате за исти рад с мушкарцима и право на учешће у политичком и јавном животу. Жене које су учествовале у НОП-у остварile су законску равноправност већ 1942. године (могле су да буду биране у НОО-е), док су све жене стекле политичку равноправност на првим послератним изборима 1945. Устав СФРЈ из 1946. је озаконио равноправност жена с мушкарцима у свим деловима државног, друштвено-политичког и привредног живота.
Право на образовање користиће све више жена, па број више и високо образованих жена стално расте, а нарочито се повећава број жена које завршавају разне средње стручне школе. Жена-радница је у социјализму имала бесплатну здравствену заштиту, плаћено породиљско одсуство и пензију.
Ипак, број запослених жена у раздобљу од 1945. до 1990. године никада не прелази 50%, а број незапослених жена увек је већи од броја незапослених мушкараца.
У политичком животу жене учествују у прилично малом броју (углавном 5–15%).
Осмог марта славио се Међународни дан жена који је уједно од шездесетих постао и Мајчин дан, јер се више није славио хришћански празник Мајчин дан (друга недеља у мају). Обележавао се свечаним академијама, школским приредбама, закускама (па и пијанкама), цвећем и поклонима.

Бр. извора	Врста извора	У коју сврху извор настаје?	Да ли аутор извора износи свој став или став друштва?	Извор нам не говори...(намерно или случајно прећуткује)	Елементи афирмације односно дискриминације жене
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					

ЖЕНА У РЕКЛАМНЕ СВРХЕ



Реклама за Подравка супу, седамдесетих

ТРАКТОРИСТКИЊЕ

"Оне су на терену – рекао је управитељ друг Иво Медарић – врло добре. Могу рећи, да смо необично задовољни радом жена трактористкиња. Ове жене биле су врло активне на пољским радовима. Оне исто тако савјесно чувају моторе и саставне дијелове, гориво и гуме. Да су нам сви као ове жене наш би задатак лако био извршен. ... – Ми необично волимо стројеве. Нисмо никада вјеровали да ће сељачке дјевојке и жене управљати тракторима. Данас смо сретне, што нам је жеља испуњена и свака од нас жели да упозна не само рад трактора, него и свих осталих стројева. Настојимо да будемо потпуно равноправни својим друговима како по обавезама, тако и извршавању. ... Све жене Славоније, које смо сусретали по творничким погонима, у радовима на пољопривреди, првенствено жене трактористкиње и раднице по кудјељарама обећале су поводом II Конгреса АФЖ-а да ће подвостручити свој рад за опће благостање земље."

Глас Славоније, 25.1.1948

. ,(..) 024B02322
а

ЖЕНСКИ АУТО-РЕЛИ

с
"(...) II. женски ауто-рели окупио је 70 возачица
аутомобила и исто толико сувозачица. (...) На
200 км дугој стази натјецатељке су морале
поштовати прометне прописе, показати
спретност за воланом, а и брзину при старта-
њу и кочењу. Иако је стаза била размјерно лака,
једна је натјецатељка пред Бјеловаром доживјела тежу несрећу. Сударила се с аутобусом. (...)
mp oh T
познаваоци ауто-спорта сматрају да жене по
срчаности не заостају за мушкарцима. Тврде
чак да је

5 ПРОБЛЕМИ ЗАПОШЉАВАЊА ЖЕНА

"(...) Инжињерка кемије Елизабета Вечерић отишла је у Канаду пошто је три године чекала посао у Загребу. Њезина колегица по струци, Марта Фајфер, још се није запослила.(...) Међу незапосленим дјевојкама и младим женама с високом стручном спремом има највише професорица и наставница, медицинског особља, правница и економистица.

Дода ли се томе податак да је у 1971. години на привремени рад у иноземство преко Завода за запошљавање отишло 6119 жена, а да је из Хрватске посао изван домовине нашло 55000 жена (...) У школској години 1969./70. међу 100 наставника на Свеучилишту у Загребу било је 14 жена. (...) Једна Загрепчанка, дугогодишња радница ЗЕТ-а, хтјела се као кондуктерка преквалифицирати у возача трамваја. Била је упорна и свима је доказивала како ће она тај посао добро обављати. Све је испите положила и хтјела сјести за кормило трамваја, али Загрепчани, како се то популарно каже, још нису видјели такав филм.(...) у творници "Хромос-Катран-Кутрилин" може се и сада прочитати интерни натјечај којим се тражи један инжењер кемије, али у обзир долази само мушкарац."

Недељник *Вјесник у сриједу (ВУС)*, бр. 1028, 1972. стр.17–19.

6 ПРОСЛАВА ДАНА ЖЕНА

У свим јајачким радним колективима, поводом Дана жена за жене су припремљени каранфили и скромни поклони, приређени су им банкети, а 20 Јајчанки о трошку својих колектива празновало је у Бечу.

"Ослобођење", 1971.

7 ГРАД БЕЗ ДЕВОЈАКА

Драги уредниче, Чула сам да у Босни постоји индустријски град у којем има више мушкараца него жена. Девојка сам, прилично у годинама, и желела бих да се удам и оснујем своју породицу. Али у месту у коме живим нема младића за женидбу. Многи су отишли да раде и живе у градовима. Зато бих желела да одем у тај босански град и тамо се запослим. Изучила сам занат и добро зарађујем, али ми је тешко да живим сама, а ако останем где сам, никада се нећу удати. Да ли можете да ми помогнете и одговорите како се зове тај град у Босни?

Место за које сте чули је, вероватно, Бановићи код Тузле. У овом индустријском граду у Босни има више мушкараца него жена и кажу да је тамо тешко наћи девојку за удају. На многим радним местима у овом граду тешко је задржати женску радну снагу јер се девојке врло брзо удају и напуштају посао.

Илустрована Политика, број 134, од 30. маја 1961. године

8 ЖЕНЕ НА СЕЛУ

„Преко 80% обрадивог земљишта у нашој земљи налази се у приватном поседу, а ту су, како статистике кажу, жене у готово истом проценту носиоци производње. Већ ове бројке обавезују да се жени – пољопривреднику – поклони више пажње.

– Али, с обзиром да жене чине већину произвођача на селу, разне недоследности у спровођењу утврђене политике у пољопривреди, погађају њу чак у већој мери него остале произвођаче – рекла је на седници Вјера Ковачевић, председник конференције за сва питања друштвеног положаја жена у Југославији. Говорећи о огромном напретку који је за последњих 35 година постигнут на селу Вјера Ковачевић, је између осталог, поменула да је око 60% домаћинстава подигло нове, здраве и удобне зграде за становање, у већини случајева опремљени белом техником, радио па и телевизијским апаратима, да многа домаћинства располажу савременом механизацијом.

– Жена, као пољопривредни произвођач, међутим, спутана је у производњи хране многим неријешеним питањима који утичу на њезину продуктивност, а која се годинама споро рјешавају. Годинама се такође, говори да жена има неравноправан третман и приликом удруживања земљорадника, јер се испред ње појављује муж, отац или рођак, иако је она носилац производње. Уз то је и брига за домаћинство, дјецу и старе у првом реду њезина..."

Нада, број 126, од 19. децембра 1980. године

БИЛО ЈЕДНОМ У ЈУГОСЛАВИЈИ

Како је технолошки развој мењао живот?

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ РАДИОНИЦЕ

Неретко у настави, а и у разговору с колегама и пријатељима дотичемо питање стандарда и квалитета живљења на простору Југославије после Другог светског рата. Ученици долазе с информацијама да је у Хрватској некада било боље; да су се добијали станови, да је стандард био већи, да су плате биле боље, да је радник био цењен… Други пак долазе са супротним информацијама; да је било тешко, да је било непрестаних криза, да није било каве, да се чекало у редовима… Да бисмо могли стајати иза једне или друге тврдње потребно је познавати економску ситуацију проучаваног периода. Кроз изворе с подручја грађевинарства, индустрије и саобраћаја ученици треба самостално да закључе какво је било стање на подручју бивше Југославије од 1960. до њеног распада. Проучавањем технолошког развоја земље уз знања из политичке историје лакше ће закључити како је и зашто дошло до распада Југославије.

ИСХОДИ

- ученици су упознати с привредним развојем и проблемима који су се појављивали у Југославији на подручју станоградње, индустрије и саобраћаја у периоду од 1960 – 1985. године
- анализирањем сликовних и писаних извора и одговарањем на постављена питања изводе закључке
- самостално одређују степен технолошке развијености на подручју Југославије и како се он одражавао на стандард и на кризу седамдесетих и почетка осамдесетих година прошлог века
- правилно изражавање и аргументовано изношење закључака
- развили су интересовање за историју и уважавање туђег мишљења

ЦИЉ

Анализом историјских извора који говоре о технолошкој развијености Хрватске, Босне и Херцеговине и Србије у периоду од 1960. до 1989. године треба показати како се у друштву одражавала криза у седамдесетим и осамдесетим годинама двадесетог века.

Уводни део (20 мин.)

- Наставник треба да подсети ученике на основну поделу привредне делатности на секторе: примарни, секундарни, терцијарни и квартарни. Поделиће по једну слику свакој од четири групе ученика са задатком да одговоре на питања у таблици. За то је предвиђено време од 5 минута.
- По један ученик из сваке групе чита одговоре из таблице. Предвиђено време је 3 минуте за сваку групу, после чега наставник објашњава да ће се данашња радионица бавити технолошким развојем Југославије од 1960. до 1985. године.
- Ученици ће наставити рад у већ

3059 0 T

ПИТАЊА	ОДГОВОРИ
Шта приказује фотографија?	
Који сектор привредне делатности приказује?	
Одреди време настанка фотографије.	
Покушај да даш назив фотографији.	



Главни део часа (55 минута)

- Подела материјала и рада на изворима (30 минута)
- За време док ученици проучавају изворе наставник ће на табли да нацрта графикон. На скали оси «Y» означиће бројеве од 1–5. На оси «X» ће уписати 1960, 1965, 1970, 1975, 1980, 1985. годину.
- Презентације рада група (25 минута). Наставник ће према потреби проширити знање ученика после излагање поједине групе.
- Пошто свака група проучи изворе и одговори на кључно питање, један од ученика из групе направиће криву за своју тему. Свака група узеће другу боју како би графикон био прегледнији.
- Заједнички одговарају на кључно питање радионице и коментаришу наслов радионице.

Завршни део часа: (15 минута)

- Наставник, заједно с ученицима, коментарише графикон који служи за истицање елемената кризе у седамдесетим и осамдесетим.
- Разговором актуелизовати теме које су ученици обрађивали.

ДЕО ЗА УЧЕНИКЕ

Контекстуализација

Након Другог светског рата у Југославији је започео снажни индустријски развој. Позитивне последице индустријализације биле су: пораст друштвеног стандарда, развој градова, саобраћаја, бродоградње, већа производња угља, челика, машина и прерада нафте. Уз позитивне промене које су се највише осећале током шездесетих година појавиле су се и негативне: током педесетих година дошло је до великих миграција сеоског становништва према градовима и напуштању аграра, а касних седамдесетих, и поред свих напора, увоз је надмашио извоз што је довело до масовног задуживања Југославије према иностранству од преко једанаест милијарди америчких долара. Економска криза била је пропраћена политичком кризом осамдесетих година мада те две кризе нису биле у директној вези. На крају је дошло до стагнације индустрије и до распада Југославије.

I. група ИЗГРАДЊА

Како се и колико градило?

НЕКИ ПРОБЛЕМИ ИЗГРАДЊЕ СТАНОВА

„Стамбена градња у копривничком котару посљедње је година била заиста интензивна, али унаточ томе има много приговора. Још се увијек наиме гради споро, а квалитета градње не задовољава. Готово ниједна зграда не доврши се до уговореног рока. Грађевинска подузећа раде без потребне механизације. У раздобљу од 1955. године до 1960. сагрђено је на подручју општине Копривница 139 станова у друштвеном сектору. Приватници су у том раздобљу саградили 574 стана.»

Вечерњи лист 1. XII 1960.

1. Који се проблеми појављују код градње станова?
2. Говори ли извор позитивно или негативно о изградњи станова?

ГРАДЊА СТАНОВА И КУЋА



Нови станови

У Заводу за комуналну дјелатност кажу да постоје сви увјети да грађевинари ове године крену храбрије напријед. Према плану овог Завода у Загребу ће се током године завршити и уселити око 6400 нових станова.

Вечерњи лист, 18. III 1970.

Нови Београд, 1967



Село на Косову 60-тих

1. Шта приказују слике?
2. Размисли шта је узроковало изградњу солитера, а шта сеоских кућа?
3. Шта подстиче изградњу?

Дубровник (…) Мика Шпиљак је честитао свима који су придонјели изградњи „Белведереа" напомињући да се посебно радује што је то лијепо здање дјело домаћих стручњака и што је хотел опремила домаћа производња. (…) На конференцији за новинаре представници инвеститора истакли су уз остало да ће у хотелу двокреветну собу без доручка странци плаћати 90 долара, а домаћи туристи 9600 динара. (…)

Вечерњи лист, 27. V 1985.

„Највећи инвестициони потхват у Југославији (…) након Ђердапа. Финанцијска конструкција у завршној је фази. Оснивачи Југославенског нафтовода – ИНА из Загреба, Енергоинвест из

1. Зашто долази до потребе градње нафтовода?
2. Шта говори податак да до 1975 г. не постоји изграђен нафтовод?
3. Која корист се очекује изградњом хотела, а која од нафтовода?

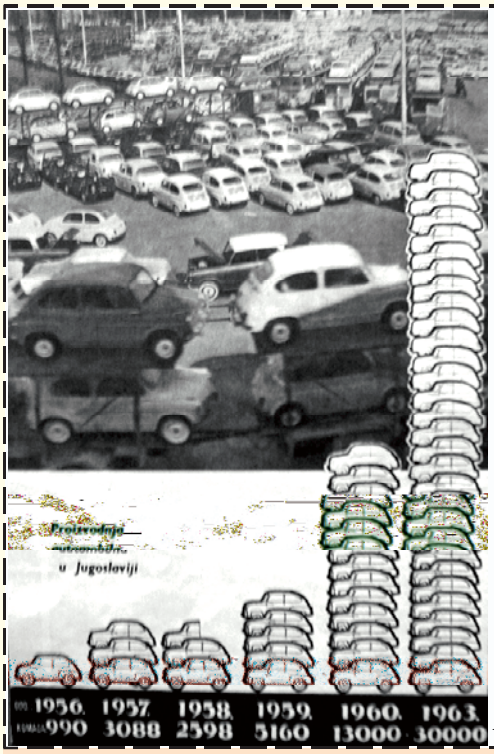
СТАНОВИ НОВИ, ПРОБЛЕМИ СТАРИ

1. О којим проблемима говори текст?
2. Шта аутор текста подразумева под типичном породицом?
3. Постоји ли данас слична ситуација у твом граду?

II. група РАЗВОЈ САОБРАЋАЈА

Које промене у саобраћају уочаваш у периоду од 1960. до 1980-их?

ПРОИЗВОДЊА АУТОМОБИЛА



ВУС, 1971.

1. Шта показује графикон?
2. Који су разлози за производњу толиког броја возила?

ПРОПИСИ – ЗАКОНИ

„(…) Савјет за унутрашње послове у сугласности са Савјетом за грађевинарство и комуналне послове Народног одбора града Загреба, донио је на сједници одржаној 29.X.1960. Наредбу, која гласи: Брзина вожње моторних возила на појединим саобраћајницама града Загреба ограничава се: до 40 км на сат у Максимирској цести (…) до 30 км на сат у Илици на дијелу од Трга Републике (данашњи Трг бана Јосипа Јелачића, оп. а.) до Качићеве (…) Вожња запрежних возила на јавнопрометним површинама, на којима је дозвољен саобраћај запрежним возилима , не смије се вршити галопом.(…)"

Вечерњи лист, 31. X 1960.

1. Зашто се ограничава брзина кретања у граду?
2. Шта је чудно у извору и зашто?

РАЗВОЈ АВИОПРОМЕТА

„Прва редовита међународна авионска линија с Дубровником отворена је 8. липња. На нови дубровачки аеродром код Чилипа слетио је двомоторни „Конвејер" холандске зрачне компаније КЛМ . Нова директна међународна линија повезује Амстердам преко Диселдорфа с Дубровником.... Првим авионом допутовали су представници компаније КЛМ и туристичких агенција из Енглеске, Холандије и сјеверних подручја Западне Њемачке, који су заинтересирани за кориштење ове линије, јер омогућава брзи пријевоз туриста из тих земаља у Дубровник."

Дубровачки вјесник 19. VI 1962.

„Дубровачки аеродром у Чилипима из године у годину постиже све боље резултате у промету авиона и путника, а с тим у вези и у свом пословању које се 1970. одразило у цифри укупног прихода од 3 миљарде и 300 миљуна старих динара. Занимљиво је да је у пуној сезони, за вријеме љета, на аеродрому радио 301 стални и сезонски службеник, а сада у зимском раздобљу запослено их је 185. (...) забиљежен је промет путника од чак 584007, што је за 28 посто више него у 1969. години. (...) Дубровачки аеродром примао је авионе тридесетак иноземних компанија међу којима највише слијетања имају „Конкорд" из Франкфурта, „Сетрлинг" и „Сканер" из Копенхагена, затим „Интерфлуг" из Источног Берлина, БЕА из Лондона и друге...."

Дубровачки вјесник, 27. сијечња 1971.

1. С којим се државама и градовима повезује Дубровник новим, ваздушним саобраћајем?
2. Какав тренд у саобраћају ваздушне луке Чилипи уочаваш у раздобљу од 1962. до 1971. године?
3. Размисли о последицама које је имала изградња ваздушне луке за становништво Конавала тј. сеоске околине Дубровника!

РАЗВОЈ САОБРАЋАЈА













1. Покушај хронолошки да поређаш фотографије?
2. Одреди које слике припадају сеоској, а које градској средини.
3. Одреди која је фотографија снимљена спонтано?

ИЗГРАДЊА ПУТЕВА

“Поткрај шездесетих година, у нашој су земљи донесене прве одлуке о градњи ауто-ceста. У просинцу 1972. пуштене су у промет и прве дионице: ауто цеста Загреб-Карловац (38, 4 км) и ауто цеста Врхника-Постојна (32 км). На обје ауто-цесте наплаћује се цестарина. У међувремену, донесен је план градње цеста за петогодишње раздобље од 1975-80., у којему се интензивно ради на претварању цесте ˇБратство и јединствоˇ у ауто-цесту. (…) За возача којега не морају занимати шири друштвено-економски учинци ауто-цеста, најважније су предности ауто-цесте обзиром на сигурности и утрошак горива. Иновације у промету нису само рјешавања прометних проблема него и подизање општег стандарда. Пут до ауто-цеста истодобно је један од највећих привредних потхвата који захтијевају голема улагања. Ипак, та се улагања вишеструко враћају и један су од темеља општег напретка земље.«

Старт, бр. 301, 1980. г.

1. Које су предности изградње ауто-путева?
2. Како је саобраћај утицао на развој градова?
3. Зашто су улагања у изградњу путева један од темеља општег напретка земље?

III. група НЕКИ ПРОБЛЕМИ

Које проблеме уочаваш у периоду од шездесетих до осамдесетих година?

СМАЊЕНЕ ГУЖВЕ И ПОТРОШЊА ГОРИВА





Југославија и свет 1971.

1. Које је годишње доба на слици?
2. Покушај да одредиш шта чекају људи у реду?

СМАЊЕНЕ ГУЖВЕ И ПОТРОШЊА ГОРИВА

Трећег свибња, како је познато, на снагу је ступио Закон о ограничењу употребе и кретања особних и других моторних возила. У циљу штедње текућих горива у цестовном промету, овим законом се привремено забрањује употреба особних аутомобила и мотоцикла у одређене дане, отварање нових аутобусних линија на дуљим релацијама и ограничава се дуљина релација на којима се могу употребљавати одређена теретна моторна возила и аутобуси.

Дубровачки вјесник, 11. V 1979.

1. Шта мислиш о ограничавању саобраћаја и како би то данас оправдали?
2. Које је све проблеме могло да изазове овакво ограничавање саобраћаја!
3. Зашто се штампају бонови за бензин?

ЈУРИШ ГВОЗДЕНЕ КОЊИЦЕ

Не знамо да ли је веће чудо што у једном бачком селу има 200 трактора и 100 аутомобила или што нема бензинске пумпе ни механичарске радионице! Сад о двеста трактора десетак модела и неколико пута више типова, воде бригу два ковача и, наравно, сами власници колико је ко вешт и умешан.... Да све буде још горе, готово половина садашњих власника није положила возачки испит. Једни се тек спремају да изађу пред строгу комисију у Оцацима, а други који су се безуспешно тамо појављивали траже излаз пред комисијама чак у Неготинској крајини. Прича се да га и налазе... Прогрес, а ово је без сумње баш то, не може се зауставити све кад би то неко и хтео.

Илустрована политика, бр. 962, 12. IV 1977, стр. 18.

1. Који се проблем истиче у тексту?
2. Објасни значење речи прогрес.

ПИСМО ЧИТАОЦА

„Станујем у Влашкој улици 53 (у Загребу, оп.а.). У тој згради неколико станара има особне аутомобиле. Но за нас аутомобили нису од велике користи ако је ријеч о брзини – паркирање нам је забрањено испред зграде, затим у Драшковићевој до Јуришићеве и у Влашкој с лијеве и десне стране укључујући и Шоштарићеву до угла Рибњака. Има ли наде да ће се наћи неко рјешење око паркиралишта у близини нашег стана?»

Вечерњи лист, 19. XII 1960.

1. Који су то проблеми и зашто започели 1960. за становнике појединих градова?

ДЕТЕКТОРИ НА РАСКРСНИЦАМА ЗАГРЕБА

„Кад за неколико дана нетко застане и мало пажљивије промотри промет на Кватерниковом тргу, брзо ће му пасти у очи да тај промет тече брже, једноставније и сигурније. Невидљиви детектори положени у асфалтном покривачу откриват ће возила с помоћу електромагнетских валова. Затим ће они јављати уређајима за управљање прометом. Ова револуција на раскршћима почела је у свијету прије десетак година. (…) На раскршћу између Шубићеве и Улице социјалистичке револуције, гдје сада стоји најмодернији уређај, записано је да између шест и седам сати изјутра пролази 775 возила. Између 12 и 13 сати бројка расте на 941 а онда пада на 856. Највећи је промет између 14 и 15 сати. У то вријеме пролази 1420 возила. (…) Подузеће Никола Тесла може их (детекторе, прим. ау.) произвести за свако раскршће гдје су они потребни. А траже их и све више ће их требати и други наши градови. Након Загреба први је Карловац.«

Глобус, бр. 196, 31. III 1963, стр. 9.

1. Чему служе детектори?
2. Када је саобраћај најгушћи и зашто?

САОБРАЋАЈ



Вечерњи лист, 3. 1970

1. Шта приказује карикатура?
2. Шта жели да нагласи аутор карикатуре?

ЕЛЕМЕНТИ КРИЗЕ

(…) У Хрватској коју су најтеже погодиле струјне недаће прошле зиме примјењује се од 12. вељаче (фебруара) тзв. „први ступањ" штедње који ограничава јавну расвјету, свјетлеће рекламе, додатно гријање, а од 20. вељаче смањује се и сва остала потрошња струје, укупно за 10 посто. Ситуација није нимало угодна, али ова ограничења ипак су много безбеднија од оних која су уведена 4. просинца (децембра) 1973. (…)

Недељник *Вјесник у сриједу (ВУС)*, 19. II 1975.

1. Како је недостатак електричне енергије могао одразити на производњу?
2. Јесу ли сви крајеви Југославије имали исте проблеме? Зашто?

КОМПЈУТЕРИЗАЦИЈА

„Изгледа да ће 1984. година бити записана као година продора рачунарске технике у Југославију: многи часописи почевши од стручних па до ревијалних, радио и телевизија, посвећују све више пажње "интелигентним играчкама за одрасле" како популарно називају компјутере (или што је сасвим исто, рачунаре). Иступи оних који пропагирају рачунаре, на жалост, још увек не успевају да разбију једну честу предрасуду: да је рачунар сложена и скупа направа којом могу да управљају само високообразовани инжењери.(...) Прочитавши ове редове вероватно сте почели да размишљате како да убедите родитеље да вам за следећи рођендан купе рачунар. Пре него што поразговарате са њима да вам саопштимо једну лошу и једну добру вест. Да почнемо од лоше: увоз рачунара осим кад се ради о повратницима са привременог рада из иностранства, није дозвољен чак ни уз плаћање царине. Следи добра вест: постоји могућност да набавите један домаћи компјутер прихватљивих карактеристика који ће вас коштати неких 16.000 динара под условом да скупите храбрости да га сами склопите...»

Млади физичар, бр. 31–32, Београд 1983/84, стр. 52.

1. Који су проблеми видљиви 80-их година приликом почетка компјутеризације?
2. Постоје ли и данас сличне препреке?
3. Распитај се код родитеља како је изгледао њихов први пут сусрели с рачунаром?

IV. група ИНДУСТРИЈА

У каквом је односу индустријски развој Југославије у поређењу са Западом?

ЕЛЕКТРИФИКАЦИЈА

„Поред подизања школа, Лиштичани су много учинили и на плану електрификације насеља. И у томе су сигурно међу првима у БиХ. Узмимо само податак да је прије 11 г. електрично свјетло имала само Лиштица, а данас су електрифицирана сва села. За електрификацију су Скупштина општине из буџета и сами становници путем самодоприноса дали преко милијарду старих динара. То је измијенило начин живота становника на селу и данас нема куће која не посједује неки електрични апарат. Савремени намјештај, радио апарат и телевизор постали су уобичајена опрема већине кућа."

БиХ исељенички календар, Сарајево 1969, стр.319.

1. **Којом брзином је текао процес електрификације на селу и ко је у њему учествовао?**

ИЗ ПЕТОГОДИШЊЕГ ПЛАНА

„У наредних пет година обратит ће се пажња опремању творница домаћом опремом. Нарочито ће се повећати производња стројева за индустрију, грађевинарство и пољопривреду, као и разних електричних апарата. Годишња производња трактора која сада износи око 7500, достићи ће године 1965. око 20 000 комада. Творнице машиноградње повећат ће продукцију стројева и уређаја за грађевинарство од 7000 тона на 15000 тона годишње. Истодобно ће се готово удвостручити производња цемента и равног стакла. Производња стројева и уређаја за рударство и индустрију повећат ће се с 35100 тона на 66500 тона годишње."

Вечерњи лист, 7. XII 1960.

1. **Које гране највише интересују петогодишњи план?**
2. **Где си се већ сусрео с петогодишњим планирањем и шта знаш о његовим резултатима?**

АМЕРИКАНЦИ ХОЋЕ *ЈУГО*

„За Југославију знате по ЗОИ у Сарајеву. Ако сте то знали ок! Међутим, сигурно не знате да се тамо производе аутомобили. Не вјерујете?! Па он је управо овдје… Овако се насмијани амерички возитељ вртио на екранима постављеним у Заставиној хали Београдског салона аутомобила. Био је то и посљедњи доказ да је *Југо* стигао у Америку. (…) У првих 12 мјесеци на америчко ће се тржиште испоручити 20 000 *Југа*. (…) За сваки аутомобил извезен у САД Црвена Застава ће добити око 1800 амерички долара. Малопродајна цијена јефтинијег од два модела јест 3990 долара. (…) Скромнија варијанта предвиђена за америчко тржиште изворно је веома слична домаћем *Југу L* али је унутрашњост опрема много квалитетнија и по бојама складнија. Највећа је разлика катализатор јер Американци возе безоловни бензин.»

Вечерњи лист, 5. V 1985. стр 11.

1. **На који начин возитељ представља Југо купцима?**
2. **Зашто постоји разлика између америчког и југославенског модела Југа?**

ПРВИ ПУТ ПОЗИТИВНО

Наш највећи произвођач електричних производа опреме и постројења СОУР "Раде Кончар" из Загреба повећат ће ове године извоз чак 75 посто у односу на прошлу годину, углавном на конвертибилно тржиште. (…) На западноевропско тржиште од серијских производа бит ће извезено 50.000 хладњака (исто толико и на источноевропско) а извјесне количине нађи ће се ове године први пут у Великој Британији. На конвертибилно подручје такође ће се извести 320.000 дијелова за кућанске апарате и других производа. (…) Ако не буде већих тешкоћа у набавци сировина, резервних дијелова и репродукцијског материјала (…) Кончар би на крају године од извоза на конвертибилно подручје требао остварити три милијуна долара суфицита.

Вечерњи лист, 21. III 1980.

1. **Шта се наводи као отежавајућа околност реализације плана?**
2. **Шта се постиже извозом?**

ТРЕЋИ МАЈ

„Правећи биланцу десетгодишњег рада колектива, откад њиме управљају радници, трудбеници бродограђилишта „Трећи мај" из Ријеке изнијели су у јавност много занимљивих података. Њихово подузеће постало је у међувремену једно од највећих југословенских извозника и прво је бродовима продрло изван граница наше земље. (…) Уз бродограђилиште „Трећи мај" највише је повезан напредак наше бродоградње и модернизација наше трговачке морнарице. Прије дванаест година овдје је почела градња прве серије прекоокеанских бродова типа „Загреб" (…) У посљедњих петнаест година, када и почиње ренесанса овог 54 године старог бродограђилишта, Трећи мај је саградио импозантну флоту од близу 320.000 бруто-регистарских тона. Од тога пола отпада на домаћа бродарска подузећа, а пола на стране бродарске тврткe."

Вечерњи лист, 4.X.1965.



Југославија и свјет 1969

1. У чему је значај бродограђилишта „3. мај"?
2. Шта мислиш ко је наручилац брода?
3. Каква је политичка веза тих земаља?

СТАТИСТИКА

Табела телефонских апарата

Град	телефонски апарати на 100 становника
Загреб	2,7
Ријека	4,2
Београд	4,9
Стокхолм	59,1
Базел	44
Беч	18,5
Милано	39,8

Табела апарата за домаћинство

Просек на 100 домаћинстава 1968. године	Хрватска укупно	Хрватска непољопривредна радничка домаћинства	Енглеска и Велс	Сједињене Америчке Државе
Фрижидер	30,8	62,2	50,7	99,8
Веш машина	14,4	34,3	62,0	90,8
Усисивач	18,4	44,3	83,0	89,1
Радио	74,5	94,0	93,2.	99,7
Телевизор црно-бели	31,5	65,7	92,4	98,5
Телевизор у боји	-	-	0,6	38,2

Игор Дуда, *У потрази за благостањем*, Загреб 2005.

Табела аутомобила

Земља	Број аутомобила на1 км пута 1970 г.
В. Британија	40
СР Немачка	32
Холандија	32
Белгија	23
Аустрија	13
Француска	17
Швајцарска	22
Југославија	9

Вечерњи лист III. 1970

1. Да ли су табеларни прикази показатељи стандарда?
2. Упореди податке у таблици и закључи којих производа није било.
3. Који је производ донекле пратио потрошачко друштво Запада?
4. Шта мислиш зашто постоји разли-ка између првог и другог ступца у другој таблици?

Весна Димитријевић

СТАНАР или шта би станови испричали о људима?

На који начин су услови становања утицали на свакодневни живот у Југославији?

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ РАДИОНИЦЕ



90 минута

Радионица је осмишљена тако да ученицима на једноставан и атрактиван начин приближи живот обичних људи у времену од 1945. до 1990. Ученицима су понуђени различити историјски извори који говоре о различитим аспектима становања. Кроз ове изворе ученици могу да уоче какав је био стандард људи, хигијенске навике, мода (како су опремани станови, који су статусни симболи уочљиви на фотографијама, како су људи на фотографијама обучени), могу да упореде понуђено са својим искуством из свакодневног живота.

Очекивано знање – претпоставља се да ученици знају које су основне карактеристике југословенског друштва у овом периоду и идеолошке оквире у којима се налазе описани догађаји или су настале понуђене фотографије.

ИСХОДИ

Радионица треба да оспособи ученике да могу да препознају и анализирају различите историј-ске изворе који се односе на свакодневни живот. Да могу да користе и објасне појмове: урбанизација, стандард, санитарно–комуналне, рурални. Научи их да разликују и могу да објасне различите аспекте једног догађаја, подстиче заједнички рад, развија креативност и осећај за разумевање различитих друштвених промена.

ЦИЉ

ученици треба да сагледају и разумеју како су и каквим условима људи живели у Југославији у периоду између 1945. и 1990, какав је био њихов стандард и могућности, шта је зависило од појединца, а шта од друштва и државних органа, да уоче различите фазе развитка стандарда и издвоје добре и лоше стране југословенског социјализма у овом периоду.

ИЗВОЂЕЊЕ РАДИОНИЦЕ

1.Уводни део – 15 минута. Уводни коментар наставника о томе колико су услови у којима човек живи важни за његов свакодневни живот.

Питање за ученике:

Шта је за тебе важно у свакодневном животу и колико то има везе са условима у којима живиш?

Које су добре, а које лоше стране урбанизације?

Објасни на који су начин повезани услови становања и стандард живота?

Наведи примере када та повезаност не постоји.

2.Рад у групама – анализа извора (30 минута): Инструкције и подела извора за сваку групу.

Прва група се бави условима становања, друга група која се бави начином добијања станова, трећа група која се бави односом урбаног и руралног .

3. Извештавање представника групе и групна дискусија (45 минута).

ДЕО ЗА УЧЕНИКЕ

Свако од нас има кутак који за њега представља дом. Неком је то кућа, неком соба али понекад је и ситница коју можемо да ставимо на длан. То је наша интима, удобност и сигурност коју дозивамо када смо уморни или узнемирени. Ово су приче људи о становима и приче станова о људима. Кроз историјске изворе који се налазе на следећим страницама покушаћемо да вас одведемо у једно друго време када су вама блиски људи који су старији од вас били млади. Можда се неки детаљ који ћете овде видети налази и у вашим кућама и чека да вам исприча своју причу. Кроз анализу различитих историјских извора, кроз дискусију са осталим ученицима уз инструкције које ћете добити од вашег наставника моћи ћете да развијете одређене вештине и знања које ће вам помоћи да боље разумете време које тренутно проучавате (период после Другог светског рата) и свет у коме живите.

1951	86,6	26,4	14,1
1961	93,7	45,0	24,3

II. група НАЧИНИ ДОБИЈАЊА СТАНОВА

Који су се проблеми везани за добијање станова појавили у овом периоду?

ЗАЈЕДНИЧКИ СТАНОВИ - Пример Бојане Јовановић

Пре Другог светског рата моја свекрва Бојана Јовановић, живела је у стану у Приштинској улици са својим мужем Боривојем и мојим будућим мужем Тихомиром. После ослобођења Београда октобра 1944. Боривоја су ухапсили и од тада му се губи сваки траг, није било никакве оптужнице, пресуде или објашњења шта се са њим десило. Бојана и Тихомир тада прелазе да живе у Катанићеву 4, то је била присилна селидба из дотадашњег стана у Приштинској. Не знам тачно ко је у тадашњем Београду доносио одлуке о распоређивању људи на одређене адресе, претпостављам да су то радиле одређене комисије по градским рејонима (административна подела тада у Београду). Сећам се да они нису имали избора где ће да живе и тако су се уселила у приземни стан једноспратнице из двадесетих година. Стан је био подељен на две стамбене јединице простим зазиђивањем двокрилних врата која су повезивала две собе. Бојана и Тихомир су добили две мале просторије, али у том делу стана није било ни кухиње ни купатила. Постојао је санитарни чвор у подруму и они су добили право да га користе.

Оливера Јовановић, економиста у пензији из Београда, рођена 1935.

КАКО ДОЋИ ДО ВЛАСТИТОГ СТАНА

”Мој муж и ја након што смо се вјенчали, живјели смо десет година као подстанари... Шансе да добијемо стан није било. Мој муж и ја нисмо били чланови партије, нисмо имали никаквих дебелих веза, моје подузеће није било у могућности куповати станове, а код мужа у подузећу је била ранг листа за добивање станова која се састављала на основу одређених бодова (према годинама стажа, броју дјеце, чланства у партији ...) па смо се одлучили на куповину властитог стана кредитом. Најповољнији начин добивања кредита је био полагањем депозита у девизама на основу којега би се за депозит трипут толико добио кредит. Но и то је било тешко јер нисмо имали довољно за депозит за кредит који би нам био довољан за куповину стана. Но унаточ свему томе требало је још имати и добре везе за добивање таквог кредита. Кредити 80-тих година су били повољни, али их се тешко могло добити. Тијеком цијеле куповине стана, расле су и цијене станова, тако да смо увијек били у некаквом заостатку. Дизали смо кредит на кредит. Рате кредита су биле велике и тешко се живјело. 1981. године кренули смо у лов на кредите и у куповину стана, а тек 1984. године коначно смо добили кључеве властитог стана. Поткрај 80-тих, захваљујући инфлацији, стан смо исплатили у висини једне мјесечне карте за градски пријевоз.”

Власта Детлинг, наставница предшколског одгоја у дјечјем вртићу “Невичица” у Осијеку рођена 1953.

О ДОБИЈАЊУ СТАНОВА ИЗ СТАМБЕНОГ ФОНДА

У Београду смо живели као подстанари од 1972. до 1979. године. Станови су се добијали преко радних организација. Сви запослени су уплаћивали одређену своту новца у стамбени фонд (самодопринос) који је постојао при општини. Свака радна организација имала је правилник према ком су се заинтересовани запослени бодовали (стаж, број чланова породице, услови живота итд.). Деца палих бораца или преживелих бораца из Другог светског рата добијала су додатне бодове. Године 1979-те општина Нови Београд добила је око 40 станова за просветне раднике, тако смо ми, пошто смо имали преко 20 година стажа, добили стан. Ако су оба брачна друга радила у просвети, радни стаж се сабирао (значи ми смо имали 40 година стажа). Понекад су се људи разводили да би добили два стана, нарочито ако су имали више деце и мале шансе да добију стан одговарајуће величине (онај ко је први на листи најчешће је прихватао први стан који организација добије, а то је могао бити стан много мањи од оног који им је припадао по броју чланова домаћинства). То је било непоштено и сви су јавно презирали такве поступке, али нико није могао да утврди ко се разводи због проблема у браку, а ко због стана...

Јулијана Живанов, просветни радник у пензији из Београда, рођена 1937. године у Зрењанину

1. Које проблеме, који су се појављивали при добијању станова, наводе сведоци?
2. Како је било могуће доћи до стана у овом периоду, а како данас?
3. Издвој добре и лоше стране стамбене политике у овом периоду.

III. група — УРБАНО-РУРАЛНО

Које су основне разлике у становању између села и града?

УЛИЦА МАРШАЛА ТИТА ПО ЗАВРШЕТКУ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА И ПОЧЕТКОМ 60-ИХ





Приштина некад и сад, *Југославија данас 1941–1961,* Београд б.г, стр. 62.

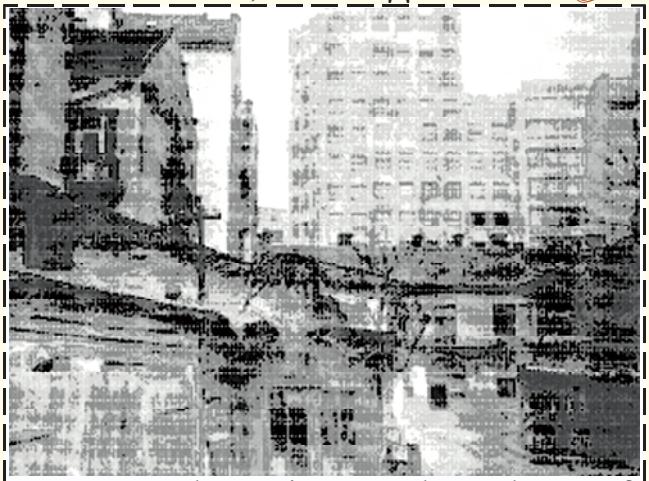
ВЕЛЕГРАДСКА ПОЉОПРИВРЕДА

(обрађивање земље у подножју стамбених блокова служило је као разонода за људе који су дошли са села али и за оне којима је то био само облик релаксације)

"Велеградски пољопривредник спусти се с десетог или двадесетог ката и равно у кукуруз. (...) подно стаклених и бетонских армираних зградурина Новог Загреба између трију насеља, двају Сопота и не баш травнатог Травног. (...) још бар пет или шест година ту се ништа неће градити. Планирано је ногометно игралиште, али нема лове. Онда су се људи скупили и договорили да уреде привремено пољопривредно добро, (...) Звонко Чучек из Травна текстилни је техничар у текстилном комбинату Загребтекстил и још полази вишу школу и баш полаже испите, но крај свега тога нађе времена за земљу. Да по њој чепрка, не би ли се освјежио и разведрио. Он је из Хрватског загорја, а кћерка је рођена у Загребу (...) Миле Росановић родом Банијац, а станом из Првог Сопота који укочено изговарамо Сопот Један, рече да радије копа него чита. (...) Сваки час изиђу да могу попричати с људима или зјакати у плаво небо. Као некад."

Свијет, бр. 13, 1981. стр. 27.

СТАРО И НОВО, БЕОГРАД 60-ТИХ



Дарко Ћирић, Лидија Петровић Ћирић, *Београд 60-тих година XX века,* Београд 2003. фото Бранибор Дебељковић

ПОРОДИЧНИ РУЧАК



Село Трепча 1979, породични албум

КАКО СЕ ОЖЕНИТИ?

На селу, очигледно, владају нова схватања и раскид са некадашњим светињама као што је међа није више тако болан, ако се заузврат може да боље живи. А живети боље не значи само поседовати више материјалних добара, стечених радом. И пољопривредници знају да је слободно време саставни део животног стандарда. Млађарија се зато листом определила за живот у граду, за било какав посао изван пољопривреде у којој рад нема почетка ни краја. Родитељи покушавају да сачувају наследника имања, купују синовима аутомобиле, заклињу их, набављају разне уређаје за домаћинство не би ли их задржали уз себе али све то, некад не помаже. И кћери су почеле да погледају прилике за удају из града радије него да као снахе уђу у најбогатију сеоску кућу. Момци на селу се жале да све теже могу да нађу девојку за удају и заснују породицу.

Дуга, бр. 98, 26. новембар 1977.

ИСТОЧНА СРБИЈА СЕДАМДЕСЕТИХ



– сеоска кућа направљена за брачни пар са двоје мале деце (слика доле);
– како је изгледала кућа на истом месту 1950. године за брачни пар са осморо деце, околина Неготина (слика горе)

ДНЕВНА СОБА СЕДАМДЕСЕТИХ, БЕОГРАД 1971



1. Упореди изглед главне улице у Приштини 1945. и 1960.
2. Покушај да нађеш старе фотографије своје улице и упореди их са њеним изгледом данас.
3. Објасни зашто се мењао изглед градова?
4. Објасни међусобни утицај села и града.
5. У чему је највећа разлика између градова и села?

Марија Налетилић

ОД АНАЛФАБЕТСКИХ ТЕЧАЈЕВА ДО КОМПЈУТЕРА

Какве је промене и тешкоће доживљавао систем образовања?

45 минута

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

СИСТЕМ ОБРАЗОВАЊА

У послератној Југославији посебна пажња се посвећивала описмењавању становништва и организовању система образовања кроз који би се одгајале генерације у духу социјалистичке идеологије. Отворио се велики број основних и средњих школа, водила се брига и о додатном образовању одраслих, посебно за потребе одређених звања, и то кроз разне течајеве и тзв. вечерње школе. Године 1958. донет је савезни закон о обавезном осмогодишњем школовању. До 1978. године задржан је класични облик образовног система који се састојао од обавезне основне школе у трајању од 8 година и средњих школа различитих профила у трајању од углавном 4 године.

Југословенско школство улази у нову фазу 1978 г. реформом Стипе Шувара, који је укинуо класичну поделу средњих школа. У таквој школи, популарно званој "шуварица", прве две године због опсежности програма биле су претешке мање способним ученицима, а током друге две године, тзв. усмереног образовања, измишљали су се којекакви стручни и мање стручни предмети како би се попунио програм. Обвезно је било производно–техничко образовање и практични рад кроз све 4 године. Такав систем је задржан све до почетка 90-тих година.

ИСХОДИ

Основна идеја радионице је да кроз рад на изворима ученици треба да разумеју како се развијао систем образовања од 1945. до 1990 године, уз подстицање интересовања за мулти-перспективност и развијање способности за постављање личних ставова и мишљења.

ЦИЉ

Стицање нових знања о послератном описме-њавању, Шуваровој реформи, компјутеризацији, а потом дати одговор на кључно питање: какве је тешкоће и промене доживљавао систем образовања?

ТОК РАДИОНИЦЕ

Анализа историјских извора, одабир релевант-них података, извођење закључака, развијање критичког мишљења, развој мултиперспективог приступа.

1. Корак: Рад у групама. Поделити ученике у 2 групе.
Из сваког извора навести три кључне речи, затим их уписати у табелу.

Врста извора (текст, фотографија, табела)	Наведи време о коме говори извор	Кључне речи(појмови)

Рад на табели:15 минута

2. Корак: Поделити ученике по временском раздобљу у 2 групе.

3. Корак: Унети кључне речи из извора и унутар своје групе према временском раздобљу поређати следеће:

	Какав је однос државе према образовању?	Положај ученика у образовању.	Оценити напредак образовања оценом 1–5 уз образложење.

- ИЗВОРИ ЗА I ГРУПУ-

РАЗДОБЉЕ ПОСЛЕ II СВЕТСКОГ РАТА

(…) У прве двије послијератне године подигнуто је 769 нових школских објеката, а велик је број поправљен и обновљен (…) Најмање неписменог становништва послије рата (1953. г.) имале су Словенија (2,7%), Хрватска (16,3%) и Војводина (12,9%), близу просјеку биле су ужа Србија (29,5%) и Црна Гора (30,1%), а највише неписмених било је у Македонији (35,7%), Босни и Херцеговини (40,2%) и на Косову (54,8%). Одмах послије рата укинуте су грађанске школе. Устав из 1946. године је свим грађанима ФНРЈ гарантовао право на бесплатно школовање, а њиме је и црква одвојена од школе.

Енциклопедија Југославије, Том VI, Загреб 1990, стр. 497.

РАЗДОБЉЕ 1949–1958

Друга етапа послијератног развитка школства почиње Резолуцијом III пленума ЦК КПЈ из 1949, која значи одлучан заокрет према сувременијем образовању; захтијева се обавезно опће осмогодишње образовање. Самоуправљање се уводи и у школство. На темељу опће упуте о школовању у школама за опће образовање, коју је донијела Влада ФНРЈ 1952, сва су дјеца у доби од 7 до 15 година обавезна на осмогодишње школовање. Међутим то се одмах није могло остварити, па су тај задатак, осим осмогодишњих школа, обављале и ниже гимназије (а и даље су постојале четворогодишње, шестогодишње и седмогодишње основне школе). Године 1957–58. основном школом већ је било обухваћено 82% омладине од 7 до 15 година. Након завршеног гимназијског образовања ученици су се могли уписати на било коју вишу или високу школу, а ученици средњих стручних школа само на одговарајуће високе школе и факултете.

Енциклопедија Југославије, Том VI, Загреб 1990, стр. 497.

СЕЋАЊА СЕОСКОГ УЧИТЕЉА

"Моја прва година службе била је школска 1955–56, и то је за мене најлепша година. Био сам у источној Босни, општина Сребреница, село Лука. Тадашња политика била је да учитељи Срби иду у Босну у муслиманске крајеве, а учитељи Муслимани у српске крајеве. Тамо сам много научио, учитељ је био уважаван и поштован. Основно је било рад у одељењу, али је учитељ брину о и о Црвеном крсту, женској школској омладини, друштвено-политичким организацијама, Савезу комуниста, омладини, Народном фронту...Нико није био писмен као учитељ и он би долазио петком испред џамије где је људима тумачио све што их је интересовало. Пут од Сребренице до Луке трајао је осам сати хода. Село је било без путева и струје, имало је само школу и џамију. Та школа је била за неколико села у околини, по двадесет минута хода до неког засеока. Школа је била стара три године и одлично опремљена за то време. Те године је било ђака за други и трећи разред. У селу је био и колега са Мајевице из Бијељине.

Ђаци су били добри, планинска деца интелигентна, а родитељи животно заинтересовани да деца заврше школу. После четвртог разреда деца су остајала код куће да обрађују земљу. Није било заната нити нечег другог јер је најближи град био на осам сати хода од села. Све се преносило на коњу и зато су сви остајали у селу без даљег школовања, да се баве пољопривредом. То ми је било прво радно место и све ми је било ново, непознато и лепо.

Учитељ је имао стан, огрев и нужни смештај (кревет, сламарица, ћебе, шпорет, шерпе). Људи су били изузетно чисти и необично побожни. У самом селу је постојала верска школа "Местеф ", где су старији људи верски подучавали и усмеравали млади нараштај. Учитељска плата почетника у Босни била је добра, јер се добијао републички додатак и додатак за отежане услове рада. Имали су два слободна дана у току месеца да би ишли у Сребреницу по плату. Тамо би трошили плату за намирнице и обавезну најлон кошуљу. Није било времена за биоскоп, али се водио активан спортски живот као што је рецимо бацање камена са рамена и скок у даљ.

Предраг Марковић, наставник физичког васпитања из Јагодине, интервју вођен јуна 2006

РАЗДОБЉЕ 1958–1974

Прва велика школска реформа започела је ступањем на снагу Општег закона о школству 1. IX 1958. Први се пут за цијели југословенски школски систем формулирају јединствене идејне основе и циљеви: одгој и образовање требају стално придоносити развоју производних снага и осигурати знанствени поглед на свијет, упознати младе с прошлошћу југословенских народа и цијелога човјечанства, изграђивати свестрано развијене младе личности у духу братства и јединства и међународне солидарности(…) Уводе се активне наставне методе, мјењају односи ученика и наставника те школе и друштвене заједнице.

Енциклопедија Југославије, Том VI, Загреб, 1990, стр. 498.

ПРЕГЛЕД НИВОА ОБРАЗОВАЊА У СФРЈ 1953. И 1971

Ниво образовања	Струка у %	
	1953.	*1971.*
Без школе	42,1	24,2
Непотпуна школа	46,0	42,3
Основна школа	4,1	15,1
Средња школа	6,6	15,2
Виша и висока	0,6	2,8
Непознато	0,6	0,4
Укупно	**100,0**	**100,0**

Група аутора, *30 година социјалистичке Југославије,* Београд 1975.

Наведи који ниво образовања је био у сталном порасту и твоје мишљење зашто?

ШКОЛСКЕ УСПОМЕНЕ



Ученици основне школе педесетих година (приватни архив) –околина Београда



Ученици основне школе „Иво Лола Рибар” у Лиштици (данас Широки Бријег) седамдесетих година (приватни архив)

Анализирај фотографије, а затим наведи до каквих је промена дошло у раздобљу од 20 година?

- ИЗВОРИ ЗА II ГРУПУ -

СЕЋАЊЕ ЈЕДНЕ УЧЕНИЦЕ

„У први разред основне школе „Ахмет Фетахагић" кренула сам у јесен 1970. године. Моја прва учитељица звала се Јелка Зоко, и сјећам се да смо сви били љубоморни што је увијек мазила и у крилу држала другарицу Аиду Хаџић а према нама била равнодушна. Током цијеле основне школе и дјечаци и дјевојчице су носили тамно плаве кецеље које су штитиле одјећу од прљања и које су нас чиниле уредним. Дјевојчице су преко кецеља носиле везене и хеклане крагнице. У млађим разредима смо писали пјесмице о Титу у свеске и цртали и правили честитке поводом празника, а највише смо волјели 8. март када бисмо правили честитке мамама. Једне седмице смо писали ћирилицом, а друге латиницом. Након завршетка основне школе 1978. године уписала сам Другу гимназију у Сарајеву, која је тада носила назив „Огњен Прица". Поред општих предмета морали смо учити и марксизам и основе општенародне одбране и друштвену самозаштиту. Поводом обиљежавања датума из другог свјетског рата ишли смо на марш на партизанско гробље на Врацама гдје је био одржаван час хисторије, а често смо ишли на излете на Врело Босне, али и у Јајце, Травник, Мркоњић Град, Тјентиште итд. Матуру смо прославили у хотелу Бристол, и то је било доста скромније него данас, мислим на припреме и одијевање. Након полагања испита матуре, сви матуранти из Сарајева би се окупљали у Дому ЈНА на додјели диплома. Ова манифестација се звала Црвени каранфил, јер су сви матуранти уз диплому добијали црвени каранфил."

Интервју са Тамаром Сарајлић-Славнић из Сарајева, вођен новембра 2006. године

РАЗДОБЉЕ 1974–1985

Устав из 1974. којим је уведена темељита реорганизација привреде и политичког система захтијевали су и одговарајуће промјене у школству. У критици постојећег школског система особито се истичу сљедећи његови недостаци: образовање је одвојено од друштвеног рада, школски програми су статични и затворени животним промјенама, систем је вертикално и хоризонтално неповезан и зато недовољно ефикасан, систем је дуалистичан, што је остатак класног односа у образовању (елитне и радничке школе). Тежиште је реформе било на средњем образовању које је добило назив усмјерено образовање. Укинуте су гимназије јер не оспособљавају за занимање и сви остали типови средњих школа…У сурадњи са стручњацима из удруженог рада разрађени су програми за око 200 занимања првог и другог ступња и око 370 занимања трећег и четвртог ступња стручне спреме те око 2000 различитих наставних програма. Таква организација средњег школства потакнула је његову експанзију тако да су средњошколски центри основани готово у свим општинама (крајем 80-их година постојали су у 90% општина у СФРЈ) (...) Реформа је најприје започела у Хрватској и Војводини, а затим су је провели и други. Школство је у том раздобљу потпуно прешло у надлежност република и покрајина.

Енциклопедија Југославије, Том VI, Загреб 1990, стр. 501–3.

РАЗНА ЗАНИМАЊА ПОСЛЕ РЕФОРМЕ ШКОЛСТВА

Школска 1979/80. година		
I и II разред		Заједничке основне
III и IV разред		**Струке:**
I		Култура и информације
Занимања :		Стручни сарадник у служби јавног информисања
	-	Организатор културних делатности
	-	Књижничар
II		**Језичко-преводилачка и архивско-музејска**
Занимања :		Инокореспондент-сарадник
	-	Преводилац-сарадник
III		**Природно-техничка**
Занимања		
	-	Лабораторијски техничар за физику
IV		**Угоститељско туристичка**
Занимања :	-	Кувар
	-	Конобар
V		**Прехрамбена**
Занимања :	-	Месар-кобасичар

Годишњак Гимназије ''Светозар Марковић" у Јагодини 1969/1999.

КОМПЈУТЕРИ ЗА ГЛЕДАЊЕ

„У септембру 1979. године, кренула сам у први разред Основне школе „Веселин Бечевић" у Чапљини. Школа је носила име локалног народног хероја из другог свјетског рата. Већ у првом разреду примљени смо у пионирску организацију а били смо прва генерација која је носила плаве капице и црвене мараме. Сви смо били исти, мали у тамно плавим кецељама, што нам је била обавеза носити у школу. У првом разреду смо учили латиницу, а у другом разреду ћирилицу. Када смо научили оба писма, употребљавали смо их наизмјенично током свих осам разреда основне школе. Једне седмице све школске задатке и задаће писали смо латиницом, а наредне седмице ћирилицом, и тако наизмјенично. Школа је била доста велика, тако да су ученици били распоредјени у осам одјељења по сваком разреду, а настава се одвијала у двије смјене. Школа је имала бројне секције а ја сам учествовала у рецитаторској секцији, ритмици, атлетици, фолклорној секцији, одбојци и бројним другим. Сваке године школа је организирала такмичење Титовим стазама револуције, на којем смо се такмичили у знању о другом свјетском рату и револуцији, писцима, пјесницима и умјетницима који су стварали у том периоду и који су опјевали те догађаје. Чест смо ишли на излете у околину Чапљине, на фарму крава у Хутову блату, али и на екскурзије у Сарајево, Мостар, на Тјентиште итд. Године 1987. кренула сам у средњу електротехничку школу у Чапљини. Наш разредник Зденко Турк – Брацо, предавао нам је математику и јако се залагао за нас. Електротехничка школа имала је два компјутера. Они су били само примјер у настави, а нама су били право чудо. Ипак нисмо могли да их користимо, били су само за гледање. Године 1990. ишли смо завршну екскурзију у Шпанију. Моја генерација је била прва генерација из Чапљине која је на екскурзију путовала у иностранство, и сјећам се да коме год бисмо рекли да долазимо из Југославије, сви су нас гледали са страхопоштовањем и дочекивали нас веома срдачно."

Интервју са Лејлом Каваром, из Чапљине вођен новембра 2006. године

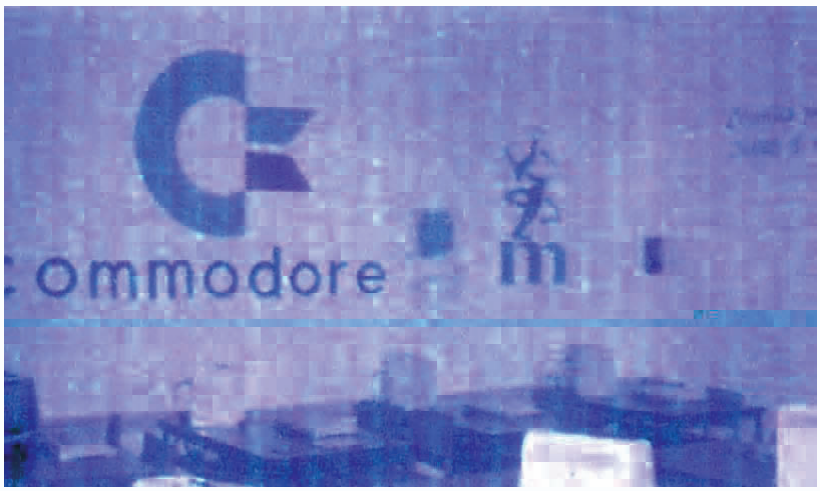
ПРОБЛЕМИ У ШКОЛСТВУ осамдесетих година

Извјештај о раду центара усмереног образовања на подручју Заједнице општина Осијек у 1982/83. школској години (Осијек, XI 1983.)

"Материјална основа одгојно-образовног рада је из године у годину све слабија (...) угрозио се слаб материјални стандард центара и запослених у њима. Такво стање има одраза на остваривање садржаја одгојно-образовног рада, њихову квантитету и квалитету (...) стање се рефлектира кроз незаинтересираност у раду, погоршање међуљудских односа (...) недостатак је прикладних простора за одгојно-образовни рад, недостатак стручне заступљености у неким предметима, недостатак педагога, као и осталог кадра у педагошким службама – психолога, дефектолога ..."

(ХР-ДАОС-1526.4.4.)-Хрватски државни архив Осијек

КОМПЈУТЕР У НАСТАВИ



Информатички кабинет добојске гимназије формиран за потребе математичко-физичко рачунарске струке. Око тридесетак радних организација из Добоја финансирало је опремање кабинета и набавку рачунара Commodore 64, током 1987. године.

''60 година добојске гимназије'', приредиле Оливера Митровић и Велинка Перић, Добој, 2006.

Елма Хашимбеговић

У ЗДРАВОМ ТЕЛУ ЗДРАВ ДУХ!?

Колико су се грађани бринули о свом здрављу, а колико држава о здрављу својих грађана?

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

ЦИЉ РАДИОНИЦЕ И ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТИ

Радионица има за циљ да понудом разноврсних извора приступи питању здравља из више углова, из перспективе појединца и из перспективе државе (**мултиперспективност**). Ученицима је понуђено девет различитих извора, службених архивских докумената, новинских чланака, етнографских белешки и пропагандног материјала, из периода 1945–1990. У једнакој мери су понуђени писани и визуелни извори, а заступљена је и њихова хронолошка разноликост. Уз изворе ученицима су понуђена и питања, која могу да се поделе на дескриптивна, компаративна и аналитичка. Она се односе на изворе и имају за циљ, поред стицања знања из области здравља (**усвајање знања**), да ученике науче да се служе изворима, да знају правилно да их читају, анализирају и у њима нађу оне информације које се од њих траже. Због тога се од ученика тражи да поткрепе одговор реферисањем на извор. Упоредна анализа два и више извора има за циљ да код ученика развије вештину поређења и сналажења у анализи и интерпретацији извора (**развој вештина критичке анализе историјских извора и тражења релевантних података у њима**).

90 минута

ПОТРЕБНИ МАТЕРИЈАЛ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ РАДИОНИЦЕ

- Извори и питања (појединачно копирани)
- Табела 1 (копирана у 5 примерака)
- Папир за прављење бележака у току групног рада (може да обезбедити водитељ, а могу и сами ученици)
- Велики папир за табелу 2 (у недостатку папира може послужити и табла)

НАПОМЕНА

У оваквом облику извора и питања у вези с њима, тема је погодна и за обраду у писменом облику, те се може користити и за писмени рад са сврхом оцењивања. Такође, овако конципирани извори и питања могу бити обрађени кроз групни рад, али у писменој форми. Ученици, подељени у групе, раде на материјалу и заједно унутар групе пишу одговоре. На крају ће група бити оцењена истом оценом, уз претпоставку да ће се сваки појединац залагати за свој успех, али и групе као целине. Сваки појединац сноси одговорност и за добре и за лоше резултате. То би требало да га мотивише да се и сам активно укључи у рад.

АКТИВНОСТИ

1. Увод водитеља радионице (тражити мишљење разреда о важности бриге о здрављу и важности здравствене заштите, описати циљ и задатке радионице) (**5 минута**)
2. Подела ученика на 5 група. Свака група добије по 2 извора, табелу и питање које се налази уз одређени извор. Изузетак је прва група која добија само извор број 1, уз њега одговарајуће питање и табелу. (**5 минута**)
3. Рад на изворима. Табела 1 се не мора стриктно попуњавати, већ треба да послужи за усмеравање ученика шта је важно при анализи извора. Скренути пажњу ученицима и да при раду на изворима воде рачуна о питању које је уз њих постављено. (**10 минута**)
4. Представник групе презентује анализиране изворе и попуњава табелу 2, имајући у виду кључно питање. Посебна пажња се посвећује и одговору на питање које је група добила. Водитељ радионице тражи од целог разреда да се укључи у дискусију при тражењу одговора на њега. (**5x12 минута**, од тога по 5 минута представнику групе за презентацију извора и попуњавање табеле, а 7 минута за укључивање целог разреда у дискусију око одговора на питање. Задатак водитеља радионице је

| да усмерава овај део дискусије у жељеном правцу, да се на постављена питања дају задовољавајући и пуни одговори.
| 5. Дискусија и закључак. Дискусија се базира на анализи резултата табеле 2, тј. одговора на кључно питање. Задовољавајућим одговором на кључно питање тема се сматра обрађеном, а радионица успешном. (**10 минута**)

Табела 1 (за рад у групама)

Врста извора	**Датирање**	**О чему извор говори**	**Кључне речи***	**Остало****
(новински чланак, службени документ, итд)		(просвећивање, хигијенске навике, итд		

* довољно их је подвући у самом извору

** остали подаци који се могу чинити важним или занимљивим

Табела 2 (попуњавају је представници група, треба да буде на довољно великом папиру)

Кључно питање	**ГРАЂАНИН (ПОЈЕДИНАЦ)**	**ДРЖАВА**
1940.	(нпр.неедукованост, итд)	(нпр.отварање медицинског факултета, пропаганда, итд)
1950.	Просвећивање	
1960.		
1970.		
1980.		

ДЕО ЗА УЧЕНИКЕ

Брига о здрављу је лична ствар сваког појединца, а зависи од његових навика, економског стања, нивоа свести, животне околине и многих других фактора. С друге стране, брига о здравственој заштити је ствар за коју је задужена држава. Грађани Југославије у периоду 1945–1990. године су уживали бесплатну здравствену заштиту, а држава је предузимала и многе друге мере у циљу унапређења њиховог здравља.

1 ИЗВЕШТАЈ ХИГИЈЕНСКО–ЗДРАВСТВЕНЕ ЕКИПЕ за Бачко Ново село (Војводина)



"У селу има 2580 становника, око 320 домаћинстава, од којих је већи број муслимана. Од овог броја 60% домаћинстава су доста уредна и чиста, собе су окречене, зграде се одржавају у реду. Осталих 40% домаћинстава живе тако да о некој хигијени не може бити ни говора, не обављају ни оне најнужније послове у вези чистоће – не умивају се, не чешљају, ноге су тако прљаве да се не може оценити када су задњи пут биле опране. Куће су углавном добре, са довољним бројем просторија за смештај породица које у њима живе, мали је број таквих кућа које су неподесне за становање. Скоро у свакој кући има у собама патос, ако не у свим, а он у једној. Код већег броја домаћинстава обично се спава у једној соби, без обзира колики је број чланова породице. У свакој кући у соби у којој се станује налази се и шпорет који служи за кување и загревање собе и који се ложи толико да је од топлоте скоро немогуће остати у соби, ако се узме у обзир да се собе никада не проветравају. У креветима спава обично по двоје, троје, па и четворо деце и одраслих, а остали спавају доле на поду на асурама. У свакој кући има по једна намештена соба у коју се уводе гости. Задржаћу се мало више на оних 40% домаћинстава која су најпрљавија. У овим кућама собе се никада не проветравају, већ се проветравају само толико колико се отварају врата приликом уласка и изласка. Собе не само што неколико година нису кречене, већ се не скида ни прашина ни паучина са зидова, а прозори се уопште не бришу. Посуђа има само онолико колико је најнужније, али је обично све прљаво и домаћица га пере само када треба да се њиме послужи или кува у неопраном суду. Постељина и тамо где постоји не пресвлачи се уопште. Вашију има и у коси и у вешу у свим овим кућама, а негде и стеница. Не зна се у кући када је дан за прање веша; обично се однесе веш на бунар и помало исплахне у хладној води... Сви су прљави, а жене и деца још више, не умивају се, а о неком купању нема ни говора. Храна се спрема прљавим и неопраним рукама на столовима који изгледају као да никада нису опрани. У свакој кући смо нашли чешаљ, негде и два – три, међутим сви су неочешљани".

Архив Србије и Црне Горе, фонд 141 (АФЖ), фасцикла 33, јединица описа 183. 24.11.1951

1. Анализирајте извор.
2. Какве су биле здравствене и хигијенске навике становништва из извора?
3. Покушајте да замислите живот у сличним условима. Прокоментаришите!

2 "ВУКОЈЕДИНА"



Узмемо само човјека који вели да је болестан од вукојединe. Тим именом називају сеоске бабе све ране које тешко зацјељују, или тачније које се одупиру њихову начину лијечења. Име је добила та болест на основу спољашњег изгледа, јер се обично створи више дубоких раница једна до друге, тако да то бабе подсјећа на уједа вука. Бабе објасне болеснику постанак тих рана овако: "Јела ти је мајка, док те је носила у утроби, месо неког живинчета које је вук заклао или начео". Међутим, под вукоједином се обично крије или шкрофулозна или сифилитична рана, или кожни рак.

Видио сам овакав случај вукојединe. Једног дана дође млад, снажан сељак од 27 година, који је на десној цјеваници одмах ниже кољена имао неколико рана округла или јајаста облика, глатких и равних ивица. Ране су биле дубоке највише до пола сантиметра, а дно покривено жућкасто-зеленкастим гнојем. Одватан смрад се ширио..

– Од кад то имаш?

– Па има више од годину дана.

– Чудим се, да ти то ниси лијечио!

– Како да нисам. Свашта сам већ пробао. Рекоше ми да је вукојединa и да одем до једне бабе у Прњавор. Она, знаш, има вучје вилице кроз које треба да се три пута провучем, па ћу оздравити...

“И ТО ЈЕ ЛИЈЕК”

У нашу среску болницу дође сав изнемогао стари чича с просиједом брадом. Дисање му површно и кратко, усне и нокти модри. Лице, трбух и ноге отечени. Кашље. Прегледом утврдим да има хроничну срчануману. Пошто га болничар окупа, пресвуче и смјести у постељу, наредим, да му однесу чашу да се помокри кад буде могао, да прегледам и мокраћу.

Послије два сата, кад сам завршио рад у амбуланти, завоје, инјекције и остале послове, пођем у болесничке собе од једног до другог, да видим како су и шта даље да се ради. У засебној соби нађем и новог болесника – чичу с брадом. На његовом ноћном столу још стоји она чаша – празна.

–Па зар још ниси мокрио? Упитам.

–Јесам.

–Па што ниси у чашу?

–Јесам.

–Ја не видим у чаши ништа. Треба пуна чаша. Да ниси пролио?

–Пуна је била.

–Па гдје је сад?

–Ма, попио сам.

–Ма шта си попио?

–Мокраћу, господине.

–Како си могао, јадан?

–Што? Није ми првина. Пио сам ја и прије.

–Па нисмо ти дали да попијеш, него да нам даш да прегледамо.

–Е боме ја видох чашу – смије се чича – па зар да онакву чисту упрљам мокраћом. Велим кад мокрим у чашу, ваљда треба да попијем. Па то је лијек, докторе. Ја сам мислио да ти то знаш.

–Ма зар мокраћа лијек? Ми боме њом не лијечимо никога.

–У нас у селу веле, добро је то. Особито је добра дјечија мокраћа, знаш, није тако жестока.

Тако ја од чиче дознадох, да је мокраћа у селу врло цијењен лијек. Испирају њоме ране или разне осипе на кожи, тзв. екцем или како га народ назива „мајасил”. Често мокраћом перу очи ако су очни капци упаљени. А ето, добра је и да се попије. Касније сам још у неколико махова чуо од болесника да је пио мокраћу ракијским чашицом. Понекад су то чинили туберколозни болесници, који нису знали шта још да покушају да би оздравили.

Да ли је мокраћа лијек?

Др. Теодор Илић, *Незнање се свети. Поуке из науке о здрављу,* Сарајево, без назначеног издавача и године издања

3

Čisto rublje — to je blagodat!

Rublje se brzo uprlja. Treba ga što češće prati.

Rublje je oprano i čisto samo ako je poslije pranja iskuvano u cijedi (lukšiji).

Bez iskuvavanja nema čistog rublja!

Pokiseli rublje u hladnoj vodi i onda operi. Zatim ga iskuvaj u cijedi makar nekoliko minuta računajući od časa kad je cijed počela da ključa.

Domaćice, upamti dobro:

Nije dovoljno preliti rublje vrelom cijedi — valja ga u cijedi iskuvati!

ČISTO RUBLJE — TO JE BLAGODAT!

Iz Ministarstva narodnog zdravlja i socijalnog staranja — Sarajevo

Архив Хисторијског музеја Босне и Херцеговине Сарајево, Грађа РП

4

Je li ti dijete cijepljeno protiv difterije?

Dijete se lako razboli difterijom ako dode u blizinu djeteta koje boluje od te bolesti.

Taj bolesnik kašlje, kiše i tako iz nosa, grla i ždrijela izbacuje sitne kapljice pune bacila difterije. Ti bacili dodu na zdravo dijete i zaraze ga.

I dirajući stvari: igračke, knjige kojima se igrao i služio bolesnik može se zdravo dijete zaraziti.

Ima djece koja poslije bolesti dugo vremena nose klice difterije u svom grlu, ždrijelu i na krajnicima.

Ta djeca miješaju se sa ostalom i šire zarazu.

Ima i odraslih koji šire difterične bacile i izbacuju ih kašljanjem, kihanjem i govorom.

Djeca su mnogo izložena zarazi od difterije i vrlo su prijemčiva za ovu zarazu.

Stoga odvedi svoje dijete ljekaru da ga cijepi protiv difterije.

Cijepljenjem će dijete postati mnogo otpornije prema zarazi od difterije. Pa i ako se zarazi bolest će biti lakša i lakše će je preboljeti.

UPAMTI!

Cijepljenje će imati uspjeha ako dijete primi dvije, odnosno tri injekcije u određenim razmacima vremena.

Cijepljenje je potpuno bezopasno.

Slobodno cijepi zdravu djecu! Iznurenu i bolesnu vodi na cijepljenje kad ozdrave i oporave se.

IZ MINISTARSTVA
NARODNOG ZDRAVLJA I SOCIJALNOG STARANJA
INSTITUT ZA PUERIKULTURU
Sarajevo

Архив Историјског музеја Босне и Херцеговине Сарајево, Грађа РП

1. На основу анализе извора 1, 2 и 3 одговорите с каквим се све проблемима сусрела власт Југославије? Користите информације из извора да поткрепите одговор!

5 ПРИЧА О ДЕВЕТ СЕСТАРА

....Ово је прича о девет медицинских сестара, девет пионира у једном новом послу. Стварање хигијенских услова живота више је ствар знања и умења него новчаних улагања. Људима, значи, најпре треба помоћи у томе да сазнају како да организују свој живот, како да послују и да станују, како да се хране и одевају. Медицински центар, Скупштина општине и Институт за здравствено просвећивање СР Србије из Београда повукли су такав потез. Отворили су девет здравствених станица које покривају сва села у Левчу. У њима ради девет сталних медицинских сестара које највећи део времена проводе у обиласку кућа. Оне су, наравно, постављене зато да би пружале медицинску помоћ оболелима, али и да би помагале здравима да сачувају своје здравље... Оне су почетак здравственог просвећивања у Левчу.

Нови пут, Светозарево 6. март 1974.





1. Анализирајте изворе 3, 4 и 5, па одговорите на који је све начин власт покушавала да реши проблеме здравља и здравства? Користите информације из извора да поткрепите одговор!

6 РЕКЛАМЕ



Свијет, 1966

1. Како објашњавате извор 6 у вези са хигијенским навикама и стандардом живота становништва?

2. Упоредите га са претходним изворима и прокоментаришите!

7 У СЕЛО БОЛЕСТ ДОЛАЗИ БРЗО, А ЛЕКАР СПОРО

Није нимало тешко закључити да данас, као и увијек највише оболијевају људи са села и да се истовремено најмање пажње поклања заштити становништва на селу. Епидемије, дакако, по неписаном и познатом правилу, погађају оне који им се не могу нити знају супротставити, а друштво, из све мање разумљивих разлога, не пружа ону помоћ коју би било дужно да пружи.

Парадоксално и поражавајуће дјелују неки подаци из којих се, на примјер, може видјети да је прошле године на пола милиона осигураних радника потрошено око 55 милијарди динара, док је за здравствену заштиту 1,5 милиона сељака дато ни мање ни више-око пет милијарди ових наших од недавно старих динара.

Једноставније: за здравље три пута више становника нашег још увијек веома неразвијеног села утрошено је педесет милијарди динара – мање. Управо стога ћемо веома лако схватити ријечи љекара Мустафе Шеховића из Тузле, који је недавно рекао: Пољопривредни произвођачи нису у стању да сносе трошкове болничког лијечења, што се нарочито односи на обољеле од малигног тумора. Ја сам ових дана вршио флуорографско снимање на терену општине Лопаре. Установио сам да 1–2 посто прегледаних болују од туберколозе плућа (...)

Иако тамо већ девет година постоји диспанзер – каже овај познати здравствени радник – управо је страшно какве сам форме туберколозе пронашао. Зато је потребно да схватите зашто ми, љекари на терену, понекад прибјегавамо и недозвољеном: за тешко обољелог, који најчешће не може да плати лијекове, напишемо рецепт на своје име.

Свијет, 11. III 1966, стр. 6.

1. Пронађи изворе који се односе на градско и сеоско становништво.

2. Упореди их и користећи информације из извора прокоментаришите разлике!

8 КОМЕ ТРЕБАЈУ ЗУБНИ ЛЕКАРИ

Истина, зубне лекаре нико не тражи, али су преко потребни. Само у Србији има 65 места са више од 3000 становника који немају ниједног зубног лекара. Додуше, та места немају ни зубне амбуланте. Зато на папиру то значи: зубари нам не требају. У Подујеву је планиран један стоматолог на 40000 становника. Тако је уређена и амбуланта. Према томе и Подујево се води као место коме зубни лекари нису потребни. Вођени оваквом рачуницом у Бироу за запошљавање Савски венац (у Београду) рекли су да у целој Југославији нема ниједног слободног места за зубне лекаре. Било је једно место у Шавнику, али је оно недавно попуњено. Када се све сабере: село без зубног лекара, град са више стоматолога добија се југословенски просек: 5290 становника на једног зубара. И баш тај, на изглед не тако страшан просек спушта нас на само дно европске лествице.

Илустрована политика, бр. 622, 6. X 1970, стр. 17.



Дечји зубар, Београд, 1970.

9 ПРОБЛЕМ ПУШЕЊА

Млади инвалиди о наркоманији и алкохолу у школама

„(...) алкохолизам, пушење и овисност о дрогама припадају међу најтеже болести сувременог свијета. (...) Како дрога све више гута животе и здравље врло младих људи, крајње је вријеме да се превентивна развије већ у основним школама. Требао би је проводити сваки наставник. (...) На лијечнике апелирају да не пуше пред пацијентима, а на просвјетне и јавне раднике апелирају да не пуше пред ђацима и пред публиком. И пред телевизијским гледаоцима. Двадесети просинца бит ће Дан непушења. За почетак само тај, послије ће се прећи на непушачки тједан. Тог ће се дана, као што је већ било 20. просинца 1980. године, пушачи замолити да не пуше у затвореним просторијама, поготову тамо гдје има непушача. Ускоро ће се у Загребу, а послије и другдје, основати савјетовалишта за пушаче, вјеројатно у болницама или (...) У школама и и чекаоницама извјесит ће или облијепити плакате против пушења пропагират ће се и то да се поштује 45. члан закона о заштити на раду који забрањује пушење у затвореним просторијама. (...) Свјетска здравствена организација кани до 2000. године осигурати заштиту здравља свакој појединој личности наше планете и посве укинути пушење."

Свијет, бр. 2, 1981, стр. 59.

1. О којим проблемима говори извор 9, колико су они и данас актуелни?

2. Да говорите о данашњем времену, које бисте још проблеме модерног друштва навели?

Звездана Петровић

“КО ИМА ДОЛАРЕ КУПА СЕ У МОРУ, А КО НЕМА ДОМА У ЛАВОРУ”

Како је животни стандард утицао на туризам у Југославији?

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ РАДИОНИЦЕ

Кроз ову радионицу ученици треба да уоче међусобну везу између туризма и стандарда људи у Југославији од 1945. до 1990. године. Како је стандард утицао на туризам и колико је приход од туризма утицао на привредни развој замље. Анализирајући понуђене изворе ученици могу да сагледају тадашње туристичке навике, за коју врсту туризма су се грађани Југославије опредељивали, шта је држава чинила за развој туризма и како је туризам био заступљен у оновременој штампи.

ИСХОД

Ученици разумеју директан и индиректан утицај стандарда и идеологије на туризам. Радећи ову радионицу ученици уче да сарађују и да разумеју изворе и чињенице који су међусобно про-тивуречни. Такође, усавршавају вештину слу-шања и аргументације, те спремности да друштвене догађаје сагледавају у ширем кон-тексту.

ЦИЉ

Фокус радионице је схаватање везе између туризма и стандарда живота. Ученици кроз анализу, повезивање, договарање, износе своје аргументе, слушају, поштују туђе мишљење и на тај начин сагледавају промене у развоју државе и друштва.

ИЗВОЂЕЊЕ РАДИОНИЦЕ

1. корак 5 мин. – уводни део: Објашњавање циља – укратко објаснити ученицима да је стандард управо нешто што се тиче „обичних људи”, а туризам нешто што је лепо и потребно, али није обавезно. Путује онај ко хоће и ко може.
2. корак 5 мин. – подела у групе и подела задатака: Свака група има свој симбол по коме се ученици препознају и размештају, свака група добија задатак и одштампани материјал за анализу.
3. корак 30 мин. – рад по групама
4. корак 40 мин. – извештавање група
5. корак 10 мин. – интеграција рада

90 минута

ПОТПИТАЊА за дискусију
1. Какве су успомене из детињства рођених половином прошлог века, ко је и колико путовао?
2. Због чега су формиране туристичке агенције и како су оне пропагирале туризам?
3. Ко је имао предност у социјалистичкој држави, домаћи или страни гости?
4. Да ли се и како у туризму огледала успешност стварања земље благостања?
5. Социјални туризам – шта је то: ЗА и ПРОТИВ

ДЕО ЗА УЧЕНИКЕ

Одмор и путовања су корисна и лепа животна искуства, бројне фотографије нас подсећају на то. Неки људи осим фотографија чувају и туристичке проспекте као и улазнице из разних музеја и места која су обишли. У овој радионици има много фотографија, личних искуства, новинских чланака и других извора који вам помажу да схватите шта је све подразумевао туризам у држави ваших родитеља и наставника у периоду после Другог светског рата. Обављајући конкретне задатке које ћете добити у радионици стећи ћете знања и вештине које ће вам помоћи да прошлост повежете са садашњошћу и да је боље разумете.

“Рођена сам у Ваљеву 1963. године. Мајка је пореклом из Земуна, после удаје радила је као дактилограф у Скупштини општине Ваљево, а потом у Окр i h k e _Q ao ™ Â —•ЉЏ $ a VB• 4 b,p%ð

„СОБЕ, ZIMMER, ROOMS…”



Дубровник, 1987. године

„Ја сам имала двије лијепе велике собе, али само једну купаоницу и то сам изнајмљивала љети странцима. Није то била нека велика зарада, али ја сам имала само мировину од покојног мужа и добро ми је дошо сваки динар поготово док ми је син још био младић, док се није запослио. Него, нисам ја могла цијело љето изнајмљиват за новац јер би ми се увалила фамилија, што моја, што од мужа, све неки даљњи рођаци из унутрашњости. Љети су нам сви били рођаци, а зими …´ко те позна. А љети би се само редали, све мукте. Још би им морала и кухат, јер послала би ми родица своју дјецу, па мужева полусестра своју, па би дошо стари рођак од мог мужа… Он би сваке године дошао као на ладање. И морала би му кухат. Али нисам им никад хтјела дат ону најбољу собу. Њу сам чувала за моје редовите госте, највише је било Нијемаца и Аустријанаца. Ето, тако ти је то било с нашим „великим афитавањем” (изнајмљивањем). Данас је то све другачије.”

М. К, околина Дубровника

ПРВИ ОДЛАЗАК У ИНОСТРАНСТВО – ЕПИВАТЕ 1979. ГОДИНЕ



Први одлазак у иностранство Епивате 1979. год.

"По завршетку прве године усмереног образовања 1979. године по први пут сам била на Егејском мору! Заједно са пријатељима и кумовима, укупно четири радничке породице, упутили смо се ка Солуну. По доласку у Епивате изнајмили смо читаву двоспратну вилу на две недеље. То је најлепше летовање из мог детињства. У вили нас је било укупно петнаесторо а од тога деветоро деце сличних година. Ни сама не знам да ли ми је забавније било у кући, на плажи или у вечерњим изласцима. Летовање у Грчкој је за породичне људе било јефтиније него на Јадранској обали па смо упознали и много Југословена. Највише смо се дружили са Иваном из Марибора, Амром из Сарајева и Сенадом из Горажда. Моја другарица је у том месту већ имала своје познанике: Спиру и Ариса из Солуна, Михаела и Марију из Епивата и Тању из Краљева која је тамо летовала већ пет година.

Осим купања и сунчања ту је, наравно, била и неизоставна куповина завеса и ауто делова у Солуну. Измолили смо од родитеља и нешто гардеробе. Тако смо се после петнаест дана вратили одморни и задовољни што смо спојили лепо и корисно, препланули, али и са модерним чизмама и јакнама за школу."

Оливера Ранковић, домаћица, Јагодина

КО ЈЕ ОД РОЂАКА ВИДЕО МОРЕ?

"Рођен сам 1947. године у сеоској породици у којој су поред родитеља и старијег брата били још баба и деда. У том делу села у коме ми живимо, налази се шест кућа у низу и у свима су наши блиски рођаци. У првој рођачкој кући било је двоје деце. Сестра која је и најстарија међу нама, удала се у истом селу и живи у породици у којој је лето период за пољопривредне радове, а не за одмор. Њен брат, кројач, је седамдесетих отишао у Париз са женом домаћицом и сином јединцем. После неколико година направио је нову кућу, али, колико ја знам, на мору никада није био за време одмора. Они су се вратили, а син је са породицом остао у Француској. Затим кућа у којој је било само једно дете. Чувени трговачки путник који је са женом службеницом обишао целу Јадранску обалу за време својих годишњих одмора, али је увек говорио да највише воли Сарајево. Његов син је новинар који и сада стално путује.

Из следеће куће је рођак кога смо најређе виђали, отишао је у пензију као пуковник ЈНА. Ожењен је женом из истог села која је радила у Београду у банци. Његов брат је био аутопревозник у селу, а жена домаћица. Они су направили кућу у Игалу и тамо и сада одлазе преко лета са својим породицама.

Последња у низу је кућа са два брата. Старији одлази у град где се запослио, али није добио стан. Жена му је домаћица и годинама су штедели да би могли да откупе кућу у којој су становали. Лета су проводили на селу, а на море је одлазила само ћерка, преко школе. Млађи брат је остао у породичној кући и радио у сеоској продавници. Он и његова жена домаћица никада лето нису користили за одмор. И они су своју ћерку слали на море преко школе."

Драган Љубомировић, пензионер из Бунара

ЛЕПО ДЕТИЊСТВО



Тата ми је рођен 1935. године, у близини Високог. Као дијете је остао без родитеља, па је живио са старијим братом и сестрама. Љетовања није било, већ борба за опстанак. Ја сам имала изузетно испуњено дјетињство, као и мој старији брат и сестра, ни у чему нисмо оскудијевали. Већ са четири године сам научила скијати на Јахорини, те су сваке године зимски распусти били у знаку провода на Јахорини. Исти је случај, наравно, са мојом сестром и братом. Љетовања су била више неизвјесна, јер смо скоро сваке године ишли на нова мјеста. Обишли смо готово сву Макарску ривијеру. У Грчкој смо били два љета, први пута у Солуну, а други пута на отоку Тасосу. Кад сам кренула у гимназију, љетовања су такође настављена, али са мојим друштвом. "

Ламија Хусић, професор историје из Сарајева

АГЕНЦИЈЕ

Направите пропагандни материјал за своју агенцију (проспект – плакат –оглас) и водите рачуна да имате понуду за НАЈДУБЉИ И НАЈПЛИЋИ ЏЕП!

ТУРИСТИЧКЕ АГЕНЦИЈЕ

У знатном закашњењу за западноевропском понудом ***АТЛАС*** ће тек 1970. године први понудити пакет-аранжмане намењене масовном домаћем тржишту.

Туристички савез Хрватске основан је у фебруару 1953, а Туристички савез Југославије у априлу исте године.

ПУТНИК је обновљен после рата као ,,оперативни орган Комитета за туризам и угоститељство Владе ФНРЈ" а задатак му је, уз остало, био ,,да развија интерес међу најширим народним масама за упознавање домовине, да се брине за што угоднија путовања у земљи, да пружа и организује радним људима што боље услове за одмор у туристичким местима, такође да директно и преко сличних стручних установа у иностранству побуђује и унапређује интерес за путовање у ФНР Југославију и да буде у свему при руци домаћим и страним посетиоцима", а поред тога требао је бринути ,,за смештај радника и запослених на годишњем одмору".

Јерко Чулић, *Далмација. Преглед туристичких и купалишних места*, Сплит 1950.


Dalmacijaturist

SPLIT

organizira autobusom »Mercedes«

VELIKO PUTOVANJE

ZA ŠPANIJU I PORTUGAL

od 15. IX do 5. X. Cijena 2.350 n. d.

Rok prijave do 31. VII

Informacije i rezervacije:

Split, Titova obala 5, prizemno telefon 45-078 i 45-178 i sve Poslovnice.

ПУТУЈЕМ ЈА, ПУТУЈЕШ ТИ

Вероватно нисте знали да је већ 1923. године постојало у Југославији Друштво за промет странаца. Негде 1955. године заједно са општим отварањем Југославије ка свету, Југословени све чешће крећу на пут. Већ 15 година њихов сапутник у обиласку света је и ,,Генералтурист".

Ова туристичка организација је тренутно једна од највећих ,,произвођача" туристичких путовања у нас (...) Репертоар услуга ове туристичке агенције је различит: од хотелских и угоститељских до аранжманских и полупансионских летовања, зимовања и излета. Око 45 експозитура, у разним градовима наше земље и 4 у иностранству, брине се о сваком намернику-путнику, који жели да путује без бриге. ,,Генералтурист" је највећи организатор зимовања у нашој земљи и, нарочито, у иностранству. Уједно је, у великој мери, прави гигант у довођењу странаца у наше крајеве. Не заборавите корисну девизу *,,Летујте у домовини – упознајте свет"*

Практична жена, бр. 643, од 7. фебруара 1981.

ШТА ЋЕ НАМ ДОНЕТИ ОВОГОДИШЊИ ТУРИЗАМ

У ,,ПУТНИКУ" смо сазнали да су почетком јула са 70% испунили план, што је за четири одсто мање него у истом периоду прошлог лета. Разлог за то је објективан пад стандарда наших људи. Због тога су, као и још неке агенције, скратили број дана у својим аранжманима. Већина програма прављена је на бази 10 дана. Цена је, додуше, мања него за 14 дана, у ствари, на нивоу прошлогодишње за 14 дана. На овај начин ,,ПУТНИК" је повећао број смена, самим тим и број оних који ће летовати, а већим прометом и – зараду!

И док се туристичке агенције жале да је гостију мање него што су очекивали, и страних и домаћих, дотле у *Интересној заједници за организацију одмора радника Београд*, у којој је учлањено 136 радних организација из целе Југославије, не знају шта ће, јер је заинтересованих много више него што имају места. А како и не би, кад су им цене дупло, па и троструко ниже него оне преко туристичких агенција.

Нада, бр. 167 од 16. јула 1982.

ПОПУСТ ЗА ИЗЛЕТ

Овог лета београдска агенција „Југотурс” организује лепе и пријатне излете до Ђердапа, хидроглисером. Овај брзи и удобан брод полази из Београда у 7 h, иде до Доњег Милановца, а затим гости одлазе на разгледање археолошког локалитета Лепенски вир. После тога организован је ручак у хотелу „Лепенски вир”, по жељи одмор или шетња до 16 h, па се глисером креће даље, до Ђердапске клисуре, кроз Велики и Мали казан и поред чувене Трајанове табле.

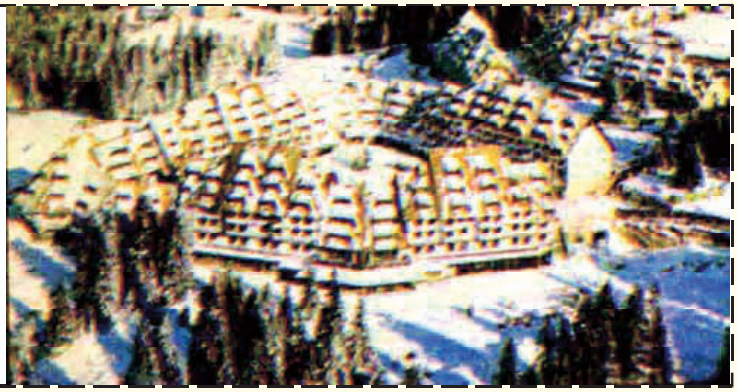
Базар, број 638 од 23. јуна 1989.



ПОКЛОН ПОЛАЗНИЦИМА ШКОЛЕ ЈЕЗИКА

Агенција „Југотурс” из Београда организује у току лета школе енглеског и француског језика, на Копаонику, за које влада велико интересовање. Предавачи су из познатих енглеских и француских школа језика, а цене знатно ниже него да сте исту школу завршили у иностранству. По завршетку се добија диплома.

Базар, број 638 од 23. јуна 1989.



ЈАДРАНОМ ДО РИМА

Аранжман поводом 1. маја
- осмодневни излет у иностранство
Укључује пловидбу од Задра до Анконе, посјет Пескари, Напуљу, Помпејама, Риму, Фиренци и повратак преко Трста, Љубљане у Загреб.

Викенд, 13, 1968.

Све до око 1966. године агенције су се већином бавиле прихватом иноземних туриста, а тек су се тада због ниских зарада и наглашеније комерцијализације домаћег туризма посветили домаћима и њиховим путовањима у земљи и иностранству.

Невенка Чавлек, *Туроператори и свјетски туризам,* Загреб 1998.



Група туриста “Рекреатурса” у Солуну 1986. г.

СТРАНИ И ДОМАЋИ ТУРИСТИ

***Одиграјте улогу рецепционара (roll play)* на рецепцији туристичког објекта при пријему домаћег и при пријему страног госта! (Поделите улоге унутар групе: рецепционер, домаћи, страни гост и договорите се о начину опхођења према гостима)**

ДОМАЋИ ГОСТ – ЗЛАТНА РЕЗЕРВА

Шта се догађа? Туристичке агенције смањују цене својих аранжмана на Јадрану за 10–15 одсто од првобитне. Разлог је, очигледно, мањи број страних гостију од очекиваног, па су делимично хотели и приватне собе на Јадрану и у шпицу сезоне - полупразни. Попустима се, у последњем тренутку, домаћи туристи стимулишу да попуне капацитете, али не и девизну касу.

Кривицу, можда, треба тражити у томе што су хотелијери и агенције на почетку године, кад се праве планови за летњу сезону, потценили домаће, а преценили стране госте. Иностранн гости отказују или, једноставно, не долазе у резервисана летовалишта у Југославији, па хотелијери и агенције снижавају цене и позивају домаће госте, покушавајући да се бар на тај начин, колико-толико, извуку из неугодних изненађења и - губитака.

Дневни листови су пуни огласа у којима туристичке агенције готово моле домаће госте да дођу на Јадран и тамо проведу годишњи одмор уз нижу цену од оне која је уписана у програму. „АТЛАС" је, на пример, уместо класичног снижења понудио својим клијентима у апартманима бесплатно по 50 литара бензина. Знајући колико је овај артикал код нас тражен, а оглас се појавио баш у тренутку кад су људи чекали по целу ноћ на бензинској пумпи и опет остајали без бензина, а онда можете замислити колику је пажњу привукао овај оглас(...) Агенција „КОМПАС" је снизила цене за 15% у августу за оне који желе да летују у апартманима на Хвару, Јелси, Повљи, Брелима, Макарској, Тучепима, а за 10% за боравак у приватним собама у Новом Винодолском, Игранима, Дубровнику, Шипану и Херцег Новом (...) Цене је за 15% снизила и наша најстарија туристичка агенција „ПУТНИК". Додуше само за почетак јула.

Нада бр. 167, 16. јул 1982.

ЏЕТ-СЕТ НА ЈУГОСЛОВЕНСКИ НАЧИН

(лукави менаџерски подухват који је донео зараду и ван сезоне)

"У умашком хотелу Адриатик крајем 60-тих појављује се џет-сет (већином гости из Италије оп.а.) и то у предсезони, а разлог су надмашени еуропски стандарди хотелске понуде.(...) У годину дана у хотелу је наступило двадесет пет најбољих талијанских пјевача, за хонораре од 750000 до милијун и пол лира. (...) "Звијезде" новогодишње ноћи Миранда Мартино, Ивица Шерфези и Вице Вуков стајали су хотел 11 милијуна старих динара.(...) За потребе борбе за наслов свјетског боксачког првака у полутешкој категорији између Бенвенутија и Бајарда изградила се монтажна позорница с десет тисућа мјеста, а бит ће то и прва приредба у нашој земљи коју ће телевизија свијета примати преко сателита.(...) избор за мис стјуардесе, а за чију титулу се требало натјецати тридесетак најљепших стјуардеса најпознатијих свјетских авио компанија, договорен је наступ фамозног Тома Џонса."



Недељник *Вјесник у сриједу (ВУС)*, бр. 934, 1970, стр. 33–34.

"Многа наша хотелска предузећа на Цриквеничкој, Опатијској ривијери и другде на домаће туристе више и не рачунају. За њих су важни само странци, јер ови доносе девизе

"Још о кампингу", Туристички преглед, 7–9, 1955.

"Тако смо се, ето, увјерили како је домаћи турист већ на првом кораку суочен са дискриминацијом у успоредби према свом страном колеги".

Резервисано само за стране туристе, Вјесник, 8. VI 1963.

"Мислим да такав однос према госту који долази да свој дом замени хотелском собом свог службеног, приватног, свеједно каквог посла, не би смио да буде својствен раднику који презентира угоститељство једног социјалистичког града (Загреба) познатог по гостопримству и љубазности" (...) "Другачије су их гледали на рецепцијама, а најбољи проспекти 60-тих су знали бити тискани само на страним језицима"

Процена госта пред вратима хотела, Вјесник, 7. XII 1963.



Управо му практично објашњава један од наших начина пословања у туризму



Драги туристи, овај депозит градске "Чистоће" је једна од новијих културно-историских обележја Дубровника

КУДА НА ОДМОР

Путујемо од Сплита до Задра. Обала дуга 160 км. Посејана увалама, заливима, лучицама, хотелима, туристичким насељима, приватним кућама... Где летовати? Свако место је прича за себе. Свако има оно што друго нема. Али, решило би се то некако да не постоји и највећа тешкоћа... Цене. Могу ли се савладати? И вреди ли и даље маштати о летовању на мору?

Миливој Павела, председник Туристичког савеза Сплита, износи прецизне податке: 15000 кревета у приватном смештају, 4500 у хотелима, 3700 у радничким одмаралиштима, 2500 у ауто-камповима... Нас занимају приватни смештај и ауто-кампови. Власници приватних кућа фарбају ограде, стављају нове тапете, уређују вртове... Кућа Јовице Чубрила је већ спремна.

- Волим кад ми дођу наши људи. Али, са Немцима и осталим страним туристима се боље ради – објашњава Чубрило – **Немац ти је као сат. Само јави да долази тог и тог дана, у 17h и то неколико месеци раније. Кад заиста наиђе тај дан, можеш по њему сат да навијеш.**

...Настављамо ка Водицама. Штета што је тамо готово све већ попуњено. Диван градић, рекли бисмо с душом. Пре само, кажу, непуних 25 година Водице су биле село. Магарци, море, сунце и муве. Ништа више.

–Почели смо са 32 кревета – прича нам Јоцо Јуричев, члан председништва Туристичког друштва, један од твораца туризма у Водицама. – **Данас код нас дође и 15000 гостију. Али почели смо од почетка добро. Сви као један...**

На крају, када се све сабере и одузме, остаје утисак да ћемо ове године, више него икада, бити принуђени на ,,парадајз туризам". Јер све рачунице кажу да трочлана или четворочлана породица, кад плати пут, све таксе, смештај, исхрану, уз највеће одрицање од сладоледа, освежења, цигарета, новина и других пријатних ствари на које смо обично кад идемо на море навикли, мора за десет дана да потроши бар два стара милиона. Што опет наводи на закључак да ове године на мору треба издржати, а не летовати. Бар се тако нама чини.

Илустрована политика, бр. 1178, од 2. јуна 1981.

ЖЕЉА ЗА ОДМОРОМ И ЗАРАДОМ

Изаберите свог представника који треба да одржи говор као министар туризма о успесима постигнутим у тој делатности. У писању говора учествује цела група. (Водите рачуна и о даваоцима и о корисницима туристичких услуга, као и о претходном стању и циљевима у будућности.)

УПИС ЗАЈМА ЗА ПРУГУ БЕОГРАД – БАР

Дају колико могу

Трећина радника ИКС (Индустријски комбинат Светозарево) у прва два дана уписало преко 120 милиона – пензионери обично дају новац на поклон – чекају се прави рекордери – у читавом Поморављу, Ресави и Левчу акција о зајму у пуном јеку!

(...) Права и општа констатација која може да се забележи је да сви дају колико могу, а многи и изнад својих могућности. Зајам је наишао на опште одобравање и подршку како у радним организацијама тако и код свих наших грађана,радника, сељака, интелигенције (...)

Нови пут, бр. 15, година XIX, Светозарево, 7. април 1971.



ИЗВОРИ ИЗ 50 –ТИХ

Држава радног народа ФНРЈ донела је низ законских прописа социјалног карактера, по уставу, па тако и разне социјалне уредбе: о плаћеном годишњем одмору сваком трудбенику, о повластицама на вожњи за трудбенике на одмору, о попустима трудбеника у државним угоститељским радњама кад је на годишњем одмору итд. Тако је сваком трудбенику у нашој земљи законски загарантовано да он може, користећи свој годишњи одмор, имати на располагању плаже и хотеле, планинска одмаралишта, летовалишта и паркове, где пре ослобођења није могао ни помислити да би се он могао одмарати, јер је то онда било само за имућне припаднике буржоаске класе.

Чулић, Јерко, *Далмација. Преглед туристичких и купалишних мјеста,* Сплит 1950.

Тек победом народне револуције отвориле су се могућности да туризам могу користити радни људи. Нова социјалистичка Југославија је одмах у почетку загарантовала право радних људи на одмор и широким повластицама омогућила да га користе. Угоститељски и туристички објекти постали су опште народна својина. (...) Објекти за смештај, које поседујемо, већ су у сезони тесни за тако набујали број туриста, што је уједно и доказ сталног пораста нашег животног стандарда.

Поводом четрдесетогодишњице Комунистичке партије Југославије, Иван Цетинић, *Туризам,* 7–8, 1959.

МОЖЕ И ЈЕВТИНО

Може ли пансион у хотелима на Јадрану за одмор у јулу и августу да стаје 240 и 330 динара?

- Управо по овим (економским) ценама организујемо летовање за 100.000 радника из 142 колектива у земљи – каже магистар економских наука Момчило Јовановић, директор Сектора за одмор *Интересне заједнице за организацију одмора радника*. – **Међутим, за запослене у појединим колективима те цене су ниже за 50 до 70 %, зависно од начина расподеле регреса.**

Ова заједница удружује паре привреде за изградњу хотела Б категорије који послују и раде готово целе године. На тај начин је избегнута кратка сезона од 50 до 70 дана и ради се два и три пута дуже. Тако се, уосталом, долази до приступачнијих цена пансиона, два и три пута јевтинијих него у хотелима. Досад је саграђено 20 хотела са нешто више од 8000 постеља дуж Јадрана.

Илустрована политика, бр. 1178, од 2. јуна 1981.

О ТУРИСТИЧКИМ МЕСТИМА

Треба да се истакне да туризам представља комплекс делатности. Експанзија туристичког полета не подстиче само развој угоститељства него и развој саобраћаја, трговине, пољопривреде и других делатности. Емпиријски подаци показују да изразито туристичка места остварују знатно већи промет у трговини на мало по становнику него на другим местима. Исто тако у околини туристичких места пољопривредна производња има специфичну структуру и већу тржишност. Веза туризма и саобраћајних услуга је непосредна.

Група аутора, *30 година социјалистичке Југославије,* Београд 1975.

„(...) Те године ужежин Веле Госпе цила Европа ка да се приселила у наше Мало мисто. Фурешти свит разбија је липу досаду и мирни живот Малега миста. Туристи су све претворили у лудницу, а сви миштани ка' да су постали конобари... Велики се напридак видија, мисто се ни могло више припознат, градило се отеле, куће, викендице, рештаурације, асфалтирало се, цементовало, носило се у кућу тапете, мобиљи, инглешке кондуте, телевизије, фрижидере, макиње за прање рубља и све могуће апарате овога свита и једино још ћа је фалило то је била електрична столица. Моторини су бордижавали, а ни било више миста у луци за јахте и једрилице. Рибари су бацили мриже и пустили битлс фризуре.

Смоје, Миљенко, *Кроника о нашем малом мисту,* Сплит 1995. (описује лето 1968 г.)

ДЕЛОВИ ИЗ НОВИНСКИХ ЧЛАНАКА

„Туризам и одмор нису више ствар доконих и богатих појединаца, већ све више израз и манифестација животних схватања и потреба најширег круга радних људи из града и села, из творнице и пољопривредног добра, из основне школе и факултета (...) Нашим људима је потребан подстицај за припремање разних културних навика једнако онда, кад се ради о образовању, о просвјећивању, о одржавању здравља или о одмору. Штовише, потребан је непрекидан подстрек, стална поука, како би се с тековинама својега рада што боље користили".

Изложба је завршена, али посао тек почиње, Туризам, бр. 6, 1960, 20

(...) Зато оне, који имају право на годишњи одмор, а не осјећају ту потребу, треба у циљу подизања њиховог културног стандарда на то привикавати и стимулирати свим могућим средствима (...) Код њих мањка осјећај културне потребе за туризмом као промјеном боравишта, недостаје им свест о користима путовања, разоноде и одмора. Ту се претежно ради о оним радницима који су се регрутовали из редова сељачких слојева и који су по начину живота и друштвеној свести остали још полусељаци. Таквих је код нас данас још велики број баш стога, што процес друштвеног престројавања из сељака у раднике још није завршен. Такви радници махом искоришћавају свој годишњи одмор код куће, вршећи разне пољске послове па је за њих права сврха плаћеног годишњег одмора у бити промашена (...)

Око укидања повластица за годишњи одмор, Туристички преглед 1, 1954.

„Не, другови, хвала вам. За својих 30 год. рада још никада нисам провео годишњи одмор на мору. То није за мене...". (...) Већина радника је са села, многи од њих једноставно не осећају потребу да за време лета оду некуд од куће. За неке је годишњи одмор на мору „луксуз", нешто што је својствено „господи", а не раднику (...) Крива су стара схватања и навике, против којих би се синдикат требао интензивније борити (...)

Друштвена трибина: Није узрок само у новцу, Вјесник, 19. VI 1958.

ТУРИЗАМ ДОСТУПАН СВИМА

Пажљиво проучите све изводе из текстова.
Одаберите два представника у супротстављеним улогама – два адвоката:
-Први заступа државу и нужност постојања јевтиног туризма – улагања у јевтиније пансионе, туристичка насеља, кампове, мотеле и ресторане за масовни туризам (средином шездесетих)
-Други заступа права радника односно његово право на једнакост и могућност да ужива као и сви други (у складу са обећањима са почетка педесетих)
Отворите дебату и доведите у везу социјални мир са јевтиним туризмом!

УРЕДБА И ЗАКОН

Влада ФНРЈ је у српњу (јулу) 1947. године донела Уредбу о плаћеном годишњем одмору радника, намјештеника и службеника на најмање 14 радних дана одмора уз примање редовне плате (...) дужи одмор, у трајању највише 30 дана (...) за ударнике, као и за особе ,,које својим радом или другим личним доприносом утичу на повећање продуктивности рада или побољшање квалитета производње, као и они који се истичу својим марљивим радом и савјесношћу".

Уредба о плаћеном годишњем одмору радника, намештеника и службеника Службени лист 56 /46

Влада ФНРЈ је 1952. год. омогућила повластице сличне онима из 1947. год. ...радници и службеници, чланови ССЈ, затим припадници војске и полиције, студенти и пензионери и чланови њихових породица имали су право на 30-то дневни попуст на цену од 40% у сезони и 60% ван сезоне

Службени гласник 28 /52

(Због привремено укинутих одмаралишта) - изузев оних који која су припадала војсци, полицији, Централном одбору ССЈ, академијама знаности, свеучилиштима и она која су се одлуком савезне и републичке владе користиле у репрезентативне сврхе - и њихове предаје угоститељској мрежи, следеће две године знатно мањи број људи негде одлази на одмор...

Наредба о мјерама за штедњу артикала широке потрошње, Службени лист 59/50

Земаљски одбор Јединствених синдиката и намјештеника Југославије за Хрватску на бесплатно је љетовање већ 1946. године послао 1200 најбољих радника.

Раделић, Зденко, *Савез синдиката Југославије и Хрватске: Кронологија (1945–1985)*, Загреб 1986, стр. 23

Број радника који је користио повластице био је премален, тек 7,5% од 4 милиона југословенских радника који су тада на њих имали право. Већином су то били службеници који су због положаја социјалних туриста неретко доживљани као другоразредни гости...

О годишњем одмору, Праведније повластице, Вјесник 21. XII 1953.

Полазећи од начела да туризам припада народу, да је он и у социјалистичкој земљи друштвена, здравствена и културна појава и потреба за све слојеве народа, поред тога што има и свој економски значај ...

Туристичке организације у Истри, Хрватском приморју и Горском котору, Туризам, 10, 1956, стр. 11

Било би сувише уско и неправилно, када би се у обзир узели само економски моменти, а занемарили они разлози ради којих наша заједница покреће домаћи туризам у корист радног човека, његова здравља и културног уздизања.

Потрошачки кредит у туризму,Туристички преглед, 7–9, 1955.

Туристичка политика овог раздобља носи карактеристику унапређења домаћег туризма. Туризам је схваћен првенствено као најнапреднија форма одмора и рекреације радне снаге, а чак и као изричито право радних људи наше земље. У сврху повећања домаћег турстичког промета предузимане су различите мере.

Десет година нашег туризма, Туристички преглед, 10–12, 1955.

За одлазак на одмор било је могуће подићи и посебно томе намјењен потрошачки кредит, до висине четвртине десетомјесечне плаће, који је требало отплатити у 10 мјесеци.

Одмор на кредит, Вјесник, 12. VI 1963.

Циљ је био потакнути коришћење одмора изван главне сезоне, постићи бољи распоред школских празника, проширити туристичку културу и навике те сврсисходније устројити одмаралишта (са тим циљем је) Савезна Народна скупштина 1958. год. усвојила Закон о оснивању и пословању одмаралишта... (...) Домови одмора, летовалишта и туристички логори, основани од стране друштвених организација, привредних организација и органа предвиђених овим законом, који пружају пансионске услуге особама које имају право коришћења услуга одмаралишта

Службени лист *26 /58*

Пораст стандарда постајао је све чешћа тема па и у контексту туризма, посебице социјалнога чија ће улога слабити како стандард буде постајао бољим

Улога и мјесто социјалног туризма у развитку туристичке привреде, Туризам, 10–11, 1959.

Одмаралишта и летовалишта Феријалног савеза олакшавала су упознавање с ,,тековинама нашег социјалистичког развитка" те придоносила ,,упознавању и зближавању омладине свих крајева наше земље, јачању позитивних особина и навика и стварању склоности код омладине за активним одмором".

Стање и проблеми дјечјег и омладинског туризма, Туризам, 10–11, 1961.

Улога Феријалног савеза у развитку омладинског туризма, Туризам, 12, 1962.

И даље се рачуна с интезивном изградњом објеката за одмор радника, службеника, дјеце и омладине те порастом капацитета туристичких логора и приватних соба.

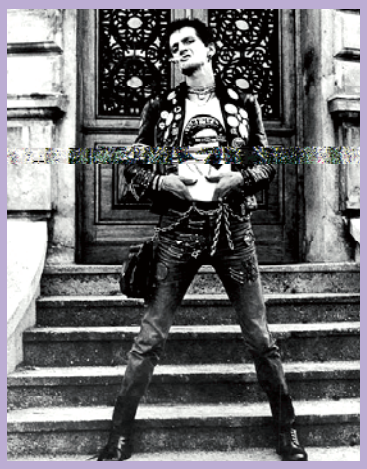
Друштвени план привредног развитка НРХ за раздобље 1961–65 НН 8/61



Синдикално одмаралиште у Вучковцу, 1960.



Камп насеље у Ђеновићима, 1989.







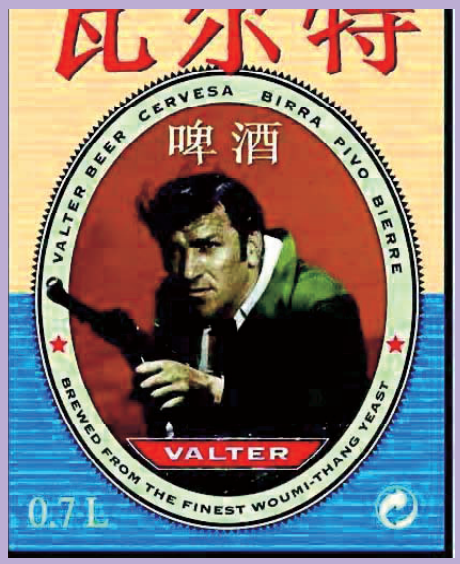

МАСОВНА КУЛТУРА











Радина Вучетић

GOODBYE EAST, HELLO WEST!

Како се Југославија окретала од Истока ка Западу на примеру масовне културе?

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

После Другог светског рата, у новом друштвено-политичком систему, Југославија је била окренута Истоку. Масовна култура је била највише под совјетским утицајем. Амерички филмови, џез, и већи део западне културе сматрани су непожељним и политички неприхватљивим. После сукоба са Совјетским Савезом 1948. године дошло је до промена у политичком животу СФРЈ и до све већег окретања ка Западу, што се одразило и на културни живот. Западни утицаји су постали све присутнији у музици, моди, на филму, у свакодневном животу, чиме је Југославија постала специфична држава са социјалистичком праксом и прозападном масовном културом.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ РАДИОНИЦЕ

Идеја радионице: Да се ученицима прикаже окретање СФРЈ од Истока ка Западу на примеру масовне културе; Да се кроз рад са различитим врстама историјских извора развија критичко мишљење ученика.

Претпостављена знања: савладано градиво из политичке и културне историје СФРЈ и из историје Хладног рата (покривено у плановима и програмима наставе историје и у уџбеницима)

ИСХОДИ

На крају радионице, ученик ће:
· разумети како и колико су промене у политичком животу утицале на масовну културу
· разумети специфичност положаја Југославије између Истока и Запада на примеру масовне културе
· бити у стању да развије критички однос према различитим историјским изворима

ЦИЉ

Циљ радионице је да се покаже како су промене у политичком животу утицале на масовну културу и како је Југославија после сукоба са Совјетским Савезом 1948 г. имала специфичан положај између Истока и Запада.

ТОК РАДИОНИЦЕ

1. Припрема за час (унапред)
2. Уводно излагање наставника о масовној култури у Југославији 1945–1990 и вези са кључним политичким догађајима (сукоб са СССР-ом) и давање упутства за рад - 5 мин.
3. Рад у групама ученика (на подељеном материјалу) - 15 мин.
4. Презентација резултата рада и дискусија ученика уз медијацију наставника - 15 мин.
5. Интеграција – заједнички рад ученика и наставника - 10 мин.

45 минута

Инструкција: Ученици се деле на три групе. Свака група добија изворе. Прва група извора за **филм** показује до каквих је промена дошло у односу на амерички филм и како се мењала тематика домаћег филма. Група извора за **музику** показује како се мењао однос државе и друштва према џезу и рокенролу, и како је музички живот после 1948. све више био под утицајем Запада. Последња група извора за **моду** показује промене у моди у послератном периоду и све веће западне утицаје. Задатак ученика је да на основу анализе историјских извора одговоре на кључна питања везана за филм, музику и моду. Резултати се приказују на флип чарту (тезе, аргументи). На крају свака група приказује резултате. Следи завршна дискусија и одговор на кључно питање *Како се Југославија окретала од Истока ка Западу на примеру масовне културе?*

ДЕО ЗА УЧЕНИКЕ

Контекстуализација: После Другог светског рата, у новом друштвено-политичком систему, Југославија је била окренута Истоку. Масовна култура је била највише под совјетским утицајем. Амерички филмови, џез, и већи део западне културе сматрани су непожељним и политички неприхватљивим. После сукоба са Совјетским Савезом 1948. године дошло је до промена у политичком животу СФРЈ и до све већег окретања ка Западу, што се одразило и на културни живот. Западни утицаји су постали све присутнији у музици, моди, на филму, у свакодневном животу, чиме је Југославија постала специфична држава са социјалистичком праксом и прозападном масовном културом.

ИЗВОРИ ЗА I ГРУПУ	**ФИЛМ**

Како се сукоб са СССР-ом одразио на однос филмске публике и власти према филму?

РАДОВАН ЗОГОВИЋ НА ПЕТОМ КОНГРЕСУ КПЈ, 1948:

У борби против западноевропске и америчке декадентне и реакционарне умјетности, против њеног утицаја у нашој земљи, нарочиту пажњу треба посветити америчком реакционарном и декадентном филму. ... Тај страшни и разорни холивудски опијум, има данас, у ери заоштравања социјалних сукоба у САД и другим капиталистичким земљама неодложни и првостепени задатак да скрене пажњу и свијест људи са социјалних проблема на проблеме психопатолошке, да свијест људи отрује, загуши или зачара сценама смрти, убиства, кошмара, привиђења, порнографије и домаће идиле, да у људима одгаја зоолошка расположења, атавистичке инстинкте, дивљење злочину и злочинцима, страст према гангстерским доживљајима. И зато ми потив америчког реакционарног и декадентног филма морамо употријебити своја најоштрија средства критике и детронизације.

Пети конгрес КПЈ. Стенографске белешке, Београд 1948, стр. 495.

ТИТО И ЈОВАНКА У ДРУШТВУ ВЕЛИКИХ ХОЛИВУДСКИХ ЗВЕЗДА ЕЛИЗАБЕТ ТЕЈЛОР И РИЧАРДА БАРТОНА, 1. VIII 1971.

Ричард Бартон играо је Тита у филму *Сутјеска* (1971).



Архив Јосипа Броза Тита, К468/71

1. **Упореди ова два извора. Како тумачиш разлике у односу према холивудским филмовима?**
2. **Шта мислиш да је довело до тих промена?**

ОД ПУШКЕ ДО САКСОФОНА (Промена тематике југословенских филмова)



Славица, р. Вјекослав Афрић 1947.





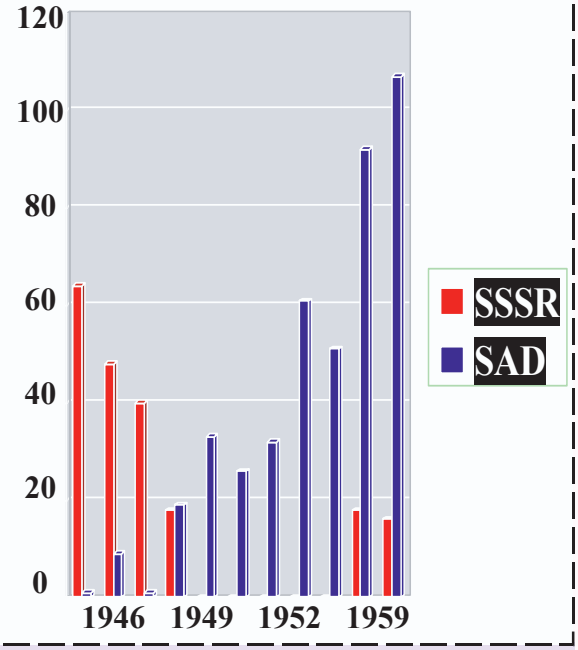
Суботом увече, р. Владимир Погачић 1957.

1. **Шта, на основу иконографије, можеш да судиш о темама југословенског филма крајем 1940-тих и крајем 1950-тих?**
2. **Шта нам говоре те промене?**

ПРЕГЛЕД ПОСЛЕРАТНОГ УВОЗА ФИЛМОВА ИЗ САД-а и СССР-а 1944–1956.

Биоскопи препуни западних филмова, чинили су још једну од особености југословенског друштвеног живота. Појављују се средином педесетих година тврдње да Југославија чак увози више филмова од Француске (200 према 132), иако Француска има пет пута више биоскопа. У то време драстична је разлика између биоскопских репертоара Југославије и источне Европе.

Предраг Ј. Марковић, *Београд између Истока и Запада 1948–1965*, Београд 1996, стр. 449.



1. Које године престају да се увозе и емитују совјетски филмови у Југославији и зашто?
2. Чији филмови замењују совјетске 1950-их година у југословенским биоскопима?

РЕПЕРТОАР САРАЈЕВСКИХ БИОСКОПА

Репертоар сарајевских биоскопа из 1946. године

„Партизан" - Данас премијера совјетског филма **„ПОБЈЕДА НАД ЈАПАНОМ"**. Почетак у 6 и 8 сати, а недељом у 4,6 и 8 сати

„Дубровник" приказује величанствени совјетски филм у природним бојама **„КАМЕНИ ЦВИЈЕТ"**. Почетак у 4, 6 и 8 сати.

„Романија" - премијера великог совјетског филма **„МАСКАРАДА"** по књижевном дјелу Љермонтова. Почетак 6 и 8 сати.

„Дрина" приказује велики совјетски филм **„БЈЕЛИ СЕ ЈЕДРО УСАМЉЕНО"** . Почетак у 6 и 8 сати. Недељом у 4, 6 и 8 сати.

„Радник" приказује амерички филм **„ОНИ СА ДНА ЖИВОТА".** Почетак у 6 и 8 сати.

Репертоар сарајевских биоскопа из 1949. године

„Дубровник" приказује премијеру америчког умјетничког филма **„ИЗГУБЉЕНИ ИЗЛЕТ"** Почетак у 8 сати.

„Романија" приказује премијеру америчког умјетничког филма **„ЗИМСКО ДОБА"** Почетак у 8 сати.

„Партизан" приказује аустријски умјетнички филм **„ДЈЕЧАЦИ ИЗ ПРАТЕРА"** Почетак у 5, 7 и 9 сати, а недељом 1 и 3 сата.

„Радник" приказује премијеру америчког умјетничког филма **„ИЗГУБЉЕНИ ИЗЛЕТ".** Почетак у 3, 5, 7 и 9 сати.

„Тесла" приказује совјетски умјетнички филм **„ВОЈНИК АЛЕКСАНДАР МАТРОСОВ".** Почетак у 4, 6 и 8 сати.

Анализирај биоскопски репертоар 1946. и 1949. Како тумачиш промене?

ИЗВОРИ ЗА II ГРУПУ	JAZZ, ROCK и POP

Како се мењао однос према џезу и забавној музици?
Како је текао продор западних утицаја у музици?

ЏЕЗ У ЈУГОСЛАВИЈИ

Власт и џез

Бојан Адамич, наш прослављени музичар, композитор и диригент, говорио је: "Један од разлога што сам отишао у партизане био је тај да могу слободно свирати џез". Џез је под Хитлером био забрањен, а сад је, ево, дошла слобода... Е, није него! Хоћеш да свираш? Ово ти је програм па вјежбај: најпре "Козара" Оскара Данона, затим ред борбених песама, онда музика за игру, па "Тјомнаја ноч" за крај. Џез? Ни случајно. Творевина Запада, он је разуме се, био декадентан и реакционаран." (…)

"Милован Ђилас био је тада звезда Агитпропа, институције која би се најбоље могла објаснити као некакав комитет за диктатуру идеолошке пропаганде. Године 1947. популарни демократа Ђилас исписао је овакав закон о џезу: "Америка је наш заклети непријатељ, а џез као његов продукт, такође" Дакле, другови, или ћете се уразумити, или – робија!" (…)



Џез звезда Ела Фицџералд на концерту у Београду, 21. II 1961.

Дарко Краљић има овакво искуство: "Бављење таквом музиком, подразумевао је разне непријатности, чак и хапшење које сам доживео. Једном смо нас неколицина били у Америчкој читаоници и слушали плоче. Када смо изашли напоље, чекала нас је "марица" и све су нас стрпали у затвор, одржали нам неколико говора и – после неколико сати све нас пустили". Мада су џезери добили своје удружење већ 1953, на практичну легализацију статуса морали су да сачекају још мало. Свануло им је тек када је Ђилас "забрљао" 1954. и изгубио право гласа..."

Душан Весић, Јосип Броз и Rock'n'Roll, *Pop rock*, Београд, бр. 148, VIII, 16. мај 1990.

„Раскид са Стаљином означио је поновно признање џеза и шлагера. Одмах је могло слободније да се свира, чак је било пожељно да се чује америчка музика. Међутим, идеолошке стеге биле су врло круте, па се овај западњачки вентил врло брзо затворио: "Сви они који су свирали џез и забавну музику били су, знало се, на некаквој 'црној листи'. Пасош сам, рецимо, добио тек 1957. године, јер је Тамо Где Треба уписано да свирам џез – и пасош је за мене постао мислена именица. Колико знам, све моје колеге имале су сличну судбину."

Предраг Ивановић Шимпа, џез музичар

„Било је и политичких проблема због свирања овакве музике. Сећам се, после рата, поред Друге мушке гимназије, свирали смо у једном фином бетонираном дворишту, и усред аргентинског танга, скочи човек у униформи и поче да виче: 'Другови, ми нећемо американијаду! Хоћемо нашу музику! Комунистичку!' Публика ћути, не реагује, и ми наставимо – танго... Недавно ме у граду сретне један од утицајних послератних функционера и каже: 'Боже, Спасо, гледали смо на вас као на државног непријатеља, а сад тек схватам да сте заслужили све колајне и ордење, јер сте се борили за праву музику".

Спаса Милутиновић, џез музичар

Петар Луковић, *Боља прошлост. Призори из музичког живота Југославије 1940–1989*, Београд 1989, стр. 11, 20.

1. Када и како се мења однос власти према џезу и зашто?
2. Шта нам говоре те промене?
3. Како тумачиш гостовања највећих америчких џез звезда у Југославији?

ИНТЕРВЈУ СА ПРВИМ УРЕДНИКОМ *ЏУБОКСА*:

Да ли је било политичких притисака на уредништво Џубокса?

Само је после првог броја дошло до мањег притиска. У редакцији је постојала дилема да ли да на насловној страници првог броја буду Битлси или Ролингстонси. Превагу је однела одлука да прво буду Ролингстонси, а на насловној страници другог броја Битлси. Тада је послат човек из Градског комитета који је тражио састанак редакције да види шта се ради, и да нам саветује да се поведе рачуна, да не испадне „да смо нечија агентура". Иако ништа није директно захтевано, направили смо компромис да на насловној страници другог броја буде белгијски певач Адамо, а да Битлси буду на насловној страни трећег броја. Све у свему, није било притисака, требало је само водити рачуна да лист не буде „гласноговорник" Запада, него да буде мало и другог.

Да ли се очекивало од вас да будете члан партије?

Не. У мојој породици се славила слава, па кад су ми предложили да ме учлане у Партију, ја сам рекао да нећу, да славим Светог Николу. Тада сам већ био првак Југославије у шаху и репрезентативац, имао Титово одликовање и то је покривало моју подобност. После кад сам почео са рокенролом, почело је да се поставља питање да ли сам плаћеник CIA, али су моје колеге гарантовале да нисам. Уређивао сам *Џубокс* без чланства у Партији, нико ме то није питао, систем је био либералан.

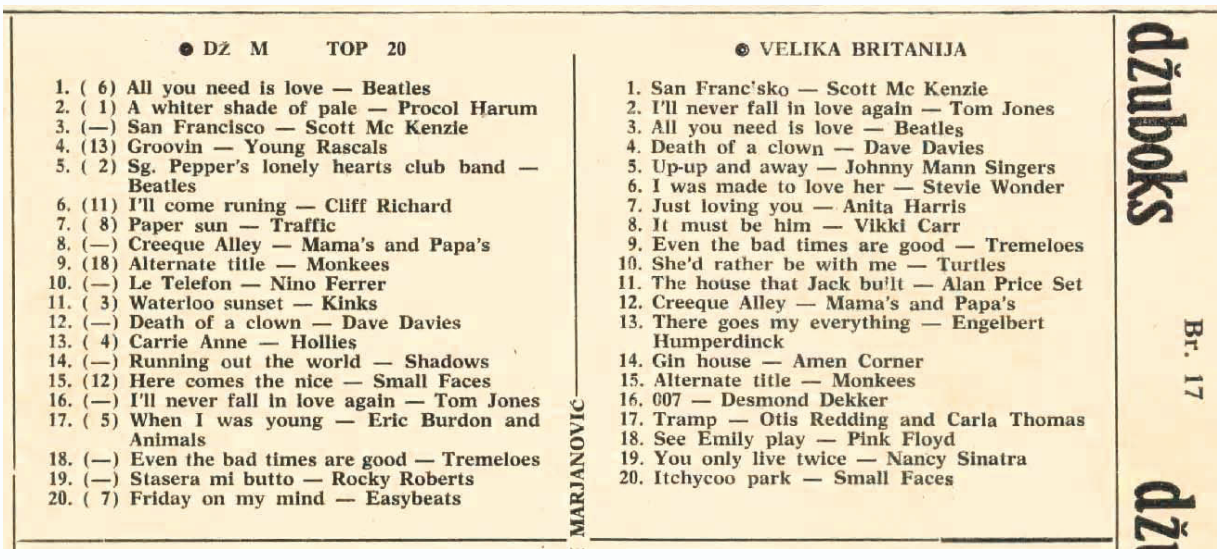


The Rolling Stones на насловној страни првог броја *Џубокса*, 3. мај 1966.

Део интервјуа са Николом Караклајићем, шаховским велемајстором, новинаром, аутором прве радио реконрол емисије „Састанак у 9.05" и првим уредником Џубокса, 23. март 2007.

1. Ко су нови јунаци југословенске омладине?
2. Шта мислите како и зашто је било могуће да дође до овакве промене?
3. На основу интервјуа са првим уредником *Џубокса*, шта мислиш, да ли је било политичких притисака и какав је био однос режима према рокенролу?

ДОМАЋЕ И СТРАНЕ МУЗИЧКЕ ТОП ЛИСТЕ



● DŽ M TOP 20

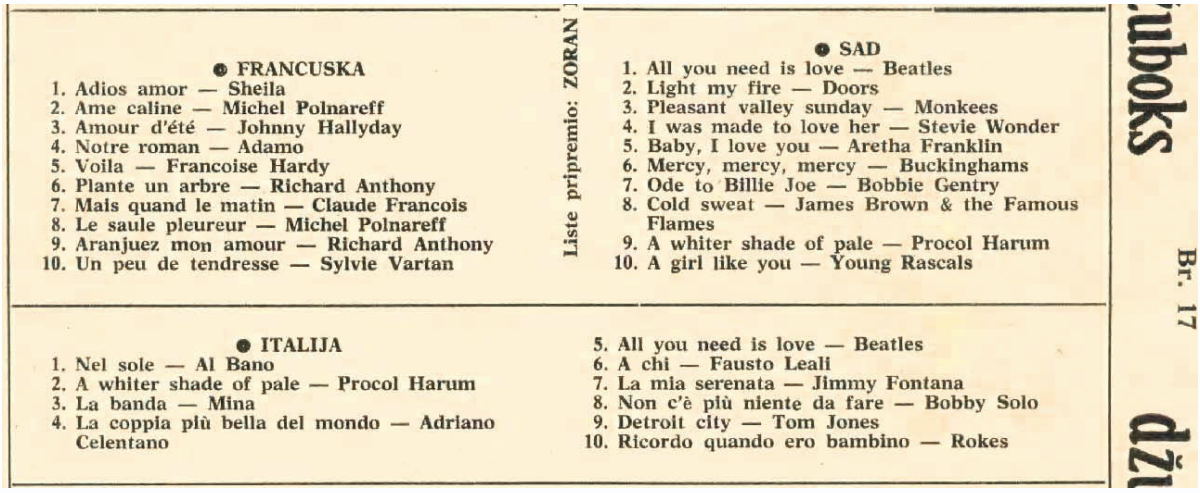
1. (6) All you need is love — Beatles
2. (1) A whiter shade of pale — Procol Harum
3. (—) San Francisco — Scott Mc Kenzie
4. (13) Groovin — Young Rascals
5. (2) Sg. Pepper's lonely hearts club band — Beatles
6. (11) I'll come runing — Cliff Richard
7. (8) Paper sun — Traffic
8. (—) Creeque Alley — Mama's and Papa's
9. (18) Alternate title — Monkees
10. (—) Le Telefon — Nino Ferrer
11. (3) Waterloo sunset — Kinks
12. (—) Death of a clown — Dave Davies
13. (4) Carrie Anne — Hollies
14. (—) Running out the world — Shadows
15. (12) Here comes the nice — Small Faces
16. (—) I'll never fall in love again — Tom Jones
17. (5) When I was young — Eric Burdon and Animals
18. (—) Even the bad times are good — Tremeloes
19. (—) Stasera mi butto — Rocky Roberts
20. (7) Friday on my mind — Easybeats

MARJANOVIĆ

● VELIKA BRITANIJA

1. San Franc'sko — Scott Mc Kenzie
2. I'll never fall in love again — Tom Jones
3. All you need is love — Beatles
4. Death of a clown — Dave Davies
5. Up-up and away — Johnny Mann Singers
6. I was made to love her — Stevie Wonder
7. Just loving you — Anita Harris
8. It must be him — Vikki Carr
9. Even the bad times are good — Tremeloes
10. She'd rather be with me — Turtles
11. The house that Jack bu'lt — Alan Price Set
12. Creeque Alley — Mama's and Papa's
13. There goes my everything — Engelbert Humperdinck
14. Gin house — Amen Corner
15. Alternate title — Monkees
16. 007 — Desmond Dekker
17. Tramp — Otis Redding and Carla Thomas
18. See Emily play — Pink Floyd
19. You only live twice — Nancy Sinatra
20. Itchycoo park — Small Faces

džuboks Br. 17



● FRANCUSKA
1. Adios amor — Sheila
2. Ame caline — Michel Polnareff
3. Amour d'été — Johnny Hallyday
4. Notre roman — Adamo
5. Voila — Francoise Hardy
6. Plante un arbre — Richard Anthony
7. Mais quand le matin — Claude Francois
8. Le saule pleureur — Michel Polnareff
9. Aranjuez mon amour — Richard Anthony
10. Un peu de tendresse — Sylvie Vartan

Liste pripremio: ZORAN

● SAD
1. All you need is love — Beatles
2. Light my fire — Doors
3. Pleasant valley sunday — Monkees
4. I was made to love her — Stevie Wonder
5. Baby, I love you — Aretha Franklin
6. Mercy, mercy, mercy — Buckinghams
7. Ode to Billie Joe — Bobbie Gentry
8. Cold sweat — James Brown & the Famous Flames
9. A whiter shade of pale — Procol Harum
10. A girl like you — Young Rascals

● ITALIJA
1. Nel sole — Al Bano
2. A whiter shade of pale — Procol Harum
3. La banda — Mina
4. La coppia più bella del mondo — Adriano Celentano
5. All you need is love — Beatles
6. A chi — Fausto Leali
7. La mia serenata — Jimmy Fontana
8. Non c'è più niente da fare — Bobby Solo
9. Detroit city — Tom Jones
10. Ricordo quando ero bambino — Rokes

Br. 17

1. Поред своје топ-листе, Џубокс је пратио и светске топ-листе.
2. О којим земљама се радило и шта нам говори тај податак?

ЕВРОВИЗИЈА

Такмичење за Песму Евровизије (данас Eurosong) одржава се од 1956. године. Југославија на овом такмичењу учествује од 1961. године.

ЗЕМЉА	ПЕСМА	ИЗВОЂАЧ
Шпанија	*Estando Contigo*	Conchita Bautista
Монако	*Allons, Allons, Les Enfants*	Colette Deréal
Аустрија	*Sehnsucht*	Jimmy Makulis
Финска	*Valoa Ikkunassa*	Laila Kinnunen
Југославија	*Neke Davne Zvezde*	Ljiljana Petrović
Холандија	*Wat Een Dag*	Greetje Kauffeld
Шведска	*April, April*	Lill-Babs
Немачка	*Einmal Sehen Wir Uns Wieder*	Lale Andersen
Француска	*Printemps*	Jean-Paul Mauric
Швајцарска	*Nous Aurons Demain*	Franca Di Rienzo
Белгија	*September, Gouden Roos*	Bob Benny
Норвешка	*Sommer I Palma*	Nora Brockstedt
Данска	*Angelique*	Dario Campeotto
Луксембург	*Nous Les Amoureux*	Jean-Claude Pascal
В. Британија	*Are You Sure?*	The Allisons
Италија	*Al Di Là*	Betty Curtis

Мађарска
1994 *Kinek Mondjam El Vétkeimet* Friderika
Пољска
1994 *To Nie Ja!* Eduta Górniak
Румунија
1994 *Dincolo de Nori* Dan Bittman
Русија
1994 *Vetsjnuk Strannik* Youddiph
Албанија
2004 *The Image of You* Anjeza Shaini
Бугарска
2005 *Lorraine* Kaffe

1. Анализирај списак учесника 1961. године, када је на овом такмичењу први пут учествовала Југославија.
2. Шта он говори о положају Југославије у Европи за време Хладног рата?
3. Упореди списак учесника са мапом земаља "народне демократије" од 1945–1965.
4. Упореди годину учешћа Југославије на Песми Евровизије са првим годинама учешћа земаља чланица Источног блока. Како то објашњаваш?

ИЗВОРИ ЗА III ГРУПУ | МОДА

Како се мењала мода у Југославији и шта је све утицало на промене модних трендова? Шта карактерише послератну моду, а шта моду 1960-тих година?

ПОСЛЕРАТНА МОДА

Пошто су послератне године у Југославији биле обележене несташицом основних животних намирница, југословенска мода била је сведена само на најнужније предмете за одевање који су често били лишени естетских вредности. Следовање одеће и обуће се обезбеђивало системом „тачкица" које нису ни изблиза могле да подмире потребе за најосновнијим одевним предметима. Када је систем „тачкица" укинут 1951. године роба се нашла у слободној продаји. Први модни „хит" након пуштања одевних предмета у слободну продају били су кишни мантили од пластичне масе.

После рата, најгоре је било с обућом. Постоји податак да су локална партијска руководства, после рата, указивала на проблем девојака које не могу да се удају, јер не могу босе да одлазе на сеоске вашаре и славе. Колико су ципеле биле на цени, показује пример једног огласа са краја 1948: студент који је изгубио леву ципелу у трамвају, нуди награду налазачу.

П. Марковић, *Београд између Истока и Запада 1948-1965,* Београд 1996, стр. 309, 312.



"Фрајер" и "фрајерка"
ЈЕЖ, 8. фебруар 1947.

„Тада смо сви куповали на тачкице. Свако би добио одређени број тачкица које може да потроши на храну, пиће, одело... Најмање се наравно трошило на одело, јер се живело доста тешко. Сви су били сиромашни у годинама после рата."

Наталија Одановић, интервју са Станиславом Радуловић, рођеном 1932 године, вођен 3. априла 2007. (Наталија Одановић, *Са друге стране модних часописа*, III награда на наградном конкурсу за ученике средњих школа Сусрети с прошлошћу 2006/2007 -„Женска страна историје")

„Практична мати искористиће сваки комад цица, платна или које друге тканине да направи једну од оних лепих спретно комбинованих хаљиница за своју девојчицу".

Жена данас, бр. 60, Београд 1949.

„Од 4 метра тканине коју смо купили на тачкице можемо сашити ову лепу хаљину. Вјештим уклапањем и полагањем кројева, користићемо и најмањи део тканине, као што цртеж показује."

Жена данас, бр. 60, Београд 1949.

„Све смо ми обично навикле да када видимо неки леп цртеж хаљине, капутића, блузе итд. зажалимо што немамо материјала да тако исто ми направимо. Међутим, кад нешто лепо и укусно видимо, тражиле смо међу хаљинама које су нам окрађале, стесниле се или се местимично оштетиле, неку од које би тако спретно направили баш ту ствар која нам се јако свиђа".

Наталија Одаловић, интервју са Олгом Гајић, рођеном 1930, вођен 3. априла 2007. у Београду.

1. Какав је био однос према одевању и шта су жене могле себи да приуште одмах после рата?

МОДНИ ТРЕНДОВИ



Базар, 15. децембар 1965.

1. Који се модни образац нудио Југословенкама?
2. Шта мислите, да ли се разликовала од жене са Запада?
3. Шта мислите, да ли је ова мода била доступна свим женама у Југославији?
4. Упореди ове слике са фотографијама из породичног албума.

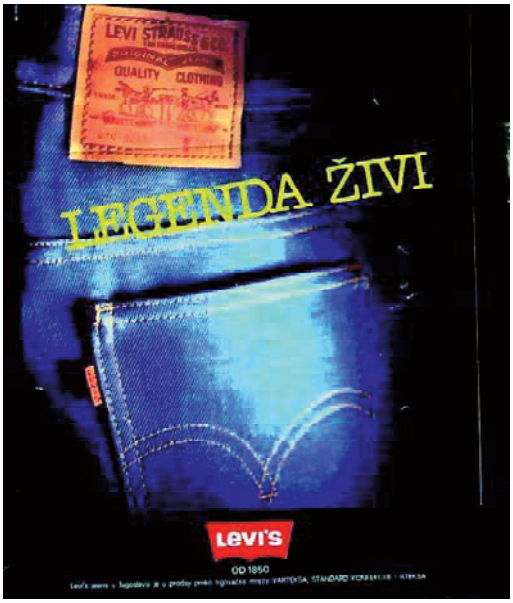
ФАРМЕРКЕ

Све је видљивију утицај модних стилова са Запада, пре свега, из Италије. (...) Фармерице постају нарочито тражени део градеробе. Симбол су страшног фрајера, авантуристе и "џека". Пожељно је да су Lee или Levi Strauss. Набављане су из Италије или из бољих комисионих радњи. Представљале су статусни симбол. Носи се "тарзан" фризура, коју након филма *Трамвај звани жеља* смењује "брандонка".

Интервју са Слободаном Зонићем, Душаном Бандићем и Миомиром Радевићем, Ивана Лучић-Тодосић, *Од трокинга до твиста. Игранке у Београду 1945–1963*, Београд 2002, стр. 116.

„Де, фрајери сад нек' престане ларма
треба да се реше ствар врло хитне
Наше панталоне, плаве, типа 'фарма'
Са седам џепова и три'ест две нитне
Већ се свуда носе. То је просто беда!
Ко их све не носи – више нема реда..."

Јеж, 2. април 1956.



1. Зашто су фармерке биле статусни симбол и шта је значило ношење фармерки?

САЈМОВИ МОДЕ И РЕВИЈЕ 1960-ТИХ

На сајмовима моде главни креатори су били кројачи-моделари. За мушка одела неприкосновен је био Пера Крнетић из "Клуза", а једну од првих Златних кошута добила је бивша партизанка, после способна политичарка, Смиља Ташић. У текстилну индустрију спадало је и кад би се пар шнајдерки са својим "сингерицама" уортачило у напуштеној магази и шиле све од јастучница до мушких гаћа. Ипак, наше сајамске хале већ тада су угошћавале најчувеније светске фирме "Диор", "Карден", "Сен Лоран", "Пако Рабан", "Унгаро", "Ланвен". Прве модне ревије посматрало је редовно по неколико хиљада људи, а милиција је стално била присиљена да одржава ред.

Миломир Марић, *Деца комунизма,* Београд 1987, стр. 418.



Јованка Броз (у средини) и Марија Кадар* (десно) на модној ревији,

*Марија Кадар је била супруга мађарског комунистичког вође Јаноша Кадара.

27. април 1974, Архив Јосипа Броза Тита, К546/159

1. Зашто су модне ревије изазивале толику пажњу у то време?
2. Коме су све биле намењене?
3. Одакле долазе модни трендови?
4. Зашто је организована модна ревија за супругу мађарског председника?

Радина Вучетић

ИЗМЕЂУ ПОДРШКЕ И ПОБУНЕ

Колико је идеологија била присутна у масовној култури и да ли је било слободе уметничког стварања?

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

У југословенском идеологизованом друштву, уметност је имала веома важну улогу. С једне стране, Партија је прокламовала слободу стваралаштва и интернационализам у култури, а с друге, идеолошке комисије су доносиле одлуке о забранама, најчешће без писмених доказа и јавних докумената. У таквој ситуацији, велики број уметника је стајао уз режим и величао Тита, Партију, братство и и јединство и тековине НОБ-а, али је било и оних који су се храбро борили за слободу уметничког израза. Временом је побуна у уметности, нарочито у популарној музици и на филму, постајала све видљивија, што говори о одређеном степену либерализације југословенског друштва.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ РАДИОНИЦЕ

Идеја радионице: Да се ученицима покаже како је и колико идеологија била присутна у масовној култури у СФРЈ, као и да се покаже да је временом дошло до либерализације система и попуштања стега.

Да се кроз рад са различитим врстама историјских извора развија критичко мишљење ученика.

Претпостављена знања: савладано градиво из политичке и културне историје СФРЈ и из историје Хладног рата (покривено у плановима и програмима наставе историје и у уџбеницима)

ИСХОДИ

На крају радионице, ученик ће:

· разумети како и колико је идеологија утицала на масовну културу

· разумети процес либерализације у идеологизованом друштву

· бити у стању да развије критички однос према различитим историјским изворима

ЦИЉ

Циљ радионице је да се покаже како су политика и идеологија утицали на масовну културу.

ТОК РАДИОНИЦЕ

1. Припрема за час (унапред)
2. Уводно излагање наставника о коришћењу масовне културе као инструмента идеологије у Југославији 1945–1990. и њеној демократизацији и давање упутства за рад - 5 мин.
3. Рад у групама ученика (на подељеном материјалу) - 15 мин.
4. Презентација резултата рада и дискусија ученика уз медијацију наставника - 15 мин.
5. Интеграција – заједнички рад ученика и наставника - 10 мин.

90 минута

Инструкција: Ученици се деле на четири групе. Свака група добија изворе. Ученицима се нуде четири групе извора – две за музику и две за филм. Прва група извора за **музику** показује да су водеће естрадне звезде певале патриотске песме, док друга група извора показује да се од краја 1970-тих година јавља побуна појединих музичара против система и општеприхваћених вредности. Прва група извора за **филм** показује популарност партизанских и ратних филмова и постојање цензуре, док друга група извора за филм показује појаву нових тема у југословенској кинематографији и либерализацију домаћег филма. Задатак ученика је да на основу анализе извора одговоре на кључна питања (музика и филм). Резултат се приказује на флип-чарту (тезе, аргументи). На крају свака група приказује резултате. Следи завршна дискусија и покушај давања одговора на кључно питање *Колико је идеологија била присутна у масовној култури и да ли је било слободе уметничког стварања?*

ДЕО ЗА УЧЕНИКЕ

Контекстуализација

У СФРЈ утицај идеологије је био присутан у свим сегментима живота. Партија је посвећивала велику пажњу култури. Велики број уметника је одговарао партијским захтевима и стварао "политички подобну" уметност. Међутим, с друге стране, постојали су и уметници дисиденти и уметници који су кроз своја дела критиковали постојећи систем и општеприхваћене вредности, што је нарочито постало присутно од краја 1960-тих година, када долази до одређеног степена либерализације културног живота.

ИЗВОРИ ЗА I ГРУПУ	МУЗИКА I (Естрадне звезде и идеологија)

Шта мислите, зашто су водеће звезде југословенске музике певале песме које величају Тита и државу? Како је све могла држава да утиче на музичке ствараоце?

ТИТО О МУЗИЦИ

"Хтио бих да кажем пар ријечи о томе како гледам на музику. Ја гледам на музику кроз њен хисторијски развој, она у разним епохама треба да буде различита, да одражава елементе тих разних епоха. Наше севдалинке и друге пјесме још увијек имају врло изразито тужан призвук, који је био разумљив за прошло вријеме ропства, кметства и тако даље. На том елементу не треба данас градити нашу музику. ... Музика коју данас стварате мора да буде одраз данашње стварности. ... Музика треба да буде разнолика – понекад волимо да слушамо озбиљну музику, други пут нешто весело, некад класичну музику, а некад народне пјесме – али, кад стварамо музику, треба да је стварамо на данашњој стварности, која је херојска и оптимистична. Нема никаквог разлога да у музици, иако нам је понекад у извјесном смислу и тешко, стварамо елементе песимизма, јер је перспектива наша јасна и оптимистичка."

Ј. Б. Тито, *Разговор са делегатима II конгреса Савеза музичара*, Београд, 12. мај 1953.

ЗВЕЗДЕ И ПАТРИОТИЗАМ

ЖИВЕЛА ЈУГОСЛАВИЈА

(Лепа Брена)

Кад погледам наше море
наше реке, наше горе
сву лепоту где сам рођена
и све што би рећи знала
у срцу сам записала
живела Југославија

Земљо мира, земљо Тита
земљо храбра, поносита
широм света о теби се зна
волимо те наша мати
нећемо те ником дати
живела Југославија

Ту је рођен маршал Тито
наше име поносито
к'о хероја цео свет га зна
благо земљи што га има
памтиће се вековима
живела Југославија



ЈУГОСЛОВЕНКА

(Лепа Брена)

Очи су ми море Јадранско
Косе су ми класје Панонско
Сестра ми је душа Словенска
Ја сам Југословенка



Лепа Брена

ДРУЖЕ ТИТО МИ ТИ СЕ КУНЕМО

(Здравко Чолић)

Године су прошле пуне мука,
Гинуло се за слободу нијемо,
Или с пјесмом умјесто јаука,
Друже Тито ми ти се кунемо.
Веселье се шири на све стране,
Сад слободно по земљи идемо,
Ал' велике памтићемо дане,
Друже Тито ми ти се кунемо.
Празник слази на улице наше,
У облаке да летимо смјело,
Наше пјесме зли нека се плаше,
Друже Тито ми ти се кунемо.



Здравко Чолић
као војник ЈНА 1978.

РАЧУНАЈТЕ НА НАС
(Ђорђе Балашевић)

У име свих нас из педесет и неке
за заклетву Титу ја спево сам стих.
Не спомињем прошлост ни битке далеке,
јер рођен сам тек после њих.
Ал' живот пред нама још битака скрива
и прети нам, прети, к'о дубоки вир.
Ја знам да нас чека још сто офанзива,
јер морамо чувати мир.
Рачунајте на нас.

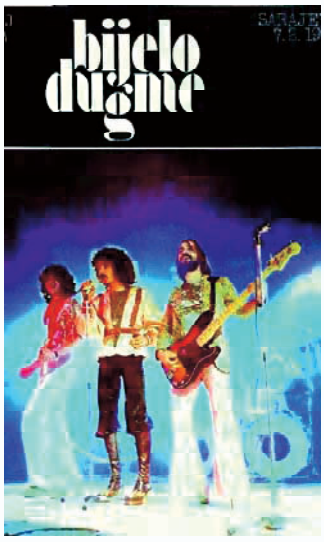


рефрен:
Сумњају неки да носи нас погрешан ток,
јер слушамо плоче и свирамо рок.
Ал' негде у нама је битака плам,
и кажем вам, шта добро знам:
рачунајте на нас.
У име свих нас из педесет и неке
за заклетву Титу сам спевала стих.
Не спомињем прошлост ни битке далеке,
јер рођена сам после њих.
У нама је судбина будућих дана
и неки се можда и плаше за њу.
Кроз вене нам протиче крв партизана,
и ми знамо зашто смо ту.
Рачунајте на нас.

1. Како тумачиш чињеницу да су водеће естрадне звезде бивше Југославије, певале патриотске песме које величају Тита и подстичу патриотска осећања?
2. На који начин је приказан Тито?
3. Које вредности се сугеришу у овим песмама?

ИНТЕРВЈУ СА ГОРАНОМ БРЕГОВИЋЕМ, 1989:

У спикама око политике, врло ретко се помиње да си једне нове године, с "Бијелим дугметом" свирао пред Титом, у Загребу?
То ми је једно од најмучнијих искустава у животу. То је било по изласку плоче "Тако ти је мала моја када љуби Босанац" кад смо имали заказан концерт у Хали спортова у Новом Београду. Требало је да у новогодишњој ноћи промовишемо плочу, све карте су биле распродате.... Недељу дана прије Нове године јавио се Кабинет Председника Републике: друг Тито би желио да нас чује. Искрено речено, ми смо се обрадовали, јер је Тито био фаца на коју сам се увијек фурао. Концерт је требало одржати у ХНК(Хрватско Народно Казалиште) у Загребу, и ми смо, природно, отказали ово у Београду. Дошли смо у тај ХНК, гдје су нас једно хиљаду пута претресли. У програму је, поред "Бијелог дугмета", учествовала опера и балет ХНК. ... Били смо таман на бини, кад су у дворану ушли Тито, Јованка, покојни Џемал Биједић и његова Раза... На једно осмом такту наше свирке, свукли су нас са бине. Тако сам ја, све у свему, Титу свирао непуних двадесетак секунди.



Шта се догодило?
Одједном је организатора ухватила паника да је то бука, да је то грозно.
Неко је пресудио да је све то језиво. Све су погасили. Искључили појачала, свукли нас одозго...

Петар Луковић, *Боља прошлост. Призори из музичког живота Југославије 1940–1989,* Београд 1989, стр. 310–311.

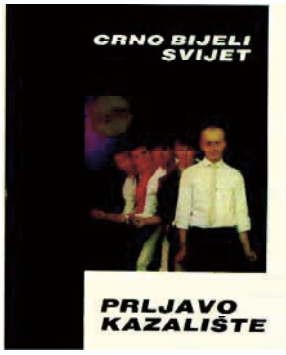
1. Шта овај текст говори о односу Горана Бреговића према Титу, и Тита према rock'n'roll музици?
2. Шта мислиш, због чега су водеће звезде посвећивале песме Титу?

ИЗВОРИ ЗА II ГРУПУ | МУЗИКА II (ПОБУНА)

Како објашњавате појаву побуне и алтернативних музичких праваца у југословенској музици? Покушајте да објасните бунт нових генерација.

НОВИ ВАЛ У ХРВАТСКОЈ

Црно-бијели свијет
Моје име је Даворин Боговић
А ово све око мене, то је црно-бијели свијет
Црно-бијели свијет,
Црно-бијели свијет,
Црно-бијели телевизори
Ретки ноћни трамваји
Моја бијела дјевојка
Увозни ексклузивни програми
Мама, тата, пас и кравата.



Прљаво казалиште, ЛП „Црно бијели свијет", 1980.

1. **Које догађаје набраја аутор песме?**
2. **Је ли ироничан или стварно срећан?**

НОВИ ТАЛАС У СРБИЈИ

Мали човек жели преко црте,
преко црте жели али не сме
њега муче прописане норме
преко црте његово је место!

Шарло Акробата

А ја кажем а,
А где је Америка
Итд.

Идоли

Моје су небо везали жицом
по моме мозгу цртају шеме
желе још једну копију своју
да њоме врате нестало време
ал' не дам своје ја идеале
и јешћу снове уместо хлеба
ја своју срећу носим са собом
она је парче слободног неба

Електрични оргазам



1. **Које теме заокупљају младе ауторе 1980-тих?**
2. **Која је порука текстова?**

NEW PRIMITIVES У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

У јесен 1984. године Пушење полази на турнеју по земљи. Публика их прихвата, али критика им замера недовољну инструменталну поткованост. Септембра исте године, два пута пуне СКЦ *(Студентски културни центар)*, а већ 4. новембра распродају новобеоградску Халу спортова. Будући да се све више баве сатиром, први озбиљнији проблем су имали 27. новембра 1984. године после концерта у Ријеци. Како им се покварило појачало марке "Marshall", Карајлић је рекао "црко маршал, мислим на појачало", публика се насмејала и штос је брзо заборављен. Али не и код будних чувара тековина револуције. По новинама је кренула хајка на групу због вређања друга и маршала Тита, концерти су им отказивани, а Карајлић и остали позивани су на одговорност. Полузванично их скидају са радијских и телевизијских програма, а самоиницијативно престају да снимају "Топ листу надреалиста", иако исте године на фестивалу радија у Охриду добијају награду за текст. Разни форуми, као што су СУБНОР (*Савез удружења бораца Народноослободилачког рата),* савези социјалистичке омладине из читаве земље дају саопштења у којима осуђују понашање чланова групе и слажу се са забранама њихових концерата."

1. **Шта на основу текста мислиш о слободи изражавања?**
2. **Како тумачиш снагу култа Ј. Б. Тита четири године после његове смрти?**

НЕДЈЕЉНИ КОМЕНТАР, Азра

Читам недјељни коментар који јасно каже:
„Тко не мисли овако тај клевеће и лаже!“
Људи без калибра и без идеје,
Уфуравају нам истине црно-бијеле,
Инвестиције су пробиле плафон, троше се кредити,
Свуда много параноје, сви су до грла у кризи,
А ми би хтјели да будемо центар свијета,
Кинески синдром за многа љета,
А ја, ја немам дара,
Забрањено да се одговара.
Шљакери данас живе као бубрег у лоју,
Нитко их не дира док стоички дрмају лозу,
Пензионери сједе мирно као птице на грани,
Рај за моју стару, врте се тобогани,
Свако мало неко се поспе пепелом по глави,
Опрезност изнад свега, буди паметан, стари,
А кај ти ту можеш, не буди луд,
Они буду тебе, Риста, равно на суд,
А ја, ја немам дара,
Забрањено да се одговара.
Моја мала није никад била у jumbo jetu,
Не пада јој на памет, она држи дијету,
Клинци зуре у ТВ и то по цијели дан,
Очи су им четвртасте као екран,
Ја се враћам кући рано, у пола шест,
На првом углу конфисцирам јогурте,
Ударац у главу ме брутално довлачи свијести,
Ако не слушаш, курвин сине, нећеш ни јести,
А ја, ја немам дара,
Забрањено да се одговара.

Недјељни коментар, Бранимир Johnny Штулић, албум „Равно до дна“ 1982.





Београдски панкер испред СКЦ-а, ране 1980-те.
Другом страном. Алманах новог таласа у СФРЈ, Београд 1983, стр. 44.

ЖЕЛИМ БИТИ ВОЈНИК

Сиве гаће
капа огледалце
у строју
браћа поносна
пушка
киша пада
дајем цијелог себе
не остаје ништа мени

Параф, ЛП „Излети”, 1981.
(Параф је био једна од првих југословенских панк група)

1. Како тумачиш прихватање алтернативних музичких праваца, у једној социјалистичкој земљи?
2. Коме и чему је све био упућен бунт младих генерација?

ИЗВОРИ ЗА III ГРУПУ	ФИЛМ: РАТНА ТЕМАТИКА И ЦЕНЗУРА

Како је филм коришћен као пропагандно средство?
Шта постојање цензуре говори о југословенском друштву 1945-1990?

ПРЕГЛЕД НАЈГЛЕДАНИЈИХ ФИЛМОВА У ЈУГОСЛАВИЈИ

1.	КОЗАРА		1962.		3,393.632
2.	КАПЕТАН ЛЕШИ		1960.		2,371.647
3.	ДЕСАНТ НА ДРВАР		1963.		2,071.284
4.	ЗАЈЕДНИЧКИ СТАН		1960.		1,856.309
5.	щ Ѧ Ȯ - ȩ ᴺ		1960.		1,710.990
6.			1958.		1,666.103
7.			1957.		1,621.487
8.			1962.		1,614.906
9.			1960.		1,571.012
10.			1960.		1,554.296

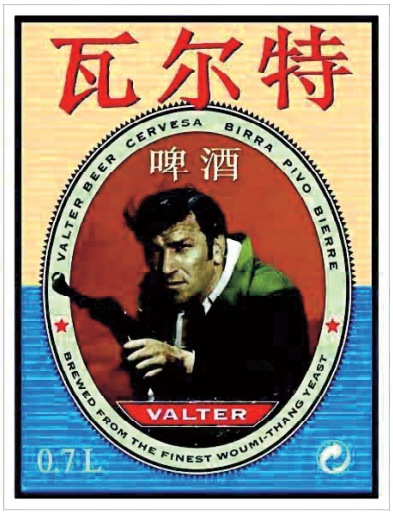
Производња 1957 – 1964. године

1. Који филмови су најгледанији у овом периоду?
2. Шта мислиш зашто?

ВАЛТЕР БРАНИ САРАЈЕВО

редитељ Хајрудин Крвавац 1972. године, производња “Босна филм”





Слика налепнице кинеског пива “Валтер”

Мада користи име народног хероја Валтера Перића, Валтер брани Сарајево наравно није филм о њему и није филм о „правом” Сарајеву. Романтизирана је то визија НОБ-а, револуционарног покрета у којем се кује братство и јединство наших народа и народности. Валтер је било и једно од илегалних имена Јосипа Броза. Звучна синтагма „Das ist Valter!” која се из филма пренијела у поп музику и даље у свакодневни говор, само је начин на који поп-културна митологија изражава низ еквиваленција: Тито-партизани-народ-револуција, то јест онај тако добро знани често непримјерено варирани слоган „Тито то смо сви ми”.

Дејан Кршић, WXW, Загреб, Work in Progress, Властито искуство, Београд 2004, 15.

1. Како тумачиш популарност партизанских филмова?
2. Какви узори су нуђени кроз филмове?

ЦЕНЗУРА

На основу члана 12. Основног закона о филму, инострани филмови се могу приказивати јавно само по одобрењу Савезне комисије за преглед филмова, а домаћи филмови само по одобрењу надлежне републичке комисије за преглед филмова. Комисија врши преглед иностраних филмова и филмова произведених у сарадњи са иностраним произвођачима филмова, и даје одобрење за јавно приказивање тих филмова. Комисија има најмање 25 чланова. Председника и чланове именује Секретаријат СИВ-а за просвету и културу.

Архив Југославије, Фонд Савезна комисија за преглед филмова (147), 1–218.

Не може се јавно приказивати филм:
а) чија је садржина уперена против друштвеног и државног уређења Југославије, против мира и пријатељства међу народностима или против човечности
б) чија садржина вређа част и углед народа Југославије или других народа
ц) чија садржина вређа јавни морал или штетно утиче на васпитање омладине.

Архив Југославије, Фонд Комисија за међународне културне везе (559), 642-76/69-3

БРОЈ ОДОБРЕНИХ И ЗАБРАЊЕНИХ СТРАНИХ ФИЛМОВА ОД СТРАНЕ САВЕЗНЕ КОМИСИЈЕ ЗА ПРЕГЛЕД ФИЛМОВА, 1955-1965.

Година	Број одобрених филмова	Број забрањених филмова
1955.	337	115
1956.	288	76
1957.	257	19
1958.	308	29
1959.	354	27
1960.	296	12
1961.	300	8
1962.	358	20
1963.	315	5
1964.	254	5
1965.	289	2

Архив Југославије, Фонд Савезна комисија за преглед филмова (147), Ф-2-3

1. На основу Закона о Цензури и броја забрањених страних филмова, шта мислиш о слободи стваралаштва и о питању слободе и демократије у Југославији?
2. Како тумачиш смањење броја забрањених филмова у периоду од једне деценије?

ИЗВОРИ ЗА IV ГРУПУ

ЦРНИ ТАЛАС И НОВЕ ТЕМЕ НА ФИЛМУ

Шта мислите, када и зашто се јављају нове теме у југословенском филму? Које теме највише заокупљају пажњу филмских уметника и зашто?

ФИЛМ 60-ИХ

Почетком шездесетих млади људи кренули су у корак са европским Новим таласом у филмској уметности. Почело је забраном, партијском и судском (*Град* тројице аутора: Павловић, Ракоњац, Бабац 1963), а завршило се судском запленом студентског филма *Пластични Исус* (1973) и трогодишњом робијом аутора Лазара Стојановића. ... Нови аутори више нису веровали у некакву доминантну идеолошку стварност, већ су радије заступали значај приватних митологија јунака (одбачених, губитника)... Указао се један неулепшан живот са периферије, један до тада невидљиви свет који живи у некаквом дворишту са једном чесмом за све станаре, људи који једу саламу из прекјучерашње *Политике*, свет превараната о којима је најупечатљивије проговорио Живојин Павловић у сада већ класичним делима *Буђење пацова* и *Кад будем мртав и бео*. ... Душан Макавејев је увео у наш филм поигравање политичким табуима (портрети Тита, Маркса и Енгелса који се мрешкају под ударима ветра)... Саша Петровић је у *Скупљачима перја* испричао забавну и сетну причу о Циганима, препродавцима гушчјег перја, о вечним љубавним издајама, о животу у блату. ... Када се видело да се филм *Рани радови* (наслов позајмљен од Маркса) Желимира Жилника поиграва најсветијим комунистичким идеалима, организовани су партијски семинари и седнице на којима је проглашен обрачун са нашим Црним филмом.

Милан Влајчић, *Отварање ка животу, скидање позлате, Београд шездесетих година XX века,* Београд 2003, стр. 196–198.





Кад будем мртав и бео (р. Живојин Павловић, 1967)



Скупљачи перја (р. Саша Петровић, 1967)

О ФИЛМОВИМА

Живојин Павловић (о филму *Град*): Дошло је до судског процеса филму *Град* на основу једне једине затворене пројекције – контролне пројекције. ... Давно је то било, пре 30 година, али чини ми се да није прошло ни петнаест дана до тренутка када је полиција дошла и запленила филм на основу пријаве продуцента. Један невиђени парадокс, јер је продуцент сам себи забранио филм Продуцент је био *Сутјеска филм* из Сарајева и тамо су направили праву представу са разним ексцесним изјавама да ће публика поцепати платно у знак протеста што се блати не знам ко и не знам шта. Ко год је видео тај филм, зна да су те три приче у равни било којих студенстких вежби из филмске режије.

Живојин Павловић (о филму *Заседа*): У јесен (после Пулског фестивала) идеолошка комисија ЦК СКЈ заседа, ту се формира појам "црног таласа" и за најмаркантнији, и изразито антикомунистички филм управо се проглашава Заседа. Продуцент се плаши да га пусти у биоскопску мрежу. Игран је само у Књажевцу, и имао је огромну посету јер је тамо сниман и игран је у Словенији.

Душан Макавејев (о филму *Парада*): Моја одлука да правим Параду била је везана за то што сам био незадовољан клишетираним причама, које су сваке године поново прављене. Знате оно: Први одред, Други одред, ударници, спортисти, пионири... Желео сам да коригујем тај званичан однос према паради, и то да га коригујем као неко ко верује у тај систем. Али, у том систему није било пријатно, јер је био пун неких идиотских ограничења. ... Цензори су сматрали да немам права да будем ироничан, да дам другачији приказ догађаја од онога како се он званично приказује. ... У доба Параде ја сам пронашао да је забрану потписао Ели Финци, који је био председник комисије. Отишао сам код њега и питао га зашто су ми забранили филм. Одговорио ми је да не могу терати спрдњу са даном међународног пролетеријата. Помињао је и оне печене прасиће које људи носе у филму. Међутим, није ми рекао зашто је филм забрањен.

Александар Саша Петровић (о филму *Дани*): Тада (1963) је донета одлука Удружења филмских произвођача Србије да мој филм Дани не сме да се приказује на интернационалним фестивалима и у иностранству. Образложење није дато, али је цела ствар почела говором Јосипа Броза у Железнику где је, без длаке на језику рекао да и у нашем филму има дела која доносе буржоаске идеје са Запада, декаденцију, итд. Наравно, то се директно односило на мој филм, и одмах после тога организоване су комисије, састанци, пре свега у ЦК Србије. ... После свих тих разговора, донета је одлука на нивоу произвођача и *Дани* су нестали.

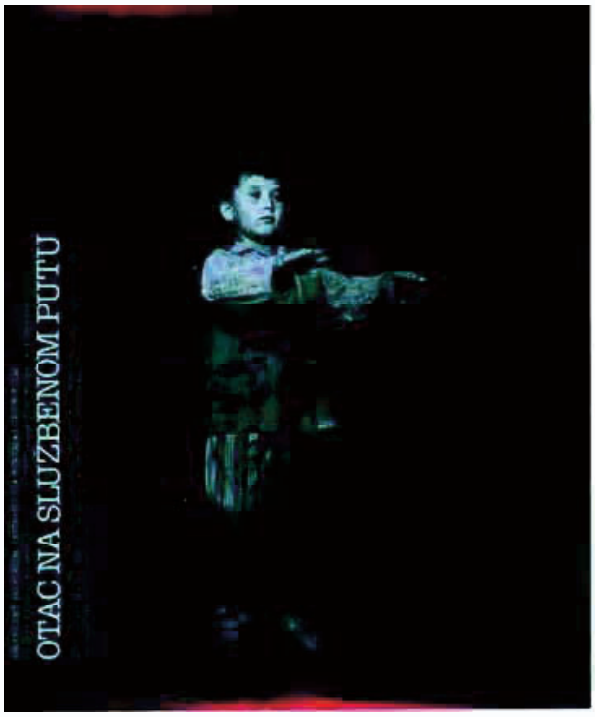
Желимир Жилник (о филму Рани радови): У првом моменту цензура је, са неколико мањих интервенција, пустила филм у јавно приказивање. После првих пројекција, филм је релативно добро прихваћен, нарочито код млађе публике, и ужасно оспораван у новинама. У моменту кад је изабран од селекционе комисије да учествује на Берлинском фестивалу – филм је забрањен. Та судске забрана се догодила ве поле три-четири месеца живота филма и била је шокантна и за продуцента и за јавност. ... Та судска забрана је деловала као претња која фактички треба, не само да онемогући тај филм, већ и да буде упозорење за све оне који на тај начин желе да прекораче прокламоване границе.

Милан Никодијевић, *Забрањени без забране*, Београд 1995.

1. Које су нове теме у југословенском филму 60-тих година?
2. Шта мислите, у чему је партијски апарат могао да види опасност у овим темама?
3. Како и где су доношене забране?



СЈЕЋАШ ЛИ СЕ ДОЛИ БЕЛ,
редитељ Емир Кустурица 1981. године
– Златни лав на Међународном филмском фестивалу у Венецији 1981. године
– Златна арена за сценарио Абдулаху Сидрану на фестивалу у Пули 1981.године



ОТАЦ НА СЛУЖБЕНОМ ПУТУ,
редитељ Емир Кустурица, 1985. године
– Златна палма на Фестивалу у Кану 1985. године
– Номинован за награду ОСКАР 1985. године
– Златна арена на Фестивалу у Пули за најбољи филм, За најбољу режију Емиру Кустурици, за најбољу женску улогу Мирјани Карановић и Предрагу Манојловићу за најбољу мушку улогу 1985. године

Отац на службеном путу био је један од три играна филма које је Кустурица снимио тијеком осамдесетих. Његов први филм, *Сјећаш ли се Dolly Bell?,* представља богат и детаљан портрет сазријевања једнога младића из муслиманске обитељи у сарајевским предграђима. Овај филм живо описује силе модернизације и утјецаје западне културе који се сударају с традиционалним културним нормама и вриједностима те регије. Филм *Отац на службеном путу* приказује напетости и моралне политичке двозначности које су превладавале у Југославији након раскида са Стаљином, и то у облику у којем су оставили траг на животу једне муслиманске обитељи. Вријеме филма обухвата раздобље 1950–1952, односно раздобље у којем је Југославија пребродила најтеже дипломатске, економске и војне пријетње против своје неовисности. ... Прича филма се одвија у раним педесетим годинама, у политичкој историји Југославије познатим под именом 'време информбироа'. Мехо, отац из наслова филма, успешан је чиновник на републичком нивоу. Једна његова неопрезна и успутна изјава пред љубавницом, удружена са њеном љубомором и осветољубивошћу, одводи га у затвор. То ће изазвати серију промена у његовом животу и у животу његове породице. Његов млађи син, шестогодишњи Малик посматра и коментарише све што се догађа око њега, али ће ту бити доста ствари које он неће моћи никада да разуме. Како је сам Кустурица објаснио, "Желио сам снимити филм који би говорио о том раздобљу кроз очи дјечака који проживљава све посљедице чињенице да му је отац у затвору".

Danijel J. Goulding, Jugoslovensko filmsko iskustvo, 1945-2001, Zagreb 2004, str. 166.

1. Зашто се 1948. као тема јавља тек 1980-тих у југословенском филму?
2. Шта мислиш, зашто се крупни друштвени и политички догађаји објашњавају кроз визуру детета?

Иван Дукић

‘БЕКРИЈА СИ!’, ЦИЈЕЛО СЕЛО ВИЧЕ...”

живот на селу и у граду у СФРЈ 1945.-1980.

Где се квалитетније живело: на селу или у граду?

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ РАДИОНИЦЕ

Примењива је у настави везано уз методске јединице Социјалистичка Федеративна Република Југославија (1945–1990), као и уз тематско понављање. Циљ радионице је да на различитим ниовима упоредити квалитет свакодневног живота у селу и граду, као и да истовремено развија парламентаризам, изградњу личних ставова и поштовање туђег мишљења.

ИСХОД

· створити слику о животу на селу и животу у граду у СФР Југославији
· уочити промене на селу и у граду и њихов међусобни утицај
· вежбати критичку анализу историјских извора, уочавање битног у тексту, каузалности и доношење самосталних закључака
· развијати интересовање за историју одређеног раздобља и стицати склоност ка тимском раду и развијању парламентарности

ТОК РАДА

1. корак

У уводном делу водитељ ће објаснити ток радионице (тимски рад, дебата и закључак). Затим ће учеснике поделити у 6 група и одредити им задатке.

90 минута

1 група: ПОРОДИЦА И СТАНОВАЊЕ НА СЕЛУ И У ГРАДУ	**2 група:** ХИГИЈЕНСКО-ЗДРАВСТВЕНИ УСЛОВИ
3 група: ВЕНЧАЊА НА СЕЛУ И У ГРАДУ	**4 група:** ПРОМЕНЕ И МИГРАЦИЈЕ СЕЛО-ГРАД
5 група: МЕНТАЛИТЕТИ И СЛОБОДЕ	**6 група:** ЗАБАВА

Свака група ће добити 15 минута времена за анализу извора, одговарање на постављена питања, допуњавање евентуалних таблица и дискусију унутар група. Група 5. (Менталитети и слободе) може да одслуша и тонски запис анализираних песама.

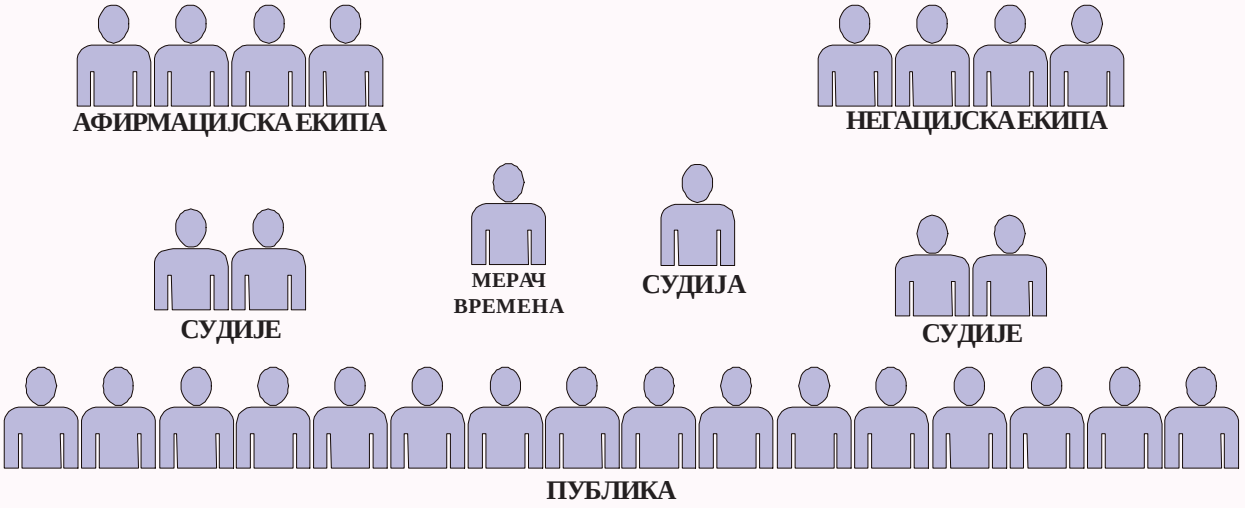
2. корак

Представници група ће у 2–3 минуте изложити закључке и упознати остале групе са материјалом који су анализирали (укупно 15-ак минута).

3. корак

Учеснике ћемо поделити у две групе (4 члана) и развити дебату на тему: **Живот у граду био је квалитетнији од живота на селу.** Афирмацијска група ће аргументовано морати да брани ову тезу, а негацијска група ће морати да је побија. Чланове група треба одредити према афинитетима после првог дела радионице. Одредити мерача времена и 5 судија. Остале ћемо распоредити као публику.

Објаснити правила дебате:
1. Говори учесника трају 4 мин.
2. Предвиђена је могућност међусобних испитивања супротстављених страна (до 1 мин.)
3. Може се допустити укључивање неколицине говорника из публике.
4. Не допушта се прекорачење времена (звучни сигнал мерача).
Како се не би говорило у исти глас, користићемо предмет који ће глумити микрофон, мерач времена ће имати штоперицу и звоно/трубу којом ће означавати прекорачење времена.
Укупно време за трајање дебате: 30 минута.



4. корак

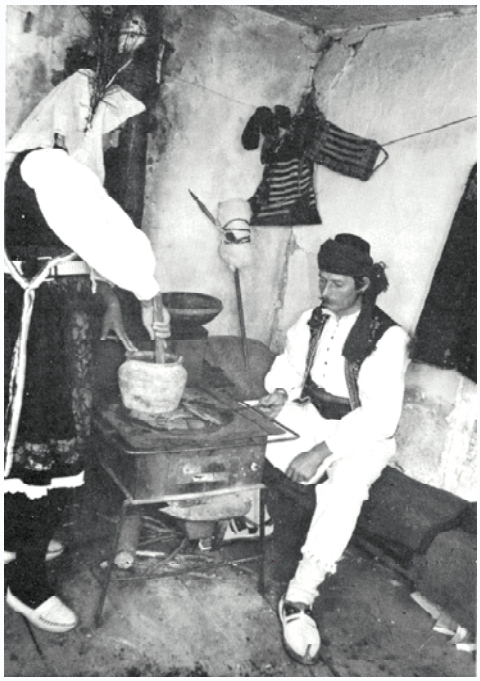
На крају, судије треба да одлуче ко је уверљивије заступао своју страну, за или против. Пресуду ће донети независно, на малим папирићима. Сваки судија ће образложити своју пресуду.

ДЕО ЗА УЧЕНИКЕ

Контекстуализација

Одмах по ослобођењу, власт је у Југославији имала два циља: обнову разорене земље и срећивање економских прилика. После обнове, уследила је етапа индустријализације и електрификације. Велика средства била су уложена у тешку индустрију, енергетику, рударство и војну опрему, а запостављен је развој лаке индустрије и инфраструктуре. Већина становништва живела је у приличном сиромаштву, на што је утицала и економска блокада с истока, која је онемогућила изградњу планираних индустријских постројења као и недостатак девиза за набавку опреме са запада. У раздобљу од 1955–1961. Партија је пропагирала југословенско привредно чудо и најављивала достизање високоразвијених земаља. Држава је имала надзор над инвестицијама, које су у одређеној мери пристизале до мањих градова, према државном плану. Без западне помоћи почетком шездесетих, привреда је почело да стагнира: индустријализација је застала, пољопривреда је назадовала, сеоско становништво се смањивало. Партијски врх је уочио да је уместо повећања производње и укључења у међународно тржиште, Југославија остајала у затвореној привредној политици. Због тога је одлучио да спроведе привредну реформу (1965.) која је имала одраза и на друштвени живот. Промене су биле уочљиве и на селу и у граду.

ГРУПА 1	ПОРОДИЦА И СТАНОВАЊЕ НА СЕЛУ И У ГРАДУ



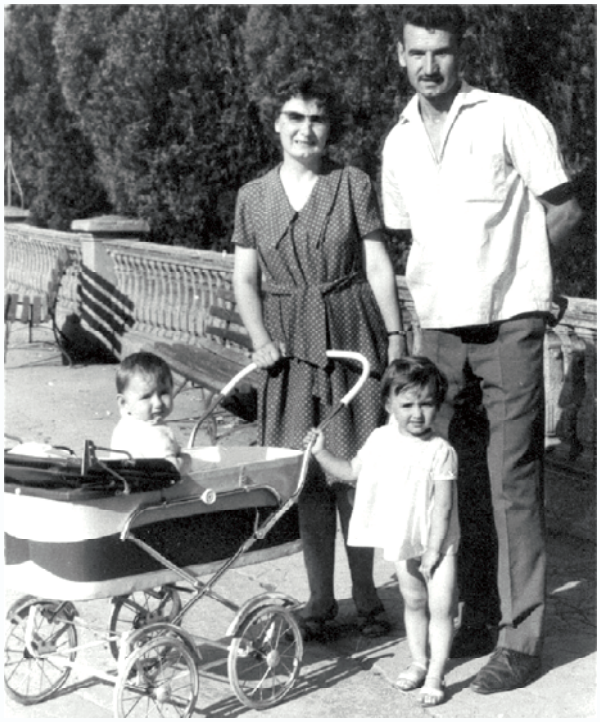
Слика 1: Сеоска кухиња, Херцеговина 1970-е



Слика 2. Село у Србији 1960-е



Слика 3. Град Дубровник, 1966



Слика 4. Град Светозарево, 1960.

1. Анализирајте ове фотографије.
2. Које су породице бројније? Хоће ли то утицати на квалитет живота и стандард?
3. Упоредите одећу и намештај.
4. Покушајте да изведете закључак о квалитету живота на селу и у граду.

	Број чланова породице	Намештај	Одећа	Квалитета живота/стандард
СЕЛО				
ГРАД				

ГРУПА 2	ХИГИЈЕНСКО-ЗДРАВСТВЕНИ УСЛОВИ

САНИТАРНЕ ПРИЛИКЕ У БЕОГРАДУ 1945. ГОДИНЕ

„Навршило се већ девет месеци како је Београд ослобођен, а београдске улице, булевари, тргови и пијаце прекривени су још увек мањим или већим гомилама смећа и разноврсним отпацима дневног живота. Ванъски изглед града је такав да мора код сваког добронамерног човека да изазове руменило стида и живо негодовање... Његошева улица је готово у целој својој дужини, а особито уз гимназију и Цветни трг, густо прекривена најразноврснијим отпацима као сламом, сеном, коњском нечисти, папиром, перјем, корама од лубенице итд., уз огроман број муха... Стање санитарних прилика у Београду, а и у многим другим градовима у нашој земљи је такво да је управо крајње време и нужда да се и код нас створи нарочита организација звана санитарна инспекција, као што постоји у другим земљама, а нарочито у СССР - у".

САНИТАРНО-КОМУНАЛНЕ ПРИЛИКЕ У ЗЕНИЦИ 1950.

"У вези са санитарно-комуналним приликама, важно је подвући јако изражене анти-санитарне прилике које се уочавају на самим градским улицама. То се види из податка да се 2/3 улица уопште не чисти, а на улицама је нађено 3500 комада балеге, 7492 кг ђубрета и отпадака, 190 испљувака и 10 људских фекалија. Слој прашине ситне и растресите који покрива зеничке улице, просечно износи 2,4 мм дебљине, а густина прашине у ваздуху је веома велика."

СОЛИДАРНОШЋУ ДО ЗДРАВСТВЕНОГ ОСИГУРАЊА ЗЕМЉОРАДНИКА (30. X 1974. године)

„Често смо констатовали да стање здравствене заштите пољопривредника знатно заостаје за здравственим стањем и заштитом радника, да је око 50% пољопривредног становништва старије од 50 год. да пољопривреди недостају пре свега средња, радна и производно високо способна генерација, која се готово у целини запослила у индустрији или отишла на рад у иностранство. Раслојавање села и „бежање од плуга" је све израженије упркос „зеленом плану" и повољностима које су стигле у последњи час. Доходак који се стиче изван пољопривреде знатно је лакши. Нерешено здравствено осигурање пољопривредника има пресудну улогу у преоријентисању земљорадника на друге професије. Плаћање прегледа, лекова, лабораторијских и рентген услуга, болничког лечења и др. представља велики издатак, нарочито за многочлано домаћинство са ниским дохотком... Сталним радним односом у другим делатностима или запошљавањем у иностранству та бољка се аутоматски отклања...Због сталног повећања цена здравствених услуга, који брже расту од дохотка пољопривредних произвођача, положај пољопривредног домаћинства, кад оболи члан (старији од 15 и млађи од 65 година) се из године у годину повећава. Ако се упореде цене здравствених услуга из октобра 1973. године са ценама које важе у октобру 1974. године види се да су се оне просечно повећале за око 50%)."

1. Упоредите ове изворе.
2. Какве су комунално-здравствене прилике у граду, а какве на селу?
3. Поведите дискусију о томе где се здравије живи: у селу или граду?
4. Аргументујте своје ставове.

ГРУПА 3 ВЕНЧАЊА НА СЕЛУ И У ГРАДУ

ИЗЈАВА О ВЕНЧАЊУ НА СЕЛУ (Купинец, 31. XII 1964–2. I 1965):

„Свадба је била у матичном уреду у Купинцу. Назочно је било 150 људи. Долазили су из Загреба влаком (осим стрица који је дошао таксијем), а из Купинца пјешице или коњима и колима. Имали смо живу глазбу: виолину, двије бугарије и хармонику. Свадба се одвијала у мојој родној кући. Били смо нормално обучени, нитко није био у ношњи, осим машкара које традиционално долазе у сватове. Чак ни ја нисам имала вјенчаницу, него хаљину од броката. Славље је трајало готово три дана: од 31. просинца, па до јутра 2. сијечња. Свадба је била јако весела, све с домаћом храном."

Изјава Ане Филипашић, р. 1942, службенице ПТТ у пензији





Село Ботово близу Копривнице, свадба шездесетих



Грађански брак, Загреб 1967.

ИЗЈАВА О ГРАЂАНСКОМ ВЕНЧАЊУ (1966)

„Ми нисмо били типична градска свадба. Ишли смо на свадбу аутобусом с кумовима и родбином на општину Медвешчак. Нисмо ишли у аутима колонама, с трубљењем онда так није ни био обичај. Лијепо смо сви сјели у дворану за свадбе. Ја сам имала свјетло-сиви костим (нисам имала вјенчаницу до пода), а супруг одијело које смо обоје имали на његовој промоцији 1965. Матичарка је прочитала обвезе и дужности супружника, измијенили смо прстене, потписали документе и то је било то. Послије тога смо сјели у аутобус, вратили се натраг у стан његових родитеља гдје је била приређена вечера за родбину, кумове и пријатеље, нас 16. Послије су се они остали дружити, а ми смо покупили ствари и отишли на влак до Сплита спавањим колима и на Брач на брачно путовање. Слично су се вјенчали шогорица и шогор 1969., али они су се вјенчали на Марковом тргу и отишли у мали ресторан гдје је вечерало њих десетак. Али ја нисам била тамо јер сам била у родилишту."

Изјава Милице Дукић, р. 1938, учитељице у пензији

1. Упоредите ове изворе.
2. У чему се разликује свадба на селу од свадбе у граду?
3. Размислите како ће изгледати свадба у граду ако су младенци придошлице са села?
4. Може ли свадба бити показатељ квалитета живота? Објасните зашто.

ГРУПА 4 ПРОМЕНЕ И МИГРАЦИЈЕ СЕЛО-ГРАД

О ПЕРСПЕКТИВИ РАЗВОЈА У ОПШТИНИ ЖУПАЊЕ

„Ако сте помислили да је проблем незапослености израженији у већим, развијеним градовима него у неразвијенијим пољопривредним крајевима – нисте у праву. (…) Проблеми везани уз запошљавање једнако погађају све младе који траже посао, без обзира на њихову школску спрему или мјесто пребивалишта. (…) Значајна улагања у двије фарме музних крава, фарму расплодне јунади и у капацитете за дораду сјеменске соје доносе могућност отварања нових радних мјеста. (…) Велик број младих окреће леђа пољопривреди само због погрешних схваћања о селу, мада пољопривреда у принципу пружа могућност за остварење већег дохотка и бољег стандарда него многе друге привредне гране. А сигурно је да млади не би у толиком броју одлазили у градове када би на селу имали боље увјете за живот и осигурану егзистенцију.

Полет, бр. 254., 1. III 1984, стр. 10.

О ПРОМЕНИ НАЧИНА ЖИВОТА НА СЕЛУ

„Посавина и Туропоље променили су осамдесетих изглед али и начин живота захваљујући технолошком напретку. (...) Још прије 10 или 20 година клопарали су дрвеним колима и клопали дрвеним жлицама из дрвених здјела. (...) Кад је прије које године у село стигао први телевизор, сви смо ишли гледати то чудо. Сад га има свака кућа. (...) Људи продају коње да купе трактор. Тко трактор, тко ауто, нетко трактор и ауто, нетко два аутомобила. Парни и непарни. Један вози жена, други вози муж. (...) Бијели хладњак за замрзавање називају шкрињом. И ту бијелу шкрињу има свака кућа. (...) Сва су села пуна бијелих кућа. Свака друга зидана, свака друга дрвена, а готово свака изнутра је бијела. (...) Још прије пола године та су села била стотине љета иза градова. А надомак Карловца и Загреба. Само пола дана дрндања запрежним колима, сад су пола сата вожње до Карловца, ни толико до Загреба. Док се Југославија електрифицирала и асфалтирала, они су шкиљили уз петролејку и гацали по блату. Кад су се други телевизирали, они су се електрифицирали и асфалтирали и потом побијелили од кућанских апарата. Сад се бијели свијет компјутеризира, а ни Покупље није далеко од тога.”

„Ахил стигао корњачу”, *Свијет*, бр. 7, 1980. стр. 32.

1. Упоредите ове изворе.
2. Какве се промене дешавају на селу осамдесетих година?
3. Што можете закључити о миграцијама село-град и о перспективи развоја села?

ГРУПА 5 — МЕНТАЛИТЕТИ И СЛОБОДЕ

БЕКРИЈА СИ ЦИЈЕЛО СЕЛО ВИЧЕ

„Им'о кућу, немам је,
Им'о земљу, прод'о је.
Сво имање прокоцк'о
Па шта? – Био ми ћеиф...
Зар је тако нешто гријех?
Им'о драгу, немам је,
Имам зато друге све.
Све сам паре прокоцк'о
Па шта? – Био ми ћеиф...

Зар је тако нешто гријех?
Бекрија сам, бекрија сам први,
Бекрија сам, то ми је у крви.
Бекрија сам, људи!
'Бекрија си!' – цијело село виче.
'Е па јесам, шта се кога тиче!'"

Бијело дугме, ЛП Шта би дао да си на мом мјесту, 1976.

1. Шта на основу ове песме можете закључити о менталитету села?
2. Може ли појединац на селу да води живот какав жели?

НЕПРИЛАГОЂЕН (ФИЛМ)

Данас сам бацио радио кроз прозор,
Разбило се у тисућу комада,
На програму ништа за мене,
Само рекламе и дилеме.

Радио, ово је твој крај,
Радио, бај, бај, бај...
Радио, ја сам остао исти,
Ја сам неприлагођен!

Изашао сам,
Људи су се окретали за мном,
Сви су упирали прстом у мене,
Ја сам неприлагођен!

Дјевојке су далеке,
Дјевојке су меке,
Дјевојке су далеко од мене,
Ја сам неприлагођен!

Филм, ЛП Live у Кулушићу, 1980.

БИТЛЕС

„Фризуре кројиле су свет,
и на жалост данас опет.
Много година од сад,
преко поља ишао сам тад.
Сећам се, био је мај,
на пољу врли Штајерци.
Кромпир су окопавали.

Гле'те га, како дугу косу има
Је л то дечко или цура?
Гле'те га, Битлса!

Чуј ти, Битлс мусави,
немаш у глави памети,
Христос чупави!

Дугу косу скини,
мисно одело обуци!
Па мајицу лепшу, другу,
И јуриш на цугу!

Недуго потом, ошишао сам се,
купио одело, одлазио на посао.
Гле'те га, лика зализаног!
Је л' то дечко или цура?
Гле'те га, шминкера!

Чуј ти, с ципелама шпицастим,
немаш у глави памети,
шминкер блесави!

Одбаци те парфеме,
и пусти косу праву!
Немој мед лизати,
Па ћеш мушко постати."

Лачни Франз, ЛП Икебана, 1979.

1. Како село доживљава новитете из града?
2. Да ли су промене у граду и селу истовремене?

ЉУДИ ИЗ ГРАДОВА (ЕКВ)

„Прићи ближе и погледај добро
куда воде ови трагови
тамо светла горе у ноћи
та су светла наши градови

Свако светло је један стан
у стану кревет, сто, столице
плаво светло преко плавих лица
и плави глас из плаве кутије

Људи из градова
људи из градова

Да ли можеш препознати лица
лица људи из градова
да ли можеш препознати говор
говор људи из градова
Ми смо снажни, ми смо јаки
људи из градова.
Ми смо снажни,
ми смо јаки.

Први дан смо седели
и први дан је прош'о крај нас
други дан смо седели и чекали
и други дан је прош'о крај нас
трећи дан већ смо пружали руке
и трећи дан је прош'о крај нас
пети дан смо седели и чекали
и плакали и седели
и чекали и плакали..."

Екатарина Велика, ЛП Љубав, 1987.

1. Како аутор песме описује људе из градова?
2. Што на темељу извора можемо сазнати о њиховом друштвеном животу?
3. Постоји ли у граду отуђеност?

1. Упоредите текстове свих песама и продис-кутујте унутар групе: о односу средине према појединцу, о слободи појединца у граду и на селу, о степену отуђења и друго.
2. Уочавате ли више разлика или сличности на релацији село-град?

ГРУПА 6 ЗАБАВА

ПРИМЕР ЗАБАВЕ У СТОЦУ

„Ове зиме је монотон живот у Стоцу, јер омладина нема такорећи никаквог забавног живота. Одред извиђача "Данило Солдатић" из Стоца, који је окупио приличан број омладине, донио је одлуку да се организују интерне игранке и то уз грамофон. Једне вечери у просторије је ушао милиционар (…) који је добио наређење да затвори просторије, јер игранка није најављена и одобрена. Када омладинци нису хтјели да напусте просторије, тада је милиционар затражио личну карту од М. Т. Милиционар је вратио легитимацију нагласивши му да ће бити кажњен. (…) Ако не смијемо одржавати интерне игранке, онда гдје да проводимо вријеме?
Преостаје нам једино да идемо у биртије, што је изгледа нам – дозвољено."

Слобода, Мостар 1962.

1. Ко је организовао забаву у Стоцу и како?
2. Зашто је плес прекинут?
3. Која је алтернативна могућност забаве?

ПРИМЕР ЗАБАВЕ У МАЊЕМ ГРАДУ (ИВАНИЋ-ГРАД, 1980)

„У љетним мјесецима омладина се окупља на јавним мјестима: тргу, парку испред поште, по педесетак омладинаца скоро до поноћи. А зими смо у бифеима којих има превише. Стоји се поред шанка и пије, слуша џубокс. Добили смо двије влажне просторије у старој општинској згради, величине три са два метра. Сад је тамо архива. Друштвено-политичке организације мало воде бригу, позивају нас на разговоре, али не пружају ништа конкретно. Но чека нас мало ведрија будућност. У изгледу је градња омладинског спортског дома. (…) И у сеоској средини најфреквентнија је ријеч биртије. Празне флаше пиве само се слажу у углове. У Посавским Брегима био је раније млади поп с много слуха за проблеме омладине. Допустио је младићима да играју ногомет на црквеном земљишту, купио је и лопту. Мањи дио омладине је нашао своје садржаје у Народној техници, други опет у пјевачком збору… Онај већи дио чини шутљиву већину. Шути и испијају своје гемиште. И тако. Мир влада све док се не догоди неки испад, све док се не разбије стакло у просторији за плес, док се нетко не побљује и потуче, па се започне са састанчењем и тражењем кривца. А кривца не треба тражити, зар не?"

Иванић-Град; Од шанка до шанка, Полет бр. 117, 16. I 1980, стр. 14

1. Шта предузимају друштвено-политичке организације у прилог квалитетније забаве младих на селу? Ко још нуди решења и каква?
2. Продискутујте о томе ко би могао да буде стварни кривац за повремене изгреде.

ПРИМЕР ЗАБАВЕ У ГРАДУ (ЗАГРЕБ, 1978/79.)

„Од почетка прошле сезоне (1978/79) у загребачком Студентском центру је диско-клуб сваког петка резервиран за програм који окупља младе људе. Тако је почела радити '3. линија'. (…) Програм који је у почетку зацртан остао је исти до данас, а то значи: 1. презентација југославенског рока и џеза, 2. пружање могућности неафирмираним бендовима да свирају и гњаве посјетиоце; 3. презентација загребачких шансоњера; 4. ту и тамо дофурати неког изван Југе; 5. одржавати џем-сешне; 6. потпомагати бендове којима је то потребно уступањем простора за вјежбање. Програм петком траје од 20 до 01, а одвија се истовремено у двије просторије. У другој просторији гледају се филмови. (…) Ове године (…) бит ће више мјеста за драмске аматерске секције које су већ почеле радити у оквиру студентских домова, појављиват ће се чешће и поезија, шансона, телевизија, а планирају се и неке ликовне акције. Поучени добрим искуством и посљедњи слободни дан диско-клуба (понедјељак) претворит ће се у глазбену слушаоницу (…)."

Полет, бр. 121, 12. II 1980, стр. 12–13.

1. Шта је «трећа линија»?
2. Какви су планови загребачког Студентског центра?



Камена с рамена



Игранка



Маскенбал



Брачни пар Живковић

1. Анализирајте ове сликовне изворе.
2. Који приказују облике забаве у граду, а који на селу?
3. Које вам фотографије делују спонтано, а које намештене?
4. Који су облици забаве ближи традицији, а који модерном?
5. Која врста забаве вам се чини атрактивнијом? Аргументујте своје мишљење.

„СУМЊИВО ИГРА НОВА ГЕНЕРАЦИЈА”
однос младих и старих у СФР Југославији

Млади-стари: генерацијски и(ли) идеолошки сукоб?

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

ЦИЉ

На основу анализе извора и дискусије пронаћи одговор на кључно питање: Какав је био однос младих и старих у СФР Југославији и ради ли се о генерацијском или идеолошком сукобу?

ИСХОД

· анализом извора стицати знања о односима између генерација на подручју СФРЈ
· уочити промене које се догађају шездесетих година XX века
· формулисати и бранити своје ставове, уз уважавање других мишљења

ТОК РАДА

1. корак - Водитељ ће поразговарати с присутнима и упитати их сукобљавају ли се они с родитељима. Ако да, око чега? На табли/флип-чарту у облику гроздова могу се скицирати и издвојити главне тачке сукоба. Затим ће питати пристуне сматрају ли да таквих сукоба није било пре четрдесетак година?

2. корак - После тога ученисницима ће презентовати уводни текст. Овај текст је идеалан за контекстуализацију целе радионице.

КОНТЕКСТ-УАЛИЗАЦИЈА

„Подјела на стару и младу генерацију, на ‘конзервативне’ и ‘гњевне младе људе’ у бити је умјетна; нитко још није одредио кад човјек напушта табор младих и одлази у старију генерацију.
Ипак, разлике постоје. Млади увијек доносе нешто ново, они нешто желе измијенити. Од начина одијевања и боје косе, до погледа на одређене проблеме и цијелог морала једног времена.
Хисторија је показала да у новом што га млади доносе има увијек довољно позитивног. Хисторија нас, додуше, учи да су млади у својим настојањима увијек били и спутавани. То је донекле разумљиво кад знамо да је ријеч о још неформираним личностима, али с друге стране знамо такођер да су претјерана спутавања довела до правог револта младих и потпуне измјене начина живота и морала једног друштва. (…)
Зачудо, акције ‘војске спаса’ у посљедње вријеме као да су почеле расти. Њихова борба против ‘ексцеса’ младих претворила се у праву кампању. Кампању против црних пуловера и дуге косе, против мини-сукања и електричних гитара. Актери те борбе заборављају при том да су и сами једном носили ‘шими’-ципеле и плесали ‘развратни’ танго и да су се с родитељима препирали због чудних фризура и сукања три прста испод кољена. (…)
Заборављамо, на жалост, да све екстремно ново што млади доносе није ништа друго него реакција на притисак што га обично без разлога врши један дио старог друштва.” (*Студио*, бр. 121, стр. 4–5, 30. VII – 5. VIII 1966)

45 минута

3. корак - Затим ће поставити кључно питање: Да ли се у односима младих и старих ради о идеолошком или генерацијском сукобу? Присутни ће се поделити у 6 група. Свака група ће добити изворе на којима ће да ради.

4. корак - Учесници у групама анализирају изворе (10 мин.), дискутују унутар групе, одговарају на питања и припремају презентацију закључака група. Водитељ обилази групе и по потреби усмерава њихов рад.

5. корак - Представници група презентоваће закључке својих група. Сваки ће за то имати до 2–3 минуте времена, можда и који минут више, ако се развије дискусија. Сходно закључцима група, водитељ ће уписивати +/– у таблицу. Ако сукоба има, написаће да ли се ради о идеолошком (И) или генерацијском (Г) сукобу.

6. корак - После тога ће сви активно погледати инсерт из филма „Сјећаш ли се Доли Бел?" Емира Кустурице. Одговориће на питања, а затим ће се развити кратка дискусија и покушати извести закључак да ли се ради о генерацијском или идеолошком сукобу.

Таблица 1. Модел за флип-чарт (уз презентацију рада група)

СУКОБ МЛАДИ-СТАРИ	МОДА 1	МОДА 2	СЕЛО-ГРАД	ЗАБАВА	МУЗИКА
(+/–) (И или Г)					

ГРУПА 1	МОДА 1. (пример мини-сукања)

Године 1967. на улицама градова СФРЈ (па и у школама) појавиле су се мини-сукње. Прочитајте какве су биле реакције.

АНКЕТА О МИНИ СУКЊАМА

Б. Жукина (Загреб, 19. г.): „Сматрам да се таква мода неће одржати јер је непрактична и нападна."

Ј. Шевељ (Загреб, 16. г.): „Прихватила сам мини сукње с великим одушевљењем, јер су практичне и младеначке. (…) Такву бих сукњу носила кад би се томе противио и мој момак. (…) Ипак, мини је само „луди вал" који ће олуја модних валова избрисати."

Б. Црнковић (Ријека, 17. г.): **„Не свиђају ми се и врло су непрактичне. Не бих је обукла ако се то не би свиђало мом пријатељу. Та ће мода проћи као и свака друга."**

М. Споја (Петриња, 17. г): „Када сам на телевизији, а послије већ и у нашем граду видјела дјевојке како носе мини сукње, нисам била одушевљена и то ми се баш није свиђало. Ипак, мислим да ће се та мода дуго одржати. Зашто би то било горе од бикинија који се тако дуго носе?«"

Плави вјесник, бр. 634, 17. XI 1966, стр. 16.



Мини сукње у Београду, 1967.

МИНИ У КЛУПИ

„Мини-сукње су се појавиле у љето 1967. године. Кад су ученице на јесен дошле у њима у школу, морале су ићи кући на пресвлачење. Дошло је до сукоба мишљења: професори се нису могли сложити с кратким сукњама, а ученице су тврдиле да су им сукње сасвим нормалне. Проф. Томислав Зупчић, равнатељ VII гимназије у Загребу је изјавио: „Сматрамо да је то нови вал који ће као и многи други проћи. Нашим ученицима не забрањујемо да носе мини сукње. (…) Преостаје нам једино нада да неће бити суперкратких минија." (…) Проф. Маријан Цукор каже: „Одлучили смо да што мање о њему говоримо, јер сматрамо да ћемо га тако прије отклонити него забранама. (…) Мини ће проћи као што су прошли многи модни крикови. Важно је да су ђаци на мјесту и да одговарају својим обвезама." Друкчије мисле у II гимназији. Ондје је професорица замолила ученицу да оде кући и промијени хаљину. „Било је то заиста претјерано", рекла је равнатељица, „Сукња је била толико кратка да се ученица није смјела ни сагнути. Сада ученице морају носити куте." Ученице VII гимназије кажу: Волимо мини и сматрамо да нам се не би смјело бранити да га носимо. Јер није важно колико је сукња дугачка, већ колико пратимо наставу, колико учимо и знамо."

Плави вјесник, бр. 679, 28. IX 1967, стр. 11.

1. Анализирајте изворе.
2. Какве су биле реакције на мини-сукње (младих, старих, просветних радника)?
3. Погледајте слику.
4. Можете ли да претпоставити како баке коментаришу нову моду?
5. Продискутујте унутар групе о кључном питању.

ГРУПА 2	МОДА 2. (пример дуге косе)

СМЕМ ЛИ КАО ЧЛАН САВЕЗА КОМУНИСТА ДА ИМАМ ДУГУ КОСУ?

„Мислим да је мој отац на темељу врло распрострањеног мишљења да је дуга коса симбол хулиганства, размишљао како ће ме другови у садашњој организацији СК оцијенити ако се на састанку појавим с неколико центиметара дуљом косом. И мене особно интересира: смије ли омладинац, члан СКЈ, имати дугу „хулиганску" фризуру? (…) И док ме мајка увјерава да одем на састанак с битлс фризуром, отац је присташа тактичнијег наступа: најприје жели да „испита атмосферу". Мислим да ћу ипак послушати мајку, јер у статуту СКЈ ништа не пише о дугој коси."

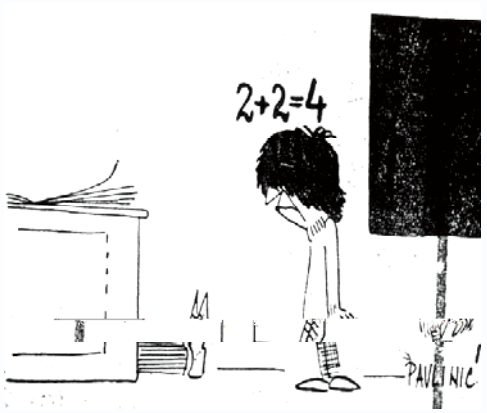
Плави вјесник, бр. 648. стр 3, 23. II 1967.



КО СТЕ ВИ ЧУПАВЦИ?

Коментари су били оштри, оцјене једнодушне. Младићи и дјевојке дуге косе с којима смо разговарали отворено су тврдили како сматрају да су све оптужбе које се износе против њих неосноване. Нема разлога да их се третира као лошији дио или чак као „талог" њихове генерације, они чак и не осјећају потребу да се њихове манире приписују генерацији и да се на читав феномен гледа успоређујући га с модама старијих генерација. (…) Жалосно је да просвјетни радници, дакле они којима би већ због тога што одгајају младе хоризонти требали бити широки, немају разумијевања за нешто што је већ постало свакидашње и нормално. (…)

Студио, бр. 132, 15. X – 21. X 1966, стр. 6–7.



ПИСМО ГРУПЕ РОДИТЕЉА

„Не знам какву интенцију има ваш лист посвећен углавном дјеци и омладини, јер по садржају не видим ни трунке одгојног и културног у његовим текстовима. (…) Колико Музичка омладина Загреба улаже напора да одгаја омладину у духу праве музике, толико ви на другој страни сервирате само то жалосно урлање и завијање или аматерско набијање по разним „инструментима". (…) Ваш је лист по садржају мизеран и то је чињеница. Ваше илустрације приказују само неке чупавце и кретене. Не могу никако разумјети што они с тим дугим и чупавим фризурама желе, а што ви кад их пропагирате. Ово је све скупа једна велика културна срамота коју ће повијест једном забиљежити. (…)"

Писмо групе родитеља, Плави вјесник, бр. 656, 1965.

1. Како новине коментаришу појаву дуге косе?
2. Какав је став родитеља, а какав просветних радника?
3. Сматрате ли оправданом недоумицу „Сме ли члан Савеза Комуниста да има дугу косу или не? Аргументујте своје ставове.

ГРУПА 3	СЕЛО – ГРАД

ОДНОС МЛАДИХ И СТАРИХ У ГРАДОВИМА

„Глобус" на основу опширних анкета анализира да ли данашње девојке и младићи имају довољно могућности да живе онако како желе. Узорак је чинило 1400 девојака у узрасту од 17 до 22 године из Сиска, Београда, Карловца, Љубљане, Вараждина и Загреба.

„Разлике настају на релацијама, на примјер, Загреб–Вараждин или Београд–Сисак. Љубљанска радница има много слободнија схваћања о животу неголи вараждинска матурантица. У Сиску су родитељи много строжи неголи у Загребу. У Вараждину дјевојке навечер смију остати изван куће најдуље до десет сати. У Загребу суботом и недјељом многе од њих у десет навечер тек одлазе у кинематографе. Истина је и то да су обитељске прилике (односи мајке и оца) у провинцији много срећеније и сношљивије неголи у великим центрима, али је исто тако тачно да дјевојке из Загреба, Београда и Љубљане мисле да ће своју дјецу одгајати по прилици онако како су њих одгајали њихови родитељи, за разлику од оних из провинције које каже да ће дјеци дати много више слободе."

„Добар дан, младости!"

Глобус, бр. 90, стр. 8–12, 19. III 1961.

ОТАЦ И СИН - КОВАЧИ ПЛУГОВА

„Поморавско село Трешњевица познато је у околини Параћина и Ћуприје као насеље које има највећи број занатлија и занатских радионица. Трешњевачки колари, ковачи, столари, лимари, зидари, молери, шнајдери имају бројне муштерије по многим селима и градовима, јер уживају углед вредних и добрих мајстора. Занат се овде преноси са оца на сина. То је традиција. Синови занатлија ретко настављају школовање. Они воле своје село, свој дом, свој посао." *(25. VIII. 1971.)*

СТРОГИ ОТАЦ, НЕСТАШНО ДЕТЕ

„У току седамдесетих година биле су честе несугласице између омладинске организације у Мјесним заједницама (МЗ) и осталих друштвено-политичких структура мјеста. У тијелима као што су Скупштина или Савјет МЗ-а углавном су сједили нешто старији људи, који често нису имали превише слуха за неке потребе младих. (…) Такви сукоби често и нису имали прави разлог, него се иза свега понајчешће крило тек неколико усијаних глава. С једне стране омладинци, који су углавном на погрешан начин захтијевали правду, а с друге стране 2 или 3 човјека из МЗ-а, који нису могли трпјети да тамо неки балавци изводе нешто без њихове контроле. (…) Према омладини се односе као строги отац према несташном дјетету: пусти га да се игра, али га казни чим негдје погријеши.»

Полет, бр. 256, 15. III. 1984. стр. 17.

1. Анализирајте ове изворе.
2. Какви су генерацијски односи у селу, а какви у граду?
3. Има ли сукоба?
4. Где млади имају више слободе?
5. Продискутујте унутар групе о кључном питању.

ГРУПА 4	ЗАБАВА

ЗАБАВА У ОСИЈЕКУ ПЕДЕСЕТИХ

„Плесни оркестар “Бонзо” у то је вријеме (почетком педесетих оп. а.) свирао у популарном ЦОД-у, Централном омладинском дому, на углу Анте Старчевића и Капуцинске улице.... ЦОД је био својеврстан Олимп осјечке забаве и најпривлачнија градска оаза у којој су се млади окупљали, дружили, плесали и забављали се. Сваки је наступ оркестра „Бонзо” почео познатом пјесмом „Црна пантера”, а најчешће изведене складбе биле су “Night in Casablanca”, “Hello Dolly”, “Stardust”, “Begin the Beguine”, “Manhattan”, “Tea for two”, “Besame mucho”, “Caravan” и друге. Треба рећи да су све те пјесме тада биле на попису забрањених америчких шлагера, који је објављен у загребачком “Вјеснику”. Но, Брацо Бем није се узбуђивао, а на свој духовити начин театрализирао је је и случај кад је због плеса буги-вуги, једном приликом равно с позорнице ЦОД-а одведен у станицу милиције, гдје је морао сам пјевати и плесати тај плес, како би неки назочни дужносници проценили погубност те глазбе за младеж.”

Бранко Михаљевић, *Трагови осјечке забавне глазбе,* Осијек, 2002, 59–61.

МОНОЛОГ ЈЕДНОГ ТИНЕЏЕРА

„Зовем се Долорес. Осамнаест ми је година и ускоро ћу матурирати у београдској гимназији „Моша Пијаде”. Уписаћу режију ако ме приме. Не бих желела да ово што говорим умањи моје шансе за упис на студиј. (…) Говори се да смо безвољни. То је донекле тачно. Заправо, слабо смо организовани. Безвољност долази отуда што се ни једна акција не приведе крају, што се ништа започето не доврши иако „потенцијала” има. Гомиле младих стоје по угловима, у недостатку паметнијег посла већ по инерцији ударају у гитару, или се једноставно окупљају да им прође време. Савез омладине те исте девојке и младиће не може окупити, иако они имају времена напретек. Савез омладине за њих је напросто неактуалан. Та организација данас не решава битне преокупације својих чланова. Да се изразим банално: ако је младићу потребно да изведе своју девојку у кино, а нема новаца, СО му ту не може помоћи. Хоћу рећи, не постоји некаква чврста органска повезаност између организације и њених чланова и мислим да би ту требало много мењати.”

Студио, бр. 164. 27. V–2. VI 1967, стр. 28–29.

У ЈОВЦУ ОТВОРЕН ДИСКО-КЛУБ

„После Крусара, Добричева и Мијатовца, Јовац је четврто насеље у ћупријској општини које је добило свој диско-клуб. Омладинска организација у овом селу искористила је разгласну станицу Месне заједнице и једну просторију у Дому културе коју је преуредила за своје потребе. У њој се уз музику са плоча три пута недељно одржавају игранке.

Тако је диско-клуб претворен у место окупљања младића и девојака. Сада је све мање младих у кафанама, а знатно је опао и број омладинаца који суботом и недељом одлазе у оближње градове, тражећи забаву коју раније нису имали у свом селу.”

Нови пут, Светозарево,
10. II 1971.

1. Да ли се држава укључује у забаву младих и на који начин?

2. Упореди забаву младих 50-их, 60-их и краја 70-их. Какве промене уочаваш?

3. Да ли се мења однос младих и старих у овом раздобљу?

4. Продискутујте унутар групе о кључном питању.

ГРУПА 5	МУЗИКА

ПЕНЗИОНЕРИ

„Пензионери у мојој улици,
Устају рано, на сунцу сједе.
Играју карте, листају новине.
О прошлости говоре,
Спомињу мировине.

Брине их ногомет,
Друштвена рекреација,
Сумњиво игра
Нова генерација.

Пензионери у мојој улици
Спомињу људе које нисам знао.
Кад нас вријеме и људи прегазе
Јата уморних душа
Полијећу и одлазе."

(Драго Млинарец, 1978)

1. Какав је ауторов став према старијој генерацији?

СРЕТНО ДИЈЕТЕ

"Ја сам одрастао уз ратне филмове у боји
Уз честе тучњаве у школи
Уз народне пјесме пуне боли.
Ја сам стварно сретно дијете…
Ја сам одрастао уз предивне војне параде,
уз студентске демонстрације
(изгубио сам слику из легитимације-ууу!).
Ја сам стварно сретно дијете.
Ја сам стварно сретно дијете…"

Прљаво казалиште – ЛП
"Прљаво казалиште", 1979.



1. Шта из ових текстова можемо закључити о односима младе и старије генерације?
2. Постоји ли сукоб генерација и каквог је карактера?

ЧЛАН ПОРОДИЦЕ	ОТАЦ	МАЈКА	ДИНО средњи син	МИХО најмлађи син
ЦИЉ / СИСТЕМ ВРЕДНОСТИ				

Дарко Карачић

ПОЛИТИКА И СПОРТ

Како је Југославија користила спорт у промоцији политичке идеологије?

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ РАДИОНИЦЕ

Спорт и политика могу бити повезани. Социјалистичке државе су користиле груписање људи у спортским друштвима и на спортским догађајима у промоцији своје идеологије. Југославија се у периоду од 1945. до 1990. није разликовала у кориштењу спорта у политичке сврхе од других социјалистичке држава тога времена. Масовни спортски догађаји су организовани у Југославији, југословенски политички симболи су били присутни у спорту у Југославији, а Југославија је користила спорт у промоцији своје међународне политичке позиције.

ИСХОД

- Развијање вештина самосталног расуђивања код ученика
- Развијање критичког мишљења ученика у раду с изворима

ЦИЉ

Кориштењем понуђених извора ученици треба да пронађу везу између спорта и политике у Југославији

ТОК ЧАСА

Користећи понуђене изворе ученици треба да покушају да одговоре на кључно питање радионице и пронађу везу између спорта и политике у Југославији. Наставник дели ученике у три групе. У првом делу школског часа све три групе имају заједнички задатак – рад на понуђеним изворима. Други део часа је посвећен презентовању одговора на питања постављена уз изворе. Свака од три групе у последњем делу часа одговара на по једно кључно питање везано за однос политике и спорта у Југославији, а питања су састављена тако да се задовољи модел критичког мишљења ученика у настави.

45 минута

- **1. корак:** Све три групе имају задатак да одговоре на питања постављена уз приложене изворе – 20 минута
- **2. корак:** Представници сваке групе презентују одговоре на постављена питања – 10 минута
- **3. корак:** Групе одговарају на кључна питања везана за групу извора коју су користиле у претходном делу часа и њихови представници презентују одговоре: – 15 минута

ДЕО ЗА УЧЕНИКЕ

контекстуализација:

Спорт и политика могу бити повезани. Комунистичке државе су користиле груписање људи у спортским друштвима и на спортским догађајима у промоцији своје идеологије. Југославија се у периоду од 1945. до 1990. није разликовала у кориштењу спорта у политичке сврхе од других социјалистичких држава тога времена. Масовни спортски догађаји су организовани у Југославији, југословенски политички симболи су били присутни у спорту у Југославији, а Југославија је користила спорт у промоцији своје међународне политичке позиције.

ГРУПА I — ПОЛИТИКА И МАСОВНИ СПОРТ

Каква је повезаност масовног спорта и политике у Југославији?

ЗАВРШЕН АУТОМОБИЛСКИ РЕЛИ „Звјездаста вожња братство-јединство”

Треба развијати и његовати масовни спорт - истиче се у поруци Александра Ранковића*, који је изабран за почасног члана Ауто-мото савеза Југославије

Тјентиште, 23. маја

...Минутом ћутања одата је пошта погинулим борцима у легендарној бици на Сутјесци. Потом је изасланик покровитеља „Звјездасте вожње” подпредсједника Републике Александра Ранковића Мато Хорватић прочитао поруку друга Ранковића учесницима ове спортско-туристичке приредбе. Оваква и друга слична такмичења – каже се између осталог у поруци – доприносе успјешном и свестраном развитку масовног спорта. Чини ми се да није сувишно да се и овога пута посебно нагласи да се у нашем социјалистичком друштву, зависно од услова и интересовања омладине и грађана, у првом реду треба његовати и развијати масовни спорт у разноврсним његовим облицима и дисциплинама. Физичка култура и спорт треба да служе радном човјеку, здравственом, физичком и моралном васпитању наших радних људи, нарочито омладине, и да као дио општег благостања служе развијања стваралачких снага, бољем упознавању социјалистичке домовине и богатог историјског и културног насљеђа наших народа...”

* Александар Ранковић био је уз Ј. Б. Тита један од најутицајнијих југословенских политичара.

Р. Ц., *Ослобођење,* 24. мај 1965, стр. 8.

1. **Како се може повезати место одржавања овог спортског догађаја са југословенском државном политиком?**
2. **У ком контексту је Александар Ранковић спомињао значај масовног спорта у социјалистичкој Југославији?**

БИЛЕ СУ И БИЋЕ ИГРЕ

Прве спортске игре студентске омладине Југославије протекле су у атмосфери пријатељства, братства и јединства, заједништва... Наредне игре одржаће се у Кумровцу 1977. године

Рекли су...

Професор др Здравко Бесаровић, ректор Сарајевског универзитета:

„Са посебним задовољством сам доживио прве спортске игре студентске омладине Југославије на Тјентишту у Долини хероја у вријеме прославе 83. рођендана друга Тита, 30. годишњице побједе над фашизмом. Желим да ова спортска манифестација постане традиционална, гдје ће се стицати, на разним историјским мјестима наше земље, нова пријатељства, ковати братство и јединство, учвршћивати заједништво студентске омладине Југославије.”

В. Спаховић, *Ослобођење,* 26. мај 1975, стр. 14.

1. **Шта повезује Тјентиште и Кумровец као места одржавања спортских игара омладине Југославије?**
2. **Зашто је ректор сарајевског универзитета повезао спортске игре, рођендан југословенског председника и годишњицу победе над фашизмом?**

ГРУПА II ТИТО И СПОРТ

Како је спорт у Југославији био повезан са култом Тита и симболима режима?

СПОРТ И НЕШТО ВИШЕ

И фудбалери, као и остали спортисти, увијек су међу првима честитали рођендан другу Титу. Још од 25. маја 1945. године, десетак дана послије ослобођења земље фудбалери Црвене звезде и Металца, данашњег ОФК Београда, су у оквиру прославе рођендана маршала Тита одиграли фудбалски сусрет... Остаће као трајна успомена да је то пријатељско надметање, зачетак дуге, пријатне, лијепе традиције: да спортисти честитају рођендан вољеном Титу. А Тито је, успркос државничким дужностима, увијек налазио времена да спортисте прими, поразговара, нашали се са њима, посавјетује, упути мисионарску поруку.

- Без обзира из које сте републике, ви сте представници спорта цијеле Југославије. Вани ћете ви, углавном, ићи и даље као државне репрезентације. Ићи ће и клубови из појединих република. Али, и у том случају, било да се ради о спортистима из републике Хрватске, Србије, Црне Горе, или неке друге републике никад не заборавите да сте ви из Југославије. Ви морате бити важан фактор који ће доприносити јединству наше земље."

Зоран Куртовић, *Ослобођење,* 25. мај 1975, стр. 17.

1. **Зашто су спортске утакмице биле организоване у част рођендана председника Југославије?**
2. **Шта је била порука председника Тита спортистима из разних југословенских република у његовом говору?**
3. **Зашто је спорт сматран важним делом југословенске државне политике?**

ТЕЛЕГРАМ КОШАРКАША КК БОСНЕ ТИТУ 1979 г.

"ГРЕНОБЛ. -После освајања наслова најбоље екипе у Европи кошаркаши сарајевске Босне упутили су телеграм председнику Републике Јосипу Брозу Титу у коме се каже: »Драги друже Тито! Из Гренобла, гдје је југословенски спорт освојио још једно велико признање и допринио већем порасту угледа наше земље у свету, шаљемо Вам најсрдачније поздраве и жеље за добро здравље и дуг живот«." То није био само празник Сарајева него и целе земље и још једна победа свега онога што нам обећава наш самоуправни систем. У Гренобл после меча, дуго је одјекивало: Ми смо Титови, Тито је наш... Браво момци, очували сте углед земље и за то вам данас сви кажу: Велико вам хвала."

Спорт, XXXIV, 8188, Београд, 7. април 1979.

1. **Какви су могли бити разлози јављања кошаркаша КК Босне Титу 1979. године?**
2. **Како спортски новинар повезује спорт и политику кроз успех КК Босне?**

ФУДБАЛСКИ КУП ЈУГОСЛАВИЈЕ

ПОБЕДНИЦИ:
1947. Партизан, Београд
1948. Црвена звезда, Београд
1949. Црвена звезда, Београд
1950. Црвена звезда, Београд
1951. Динамо, Загреб
1952. Партизан, Београд
1953. БСК, Београд
1954. Партизан, Београд
1955. БСК, Београд
1956/1957. Партизан, Београд
1957/1958. Црвена звезда, Београд
1958/1959. Црвена звезда, Београд
1959/1960. Динамо, Загреб
1960/1961. Вардар, Скопје
1961/1962. ОФК Београд, Београд
1962/1963. Динамо, Загреб
1963/1964. Црвена звезда, Београд
1964/1965. Динамо, Загреб
1965/1966. ОФК Београд, Београд
1966/1967. Хајдук, Сплит
1967/1968. Црвена звезда, Београд
1968/1969. Динамо, Загреб
1969/1970. Црвена звезда, Београд
1970/1971. Црвена звезда, Београд
1971/1972. Хајдук, Сплит
1972/1973. Хајдук, Сплит
1973/1974. Хајдук, Сплит
1975. Хајдук, Сплит
1976/1977. Хајдук, Сплит
1977/1978. Ријека, Ријека
1978/1979. Ријека, Ријека"

Крешимир Шпелетић, *Тито и Спорт,* Загреб 1979.

1. **Како се називи фудбалских клубова могу повезати са политиком владајуће идеологије?**
2. **Како тумачиш чињеницу да је победник купа добијао пехар маршала Тита?**

ГРУПА III СПОРТ У МЕЂУНАРОДНОЈ ПОЛИТИЦИ

Како је Југославија манифестовала свој положај у међународној политици кроз спорт?

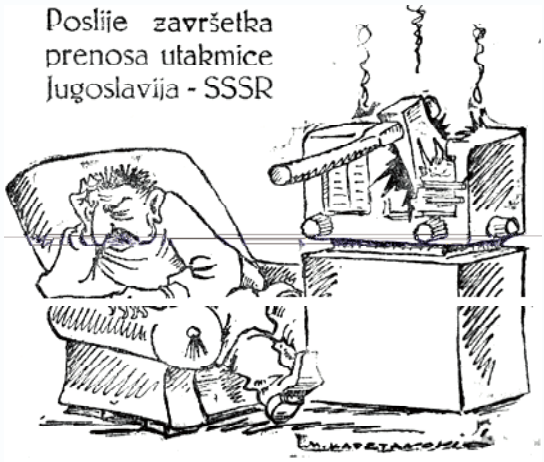
ЈУГОСЛАВИЈА – СССР 3:1

Манифестације у Београду

Београд, 22. јула

Неколико хиљада Београђана вечерас је од свег срца манифестирало своје одушевљење због побједе наше фудбалске репрезентације над екипом СССР... Уз поклике Титу, Партији и нашој репрезентацији манифестанти су дуго наставили с весељем."

Ослобођење, 23. јул 1952, стр. 1.



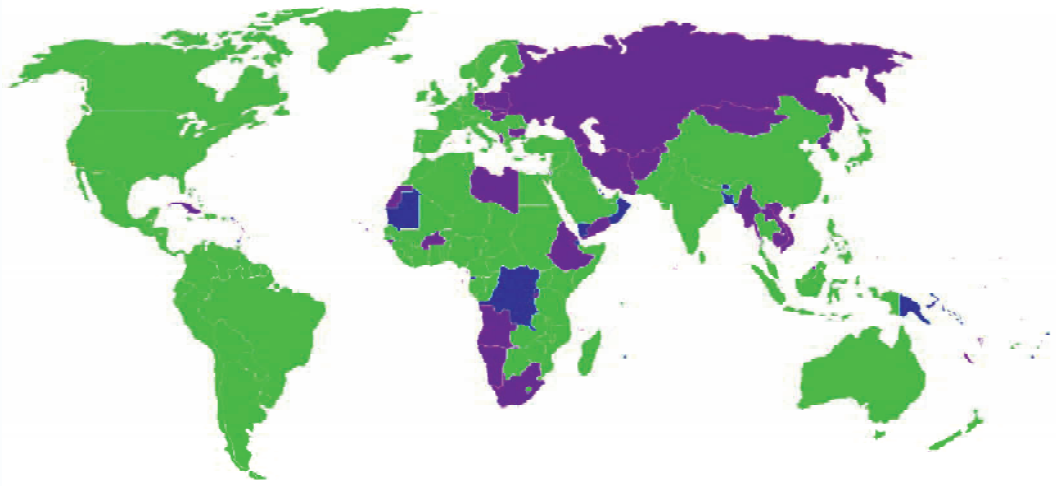
1. **Присетите се у каквим односима се Југославија налазила са СССР-ом у то време када се одиграла утакмица?**
2. **Шта мислите због чега су људи на улицама Београда скандирали Титу и партији после утакмице?**
3. **Ко је особа на карикатури?**
4. **Како је аутор карикатуре повезао спорт, политику и југословенске међународне односе 1952. године на слици?**

ЛЕТЊЕ ОЛИМПИЈСКЕ ИГРЕ 1980. ГОДИНЕ У МОСКВИ

"Бојкот (учешћа на олимпијским играма), који је за разлог имао совјетску инвазију у Авганистану 1979. године, водиле су Сједињене америчке државе, а њих су подржале у протесту још 64 државе свијета... Као облик протеста против СССР-а представници петнаест земаља су марширали на церемонији отварања носећи олимпијску, а не своје државне заставе…"

http://en.wikipedia.org/wiki/1980_Summer_Olympics, мај 2007.

ЗЕМЉЕ УЧЕСНИЦЕ ОЛИМПИЈСКИХ ИГАРА 1980. ГОДИНЕ (означене зеленом бојом)

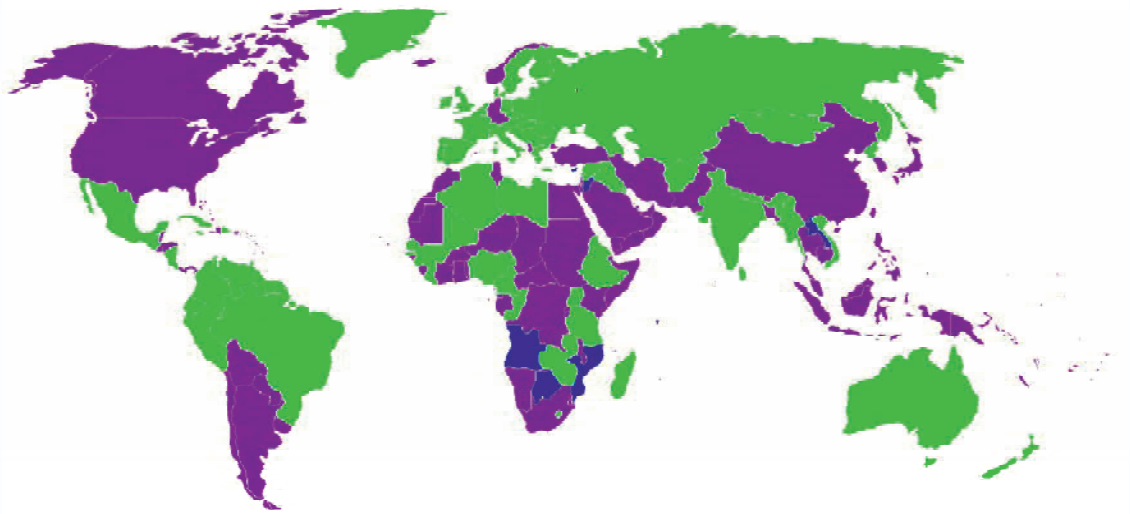


http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/5c/1980_Olympic_games_countries.PNG, мај 2007.

ЛЕТЊЕ ОЛИМПИЈСКЕ ИГРЕ 1984. ГОДИНЕ У ЛОС АНЂЕЛЕСУ

"Четрнаест земаља Источног блока и његових савезника, укључујући СССР, Кубу и Источну Немачку (али не и Румунију) бојкотовале су ове олимпијске игре... СССР је објавио 8. маја 1984. да неће учествовати на Олимпијади. Своју одлуку су објашњавали забринутошћу за сопствену сигурност..., али су у томе неки видели освету за бојкот на Олимпијским играма у Москви."
http://en.wikipedia.org/wiki/1984_Summer_Olympics, мај 2007.

ЗЕМЉЕ УЧЕСНИЦЕ ОЛИМПИЈСКИХ ИГАРА 1984. ГОДИНЕ (означене зеленом бојом)



http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/00/1984_Olympic_games_countries.PNG, maj 2007.

1. Како је међународна политика утицала на одржавање летњих олимпијских игара 1980. и 1984. године?

2. Каква је била политичка позиција Југославије у овим догађајима (према понуђеним картама)?

ИМИЏ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Како могу да се граде различита виђења СФРЈ?

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ РАДИОНИЦЕ

Перцепције чињеница и њихово меморисање су различити од самих чињеница. Посматрачи су ти који изграђују своје перцепције. Они се не сећају чињеница, већ перцепција које су о њима створили. Људи који су живели у Југославији између 1945. и 1990. сећају се те државе сваки на свој начин, онако како су је доживљавали и како је сада доживљавају. Људи који су живели ван Југославије имали су такође своју визију те земље, а стварали су је кроз информације које су добијали, лична искуства, управо као и становници Југославије.

45 минута

Наставник дели ученике у три групе, где прва група једина добија текстуални извор за обраду, док остале две морају саме да направе извор на тему имиџа Југославије. Једна од те две групе треба да буде афирмативна у свом виђењу Југославије и треба да направи листу свега позитивног о Југославији. Друга група је негациона и треба да напише све негативно о Југославији и њеном друштву. Задатак је да се презентује шта је све могло да утиче на интервјуисане странце у њиховом виђењу Југославије; на групу која је навела само позитиван имиџ и ону која је навела само негативну слику Југославије. Укратко, ученици треба да донесу закључке што је могло да утиче на разна виђења Југославије, она презентована у интервјуима, али и она која су они навели. У томе им са примерима може помоћи и наставник, који треба да закључи радионицу са презентованим одговорима на кључно питање.

ИСХОД Развијање вештина самосталног расуђивања и критичког мишљења ученика.

ЦИЉ Упознавати ученике о могућности стварања различитих слика Југославије.

ТОК ЧАСА

1. корак: Давање упутства за рад и подела у три групе – 5 минута

2. корак:

1. група: Читање интервјуа и прављење пописа релевантних чињеница које интервјуисане особе наводе о Југославији;

2. група: Писање листе свега позитивног о Југославији, њеној политици, председнику Јосипу Брозу Титу, развоју југословенске привреде, развоју југословенског друштва у социјалистичком уређењу, спорту, музици, филму, моди, итд;

3. група: Писање листе свега негативног о Југославији – 10–15 минута

3. корак: Свака група пише попис свега што је могло да утиче на њихово виђење Југославије изнесено на наведеним листама које су направили у првој половини школског часа: група са интервјуима шта је могло да утиче на странце у стварању њиховог имиџа Југославије; афирмациона и негациона група пишу шта је могло да утиче на њих да изграде позитивну или негативну слику Југославије и њеног друштва – 15 минута

4. корак: - Ученици упоређују слике које су створене на основу виђења Југославије очима странаца и слике коју су они створили.

5. корак: Излагање представника група листа ствари које су могле да утичу на стварање различитих имиџа Југославије, што су уједно и одговори на кључно питање – 10–15 минута

ДЕО ЗА УЧЕНИКЕ

Контекстуализација:

Људи који су живели у Југославији до њеног распада имају своја виђења те државе. Она могу бити различита с обзиром на њихова властита искуства, искуства њихових породица и пријатеља, информације које су добијали од државе путем медија, школовањем, преко разних група с којима су били повезани, итд. Неки су наставили да стварају своје мишљење и у току и после распада СФРЈ. Они који су били премлади да се сећају живота у Југославији такође су градили своју слику те земље кроз приче које су о њој чули од људи који су у њој живели, путем информација које су добијали преко интернета, телевизије, у школи или негде друго.

Слично су своју слику Југославије стварали и људи који у њој нису никада живели, али су путем новина, телевизије, информација које су добили током школовања, познанстава с људима који су долазили у њихове земље из Југославије и др. стварали своје виђење те земље.

ЗАДАЦИ:

- Упоредите слике које су створене на основу виђења Југославије у очима странаца и слике коју сте ви створили.
- Размислите који су све фактори могли утицати на стварање различитих слика о Југославији.

ОСОБЕ ИНТЕРВЈУСАНЕ 2006 Г.

Вернер Хубер
пензионер
стар: 66
Спринге, Нидерсахсен, Немачка

Михаил Отченáш
универз. професор
стар: 50
Прешов, Словачка

Марцел Тројан
војник
стар: 31
Прешов, Словачка

Хеико Штајнмајер
физички радник
стар: 47
Спринге, Нидерсахсен, Немачка

Патрициа Рајтер
физички радник
стара: 42
Боденвердер, Нидерсахсен, Немачка

- Да ли сте често имали прилику да читате вести о Југославији до 1990. године у новинама, да гледате и слушате вести и документарне програме који су стварали Ваше виђење Југославије?

Вернер *(66), Немачка*: Док је трајао рат пуно се више могло чути и читати о Југославији него раније. Информације које сам добијао од људи са којима сам радио биле су различите.

Хеико *(47), Немачка*: Највише вести које сам раније гледао биле су о спорту и туризму. Касније се више говорило о рату.

Патрициа *(42), Немачка*: Гледала сам неке туристичке брошуре. Друге вести ме у то време нису много интересовале.

Михал *(50), Словачка*: Да, нарочито 1968. године, када је Југославија стала на страну Чехословачке у њеном процесу еманципације – у политичким, економским и питању културе Југославија је у мојој земљи виђена као савезник Чехословачке. Многе паралеле су се правиле између словачког националног устанка и југословенског антифашистичког покрета. Био сам фасциниран чињеницом да су могли сами да се ослободити.

***Марцел** (31), Словачка*: Морале су постојати неке документарне емисије, али морам признати да нисам био превише заинтересован за њих.

- Колико су на Вашу перцепцију Југославије утицале вести из спорта, вести о туризму, југословенској музици и филму, а колико оне које су обавештавале о југословенском друштву и политици?

***Вернер** (66), Немачка*: Подједнако су утицале и једне и друге.

***Хеико** (47), Немачка*: Знао сам нешто о југословенском фудбалу, а о филму и музици ништа.

***Патриција** (42), Немачка*: Политика ме није интересовала, а друге информације о култури нисам имала прилику да видим.

***Михал** (50), Словачка*: Туризам – па, веома пожељна дестинација, али, какогод, веома недоступна. Само мали број оних који су желели могли су да добију допуштење за путовање у Југославију, а да бисте ишли тамо требало је да прођете исту процедуру као да путујете у било коју капиталистичку земљу – требало је да имате визу.

Филмови – па, у већем броју су увезени преко западнонемачке продукције – Винету серије снимане на Плитвичким језерима постале су иконе.

Књижевност – словачки класици су били у већем броју случајева инспирисани југословенским регионом. Опис југословенских природних лепота и начин живота припадају благу словачке књижевности.

Спорт – ја сам перципирао центре – Љубљану и уметнично клизање, Сарајево и његове зимске спортове, фудбалске тимове Загреба и Београда, и, да, такмичења која је та држава организовала – на једном смо чак постали европски шампиони (1976, Загреб-Београд).

Вести – пре 1968. и после, такође, у току периода нормализације у Чехословачкој, вести које смо добијали биле су цензурисане… Какогод, вести које смо имали о Југославији биле су често повезане са словачком мањином која је живела у тој земљи. А, чини се да је словачка мањина у Југославији имала најбоље услове за развој – у вишенационалном карактеру Југославије они су нашли своје место.

***Марцел** (31), Словачка*: Ако се добро сећам, Југословени су имали одличне фудбалере. Најпознатији је био Давор Шукер, ипак, нисам сигуран да ли је био познат ван земље пре рата, или тек после. И, ту су, наравно биле Олимпијске игре у Сарајеву. Не сећам се тачно које године су биле, али се сећам белог медведа као маскоте игара. А, од југословенских филмова, сећам се Гојка Митића, као типчног примера индијанског карактера.

- Ако сте знали неке Југословене, који су живели у то време у Немачкој / Словачкој, да ли су Вам причали о Југославији и животу у тој земљи? Какав је био садржај тих разговора и јесте ли од њих добијали неке информације које нисте добијали путем медија?

***Вернер** (66), Немачка*: Познавао сам много људи из Југославије, причали су ми о својој земљи. Обично нисмо пуно причали о политици.

***Хеико** (47), Немачка*: У мојој згради је становао брачни пар из Југославије, били су фини људи, али нисмо пуно контактирали.

***Патриција** (42), Немачка*: Нисам тада имала познаника из Југославије. Последњих година сам упознала неке људе из Босне.

***Михал** (50), Словачка*: Рођака моје мајке се удала за Југославена Анту Гулића, који је саградио кућу под Татрама и остао да живи у Словачкој. Од њега сам научио много о животу у Југославији. Схватио сам да је Југославија кренула својим путем у компликованом развоју Европе, као суверена, независна, али ипак социјална. Према мом виђењу Југославија је била Шведска Јужне Европе. У исто време он је говорио о тешким условима у појединим местима, оним која су била далеко од центара, у планинама, о тешком животу пољопривредника и напорном послу рибара…

Слушао сам и вести које су долазиле из Загреба и Београда. Ипак, било је тешко доћи до југословенске савремене штампе и књига, тако да сам добијао много информација од Анте, који је постао део моје породице.

***Марцел** (31), Словачка*: Не, не сећам се да сам упознао иједног Југословена у то време.

- Да ли сте у том периоду имали увид у информације о политичком развоју Југославије?

***Вернер** (66), Немачка*: Знао сам основне податке.

***Хеико** (47), Немачка*: Врло мало.

***Патриција** (42), Немачка*: Није ми било познато.

Марцел (31), *Словачка*: Не сећам се. Морали бисте то питање поставити неком старијем.

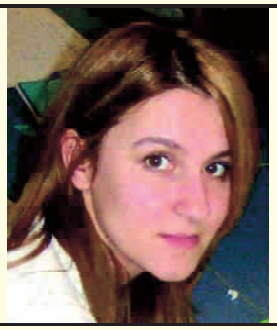
УЧЕСНИЦИ ПРОЈЕКТА



Мр Един Велаџић, координатор пројекта. Рођен је 1973. године. После завршеног студија историје на Филозофском факултету у Сарајеву радио две године као наставник историје у неколико основних школа. Од 2003. године је запослен у Институту за историју у Сарајеву као стручни сарадник за модерну историју 19. стољећа. Магистрирао је на том периоду 2007. године. Коаутор је уџбеника за историју и историјске читанке за II разред гимназије. Један је од оснивача и први председник Удружења наставника и професора историје Euroclio-ХИП Босне и Херцеговине. Учесник је већег броја семинара и конференција стручног и научног карактера у земљи и иностранству.



Бојана Дујковић – Благојевић, координатор пројекта. Рођена је 1976. у Добоју. Дипломирала на Филозофском факултету у Бањој Луци, на Групи за историју, где је наставила постдипломске студије. Њено поље истраживања је општа историја друге половине XX века; објављивала радове из опште савремене историје. Запослена је као професор историје у гимназији. Учесник је неколико међународних пројеката и конференција. Једна од оснивача Удружења наставника и професора историје Euroclio-ХИП Босне и Херцеговине.



Мелиса Форић, координатор пројекта. Рођена је 1980. године у Сарајеву. Године 2003. завршила студије историје на Филозофском факултету у Сарајеву и отпочела последипломски студиј Илирологије на истом факултету. Бави се античком историјом и археологијом. Ангажована као стручни сарадник у Центру за балканолошка испитивања Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине. Ауторка и коауторка неколико уџбеника историје у Босни и Херцеговини. Активно учествовала на више регионалних и међународних семинара и конференција за унапређивање наставе историје.



Един Радушић је рођен 1970. године у Удовичићима, општина Фоча. Дипломирао је на Групи за историју Филозофском факултету у Сарајеву 1999. године, а магистрирао Југоисточно-европске студије у Атини 2000. године и историју Босне и Херцеговине у XIX и XX веку на Филозофском факултету у Сарајеву 2004. године. Од 1999. године запослен је као асистент, а од 2005. као виши асистент на Групи за историју Филозофског факултета у Сарајеву. Научно се бави историјом Босне и Херцеговине XIX и XX века у ширем европском контексту. Аутор је више научних и стручних радова, а коаутор уџбеника и два приручника за седми разред основне школе. Учесник је неколико научних и стручних конференција у домовини и иностранству.



Мр Боро Бронза рођен је у Босанској Дубици, Босна и Херцеговина, 1974. године. Од фебруара 2001. запослен је на Филозофском факултету (Група за историју) Универзитета у Бањој Луци, као асистент на предмету Општа историја Новог века (XV – XIX век). Његово поље истраживања је Хабсбуршка монархија и Немачка у XVIII и раном XIX веку, али је такође заинтересован и за историју Југославије 1918–1991.



Бахрудин Беширевић, рођен 1973. у Острошцу, Босна и Херцеговина. Дипломирао је на Филозофском факултету у Сарајеву, на Групи за историју. Запослен је као наставник историје у основној и средњој школи. Учесник је бројних међународних семинара, пројеката и курсева.



Милија Марјановић је рођена 1964. у Старој Митровици, Србија. Апсолвирала на Филозофском факултету у Новом Саду, а дипломирала 1996. на Филозофском факултету, група за историју у Бањој Луци. Радила је као наставник у основној школи и Гимназији, а од 2006. ради на пословима помоћника директора у Гиманзији у Бањој Луци. Један је од аутора уџбеника историје за други разред средњих стручних школа.



Елма Хашимбеговић рођена је 1977. године у Сарајеву. Студије историје завршила је 2001. године на Филозофском факултету у Сарајеву. На Групи за средњи век Централноевропског универзитета у Будимпешти је магистрирала 2002. године, а на истом универзитету је уписала и докторске студије. Од 2001. године ради као кустос у Историјском музеју Босне и Херцеговине у Сарајеву, где је реализовала неколико самосталних и коауторских изложби. Написала је уџбеник историје за гимназију, а аутор је и више стручних и научних радова.



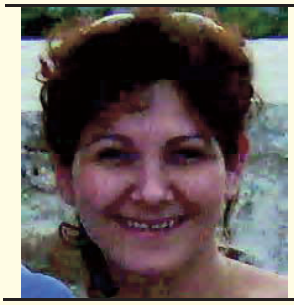
Марија Налетилић, рођена 1960. у Широком Бријегу. Диломирала је на Филозофском факултету у Сарајеву, Група за историју 1987. године. На истом факултету је 2003. уписала постдипломске студије. Радила је као наставник историје у основној школи и у гимназији. Објављивала радове из прошлости Широког Бријега.



Славојка Бештић-Бронза рођена је у Санском Мосту, 1971. године. Од јануара 2002. године ради као асистент на Групи за историју Филозофског факултета у Бањој Луци, на предмету Општа савремена историја. Њено поље истраживања су Средња Европа и Југоисточна Европа после II светског рата. Њен најпознатији научни рад до сада је *Вили Брант – године у егзилу.*



Дарко Карачић, историчар. Рођен 1980. у Сарајеву. Студирао је на Универзитету у Сарајеву и Central European University у Будимпешти. Запослен у Институту за историју у Сарајеву.



Звјездана Марчић – Матошевић, професор историје и студент на посдипломским студијама историје XIX и XX века. Радила је у Државном архиву Босне и Херцеговине, а тренутно је запослена у основној школи. Аутор је два уџбеника историје и творац наставног плана и програма Федерације Босне и Херцеговине. Учесник је више међународних пројеката. Члан је Удружења Euroclio -ХИП од оснивања.

Mr Мидхат Спахић Филозофски факултет у Тузли, Група за историју и географију, завршио је 1999. године као студент генерације. Предавао је историју у гимназији, као и општу и националну историју средњег века на Филозофском факултету Универзитета у Тузли. Магистрирао 2007. на Филозофском факултету у Бањој Луци. Објавио је преко двадесет стручних и научних радова, коаутор је уџбеника историје за пети разред и књиге Знаменити Тузлаци. Учесник је већег броја стручних научних семинара и конференција.

Велибор Васовић, дипломирао на Филозофском факултету на Палама, Универзитет у Источном Сарајеву. Радио као наставник у основној школи и гимназији. Тренутно запослен у Министарству цивилних послова и комуникација.



Каролина Ујаковић, рођена 1965. у Гарешници, Хрватска. После завршене Класичне гимназије у Загребу, дипломирала је историју на Филозофском факултету, Универзитет у Загребу. Ауторка је уџбеника за историју и методског приручника, у време пројекта председница Хрватског удружења наставника историје. Предаје историју у гимназији у Загребу.



Свјетлана Ворел, професор историје у загребачкој гимназији. Године 1993. учествује заједно с групом историчара и наставника историје у оснивању Хрватског удружења наставника историје. Од њеног оснивања обавља послове секретара Удружења, а у сарадњи с председницом Удружења и Euroclia организује три семинара с бројним радионицама у Загребу и Дубровнику. Аутор је уџбеника.



Дарко Бенчић, рођен је у Загребу 1970. године. Дипломирао је историју и упоредну књижевност на Филозофском факултету у Загребу. Тренутно је запослен у Основној школи Јабуковац-Загреб на месту наставника историје. У истој школи води изборну наставу грађанског васпитања. Ментор је и водитељ Жупанијског стручног вијећа наставника повијести за Град Загреб, аутор бројних радионица из наставе историје и рецензент уџбеника из историје за 5. разред.



Денис Детлинг, рођен је 1977. године у Осијеку. Дипломирао 2003. године на Педагошком факултету у Осијеку на студију историје и немачког језика и књижевности. Ради од 2002. у III гимназији Осијек. До сада објавио неколико чланака у стручним часописима, одржао неколико јавних предавања и радионица, учествовао у неколико школских, ваншколских и међународних пројеката, а у раду с ученицима имао запажених успеха и на државном нивоу. Од 2004. године учествује на пројекту „History at action" као аутор.



Кити Јурица Корда, рођена у Дубровнику, где је стекла основно и средњошколско образовање. Студије историје завршила је на Филозофском факултету у Загребу. Од 1996. запослена је као професорка историје у Гимназији Дубровник, па је у раду с ученицима покренула и остварила низ пројеката од којих су неки постигли запажене успехе на школским државним такмичењима. Учествовала је у раду неколико стручних семинара за наставнике историје. Чланица је Хрватског удружења наставника историје од 2004.



Mr. sc. Хрвоје Класић је асистент на Групи за историју Филозофског факултета у Загребу, на Катедри светске историје XX века. Радио је као музејски педагог у Градском музеју Сисак, као професор историје у Гимназији Сисак и другим средњим школама у Сиску и околини. Аутор је књиге *Хрватско пролеће у Сиску*, као и бројних научних чланака. Као стручни сарадник ради на неколико пројеката на Хрватској Радио Телевизији.



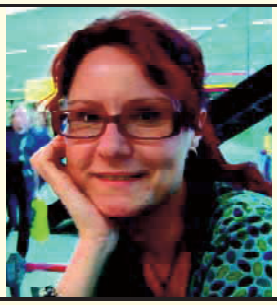
Иван Дукић, рођен 1969. у Загребу, школовао се у Загребу, где је и дипломирао историју и географију на Филозофском факултету. Радио у средњим и основним школама. Неколико година писао прилоге за емисију ТВ-календар Хрватске телевизије. Две године био уредник географије и историје у издавачкој кући *Профил*. Аутор неколико уџбеника и бројних додатних материјала за наставу издавачке куће *Школска књига*. Учествовао је у изради Хрватског националног образовног стандарда, као и актуелног Плана и програма за основне школе. Одржао бројне радионице на жупанијским семинарима и на државном нивоу. Тренутно запослен у XII гимназији у Загребу.



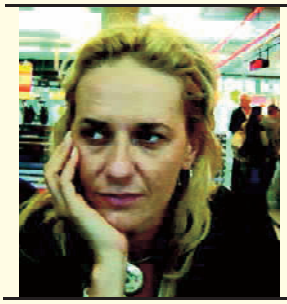
Хрвоје Петрић, рођен је у Копривници 1972. Дипломирао географију и историју на Природословно-математичком факултету, а магистрирао историју на Филозофском факултету Универзитета у Загребу где је запослен као асистент-приправник на пројекту „Triplex Confinium - хрватска ријечна вишеграничја" у Заводу за хрватску историју. Предавао је на семинарима из екоисторије, историје средње и југоисточне Европе на универзитетима у Загребу и Сплиту. Уредник је научних часописа „Подравина" и „Економска-екохисторија". Учествовао је на више десетина научних конференција. Стручно се усавршавао у иностранству (САД, Немачка, Израел, Аустрија, Словенија, Мађарска итд.). За свој рад је награђиван (награда "Др. Фрањо Марковић" Филозофског факултета Универзитета у Загребу 1993.; Годишња награда Друштва универзитетских наставника и других научника у Загребу младим научницима и уметницима у 2005. години). Председник је Друштва за хрватску економску историју и екоисторију, потпредседник Историјског друштва Копривница и члан управног одбора Друштва за хрватску повесницу. Аутор је десетак научних и стручних књига, школских уџбеника и бројних стручних, као и научних чланака. Активан је као уредник за историју у издавачкој кући „Меридијани" у Самобору где је уредио више десетина уџбеника и других књига.



Сњежана Корен рођена је 1965. године у Загребу. Дипломирала је историју 1984. године на Филозофском факултету у Загребу где тренутно студира на постдипломским доктортским студијама хрватске историје. Неколико година радила је као наставник историје у основној школи, а од 2004. године предаје методику наставе историје на Одјелу за историју Филозофског факултета у Загребу. Бави се наставом историје, интеркултурним образовањем, курикулумима историје, интеркултурним образовањем, образовном политиком након 1945. године, како и предавањем о контроверзним и осетљивим питањима. Учествује у подучавању наставника историје у Хрватској и и Босни и Херцеговини. Аутор је неколико уџбеника из историје за 7. и 8. разред основне школе, као и више научних и стручних радова. Учествовала је у неколико међународних пројекта (*Joint History Project, South East Europe Textbook Netwoork, Europska iskustva i nacionalni kurikulum za obvezno obrazovanje u Hrvatskoj*) који су се бавили уџбеницима и наставом историје, а своје радове је презентирала на више научних конференција у Хрватској и иноземству.



Лазаревић Љиљана, рођена у Београду 1973. године. Дипломирала на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду, на теми из историје породичног живота у Србији у првој половини XX века. Професор историје у београдској Основној школи "Краљ Петар Први", координатор српског тима пројекта *Историја у акцији-улагање у будућност* и један од уредника збирке радионица **Обични људи у необичној земљи**. Члан Управног одбора Удружења за друштвену историју – Euroclio из Београда, активан учесник великог броја међународних и домаћих конференција и семинара посвећених модерној настави историје. Интересовања: друштвена историја XX века, историја менталитета, питања ширења европских утицаја у Србији током XX века, модернизација наставе историје (методичка и садржајна).



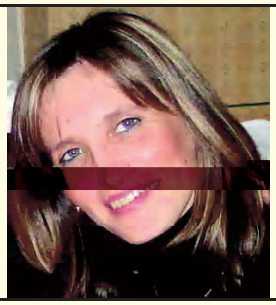
Емина Даутовић, рођена у Ћуприји 1970. године. Филозофски факултет, Одељење за историју, завршила у Београду, дипломирала 1997. године. Од 2000. године је запослена на месту наставника историје у београдској Основној сколи „Ђура Јакшић", а од 2003. ради и као наставник историје у Правно-биротехничкој школи у Земуну. Сарађивала током процеса реформе образовања у Србији, као експерт за реформу наставе историје, 2000. године. Учествовала у пројекту Центра за демократију и помирење у југоисточној Европи из Солуна. Члан Управног одбора Удружења за друштвену историју - Euroclio из Београда, координатор тима из Србије у регионалном пројекту за Србију, Босну и Херцеговину и Хрватску.



Мr. Горан Милорадовић (1965), запослен је у Институту за савремену историју у Београду као истраживач сарадник. Бави се темама из историје средње и источне Европе (Русија, Хабсбуршка монархија, Југославија), а посебно историјом идеја, као и друштвеном и културном историјом. У Удружењу за друштвену историју – Euroclio обавља дужност координатора и водитеља семинара за наставнике историје. Председник је програмског савета семинара за историју у Истраживачкој станици Петница, која се бави образовањем талентованих средњошколаца. Члан је редакције *Годишњака за друштвену историју*.



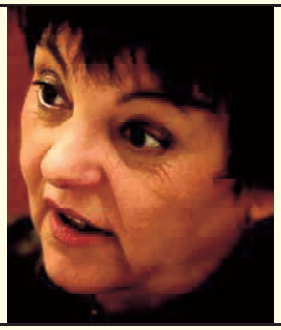
Мr. Радина Вучетић, рођена 1972. у Београду. Дипломирала 1998. на Катедри за историју југославије, а магистрирала 2002. на Катедри за Општу савремену историју Филозофског факултета у Београду. Тренутно ради докторску тезу *Амерички културни утицаји у Југославији '60-тих.* Од 2002–2005. радила је као истраживач-сарадник у Институту за новију историју Србије. Од 2005. асистент је на Катедри за Општу савремену историју, Филозофског факултета у Београду. Предмет истраживања: културна историја Београда и Југославије, модернизацијски процеси у Југославији у 20. веку, југословенско-амерички односи, Југославија у Хладном рату, женска еманципација, уџбеници и настава историје. Објавила је већи број чланака у домаћим и страним часописима, као и монографију *Европа на Калемегдану. „Цвијета Зузорић" и културни живот Београда 1918-1941*.



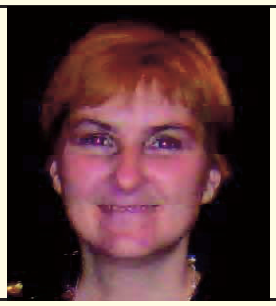
Звездана Петровић, наставник историје од 1990. године. Ради у две школе – основној, „Рада Миљковић" и средњој, ЕГШ „Никола Тесла", у Јагодини. Од 1990. године у програму „Ненасилна комуникација" и програму активног учења. Члан УДИ-Euroclio од 2002. год. Похађала семинаре у истраживачкој станици Петница. УДИ- Euroclio је 2004. године у сарадњи са Кербер Институтом организовао такмичење за средњошколце у писању радова на тему „Сећање на детињство" где је била члан стручног жирија. Представник Србије на међународним семинарима: 2003. године у Благоевграду, Project Mànagement in the field of History Teaching у организацији Center for the study of Balkan societes and culture, 2007. године у Сарајеву, ICT in History Teaching у организацији DVV international. На Малти 2006. године учесник годишње скупштине Euroclio са радионицом која је представљала пројекат „Обични људи у необичној земљи"



Весна Димитријевић, рођена 1. фебруара 1961. године у Београду. 1988. године дипломирала на одсеку историје, Филозофски факултет, Универзитет у Београду. 1997. године магистрирала у Београду на теми "Политичко и идеолошко на југословенским маркама 1931-1952.", одсек са савремену историју, код професора Андреја Митровића. Ради на докторској тези "Породична историја Дунђерских" код професора Љубодрага Димића. Од 1989 године ради као професор историје у основној Школи "Лаза Костић". Има неколико објављених радова.

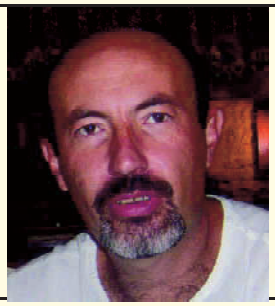


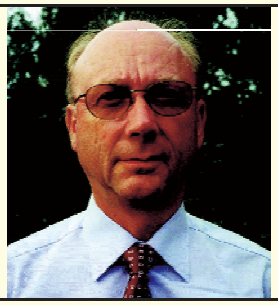
Јоке Ван де Лув Рорд, Холандија – Рођена у Холандији, оснивач, председник и извршни директор Euroclio, Европског удружења нставника историје, специјализованог у дугорочним пројектима са циљем побољшања нивоа наставе историје. Кључне квалификације су координација пројекта и развој, историја, настава историје, процена плана и програма, истраживање, развој уџбеника, радионице и предавања. Стручњак је за европску историју и дидактику историје и била је или је тренутно укључена у више од 20 пројеката широм Европе.
Од 1997. као извршни директор Euroclio, иницирала, осмислила и спровела многобројне европске студије на теме везане за учење историје.



Јелка Разпотник, дипломирала историју на Факултету Уметности у Љубљани (1994), и магистрирала 2001. године на савременој словеначкој историји . Предаје историју у Гимназији Шентвид у Љубљани и сарађује са Национални образовним центром за обуку наставника и Историјским одељењем на Факултету Уметности у обуци студената за наставу историје. У периоду 1999–2003. била gmdm

иставу







CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

371.3::94 (035)
316.728 (497.1) ”1945/1990” (082.22)
930.85 (497.1) ”1945/1990” (082.22)

ОБИЧНИ људи у необичној земљи:
свакодневни живот у Босни и Херцеговини,
Хрватској и Србији, 1945-1990 : Југославија
између истока и запада / [главни уредник Мире
Младеновски] . - Београд : Удружење за
друштвену историју - EUROCLIO, 2007
(Београд : Тукан принт) . - 163 стр. :
илустр. ; 30 см

На врху насл. стр.: European Standing
Conference of History Teacher’s Association =
Conférence Permanente Européene des
Associations de Professeurs d’Histoire. -
Тираж 600. - Учесници пројекта: стр.
157 - 163.

ISBN 978-86-87189-00-3
1. Младеновски, Мире [главни уредник]
a) Историја - Настава - Методика -
Приручници b) Свакодневни живот -
Југославија - 1945 - 1990 c) Југославија -
Културна историја - 1945 - 1990
COBISS.SR-ID 144954636

Овај пројекат је финансијски подржан од Програма за социјалну трансформацију Централне и Источне Европе (Матра), Министарства за Спољне Послове Холандије

EURO CLIO

www.cliohip.com